T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA *ARABA SEVDASI* ROMANININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Rabia DEMİRKOL

(Yüksek Lisans Tezi)

İSTANBUL, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA *ARABA SEVDASI* ROMANININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY ON THE USABILITY OF *ARABA SEVDASI* IN TURKISH TEACHING IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION

Rabia DEMİRKOL

(Yüksek Lisans Tezi)

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Asuman AHMED ABDO SHABAN

İSTANBUL, 2021

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2021

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

1. Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
2. Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
3. Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

06/07/2021

Rabia DEMİRKOL

ÖZGEÇMİŞ

2010-2011 Arifiye Anadolu Öğretmen Lisesi

2011-2014 Sarıyer Mustafa Kemal Anadolu Öğretmen Lisesi

2014-2018 Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Lisans Programı

2018-2021 Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı

ÖN SÖZ

Toplumu meydana getiren bireylerin değer edinimi vasıtasıyla olumlu bir kişilik geliştirdikleri ve toplumsal huzurun tesisini sağladıkları bir gerçektir. Değerler eğitimi, küçük yaşlarda ailede başlamakta ve kişilik oluşumunun en önemli safhası olan okulda devam etmektedir. Bireylerin kişilik oluşumu boyunca okulda geçirdikleri mevcut zaman göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde okunan kitapların niteliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Türk edebiyatının ilk realist romanı olarak kabul edilen *Araba Sevdası,* Tanzimat döneminin içinde bulunduğu değer çatışmasını gözler önüne sermek ve Türkçe ders kitaplarında değerler eğitimi bağlamında eserin kullanılabilirliğini incelemek amacıyla seçilmiştir. Yanlış ve bilinçsiz batılılaşmanın işlendiği *Araba Sevdası*, yazıldığı dönemin değerler sistemini göstermesi bakımından önemlidir.

Romanın yazarı Recaizade Mahmut Ekrem, Türk edebiyatında yenileşme hareketinin başlıca temsilcilerindendir. Yazmış olduğu *Araba Sevdası* romanı, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile birlikte başlayan yenileşme ve batılılaşma hareketlerinin açıkça görülebildiği bir geçiş dönemi ürünüdür. Fransızca kelimelerin sıkça kullanıldığı romanda, batılılaşmayı yanlış anlayan toplum, ana karakter Bihruz Bey ve onun temsil ettiği züppe tipi ile temsil edilerek hicvedilmektedir. Roman, sahip olduğu bu önem dikkate alınarak değerler eğitimi açısından incelenmiş ve eserin bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirliği araştırılmıştır.

Bu araştırmada süreç boyunca gerekli bilgilendirmeleri yaparak ilgi ve emeğini esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Asuman AHMED ABDO SHABAN'a teşekkür ederim. Öneri ve düzeltmeleriyle tezimdeki eksik ve yanlış bilgileri tashih ederek çalışmayı daha anlaşılır kılan Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER ve Dr. Öğr. Üyesi Nesrin ALTUN'a; çalışma süresince bilgi ve birikiminden faydalandığım Uzm. Türkçe Öğretmeni Simge MEMİŞOĞLU'na ayrıca minnettarım. Çalışma için hazırlanan anketlere katılarak görüş bildiren Türkçe öğretmenlerine ve alan uzmanlarına müteşekkirim. Son olarak tez yazım süreci boyunca desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma bilhassa teşekkür ederim.

Rabia DEMİRKOL

İSTANBUL

ÖZET

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA *ARABA SEVDASI* ROMANININ TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Araştırmada Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve bu eserin Türkçe öğretiminde kullanılabilirliği araştırılmıştır. Eserde değer yargılarından kopmuş ve bilinçsiz bir şekilde batılılaşmaya çalışarak dejenere olmuş Tanzimat dönemi toplumu, Bihruz Bey tiplemesi üzerinden eleştirel bir dille anlatılmaktadır. Eserde yer alan değer çatışmasının toplumsal hayattaki yansımasını görmek ve göstermek için bir geçiş dönemi eseri olan *Araba Sevdası*'nı değerler eğitimi bağlamında incelemeye gerek duyulmuştur. Bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında hangi değerler yer almaktadır?

2. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı değerler eğitimi bağlamında Türkçe ders kitaplarında nasıl kullanılabilir?

3. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanındaki değerler, Schwartz Değer Kuramı'na göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

Araştırmada doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Eser (4. Baskı, 2019) İletişim Yayınlarından temin edilmiştir. Başta Türkçe olmak üzere çeşitli derslerin öğretim programlarından ve MEB'in yayınladığı Değerler Eğitimi Yönergesinden hareketle belirlenen 52 değer Schwartz Değer Kuramı doğrultusunda gruplandırılmış ve *Araba Sevdası* bu sınıflandırmaya göre incelenmiştir. Eserde tespit edilen değerlere ilişkin tablolar oluşturulmuş ve değerlerin işleniş sıklığı tabloda belirtilmiştir.

Araştırma sonucunda *Araba Sevdası*'nda Schwartz Değer Kuramı'na göre en çok işlenen alt değerlerin akıl yürütme, özgür düşünme, estetik, planlı olma, hedef belirleme ve nezâket olduğu görülmüştür. Romanda en az işlenen değerler adalet, hayâ, kanaatkârlık, tutumluluk, temiz olma ve komşuluk olarak belirlenmiştir. Araştırmada vatanseverlik değerine ilişkin herhangi bir veriye ise rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, Türkçe eğitimi, Türkçe dersi öğretim programı, Schwartz Değer Kuramı, Recaizade Mahmut Ekrem, Araba Sevdası

ABSTRACT

A STUDY ON THE USABILITY OF *ARABA SEVDASI* IN TURKISH TEACHING IN THE CONTEXT OF VALUES EDUCATION

Recaizade Mahmut Ekrem's novel *Araba Sevdası* was examined in the context of values education and it was investigated its usability in Turkish teaching in the research. The society of the Tanzimat period which was detached from value judgments and degenerated by trying to become westernized unconsciously, was explained critically through the characterization of Bihruz in the novel. In order to understand and demonsrate the reflection of the value conflict in social life in the novel, it was necessary to examine *Araba Sevdası*, which was a transitional novel, in the context of values education. It has been sought an answer for the following questions in this study:

1. What values are included in Recaizade Mahmut Ekrem's novel *Araba Sevdası*?

2. How can Recaizade Mahmut Ekrem's novel *Araba Sevdası* be used in Turkish coursebooks in the context of values education?

3. What kind of distribution do Recaizade Mahmut Ekrem's novel *Araba Sevdası* show according to the Schwartz Value Theory?

Document analysis technique was used in the research. The novel has been obtained from İletişim Publications (4th edition, 2019). The 52 values that determined based on the curriculum of various courses, notably Turkish, in addition to the Directive of Values Education published by the Ministry of National Education, were grouped in line with the Schwartz's Value Theory and thus, *Araba Sevdası* has been analyzed according to this classification. Charts have been created for the values identified in the novel and the frequency of processing values was indicated in the charts.

As a result of the research it was observed that the most processed sub values in *Araba Sevdası* according to Schwartz's Value Theory were reasoning, independent thought, aesthetics, planning, defining goal and courtesy. The least common values in the novel were justice, modesty, frugality, thrift, cleanliness and neighborhood. There was not found any data on patriotism in the study.

Keywords: Values education, Turkish education, Turkish curriculum, coursebook, Schwartz's value theory, Recaizade Mahmut Ekrem, Araba Sevdası

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI ..... **i**
ÖZGEÇMİŞ ..... **ii**
ÖN SÖZ ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xiii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiv**
I. BÖLÜM: GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu 3
1.2. Problem Cümlesi 4
1.3. Alt Problemler 4
1.4. Araştırmanın Amacı 4
1.5. Araştırmanın Önemi 6
1.6. Sınırlılıklar 7
1.7. Varsayımlar 7
1.8. Tanımlar 8
II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **9**
2.1. Kavramsal Çerçeve 9
2.1.1. Dil Kavramı 9
2.1.2. Kültür Kavramı 11
2.1.3. Dil ve Kültür İlişkisi 14
2.1.4. Değer Kavramı 16
2.1.4.1. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri 18
2.1.4.2. Değerlerin Sınıflandırılması 20
2.1.4.2.1. Nelson 21
2.1.4.2.2. Spranger 21
2.1.4.2.3. Rokeach 22
2.1.4.2.4. Fichter 22
2.1.4.2.5. Schwartz 23
2.1.5. Değerler Eğitimi 27
2.1.5.1. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar 29

2.1.5.1.1. Değerleri Telkin Etme (Değerlerin Doğrudan Öğretimi) 30
2.1.5.1.2. Değerleri Belirginleştirme 31
2.1.5.1.3. Değer Analizi 32
2.1.5.1.4. Karakter Eğitimi 34
2.1.5.1.5. Ahlâkî Muhakeme 35
2.1.5.2. Değerler Eğitiminde Aile 36
2.1.5.3. Değerler Eğitiminde Okul 37
2.1.5.4. Değerler Eğitiminde Öğretmen 38
2.1.6. Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler 39
2.1.6.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler 40
2.1.7. Edebiyat ve Eğitim 42
2.1.7.1. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı 45
2.1.7.1.1. Tanzimat Döneminde Roman 48
2.1.7.1.2. Araba Sevdası'nın Tanzimat Dönemi Romanları Arasındaki Yeri 51
2.1.7.2. Edebiyatın Değerleri Aktarmadaki İşlevi 54
2.1.7.3. Romanın Çocuk Edebiyatındaki Yeri 57
2.1.8. Recaizade Mahmut Ekrem 60
2.1.8.1. Recaizade Mahmut Ekrem'in Hayatı 60
2.1.8.2. Edebi Kişiliği 65
2.1.8.3. Romancılığı 66
2.1.8.4. Recaizade Mahmut Ekrem'in Eserleri 68
2.1.8.4.1. Şiir 68
2.1.8.4.2. Roman 68
2.1.8.4.3. Hikâye 68
2.1.8.4.4. Oyun 68
2.1.8.4.5. İnceleme 68
2.1.8.4.6. Çeviri 68
2.2. İlgili Araştırmalar 69
2.2.1. Araba Sevdası ile İlgili Yapılmış Araştırmalar 69
2.2.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar 70
III. BÖLÜM: YÖNTEM 79
3.1. Araştırmanın Modeli 79
3.2. Araştırmanın İnceleme Nesneleri 79
3.3. Verilerin Toplanması 79
3.4. Verilerin Çözümlenmesi 81

IV. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR 87
4.1. Araba Sevdası'nda Tespit Edilen Değerler 87
4.1.1. Güç 87
4.1.1.1. Özgüven Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 87
4.1.2. Başarı 92
4.1.2.1. Azim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 92
4.1.2.2. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 103
4.1.2.3. Girişimcilik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 114
4.1.2.4. Hedef Belirleme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 127
4.1.2.5. Planlı Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 155
4.1.2.6. Takım Ruhu Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 185
4.1.2.7. Zamanı İyi Kullanma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 187
4.1.3.Hazcılık 193
4.1.3.1.Estetik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 193
4.1.4. Uyarılım 225
4.1.4.1. Cesaret Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 225
4.1.5. Özyönelim 227
4.1.5.1. Akıl Yürütme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 227
4.1.5.2. Özgür Düşünme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 274
4.1.5.3. Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 312
4.1.5.4. Sadakat Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 315
4.1.5.5. Temiz Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 319
4.1.5.6. Tutumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 321
4.1.6. Evrenselcilik 323
4.1.6.1. Adalet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 323
4.1.6.2. Barışseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 325
4.1.6.3. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 328
4.1.6.4. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 342
4.1.6.5. Empati Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 354
4.1.6.6. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 359
4.1.6.7. İletişime Açık Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 362
4.1.6.8. Saygı Değeri ile ilgili Bulgu ve Yorumlar 366
4.1.7. İyilikseverlik 373
4.1.7.1. Arkadaşlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 373
4.1.7.2. Cömertlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 378

4.1.7.3. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 383
4.1.7.4. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 388
4.1.7.5. Fedakârlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 394
4.1.7.6. İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 396
4.1.7.7. İyimserlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 404
4.1.7.8. Kadirşinaslık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 408
4.1.7.9. Minnettarlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 415
4.1.7.10. Paylaşma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 419
4.1.7.11. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 422
4.1.7.12. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 432
4.1.7.13. Şefkât ve Merhamet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 441
4.1.7.14. Vefâ Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 450
4.1.7.15. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 455
4.1.8. Geleneksellik 464
4.1.8.1. Ağırbaşlılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 464
4.1.8.2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 470
4.1.8.3. Alçak Gönüllülük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 473
4.1.8.4. Hayâ Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 478
4.1.8.5. İffet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 479
4.1.8.6. Kanaatkârlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 482
4.1.8.7. Komşuluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 484
4.1.8.8. Kültürel Mirası Koruma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 486
4.1.8.9. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 488
4.1.8.10. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 492
4.1.9. Uyma 493
4.1.9.1. Nezâket Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 493
4.1.10. Güvenlik 507
4.1.10.1. Güven Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 507
4.1.10.2. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar 509
4.2. Araba Sevdası'nda Tespit Edilen Değerlerin İşlenme Sıklıkları 515
V. BÖLÜM: SONUÇ 519
5.1. Sonuç 519
5.2. Öneriler 527
KAYNAKLAR 529
EKLER 542

EK 1: Araba Sevdası'ndan Hareketle Hazırlanan Okuma Parçaları 542
EK 2: Eğitsel Değerlerin Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanları Tarafından Schwartz Değer Kuramı'na Göre Hangi Başlık Altına Alınacağına İlişkin Anket 560
EK 3: Araba Sevdası Romanından Sadeleştirilerek ve Kısaltılarak Hazırlanan Okuma Parçalarının Sınıf Düzeyine İlişkin Anket 564

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Nelson'un Değer Sınıflandırması 21

Tablo 2. 2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması 22

Tablo 2. 3. Schwartz Değer Kuramı'nda Değer Listesi ve Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri 24

Tablo 3. 1. Kaynaklardan Yararlanarak Hazırlanan Değerler Listesi..... 80

Tablo 3. 2. Schwartz Değer Kuramı'nda Yer Alan Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri 81

Tablo 3. 3. Araba Sevdası Romanından Kısaltma ve Sadeleştirme Yapılarak Oluşturulan Okuma Parçalarının Sınıf Düzeyine İlişkin Anket Sonucu 82

Tablo 3. 4. Eğitsel Değerin Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanları Tarafından Schwartz'ın Değer Kuramı'nda Hangi Başlık Altına Alınacağına İlişkin Anket Sonucu 83

Tablo 3. 5. Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanlarının Görüşleri Sonucu Oluşturulan Yeni Değer Sınıflandırması 86

Tablo 4. 1. Araba Sevdası'nda Özgüven Değerinin Dağılımı..... 87

Tablo 4. 2. Araba Sevdası'nda Azim Değerinin Dağılımı 92

Tablo 4. 3. Araba Sevdası'nda Çalışkanlık Değerinin Dağılımı 104

Tablo 4. 4. Araba Sevdası'nda Girişimcilik Değerinin Dağılımı 114

Tablo 4. 5. Araba Sevdası'nda Hedef Belirleme Değerinin Dağılımı 127

Tablo 4. 6. Araba Sevdası'nda Planlı Olma Değerinin Dağılımı 156

Tablo 4. 7. Araba Sevdası'nda Takım Ruhu Değerinin Dağılımı 186

Tablo 4. 8. Araba Sevdası'nda Zamanı İyi Kullanma Değerinin Dağılımı 188

Tablo 4. 9. Araba Sevdası'nda Estetik Değerinin Dağılımı 194

Tablo 4. 10. Araba Sevdası'nda Cesaret Değerinin Dağılımı 226

Tablo 4. 11. Araba Sevdası'nda Akıl Yürütme Değerinin Dağılımı 228

Tablo 4. 12. Araba Sevdası'nda Özgür Düşünme Değerinin Dağılımı 275

Tablo 4. 13. Araba Sevdası'nda Sabır Değerinin Dağılımı 312

Tablo 4. 14. Araba Sevdası'nda Sadakat Değerinin Dağılımı 316

Tablo 4. 15. Araba Sevdası'nda Temiz Olma Değerinin Dağılımı 320

Tablo 4. 16. Araba Sevdası'nda Tutumluluk Değerinin Dağılımı 321

Tablo 4. 17. Araba Sevdası'nda Adalet Değerinin Dağılımı 324

Tablo 4. 18. Araba Sevdası'nda Barışseverlik Değerinin Dağılımı 325

Tablo 4. 19. Araba Sevdası'nda Bilimsellik Değerinin Dağılımı 329

Tablo 4. 20. Araba Sevdası'nda Duyarlılık Değerinin Dağılımı 343

Tablo 4. 21. Araba Sevdası'nda Empati Değerinin Dağılımı 355
Tablo 4. 22. Araba Sevdası'nda Hoşgörü Değerinin Dağılımı 359
Tablo 4. 23. Araba Sevdası'nda İletişime Açık Olma Değerinin Dağılımı 363
Tablo 4. 24. Araba Sevdası'nda Saygı Değerinin Dağılımı 367
Tablo 4. 25. Araba Sevdası'nda Arkadaşlık Değerinin Dağılımı 374
Tablo 4. 26. Araba Sevdası'nda Cömertlik Değerinin Dağılımı 379
Tablo 4. 27. Araba Sevdası'nda Dayanışma Değerinin Dağılımı 384
Tablo 4. 28. Araba Sevdası'nda Dürüstlük Değerinin Dağılımı 389
Tablo 4. 29. Araba Sevdası'nda Fedakârlık Değerinin Dağılımı 394
Tablo 4. 30. Araba Sevdası'nda İyilikseverlik Değerinin Dağılımı 397
Tablo 4. 31. Araba Sevdası'nda İyimserlik Değerinin Dağılımı 405
Tablo 4. 32. Araba Sevdası'nda Kadirşinaslık Değerinin Dağılımı 408
Tablo 4. 33. Araba Sevdası'nda Minnettarlık Değerinin Dağılımı 416
Tablo 4. 34. Araba Sevdası'nda Paylaşma Değerinin Dağılımı 419
Tablo 4. 35. Araba Sevdası'nda Sevgi Değerinin Dağılımı 422
Tablo 4. 36. Araba Sevdası'nda Sorumluluk Değerinin Dağılımı 433
Tablo 4. 37. Araba Sevdası'nda Şefkât ve Merhamet Değerinin Dağılımı 442
Tablo 4. 38. Araba Sevdası'nda Vefâ Değerinin Dağılımı 451
Tablo 4. 39. Araba Sevdası'nda Yardımseverlik Değerinin Dağılımı 455
Tablo 4. 40. Araba Sevdası'nda Ağırbaşlılık Değerinin Dağılımı 465
Tablo 4. 41. Araba Sevdası'nda Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Dağılımı 470
Tablo 4. 42. Araba Sevdası'nda Alçak Gönüllülük Değerinin Dağılımı 473
Tablo 4. 43. Araba Sevdası'nda Hayâ Değerinin Dağılımı 478
Tablo 4. 44. Araba Sevdası'nda İffet Değerinin Dağılımı 480
Tablo 4. 45. Araba Sevdası'nda Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı 483
Tablo 4. 46. Araba Sevdası'nda Komşuluk Değerinin Dağılımı 484
Tablo 4. 47. Araba Sevdası'nda Kültürel Mirası Koruma Değerinin Dağılımı 486
Tablo 4. 48. Araba Sevdası'nda Misafirperverlik Değerinin Dağılımı 489
Tablo 4. 49. Araba Sevdası'nda Vatanseverlik Değerinin Dağılımı 492
Tablo 4. 50. Araba Sevdası'nda Nezâket Değerinin Dağılımı 493
Tablo 4. 51. Araba Sevdası'nda Güven Değerinin Dağılımı 507
Tablo 4. 52. Araba Sevdası'nda Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değerinin Dağılımı 510
Tablo 4.53. Araba Sevdası'nda Yer Alan Değerlerin İşlenme Sıklıkları 516

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Schwartz Değer Kuramı'ndaki Değer Tipleri ve Ana Değer Grupları Arasındaki İlişki 26

KISALTMALAR LİSTESİ

akt. : aktaran

bkz. : bakınız

f : frekans

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

RG : Resmî Gazete

s. : sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

TDÖP : Türkçe Dersi Öğretim Programı

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

Roman Bölümlerinin Kısaltmaları

BK : Birinci Kısım

İK : İkinci Kısım

ÜK : Üçüncü Kısım

DK : Dördüncü Kısım

I. BÖLÜM: GİRİŞ

İnsanoğlunun teknoloji ve endüstri başta olmak üzere birçok alanda gerçekleştirdiği atılımlar, mevcut toplumsal düzenin ve sosyokültürel yapının değişmesini de beraberinde getirmiştir. Sosyal ve kültürel kodlarda meydana gelen değişiklikler, toplumların dünya görüşlerine etki ederek yaşam biçimlerini yeniden biçimlendirmiştir. İşbirlikçi, dayanışmacı ve paylaşımcı toplum anlayışı yerini benmerkezci bir bireyselliğe bırakmış; bunun doğal sonucu olarak da sağlıklı bir sosyal hayatın temini için gerekli olan temel değerler önemini yitirmiştir.

Birey ve toplum arasındaki ilişkiyi güçlendirme amacı taşıyan bir değerler sisteminin varlığı, sosyal düzenin işleyiş ve devamının sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Dostluk, iyilikseverlik, yardımlaşma, paylaşma, sevgi ve saygı gibi değerler toplumsal bir gerekliliktir. Bireyler ancak bu değerler vasıtasıyla kör bir bireyselcilikten çıkıp toplumsal bir kimlik kazanabilir.

İnsanların çeşitli bağlarla ilişki içinde bulunduğu her alanda gerekli duyarlılığı geliştirebilmesi ve bunu içselleştirebilmesi sistemli bir değerler eğitimi ile mümkündür. Değerler eğitiminin hedefi, toplumların milli ve kültürel kodlarını göz önünde bulundurarak bu doğrultuda değerler oluşturmak ve toplumun bu değerleri davranış haline getirmelerini sağlamaktır. Bununla birlikte değerlerin sözle ifade edilmesi değer kazanımı için yeterli değildir, bu değerlerin planlı bir şekilde hayatın içinde uygulamalı olarak kendine yer bulması gerekmektedir. Zira değerler kültürel olarak toplum içinde kendine yer bulduğunda işlevsellik kazanmaktadır. Şen'e göre (2007, s. 5) "Değerler, toplumun sahip olduğu kültür içinde kalıplaşmış standartlardır. Toplumun bireyleri de bu standartlara göre hareket eder."

Yaşadığı toplumda bulunan herkes için daha iyi bir dünya oluşturmak isteyen bir insan, değerlerin birleştirici ve yapıcı gücünü kullanarak evrensel bir değerler sistemi meydana getirebilir. Eğitimin bu işlevi ile evrensel, milli ve kültürel değerler sistemi bireylere iletilerek onların bunu davranış haline getirmeleri amaçlanır. Belirlenen değerler ışığında öğrencileri hayata hazırlamak ve böylece onların kişilik gelişimlerine katkıda bulunmak okulların temel yaklaşımıdır. Bu tür bir yaklaşım ile bireylerin karakter oluşumu ve benlik algısı sağlıklı bir şekilde gelişmektedir. Bireylerin içinde yaşadığı toplumun milli ve kültürel kodlarını meydana getiren değerlerin farkına varması ve bu değerleri içselleştirerek sosyal

hayatta uygulaması, sonraki kuşaklar için yapılacak değerler aktarımının bir ön koşulu mahiyetindedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetleri içerisinde okullarda verilen değerler eğitiminin amaçlarından biri sağlıklı ve güçlü bir kişilik meydana getirmektir. Zira ancak sağlıklı bir kişiliğe sahip bireyler topluma faydalı olabilir. Sağlıklı bir toplum düzeni meydana getirmek için eğitsel değerlerin iletiminde ve hayata geçirilmesinde en önemli görev okullara aittir. Güven'e göre (2014, s. 508) "Toplumların sahip olduğu değerleri aktarma ve yaşatmada en temel görev eğitim kurumlarına düşmektedir. Bu nedenle ülkemizde son yıllarda değerler eğitimine özel olarak önem verilmeye başlanmıştır."

Değerler eğitimi konusu, Türkçe derslerinde ders kitapları ve okuma metinleri aracılığıyla verilmektedir. Eğitsel değerlerin iletiminde ders kitabının taşıdığı önem, eğitim materyalleri içerisinde ders kitaplarının birçok toplum için hala önemli bir araç olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla değerler eğitimi bağlamında oluşturulacak veya seçilecek bir okuma metninin işlevsel olması gerektiği ortadadır. Doğan ve Gülüşen (2011, s. 76) bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

> "Okul, iyi vatandaşlar yetiştirmek ve bu yolla toplumun devamlılığını sağlamak için bireylere toplumun ve insanlığın ortak malı durumuna gelen değerleri kazandırmada en etkili bir aracı kurumdur. Bu yüzden okullarda öğrencilere en azından temel değerlerin kazandırılması gerekir. Bunun için de en etkili yollardan birisi ders kitaplarındaki metinlerdir." (Doğan ve Gülüşen, 2011, s. 76).

Türkçe dersi için okuma metni olarak seçilecek eserler arasında roman türünden de örnekler olması, ders kitaplarında tür çeşitliliğinin sağlanabilmesi ve çocukların edebi zevk edinebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle değerler eğitimi bağlamında roman türünde seçilecek eserin Türk edebiyatında kıymetli bir yeri olmalıdır. Tüm bu hususlar göz önüne alınarak bu çalışmada Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanındaki değerler tespit edilecek ve romandan kısaltmalar yapılarak ders kitaplarına okuma metni önerilecektir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın dayanağını içeren problem durumu belirlenmiş, problem cümlesi tespit edilmiş, alt problemler açıklanmış, araştırmanın varsayımları ortaya konmuş, araştırmanın amacı ve önemi belirtilmiş, ardından araştırmanın sınırlılıkları üzerinde durularak çalışmanın özünü oluşturan terimlerin tanımı

verilmiştir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve belirlenerek çalışmayı oluşturan kavramlar kapsamlı olarak değerlendirilmiş, sonrasında Tanzimat dönemi, Recaizade Mahmut Ekrem ve *Araba Sevdası* hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli açıklanmış, çalışma grubu tespit edilmiş, ardından verilerin toplaması ve değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise *Araba Sevdası* romanında bulunan değerler tespit edilerek her biri için ayrı bir başlık açılmış, romandan örnek cümleler ilgili değerlerin olduğu kısımlarda verilmiş ve çalışmanın sonunda elde edilen sonuçlar ile ilgili değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonunda ayrıca eklere de yer verilmiş, okuma parçası olarak kullanılmak üzere *Araba Sevdası* romanından sadeleştirme ve kısaltmalar yapılıp Türkçe ders kitapları için metinler oluşturulmuştur. Bununla birlikte oluşturulan okuma metinleri için etkinlikler hazırlanmıştır. Hazırlanan metinler ve ilgili etkinliklerin hepsi konularına uygun temalara yerleştirilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan en temel olgu dildir. Bu bağlamda dilin sahip olduğu işlev, karşılıklı iletişimin bir gereğidir. Duygu, düşünce, hayâl ve görüşlerin iletim aracı olarak kullanılan dil, toplumsal bağları oluşturur ve bu bağları düzenleyerek sonraki kuşaklara aktarımını gerçekleştirir. Dilin işlevleri incelendiğinde toplum düzeni açısından gerekli sosyal kod ve değerlerin benimsenmesinde dilin en önemli araç olduğu görülecektir.

Eğitim bireylerin doğumundan başlayıp ölümüne kadar devam eden bir olgu olduğundan dil ile eğitim arasındaki ilişki de önem taşımaktadır. Dar kapsamlı bir kelime olan ve okullarda karşılık bulan öğretim kavramından ayrı olarak eğitim olgusu, tanım yapılması zor ve çok daha geniş bir kavramdır. Ertürk (1984, s. 12) eğitim konusunda şu tanımı yapmaktadır: "Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir."

Değerler eğitimi kültürel, toplumsal ve etik olguların bireylerce benimsenerek sosyal hayatta davranışa aktarılmasıdır. Bu nedenle değerler eğitimi çalışmaları planlı ve sistematik bir program ile yapılmalıdır. Atabek'e göre (1999, s. 10) "Toplumlara özgü değerler dışında insanlığın ortak değerleri de mevcuttur. İnsanlık tarihinin birikimi olan bu uygarlık değerleri de evrensel emanetler olarak kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu aktarma kuşkusuz eğitim yoluyla en iyi şekilde gerçekleşir." Değerler aktarımında en önemli aracın eğitim olduğu görülmektedir.

Edebiyat en genel tanımıyla duygu, düşünce, hayâl ve olayların dil vasıtasıyla estetik bir biçimde ifade edildiği bir sanattır. Toplum tarihi boyunca edebiyatın işlevi iki yönlü olarak ele alınmıştır. Edebiyat, kişisel duygu ve düşüncelerin anlatımı olduğu kadar aynı zamanda toplumsal problemlerin çözümünde bir araç olarak da görülmüştür.

Çalışmada edebiyatın bu işlevlerinden yola çıkılarak Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında hangi değerlerin bulunduğu ve belirlenen bu değerlerin Türkçe öğretiminde nasıl kullanılabileceği problem edilmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Araba Sevdası hangi eğitsel değerleri içermektedir?

1.3. Alt Problemler

Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. *Araba Sevdası*'nda hangi değerler yer almaktadır?
2. Tanzimat romanları arasında özgün bir yeri bulunan *Araba Sevdası*'nın eğitsel değerler bakımından önemi nedir?
3. Tanzimat gençliğinin içinde bulunduğu değerler çatışması romanda kendini nasıl göstermektedir?
4. *Araba Sevdası* ders kitaplarında nasıl kullanılabilir?
5. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerle ilgili kazanımlar, *Araba Sevdası* aracılığıyla öğrencilere en etkili şekilde nasıl verilebilir?
6. *Araba Sevdası*'nda bulunan değerler, Schwartz Değer Kuramı'na göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın konusu değerler eğitimi bağlamında *Araba Sevdası* romanının Türkçe öğretiminde kullanılabilirliğini incelemektir. Eğitimin toplumsal işlevleri dikkate alındığında bireylerde değer kazanımı açısından planlı bir eğitim ve öğretim sürecinin önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim eğitimin bilimsel tüm tanımlarında bireylerden beklenen istendik davranışlardan biri de değerler sistemi gelişimini sağlamaktır. Fidan'a göre (1986, s. 10) eğitim "kişinin yaşadığı toplum içinde değeri olan, yetenek tutum ve diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçlerin tümü" olarak tanımlanmaktadır. Eğitim yoluyla bireyde oluşturulmak istenen değişikliklerin tümünün, bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerine uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle eğitimin, belli amaçlar doğrultusunda bireylerin

kişilik ve davranışlarını planlı bir şekilde oluşturmaya yönelik önemli bir süreç olduğu belirtilmektedir.

Değerler eğitimi, son yıllarda hakkında çok fazla araştırma ve çalışma yapılmasına rağmen hala uygulamada eksikliği hissedilen alanlardan biridir. Çocukta değer oluşumu ve gelişiminin ilk başladığı yer aile olmakla birlikte okulun bu konudaki işlevi de toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Okullarda yapılacak değerler eğitimine ilişkin çalışmalar, çocuklarda değer kazanımı ve bu değerlerin aktarımı konusunda işlevsel bir nitelik taşımalıdır. Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde değerler eğitimi açısından incelenen eserlerin daha çok çocuk edebiyatına ait olduğu görülmektedir. Bu araştırmada ise değerler eğitimi bağlamında incelenmek üzere seçilen eser Tanzimat dönemi romanlarından *Araba Sevdası*'dır. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı eseri, değerler çatışmasını gözler önüne sermek amacıyla seçilmiştir. *Araba Sevdası,* yayınlandığı ilk dönemden itibaren ihtiva ettiği özelliklerle edebi kesimin ilgisini çekmiş ve bu bağlamda kendisinden sonra yazılan eserleri de etkilemiştir. Eserde değer yargılarından kopmuş ve bilinçsiz bir şekilde batılılaşmaya çalışarak dejenere olmuş Tanzimat dönemi toplumu, Bihruz Bey tiplemesi üzerinden eleştirel bir dille anlatılmaktadır. Sınırı olmayan Batı hayranlığının yol açtığı trajikomik hal Bihruz Bey'in düştüğü hemen her durumda ortaya serilmektedir. Bu nedenle eserde mevcut tüm bu özellikler göz önüne alınarak *Araba Sevdası*'ndaki değer çatışmasını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu hususlar göz önüne alınarak yapılacak olan bu çalışmada *Araba Sevdası* romanı değerler eğitimi bağlamında incelenecek, romanın okul ders kitaplarında sadeleştirilmiş ve kısaltılmış bir şekilde nasıl yer alabileceği belirlenecektir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2018, s. 4) değerler eğitimi çalışmalarına ilişkin şu açıklamalar yer almaktadır: "Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir." Eğitimin en temel görevi, asli değerleri benimsemiş bireylerden meydana gelen bir toplum inşa etmektir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı ve edebi eserlerin değer kazanımındaki rolü göz önüne alınarak araştırmanın amacı belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda *Araba Sevdası* romanı değerler eğitimi bakımından incelenerek romandan kısaltma ve sadeleştirmeler yapılacak ve

okuma parçaları oluşturulacaktır. Çalışma bağlamında değerler eğitimi konusundaki akademik yayınlar incelenecek ve romanda yer alan değerlerin tasnifi yapılacaktır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Dünyada meydana gelen değişimler sonucu siyasi, ekonomik, mimari vb. alanlarda olduğu kadar toplumsal alanda da çeşitli dönüşümler meydana gelmiştir. Toplumsal alandaki bu değişiklikler insanlığın maddi yönden gelişimini sağlamış ve bu sayede daha önce benzeri görülmemiş bir bilgi çağının başlangıcı olmuştur. Bununla birlikte bu hızlı maddi yükseliş ile içsel bir çöküş de meydana gelmiş ve toplumların değer yargıları ciddi bir aşınmaya uğramıştır. Toplumsal hayatta meydana gelen bu aşınma ancak değerleri içselleştirmiş ve bu değerleri sonraki kuşaklara aktarma konusunda hassas bireylerden oluşan bilinçli bir toplumla giderilebilir.

Ekşi (2003, s. 79) değerler eğitimini şu şekilde açıklamaktadır: "Örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır."

Değerler eğitimi, okullarda çeşitli okuma metinleri aracılığıyla ve sezdirilerek verilmektedir. Okuma metinlerindeki karakterler, temel değerleri benimseyen ve toplumsal hayatta bu değerleri yaparak-yaşayarak uygulayan kişilerden oluşmaktadır. Bununla beraber bireylerin okuma metinleri üzerinden edebi bir tutum geliştirmesi sağlanmaktadır. Tüm bu hususlar dikkatle incelendiğinde okuma metni olarak seçilen veya kısaltılarak verilen eserlerin edebi yönünün önemi ortaya çıkmaktadır.

Recaizade Mahmut Ekrem, Türk edebiyatında 1860'lı yıllarda Şinasi ile başlayıp Namık Kemal ve Abdülhak Hamit'le gelişen yenileşme hareketinin başlıca temsilcilerinden biridir (TDV, 2007 s. 503). Tanzimat döneminin önemli yazarları arasında yer alan Recaizade Mahmut Ekrem, edebiyata yeni bir bakış açısı kazandırmış ve kendisinden sonra gelen şair ve yazarları etkilemiştir. Yanlış batılılaşma konusunda realist bir bakış açısıyla yazdığı *Araba Sevdası*, bu akımda yazılan ilk roman olduğu gibi konu itibariyle de bir mihenk taşıdır.

Recaizade Mahmut Ekrem'in en önemli eserlerinden biri olan *Araba Sevdası,* Türk edebiyatında Tanzimat toplumunun içinde bulunduğu değerler çatışmasının açıkça

görülebildiği ilk edebi eser olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile birlikte başlayan yenileşme ve batılılaşma hareketlerinin ortaya konduğu ve bir geçiş dönemi ürünü olan *Araba Sevdası*'nda, batılılaşmayı yanlış anlayan toplum, ana karakter Bihruz Bey ile temsil edilerek hicvedilmektedir. *Araba Sevdası*'nda, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile başlayan yeni dönemin toplum tarafından yanlış anlaşılması ve bunun doğal bir sonucu olarak züppe tipiyle dönemin gençleri arasında çokça karşılaşılması konu edilmektedir. Tüm bu özelliklerden hareketle toplumsal değerlerin sorgulandığı bir dönemin yazarı olan Recaizade Mahmut Ekrem'in ve onun değerler çatışmasını işleyen romanı *Araba Sevdası*'nın değerler eğitimi bağlamında incelenmek üzere seçilmesi önem arz etmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanıyla sınırlıdır. Çalışma, *Araba Sevdası*'nın 2019 yılında İletişim yayınlarından çıkan ve Fatih Altuğ tarafından sadeleştirilmiş basımındaki değerlerin tespitini içermektedir. Yazarın *Araba Sevdası* dışındaki diğer eserleri araştırmanın dışında tutulmuştur.

Araştırmada faydalanılacak çalışmalar şunlardır:

a) Türkiye'de çalışılmış değerler eğitimi alanındaki yayınlar,
b) Uluslararası düzeyde yayınlanmış değerler eğitimi konulu çalışmalar,
c) Değerler eğitimi konulu tezler ve makaleler,
d) Millî Eğitim Bakanlığının yayınladığı Değerler Eğitimi Yönergesi.

1.7. Varsayımlar

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanının değerler eğitimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

1. Tanzimat dönemindeki değerler çatışmasının *Araba Sevdası* örneğiyle ortaya koyulabileceği varsayılmaktadır.
2. *Araba Sevdası*'nda yer alan eğitsel değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan değerler ile uygunluk içerisinde olduğu varsayılmaktadır.
3. Belirlenen değerlerin öğrencilere edebi eser aracılığıyla kazandırılabileceği varsayılmaktadır.

1.8. Tanımlar

Değer: Genel olarak davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlardır (Halstead ve Taylor, 2000, s. 169).

Davranışın, güzelliğin, etkililiğin ya da kıymetin standartları olarak hizmet eden düşüncelerdir (Welton ve Mallan, 1990, s. 130).

Değer ayrıca "bir şeyin önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" olarak da tanımlanmaktadır (TDK, 2005, s. 483).

Değerler eğitimi: Bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmak amacıyla verilen eğitimdir (Altan, 2011, s. 55).

Ders Kitabı: 12.09.2012 tarihinde, 28409 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre; kurulca örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında okutulması uygun bulunan kitabı ifade eder (MEB, RG, 2012, sayı: 28409).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2012, s. 6).

II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kavramsal Çerçeve

Kavramsal çerçeve bölümünde çalışmanın anlaşılabilmesi için önemli olan ön kavramlardan dil ve kültür kavramları tanımlanarak bu kavramlar arasındaki ilişki ele alınacak ve ardından ana kavram olan değer kavramı üzerinde durularak değerlerin özellikleri, işlevleri ve sınıflandırmaları hakkında açıklama yapılacak ve değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlar izah edilecektir. Bunlardan sonra ise değerler eğitiminde aile, okul ve öğretmenin öneminden söz edilecek, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler incelenecektir. Son olarak edebiyatın ve romanın değerler aktarımındaki işlevi aktarılarak Tanzimat dönemi, Recaizade Mahmut Ekrem ve *Araba Sevdası* ile ilgili bilgi verilecektir.

2.1.1. Dil Kavramı

Dil, insanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biridir. Dil sayesinde insanlar düşünebilmekte ve bu düşüncelerini ifade ederek aktarabilmektedir. Dil için birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımların her biri, tanımı yapan kişinin kendi bakış açısına göre farklı özellikler barındırmaktadır. Dilin genel itibariyle insanların anlaşmasını sağlayan bir araç olduğu söylenebilir.

Dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlıktır (Ergin, 2008, s. 3). İnsanların isteklerini, görüşlerini, şikâyetlerini, duygu ve düşüncelerini belirttikleri en büyük araç dildir. Dil, bu nedenle iletişimin temel taşı işlevi görmekte ve kendi iç bütünlüğündeki kurallarla gelişmeye ve değişmeye devam etmektedir. İnsanların hayatlarını sürdürülebilmelerinde ve anlaşabilmelerinde hayati bir önemi olan dilin değişimi ve gelişimini etkileyen unsurlar arasında kültür, coğrafya, din ve teknoloji gibi sebeplerin olduğu görülmektedir.

Turinay (1996, s. 137), Mehmet Doğan'ın dili "düşüncenin kendini idrak ettiği iklim" veya "düşüncenin yeşerip boy attığı toprak" olarak tanımladığını ifade etmektedir. Buradan hareketle dil ve düşünce arasında ayrılmaz bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Dil ve düşünce birbirini tamamlayan iki parça gibidir. Humboldt'a göre de dilden bağımsız tanıma ve düşünme mümkün değildir (Turinay, 1996, s. 144). Dil yardımıyla varlıklar tanımlanmakta ve kavramlaştırılmaktadır.

Dil, kendi kuralları olan canlı bir varlıktır. Dilin kurallarının olması onu sistemli bir yapı haline getirmektedir. Bununla birlikte dilin canlılığı sayesinde kültürel değişmelere bağlı olarak yaşanan değişiklikler dilde karşılık bulabilmekte ve dilin gelişmesini sağlamaktadır. Kültürel alanda meydana gelen ilerleme veya gerilemeler, dili de yönlendirmekte ve dilin gelişmesini olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir.

Chomsky'e göre dili incelemek; bazılarının 'insanın özü' dediği şeye yani zihnimizin, bildiğimiz kadarıyla yalnızca insana özgü, ayırt edici niteliklerine yaklaşmaktır (Erkman-Akerson, 2007, s. 23). Dili incelerken ister eş zamanlı ister art zamanlı inceleme sırasında, dilin incelikleriyle ilgili her adımda daha da çok bilgiye sahip oluruz ve içinde bulunduğumuz toplumla birlikte kendimizi daha iyi tanırız.

Kaplan (2005, s. 143) Alman filozof Heidegger'in dili "insanın evi" olarak tanımladığını ifade etmektedir. Biraz düşünüldüğünde bu benzetmenin doğru olduğu görülmektedir. Ev doğadan tamamen bağımsız bir parça değildir, doğadaki malzemelerle yapılır; ancak yine de doğadan ayrıdır. Malzemeler değiştirilmiş ve yeni bir şekle -ev- getirilmiştir. Bununla birlikte evler, iklimsel özellikler dışında milletlerin geleneklerine, mimarilerine, zevklerine vb. göre değişmektedir. Dil de bu yönlerden eve benzemektedir. Her millet kendi dilini kendisi oluşturur ve bu diller milletlerin kültürel özelliklerine göre de değişiklik gösterirler.

Dil, insanların birbirleriyle karşılıklı bildirişimde bulunabilmesini, bu bildirişimin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesini ve bu sayede bilginin kayıt altına alınabilmesini sağlar. Bilginin kayıt altına alınabilmesi için dilin en önemli alanlarından biri olan yazı dilinden faydalanılmaktadır. Bilimsel ilerlemelerin sürdürülebilmesi esas itibariyle yazı dilinin doğru kullanımı oranında mümkündür.

Doğrucan (2020, s. 22) Türkçenin de bir bilim ve felsefe dili olduğunu belirtmiş, fakat terim bilim konusunda eksiklikler olduğuna dikkat çekmiştir. Herhangi bir dilin bilim veya felsefe dili olabilmesi için o dildeki mevcut kelimelerin milli kimlik dışında evrensel bir nitelik taşıması gerektiğini aktarmış ve Türkçenin yapısına kattığı kelimeleri Türkçeleştirme konusunda başarılı olduğunu ifade etmiştir.

Bilim anlamlandırma ve tanımlama faaliyetidir. Türkçe bir bilim ve felsefe dilidir. Ancak henüz terminolojisi yenice oluşmaktadır. Türkçe kelime seçme, yaratma veya yapılandırma değildir. Doğrudan ve bizzat Türkçeleştirme meselesidir. Bir dilin bilim ve felsefe dili olması o dilin içindeki kelimelerin ulusal karakterinden ziyade düşüncenin her alanını

kapsayacak evrenselliğe cevap verebilmesinden kaynaklanır. Bu sebeple Türkçenin bilim ve felsefe dili olmasının gerekçeleri, onun sadeliğinde değil, Türkçeleştirebilme başarısı gösterdiği ve bünyesine katabildiği kelimelerdedir. (Doğrucan, 2020, s. 22).

İnsanın varlığı dil ile mümkün olduğu gibi, toplumların varlığı da ancak dil ile mümkün olmaktadır (Ünalan, 2004, s. 14-15). Dilsiz bir toplumdan bahsedilemez. Toplumlar ancak dil vasıtasıyla sonraki kuşaklara kültürel değerlerini aktarabilir çünkü değerlerden tamamen arındırılmış bir dil düşünülemez. Tarihsel birikimlerini ve kimliklerini aktarmak isteyen toplumların dillerini korumaları ve onu iyi bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Akar (2019, s. 25) da bu konuya ilişkin "Kelimeler, toplumun yaşadığı hayat tarzının takipçisidir. Hayat tarzı değiştiğinde kelimeler ya yok olurlar ya da farklı anlamlar kazanarak yaşamaya devam ederler." demektedir.

Dil, insanın iç dünyasıyla dış dünyası arasında ilişki kurabilmesini sağlayan bir araçtır. Duygu ve düşünceler dil aracılığıyla dış dünyayla paylaşılmakta, böylece insan karşısındaki kişiyle karşılıklı duygu ve düşünce alışverişi yapabilmektedir. Dil, bu yönüyle insanın sosyalleşme sürecini hazırlayan ve geliştiren bir konumdadır. Yapısı gereği sosyal bir canlı olan insan, çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. İletişim kurma ve bilme ihtiyacı ile birlikle içinde bulunan merak duygusu; insanı çevresini araştırmaya, tanımlamaya, tanımladığını ifade ederek geliştirme ve değiştirmeye itmektedir.

Her dilin kendine özgü bir söz varlığı bulunmaktadır. Bir dildeki söz varlığının zenginliği, o toplumun kültürel değerleri açısından çok değerlidir. Söz varlığını oluşturan unsurlar; deyimler, atasözleri, ikilemeler, tekerlemeler, kalıp sözler, özel isimler, kısaltmalar, hitap ve ünlemler, yabancı sözcükler ve çeviri sözcükler olarak kabul edilmektedir.

2.1.2. Kültür Kavramı

Kültür, bir millete ait maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bu maddi ve manevi değerler dil, din, devlet, millet, ahlâk, örf, adet, gelenek, edebiyat, sanat, mimari, resim, müzik, yemek, giyim, el sanatları vb. unsurlar olabilir. Milletler; bu değerleri tarih boyunca üretir, geliştirir ve koruyarak aktarır. Bu değerlerin öğrenilerek kültürün oluşturulmasında ve diğer kuşaklara iletilmesinde dilin önemi yadsınamaz. Milletlerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan kültürün aktarımında dil, en doğal araçtır.

Türkiye'de kültür konularını ilk defa ciddi bir şekilde ele alan kişi Ziya Gökalp olmuştur (Kaplan, 2005, s. 33). Kültür kavramı yerine "hars" kavramını kullanarak kültürün tanımı,

unsurları ve bir millete ait kültürün başka milletlerin kültürlerine benzemezliği ile ilgili çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Ona göre kültür ulusal bir nitelik taşır ve bir ulusun kültürü başka bir ulusa aktarılamaz (Arslan, 2004, s. 12). Her kültür onu meydana getiren millete ait olduğundan, kültürel özellikler de milletten millete farklılıklar göstermektedir.

Kültürün çalışma alanı oldukça geniştir. Bourse ve Yücel (2017, s. 7) konuya ilişkin "Kültür; insanların yaşamlarını, kültürel ve toplumsal bir bağlamda biçimlendirme ve deneyimleme biçimlerini inceler." demektedir. Kültürel incelemeler sırasında sık sık sosyoloji, ekonomi, eğitim, edebiyat ve siyaset bilimleri gibi toplumsal alanlardan da yararlanılmaktadır. Bu durum kültürel çalışmaların diğer toplumsal alanlarla bir iş birliği içerisinde olduğunu ve karşılıklı bir etkileşim halinde bulunduğunu göstermektedir.

İnsanlık tarihi ile kültür tarihi aynı zamanda ortaya çıkmış ve birlikte gelişim göstermiş iki kavramdır. Bu senkronik gelişime dikkat çeken Köktürk (2017, s. 32) "Toplumsal yaşantının varlık kazandığı her yerde, kültürün de yaşama dünyasının ayrılmaz bileşeni olarak mevcut olması, insanlığın toplumsal tarihi ve durumuyla kültürün eşzamanlılığını göstermektedir. İnsanlığın toplumsal durumu da sabit kalmak bir yana, hep değişip dönüşmüştür." ifadelerini kullanmaktadır.

Bir topluluğu millet haline getiren şey kültürdür. Ortak bir dil konuşan topluluklar ancak ortak bir kültürü paylaşarak millet haline gelir çünkü millette 'şuur' vardır. Bu milli şuur sayesinde geçmiş hatırlanır, kültürel aktarım sağlanır ve gelecek için gerekli adımlar atılır. Aralarında ortak bir duygu ve düşünce birliği olan insanların oluşturduğu millet kavramını korumak ve devamını sağlamak yine bu milli şuur sayesinde mümkün olmaktadır.

Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır (Güvenç, 1979, s. 95). Bir toplumun yüzyıllar boyunca yaptığı, ürettiği, söylediği, yazdığı, bestelediği, inandığı ve koruduğu her şey kültürel birikimdir. Bir kültür, onu oluşturan millete hastır. Her millet kültürünü kendi özelliklerine göre yoğurarak meydana getirmektedir. Milletlerin dini, coğrafi, toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarının birbirine benzememesinin en önemli sebebi kültürler arasında farklılıklar bulunmasıdır.

Kaplan (2005, s. 30) kültürü "bir toplumda, tabiatın dışında, insan elinden ve dilinden çıkma her şey" olarak tanımlamaktadır. İnsanların söyledikleri, söyleme üslupları, yaptıkları, yapma üslupları, adet haline getirdikleri, inançları, ahlâkî değerleri, devletleri, kısaca insanın

bizzat özne olduğu her faaliyet kültür tanımı içindedir. İnsanın yaptığı her şey temelde kültürel bir etkinliktir.

Kültürün oluşması için asırlar boyunca birikim yapılması gerekmektedir. Bu birikim, kültürü oluşturan tüm sahalarda (maddi ve manevi tüm unsurlarda) meydana gelerek sistemleşmekte ve sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Kültürün aktarımında kullanılan en büyük araç ise dildir. Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelmektedir. Kültür ve dilin iç içeliği toplumların kültürel değerlerini meydana getirmesinde ve yaşayarak korumasında büyük rol oynamaktadır.

Milletlerin birlikte yaşayabilmesini ve nesillerdir varlıklarını devam ettirebilmelerini sağlayan en önemli etken kültürdür. Kültür, bir milletin kendini tanıması ve tanıtması için bir fırsattır. Ana dillerini ortak bir araç olarak kullanan insanlar; kültürlerinin, toplumsal ve sosyolojik özelliklerinin farkında olabilmekte ve böylece kendilerini tanıyabilmektedir. Kültürel özelliklerini koruyabilen ve sonraki nesillere aktarabilen milletler diğer milletlere de örnek teşkil etmektedir. Kültürel alanda gelişebilmek, bu gelişmeyi bilinçli bir şekilde takip edebilmek ve bunun dil ile işlevsel bir biçimde aktarımını sağlayabilmek milletler için gerekli ve hayati bir durumdur.

İbn-i Haldun ise 'kültür' ve 'medeniyet' karşılığı olarak 'ümran' kelimesini kullanır ve ümranı "bir kavmin yaptıkları ve yarattıkları, sosyal ve dini düzen; örf, adet ve inançların bütünü" olarak tanımlar (Ünalan, 2004, s. 146). Kültürün unsurları arasında yer alan din, örf, adet ve inançların; kültürün oluşmasında, diğer kültürlerden farklılık göstermesinde ve belirli bir millete has olmasında büyük bir yeri bulunmaktadır.

Kültür milli, özgün ve tarihidir. Özü değiştirilemez, toplumun ortak malıdır. Toplumu oluşturan bireyler; toplumsal, sosyal, ekonomik vb. temel alanlarda ortak bir görüş birliğinde olur ve aralarında büyük fikir ayrılıkları ve anlaşmazlıklar çıkmasının önüne geçerek kültürün bütünleştiriciliği etrafında birleşirler. Kültür değişime ve gelişime açıktır. Tarih boyunca toplumlar savaş, ticaret, göç, turizm gibi sebeplerle birbirlerinin kültürünü tanımış ve bunun bir sonucu olarak bundan etkilenmiştir.

Kültür durağan değildir, zamanla değişir ve bu olağan bir durumdur. Değişen kültürel unsurlar manevi değerlerden ziyade maddi değerlerdir, zira manevi değerlerin kültür içinde asırlardır süregelen bir devamlılığı ve yerleşikliği bulunmaktadır ve değişebilmesi için uzun bir sürecin geçmesi gerekmektedir. Bundan dolayı kültürel değerlerin değişmesi maddi

yönden meydana gelmekte, yeni sorunlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılan değişiklikler kültürel biter zenginlik sayılmaktadır.

2.1.3. Dil ve Kültür İlişkisi

Dil ve kültür birbirinden ayrı düşünülemeyen iki temel kavramdır. Kültür dendiğinde akla ilk gelen şey dildir. Dil aynı zamanda kültürü oluşturan unsurların başında gelmektedir. Kültürün koruyuculuğunu ve taşıyıcılığını yaparak değerlerin aktarımını sağlar.

Aksan (2015, s. 13) dilin "her yönüyle bir ulusun kültürünün aynası" olduğunu söyler. Bir milletin herhangi bir devrine ait bir metin incelendiğinde, o milletin mevcut dönemdeki kültürüne ilişkin bilgiler edinmek mümkündür. Dil ve kültür arasındaki ilişki doğal ve canlı bir ilişkidir. Bir toplumun birlikte yaşamasında ve ayakta durabilmesinde ortak bir dilin ve kültürün önemi büyüktür.

Ana dilin öğrenilmesi sürecinde toplumdan topluma değişkenlik gösteren çeşitli kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Her kültürde kız ve erkek çocuklarına aynı şekilde seslenilmediği veya çocuklarla dolaylı bir şekilde iletişim kurulduğu görülmektedir. Bazı toplumlarda ise çocuklarla sık sık iletişim kurulduğu, bazı kelime veya cümlelerin ebeveynler tarafından daha fazla tekrar edildiği gözlemlenmiştir. Tüm bu toplumsal farklılıklara rağmen tüm çocukların ana dillerini hemen hemen aynı yaşlarda öğrendiği belirtilmektedir. Bu durum Picq, Sagart, Dehaene ve Lestienne (2014, s. 120) tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Anne babalar bir kültürden diğerine bebeklerine çok farklı biçimde seslenirler. Bazı ülkelerde bebekle mırıldanarak konuşulur, bazısında ses tonu yükseltilir. Kimi kez oğlanlara ve kızlara aynı şekilde seslenilmez, bazen onlarla doğrudan konuşulmaz bazen de onları konuşma seline boğarlar. Bir başka yerde sözcükler ve cümleler çok tekrarlanır ya da bunlar durmadan açık açık belirtilir. Bütün bu kültür farklılıklarına karşın bütün çocuklar ana dillerini aşağı yukarı aynı yaşta ve doğru biçimde öğrenirler.” (Picq vd., 2014, s. 120).

Bir kültürde meydana gelen değişmeler, dildeki değişiklikleri de beraberinde getirir. Günümüzde dünyanın gittikçe küreselleşmesi ve teknolojinin hızla gelişmeye devam etmesi gibi sebeplerle toplumların; kültürlerde meydana gelen bu değişiklikleri iyi izlemesi, doğru değerlendirmelerde bulunması ve bu ani değişikliklerin neden olabileceği bozulmalardan dillerini korumaları gerekmektedir. Dildeki yozlaşmadan korunmak, kültürel yozlaşmadan korunmakla mümkündür. Dilin niteliği, kültürel değerlerin niteliği ile doğrudan ilgilidir.

Dil ve kültür geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir. Bir toplumun geçmişte nasıl yaşadığını, hangi şartlar altında nasıl kararlar aldığını ve sosyokültürel özelliklerinin neler olduğunu keşfetmek için dil ile kültür arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Geçmiş incelendiğinde geleceğe dair önemli adımlar atılabilmekte ve kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili gerekli önlemler alınabilmektedir. Dil ve kültür hayatın tüm alanlarında yer almaktadır. Edebiyat, sanat, gelenek, görenek örf, adet vb. tüm alanlarda kültüre ve onun taşıyıcılığını yapan dile rastlanmaktadır. Dil ile kültür arasındaki bu doğal bağ sayesinde toplumu oluşturan bireyler arasında duygu, düşünce ve tarih birliği oluşmaktadır.

Milletleri ayakta tutan o milletin dili ve kültürüdür. Dilin veya kültürün bozulması öbürünün tahribini de beraberinde getirmektedir. Yabancı bir dilin baskısı altında kalan ve yabancı kelimelerle sürekli istila edilen bir dil gittikçe bozulmakta, dildeki bozulmalar kültürel yozlaşmaya neden olmaktadır. Kültürün süreklilik arz etmesinin sebebi dildir, dil korunduğu ve gelişimini sürdürdüğü müddetçe kültür de gelişerek varlığını korumaya devam etmektedir. Dilin korunması; bir toplumun kültür hazinesini oluşturan müziği, edebiyatı, gelenekleri, dini, tarihi ve dünya görüşünü içeren değerleri gelecek nesillere aktarabilmek adına büyük ölçüde önem taşımaktadır.

Bir toplumda yaşayan insanlar, içinde bulunduğu dünyayı gerçekte olduğu gibi değil dillerinin onlara sunduğu şekilde algılamaktadır. İnsanın konuştuğu dil, içinde yaşadığı toplumun kültürel kodlarından etkilenmektedir. Belirli bir kültürün şekillendirdiği ve o kültürde yetişmiş bir insan, mevcut kültürel kodlarla meydana gelmiş kavramları içeren bir dil konuşmaktadır. Dilin devamlı değişmesi ve gelişmesi sayesinde kültür de canlılığını korumaktadır.

Bir toplumun dili kullanma biçimi, o toplumun sosyal ve kültürel yapısı ile ilgili birtakım bilgiler vermektedir. Örneğin bir dilde bulunan bay, bayan, efendi, hanım, hanımefendi ve beyefendi gibi kelimeler hitap olarak kullanılmasının yanı sıra saygı ve nezâket de barındırmaktadır. Kültürel değer ifade eden ibarelerin varlığı ile toplumun sosyokültürel yapısı arasındaki ilişki, dilin kullanıldığı her alanda görülebilmekte ve araştırmalarla tespit edilebilmektedir. Edebi bir eserin kültürel değerler açısından incelenerek dilin kullanımının o eser üzerinden ortaya konması buna bir örnektir.

2.1.4. Değer Kavramı

Eski çağlardan beri hayatın anlamı ve varoluş üzerine düşünen insanoğlu, sosyal yaşamda değerlerin önemini kavramış ve erdemli bireylerden meydana gelen ideal bir toplum düzeni üzerinde durmuştur. İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze değin düşünürlerin ideal dünya tasavvurunda her zaman sevgi, saygı, dürüstlük, dostluk, yardımlaşma, paylaşma ve iyilikseverlik gibi değerlere sahip bireylerden meydana gelen bir toplum inşa edilmek istenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak "değer" kavramı, sağlıklı bir toplum düzeni için bir gereksinim haline gelmiştir.

Clauson'a göre (1972, s. 485a) değer kavramı *teg-* kökünden türemiştir ve *teg-* kökünün öncelikle "paylaşmak" anlamı bulunmaktadır. Zamanla "değer" ve "fiyat" anlamı da edinerek anlamsal genişlemeye uğramıştır. Değer en genel tabirle herhangi bir şeyde var olan veya ona yüklenmiş izafi kıymettir. Değerler, insan zihninde yer etmiş toplumsal ve kültürel olguların toplamıdır.

Değer "bir şeyin önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005, s. 483). Toplumun varlığının devamlılığı açısından hayati önem taşıyan değerler, insanı diğer canlılardan ayıran bir nitelik taşımaktadır. Öteki canlılardan farklı olarak akıl yetisine sahip olan insan, bu aracı kullanarak birlikte yaşama ve bu düzeni devam ettirme konusunda sorumludur. Toplumdaki bireyleri birbirine bağlayan ve meydana getirdikleri sosyal düzeni sürdürmelerini sağlayan en önemli soyut olgu değerlerdir. Değerler, toplumsal yapı içerisinde sosyal hayatı düzenleme işlevi görmektedir.

Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır (Turan ve Ulusoy, 2014, s. 5). Bireylerin olumlu yönde bir karakter gelişimi edinmelerini sağlamak ve onlara doğru davranışlar kazandırmak için değerlere ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumu bir arada tutan yasa ve düzenlemelere saygılı, paylaşmayı ve yardımlaşmayı seven özgüveni yüksek bireyler yetiştirmek ancak temel değerlerin sosyal hayatta tezahürü ile mümkündür.

Toplumların mevcut varlıklarını sürdürmek için değerlere ihtiyacı olduğu göz önünde bulundurulduğunda değer kavramının birey ve toplum arasında birleştirici bir köprü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu hususla ilgili Akay Ahmed (2015, s. 79) "Millî ve evrensel değerleri hayata geçirmek, toplumsal dayanışma ve paylaşma duygularının güçlenmesine katkı sağlar. Toplumsal değerler; insan yaşamının önemli bir yanını oluşturur, kendilerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapar." değerlendirmesinde bulunmaktadır.

“İnsani değerler, hayata bir değerlilik ve saygı katarlar. Hayatın dürüstlük, hoşgörü, iyilik, merhamet gibi güzel yanlarını çoğaltırlar. Bütün bunlar da uyumlu yaşama yol açar. İnsani değerler, hayatın sütunlarıdır.” (Dilmaç, 2002, s. 7). Toplumu meydana getiren bireyler arasında uyumluluğun sağlanabilmesi ve düzenli bir yaşamın tesis edilebilmesi, değerlerin insanlarca içselleştirilmesi sayesinde mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte değerlerin teorik olarak öğretilmesi kalıcı bir fayda sağlamayacaktır. Bu nedenle değerlerin davranışa dönüştürülerek hayatın her alanında yer alması gerekmektedir.

Kuçuradi’ye göre (1998, s. 41) kişiye ait değerler “Kişilerarası ilişkilerde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ortaya çıkan sevgi, dürüst olma, bağlılık, saygı, adil olma gibi ve açık düşünebilme, doğru bağlantılar kurabilme gibi kişi imkânları” şeklinde açıklanmaktadır. Bireyler arasında doğru ve sağlıklı bir iletişimin gerçekleştirilebilmesi için tarafların saygı, iletişime açık olma ve dürüstlük gibi değerlere sahip olması beklenmektedir. Aksi halde toplumda kargaşa ve düzensizlik oluşması kaçınılmazdır.

Değerler, toplumda yaşayan bireylerin davranışlarına yön veren ve bu davranışları değerlendirmesini sağlayan sosyal kurallar bütünüdür. Değerler, süreç boyunca toplumlarda meydana gelen değişim ve gelişimler sonucu biçimlenmektedir. Toplumun ortak hafızasını ve ulaşmak istediği idealleri temsil eden değerler, sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından da önem taşımaktadır. Doğası gereği sosyal bir varlık olan insan, çevresiyle uyum içinde yaşamak ve bir toplumsal düzen tesis etmek için temel değerlerin varlığına gereksinim duymaktadır. Doğan’a göre (2014, s. 358) toplumsal değerler “Bir toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik olduğu varsayılan ideal, ortak paylaşım ölçütleri” olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal dayanışma ve birliğin devamı için gerekli olan toplumsal değerler dışında sadece mevcut olduğu ulusu ilgilendiren, o ulusun duygu ve düşüncelerini ifade eden değerler de bulunmaktadır. Ulusların kendine özgü tarihi ve kültürel deneyimleri sonucu oluşan ve ortak bir hafızanın ürünü olan ulusal değerler, milli birlik ve beraberliği sağlayan en önemli faktörlerdendir. Ulusal değerlerle ilgili olarak Doğan (2014, s. 358) şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

> “Toplumsal değerlerin yanı sıra ulusal değerlerden de söz edilebilir. Türk toplumu söz konusu olduğunda bunlar; ailenin, bayrağın, vatan sevgisinin kutsallığı; ulusun ve vatanın bölünmez bütünlüğü ulusal değerler arasındadır. Toplumsal değerler ile ulusal değerler çatışmaz bilakis toplumsal değerler, ulusal değerlere hayatiyet verir.

> Ancak ulusal değerler, her ne suretle olursa olsun toplumsal değerlerin önünde ve üstündedir. Bu bakımdan hiçbir toplumsal değer, ulusal değerlerin tanımladığı anayasal düzene sadakat borcunu ortadan kaldırmaz." (Doğan, 2014, s. 358).

Evrensel değerler ise tüm insanlığı ilgilendiren ve onların ortak duygu ve düşünce birlikteliğinin bir göstergesi olan değerlerdir. Değerler genel olarak toplumdan topluma ve ulustan ulusa farklılık göstermektedir ancak bazı değerlerin tüm dünyada genel bir kabul gördüğü dikkate alındığında evrensel değerlerin önemi ortaya çıkmaktadır. Evrensel değerlerin sınıflandırılması şu şekilde açıklanmaktadır:

> "Demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri, barış, hoşgörü, sevgi, saygı, bağımsızlık, uygarlık, bilim ve bilimsel düşünce, sanat, eşitlik, çevre duyarlılığı, adalet, aileye önem verme, çalışkan olma, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, sağlıklı olma, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik gibi değerler evrensel değerler olarak sınıflandırılabilir." (Parlakyıldız, 1999; Demircioğlu ve Tokdemir, 2008; Ercan, 2001, Güzel, 2013'ten akt. Yaşar, Kasa ve Gürdoğan Bayır, 2008, s. 586).

Değerler, toplumun ihtiyaç duyduğu huzur ve barış ortamını sağlayan soyut olgulardır. Toplum yapısında meydana gelebilecek etik sorunlar, değerler eğitimi konusuyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle aile, okul ve toplumlarda değerler eğitimi ile ilgili konular daha da önem kazanmaktadır. Değerler eğitimi, bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve aynı zamanda etik davranışlarla donanmış bir toplum inşa etmek için gerekli ölçütleri kapsamaktadır. Bu ölçütler, birey ve toplum tarafından kabul edilmiş ve ikisi arasında birleştirici bir görev gören yapılardır.

2.1.4.1. Değerlerin Özellikleri ve İşlevleri

Değerler, toplumların ahlâkî tutum ve davranışlarının toplamıdır. Bu tutum ve davranışların oluşması ve toplumdaki bireylerin çoğu tarafından kabul edilmesi, değerlerin oluşum ve gelişim süreci boyunca devam eder. Benimsenen değerler, kurulan sosyal düzenin sürdürülebilmesi için sonraki nesillere aktarılmak zorundadır. Bu şekilde topluma ait ortak bir bilinç oluşması sağlanmakta ve değerler aracılığıyla bireyler arasında birleştirici bir bağ kurulmaktadır.

Toplumsal yönü dışında değerler aynı zamanda bireylerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine de katkı sağlamaktadır. Kritik gelişim dönemlerinde sağlıklı bir kişilik yapısının ve duygusal alt yapının oluşması değerler eğitimin etkili, doğru ve zamanında verilmesi ile ilişkilidir.

Üstün bir etik anlayışa sahip bireyler, toplumun değer iletimini planlı bir şekilde gerçekleştirmesinin doğal bir sonucudur. Sevgi, saygı, çalışkanlık, dayanışma ve yardımlaşma gibi değerler; bireylerin sağlıklı bir zihin ve ruh yapısına sahip olmasını sağlamaktadır.

Değerler hem toplumların hem kurumların gelişebilmeleri için gerekli olmakla beraber toplumun içerisinde yer alan temel dinamiklerin dengede tutulması adına, değer yoksunluğu ve değer yitiminin yol açabileceği muhtemel problemlere karşı bir kalkan gibi çalışır (Memişoğlu, 2019, s. 11). Bu yönüyle değerler, sağlam bir karakter ve yüksek bir etik anlayışının tesisi için toplumsal bir zorunluluk haline gelmektedir.

Değerler eğitimi alanında çalışmalar yapmış birçok araştırmacı, değerlerin özellikleri konusunda farklı değerlendirmeler yapmıştır. Değerlerin özellikleri genel itibariyle dört maddede açıklanabilmektedir:

a) Değerler, değer yargılarının etkisi altındadır.
b) Değerler, davranışların esin kaynağıdır.
c) Değerler görecelidir.
d) Değerlerin dışa vurumunda duygusallık ön plandadır (Rocher, 1968'den akt. Doğan, 2014, s. 354).

"Bir toplumda birlik ve beraberliği, bütünlüğü kollamak ve korumak amacıyla kuşaktan kuşağa aktarılan ahlâkî ve kültürel değerler vardır. Bu değerler, toplumda ortak davranış kalıplarıyla şemalarla dışa yansır." (Köknel, 2007, s. 316). "Değerlerin sosyal otokontrol sistemleri olduğu söylenebilir. Bireyler, yaşadıkları toplumun sosyal değerlerine toplumsal rolleri edindikçe uyma eğilimi göstereceklerdir." (Türkyılmaz, 2012, s. 68).

Sosyal hayatın vazgeçilmez bir öğesi olan toplumsal değerler, kuşaktan kuşağa aktarılarak manevi bir kültür mirası niteliği taşımaktadır. Bireysel ve toplumsal ilişkileri düzenleyen bir yargı ölçütü olması sebebiyle değerler, toplumsal normların temelinde yer almaktadır. Bireylerin toplumsal bir kimlik oluşturmaları ve toplumdaki rollerini seçmeleri açısından değerler, işlevsel bir özelliğe sahiptir.

Toplumsal ve kültürel açıdan oldukça büyük bir öneme sahip olan değerlerin işlevine yönelik ayrıca şu değerlendirmeler yapılmıştır:

a. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini olanaklaştırır. Bireyin çevresindekilerin gözünde 'nerede durduğunu' bilmesine yardım eder.

b. Değerler; kişilerin dikkatini, istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırır. Çok değerli bir nesne, her zaman birey veya grup için 'en iyi' olmayabilir. Fakat o nesnenin sosyal olarak değerli görünmesinin, o nesne için çaba gösterilmesini sağladığı da bir gerçektir.

c. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın âdeta şemasını çizer. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini 'en iyi' hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

d. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik eder. İlgi yaratır, cesaret verir. Böylelikle kişiler de çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

e. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri; törelere uymaya yöneltir, 'doğru' şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler, ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlar.

f. Değerler, dayanışma araçları olarak da işlevde bulunur. Sosyal bilimcilerin aksiyonlarından biri de grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla oluştuğudur. Kişiler, aynı değerleri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir (Fichter, 2015, s. 176).

Toplum tarafından beğenilen bir tutumun olumlu olarak kabul edilerek davranışa dönüştürülmesi, birey ve toplum arasında sosyal bir uyumun sağlanabilmesi amacıyla o değerin bireyler tarafından işlevsel olarak uygulandığını göstermektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak toplumsal iş birliği ve sosyal dayanışmaya dayalı bir anlayış oluşmakta ve bireyler davranışlarını içsel bir mekanizmayla biçimlendirmektedir.

2.1.4.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin tanımı konusunda birçok farklılık olduğu gibi sınıflandırılmasında da çeşitli görüşler mevcuttur. Değerler eğitimi alanında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde birçok araştırmacının farklı ölçütler çerçevesinde değerleri sınıflandırdığı görülmektedir.

Değerlerin sınıflandırılmasına dair farklı bakış açılarının olması, literatürde birçok araştırmanın yapılmasını sağlamıştır. Bu bölümde değerlerin sınıflandırılması üzerinde durulacak ve uzmanların yapmış olduğu tasnifler hakkında bilgi verilecektir.

2.1.4.2.1. Nelson

Nelson'un yapmış olduğu sınıflandırmaya göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılmaktadır.

Tablo 2. 1. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir (Michaelis, 1988, s. 361).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dinî ya da politik bir grup olabilir (Naylor ve Diem, 1987, s. 350).
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar (Michaelis, 1988, s. 361). Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004, s. 19).

(Yazıcı, 2006'dan akt: Gümüş, 2017, s. 10).

2.1.4.2.2. Spranger

Spranger yapmış olduğu sınıflandırmada değerlerin içeriğini esas almış ve buradan hareketle değerleri; teorik, estetik, politik, ekonomik, sosyal ve dinî değerler olarak altı temel grupta toplamıştır. "Spranger'den sonra ondan ilham alarak Allport, Vernon, Lindzey çalışmaları geliştirmiş, bu çalışmalardan sonra da değerleri altı gruba ayırmak âdet olmuştur." (Güngör, 2010, s. 84). Spranger'in yapmış olduğu değerler sınıflandırması şu şekildedir:

a. Teorik Değer: Gerçeklik, akılcı, eleştirel ve bireycilik.
b. Ekonomik Değer: Yararlı, tutumluluk, pratiklik.
c. Estetik Değer: Uyum, güzellik, form.
d. Dinî Değer: Dünya ile birlik duygusu, ruhsal gelişme yoluyla birlik arayışı.
e. Sosyal Değer: Sevgi, saygı, yardımseverlik.
f. Politik Değer: Güç, insanlar üzerindeki kontrol (sadece politik alanda değil). (Davidov, Schwartz, Cieciuch, 2015, s. 41).

2.1.4.2.3. Rokeach

Değerler eğitimi alanda çalışmalar yapan araştırmacılardan bir diğeri de Rokeach'dır. Rokeach, yapmış olduğu sınıflandırmada değerleri amaç ve araç değerler olmak üzere ikiye ayırmış ve her bir başlık altında da on sekiz değere yer vermiştir. Amaç değerler, hayatta ulaşılmak istenen nihai gayeleri belirtmektedir. Araç değerler ise bu amaca ulaşmada kullanılan vasıtalardır. Ona göre bir bireyde meydana gelecek herhangi bir değer kazanımı veya değer yitimi, kişinin diğer değerleri edinimini de etkilemektedir.

Rokeach (1973, s. 178) değerleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

Tablo 2. 2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Amaç Değerler	(Terminal Values)	Araç Değerler	(Instrumental Values)
Rahat bir hayat	İç huzur	Hayal gücü kuvvetli	Dürüst
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Hırslı/istekli	Bağımsız yaşam
Başarma hissi	Ulusal güvenlik	Ufku geniş olma	Entelektüel olma
Barış içinde bir dünya	Zevk	Kabiliyetli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Neşeli	Sevecenlik
Eşitlik	Öz saygı	Temiz	İtaatkâr
Aile güvenirliği	Sosyal tanıma	Cesaretli	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Affedici	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik	Yardımsever	Otokontrol

Rokeach (1973, s. 178).

2.1.4.2.4. Fichter

Değerlerin oluşumunda birçok sosyal faktörün etkili olduğunu ifade eden Fichter (2015, s. 173) değerleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

a. Değerler, zorlayıcılık derecelerine göre sınıflandırılabilir. Böylelikle değerler, sosyal kişiliği etkileme derecelerine göre düzenlenmiş olurlar. Yapılmalı-yapılmamalı olanları belirten değerler bulunur.
b. Sosyal değerler, süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de gösterilebilir. İşlerin yapılmasında, kişi ve gruplar arasında iş birliği kurulmasında bazı değerler, diğerlerinden daha önemlidir. Bu temeldeki en yüksek değerler, toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve neyin önemli olduğuna işaret eder. Bu alan, sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun bulunduğu alandır.
c. Değerlerin en anlamlı sınıflandırması, değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Genellikle değerleri; dinî, siyasal, ekonomik ve benzeri açılardan ayırırız. Sosyal değerlerin örüntü, rol ve ilişkiler gibi kurumsallaştığı söylenebilir. Belli

bir kültürel davranışa uzunca bir süreden beri yakıştırılan değerler, kurumun işleyişini basitleştirir ve kolaylaştırır (Fichter, 2015, s. 173).

2.1.4.2.5. Schwartz

Değerler eğitimi ile ilgili en sistemli sınıflandırmalardan birini yapan Schwartz, değerleri bireysel ve kültürel değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır. "Bireysel seviyelerdeki incelemelerde değerler, kişilerin hayatlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınır. Kültürel seviyedeki değerlendirmeler incelemesinde ise amaç, toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir." (Smith, Schwartz, 1997'den akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Bireysel değerler; güç, başarı, hazcılık, uyarılım ve özyönelim değerlerinden meydana gelmektedir. Bireysel değerlerin ortak özelliği, kişilerin bireysel özelliklerine vurgu yapmasıdır. Toplumsal değerler ise; evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerinden oluşmaktadır. Toplumsal değerlerin ortak özelliği ise bireylerin toplumla olan karşılıklı iletişimini konu edinmesidir.

Schwartz kuramında değerleri, üç evrensel ihtiyaçtan hareket ederek kavramsallaştırmıştır. Kuramda güdüsel olarak her birey ve grupta mevcut olan kendi davranışlarını açıklama, eşgüdüm oluşturma ve davranışlarını gerekçelendirme isteklerinin varlığından yola çıkılmıştır. Schartz, üç temel evrensel ihtiyaç aracılığıyla birbirine benzer veya birbirinden farklı değerlerden meydana gelen ve birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde olan on değer tipine ulaşmıştır.

Schwartz'ın birey ve gruplar için oluşturduğu on değer grubu; güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik olarak adlandırılmaktadır. Bu gruplandırmadaki değerler, birbirine yakın veya uzak güdülerin tespit edilmesiyle oluşturulmuştur. Öte yandan Schwartz (1994, s. 24) sonraki süreçte on değer tipini; muhafazacılık, özaşkınlık, özgenişletim ve yeniliğe açıklık olarak dört ana başlık altında toplayarak çembersel bir değer modeli kurgulamıştır. Schwartz'ın oluşturduğu çembersel değer modelinin döngüsel olduğu ve tüm evrensel değerleri barındırdığı belirtilmiştir.

Tablo 2. 3. Schwartz Değer Kuramı'nda Değer Listesi ve Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri

	Açıklama	Değerler	Kaynaklar
ÖZGENİŞLETİM	**Güç (Power):** Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, [İnsanlar tarafından benimsenmek].	Etkileşim Grup a
	Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak, [Zeki olmak].	Etkileşim Grup
	Hazcılık (Hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim.	Zevk, Hayattan tat almak.	Organizma
YENİLİĞE AÇIKLIK	**Uyarılım (Stimulation):** Heyecan ve yenilik arayışı**.**	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.	Organizma
	Özyönelim (Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olabilmek, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak, [Kendine saygısı olmak].	Organizma Etkileşim
ÖZAŞKINLIK	**Evrenselcilik (Universalism):** Anlayışlılık, hoşgörü, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyaya barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olma, Çevreyi koruma, [İç uyum].	Grup b Organizma
	İyilikseverlik (Benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak, [Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat].	Organizma Etkileşim

	Geleneksellik (Tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçak gönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, Ilımlı olmak, [Dünyevi işlerden el ayak çekmek].	Grup
MUHAFAZACI YAKLAŞIM	**Uyma (Confirm):** Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması.	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya/ yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek.	Etkileşim Grup
	Güvenlik (Security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisini huzuru ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, [Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak].	Organizma Etkileşim Grup

Not:

Organizma: Biyolojik organizma olarak bireylerin evrensel gereksinimleri;

Etkileşim: Uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel nitelikteki ön koşulları;

Grup: Grupların sonsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler.

a. Kültürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuç vermediği tespit edilen değerler köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir.

b. İnsanların kendi gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplar arası karşılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun fark ettikleri zaman ortaya çıktığı varsayılır.

(Schwartz, 1994'ten akt: Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61)

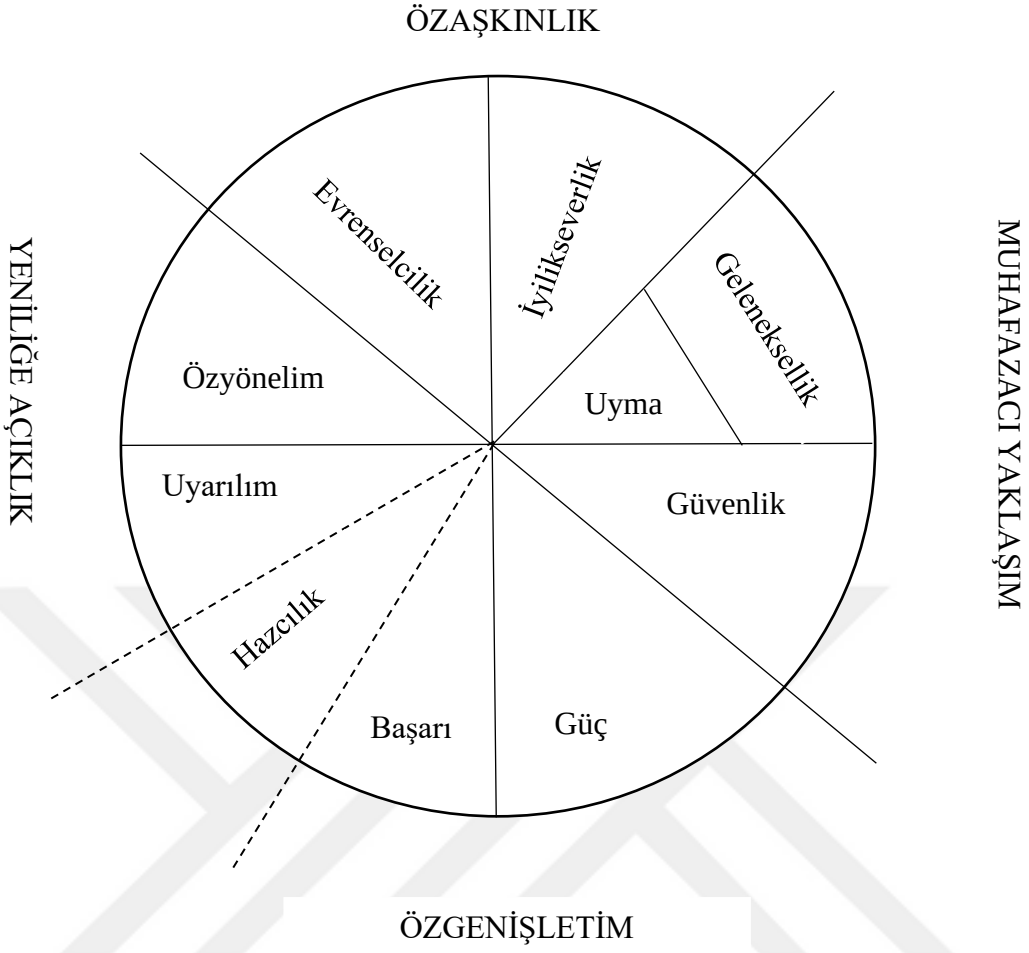

Şekil 2. 1. Schwartz Değer Kuramı'ndaki Değer Tipleri ve Ana Değer Grupları Arasındaki İlişki

(Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 62)

Görüldüğü üzere değerler eğitimi üzerine birçok araştırma yapılmış ve uzmanlar farklı gruplandırmalar yaparak değerleri sınıflandırmıştır. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında yer alan değerler, Schwartz'ın yapmış olduğu değer sınıflandırmasına göre ele alınmıştır. Schwartz'ın Değer Kuramı, çembersel değer modeli ve on değer tipi ile mevcut değer sınıflandırmaları arasında en sistemli sınıflandırmadır. Schwartz'ın uzun yıllar kültürlerarasılık konusunda araştırmalar yapması, öne sürdüğü değer kuramını daha ayrıntılı bir şekilde oluşturmasına katkı sağlamış ve daha evrensel bir değer sınıflandırması yapmasına zemin hazırlamıştır. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında, bu çalışma için *Araba Sevdası*'nda yer alan değerlerin Schwartz Değer Kuramına göre gruplandırılmasına karar verilmiştir.

2.1.5. Değerler Eğitimi

Değer; bireylerin kişiliğini, hayata bakış açılarını ve davranışlarını belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Bireylerin öncelikle içinde yaşadığı topluma ait değerlerin farkına varması ve ardından bu değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürmesi hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreç, erken yaşlarda çocukluk dönemiyle birlikte ailede başlamakta ve bireyin okul çağına girmesiyle örgün eğitim kurumlarında devam etmektedir. Bireylerde duygu oluşumu ve değer kazanımının sağlıklı bir şekilde tesis edilebilmesi aile, okul, toplum ve medyanın iş birliği yaparak sevgi, saygı, hoşgörü, paylaşma, yardımlaşma, dürüstlük, dostluk, duyarlılık gibi değerleri çeşitli uygulamalarla hayata geçirmesiyle mümkün olmaktadır.

Toplumsal değerlerin ilk verilmeye başlandığı yer ailedir. Aile aynı zamanda çocukların eğitim aldığı ilk toplumsal kurumdur. Okul çağına girmeden önce çocuklar; aile içinde iyi-kötüyü örneklerle kavrama, olumlu davranış kazanma, değerleri tanıma ve içselleştirme konusunda ilk eğitimlerini alırlar. Çocukların ebeveynlerinden görerek doğru davranışları edinme yoluyla değerleri içselleştirmesi, ailenin bilinçli olmasıyla yakından ilişkilidir. Ailede verilen değerler eğitiminin amacına ulaşabilmesi için ayrıca ortamın buna elverişli olması gerekmektedir. Ebeveynlerin bilinçsiz olması, ailede sık sık huzursuzlukların meydana gelmesi, aile içi iletişimsizlikler ve aile bireyleri arasında karşılıklı güvenin tesis edilememesi gibi etkenler, çocukların sağlıklı bir kişilik gelişimi edinmesi önünde engel teşkil etmektedir. Bu sebeple değerler eğitiminin ilk aşaması olan ailede temellerin sağlam olması önem taşımaktadır.

Dünyada büyük bir hızla meydana gelen teknolojik ve endüstriyel gelişmelere rağmen toplumlar, kültürel ve etik açıdan çeşitli bozulmalarla karşı karşıya gelmiş ve bu durum değerler eğitiminin önemini ortaya çıkartmıştır. “Bilimsel ve teknolojik alandaki göz kamaştırıcı gelişmeler, insanları birtakım manevi ve insani değerlerden de önemli derecede uzaklaştırmıştır.” (Köylü, 2013, s. 287).

Değerler eğitiminin öneminde görüş birliği olmasına karşın asıl temel sorun hangi değerlerin kazandırılacağı ile ilgilidir. Zira değer esasında öznel bir kavramdır ve bu öznellik değer yargılarının toplum tarafından ortaklaşa kabulünü etkilemektedir. Bireylerin ve toplumların iyiyi ve güzeli algılamasında farklılıklar bulunması, değerler eğitimi için uygun programlar geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Değerler eğitiminde karşılaşılan öznellik sorununu çözmek için izlenmesi gereken yol, neredeyse tüm toplumlarca kabul edilebilecek nitelikte olan evrensel değerleri temel almaktır. Böylece temelde öznel bir kavram olan değer, nesnel bir zemine oturtulacak ve toplumlarca kabul edilen ortak bir değerler eğitimi sistemi geliştirilmesi mümkün olacaktır. Eğitim anlayışının değer odaklı olması aynı zamanda okul gibi örgün eğitim kurumlarında verilen öğretim faaliyetlerini de olumlu yönde etkileyecektir.

Toplumsal bütünlüğün sağlanabilmesi ve huzurun sürdürülebilmesi için sistemli bir şekilde değerler eğitimi çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal değerlerin sonraki nesillere aktarılmaması, geçmişte değerler etrafında birleşmiş olan toplumun devamını tehlikeye sokmakta ve dağılmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı değerlerden arınmış bir eğitim sistemi, ulusal ve evrensel birliği tehdit etmektedir.

"Değerler eğitimi; insana özgü olanakları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran imkânları, bir başka deyişle insana özgü bütün etkinlikleri, insansal etkinlikler olarak amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır." (Kuçuradi, 1995'ten akt. Dilmaç, 2007, s. 4). Değerler eğitimi bu yönüyle bireylerin içinde yaşadığı topluma entegre olmasını, sosyalleşmesini, evrensel ve kültürel bir kimlik geliştirerek aidiyet duygusuna sahip olmasını da sağlamaktadır.

Ortak bir değerler sistemi etrafında toplanan bireyler, olumlu bir kişilik gelişim süreci takip ederek toplumda ve dünyadaki meydana gelen gelişmelere karşı duyarlılık ve farkındalıklarını artırır. Topluma ve dünyaya karşı çeşitli sorumlulukları olduğunun farkında olan bireyler, değerler eğitimi aracılığıyla benimsedikleri değerleri sonraki nesillere aktarma konusunda model olmaktadır. Değer kavramı aslen soyut bir kavramdır. Soyut bir kavramın küçük yaştaki bireylerce kavranması zordur. Bu sebeple öğrencilere yönelik yapılacak olan değerler eğitimi, yaparak yaşayarak ve etkinlik temelli olmalıdır. Etkinliklerde çeşitli kısa hikâyeler, romanlardan sadeleştirilmiş örnekler, çocukların ilgi duyduğu önemli şahsiyetlerin biyografileri, örnek olaylar ve geziler gibi yöntemler kullanılması ile değerler somutlaştırılarak daha kolay aktarılabilmektedir.

Değerler eğitimi çalışmalarının hedefine ulaşabilmesi birçok faktöre bağlıdır. Toplumsal değerlerin bireylerce benimsenebilmesi için eğitimde çeşitli stratejiler geliştirilmesi ve öğretim materyalleri hazırlanması gerekmektedir. Geliştirilen stratejileri uygulayabilecek ve materyalleri etkili bir şekilde kullanabilecek uzman öğretmenler yetiştirilmelidir. Değer

kavramı üzerine yapılan çalışmaları incelemek, yeni değer sınıflandırmaları yapmak ve alanda başka teoriler geliştirmeleri için araştırmacılar desteklenmelidir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri sırasında kullanılmak üzere çocukların yaşları dikkate alınarak çeşitli okuma metinleri ve etkinlikler hazırlanmalıdır. Bütün bu hususlar dikkate alındığında değerler eğitimi çalışmaları daha etkili bir şekilde yapılacak ve hedef değerlerin bireylerce kavranması daha kolay olacaktır.

Değerler eğitiminin yanlış yapılması veya önemsenmemesi gibi durumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyebilecek çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Hökelekli (2007, s. 63) "Bir toplumda güven, barış, adalet, hakkaniyet, merhamet, sorumluluk gibi değerlerin sarsılması, bazı değerlerin kaybolması, önemini yitirmesi durumunda, çocuk ve gençler sağlam bir karakter ve bütünleşmiş bir kişilik geliştiremezler." diyerek bu duruma dikkat çekmektedir.

Toplumu oluşturan bireylerin sosyal düzen oluşturma ve bu düzeni sürdürme açısından iş birliği içerisinde olması ile olumlu değerleri edinerek kişisel gelişimlerini tamamlamaları arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Değerler eğitimi bu iki hususu da göz önüne alarak yapılmalı, birey ve toplum arasındaki bu etkileşime önem verilmelidir. Turan ve Ulusoy (2014, s. 9) "Değerler eğitiminde çocukların ve gençlerin kendilerine ve topluma yararlı olabilecek temel değerleri psikolojik ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanmaktadır." sözleriyle bu duruma açıklık getirmektedir.

Değerler eğitiminin ülkemizde etkili olabilmesi için yüksek bir kültürel birikime sahip Türk milletinin temel değerlerini evrensel ölçekte yeniden ele alarak bu değerleri aile ve okul aracılığıyla toplumsal hayata aktarması gerekmektedir. Geçmişten gelen kültürel mirası çağdaş anlayışla tekrar incelemek ve ulusal değerleri evrensel düzlemden kopmadan bireylere aktarmak aile ve okul arasındaki iş birliğinin gücüne bağlıdır.

2.1.5.1. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Bireysel ve toplumsal açıdan değerlerin sahip olduğu önem, değerler eğitiminin çeşitli eğitim kurumlarında programlı bir şekilde verilmesini zorunlu kılmaktadır. Doğası gereği sosyal bir varlık olan insan, toplumsal bir düzen oluşturma ve bu düzeni devam ettirmeye yönelik içten gelen bir dürtüyle hareket etmektedir. Bu kapsamda toplumsal birlikteliği sağlayan değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Toplumu oluşturan her bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi, eğitim programlarının değerler eğitimiyle

ilişkilendirilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu sebeple yeni nesillere değerlerin aktarılmasında çeşitli yaklaşımlardan faydalanılmaktadır.

Toplumda zihinsel, ruhsal ve bedensel yönden sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi için değerler eğitimine ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece bu alanlarda bireylerin duyarlılık geliştirmesi ve bunu içselleştirmesi amaçlanmaktadır. Toplumsal yaşamın temel yapısını oluşturan milli ve kültürel kodların korunarak sonraki nesillere aktarılması yalnızca sosyal düzenin sürdürülmesi açısından değil aynı zamanda bireysel davranışların iyileştirilmesi bakımından da önem taşımaktadır. Tüm bu hususların bireylere kazandırılması, eğitim sürecinin planlı bir biçimde programlanması ile mümkündür.

Değerler eğitiminde çeşitli yaklaşımların kullanılması, değerlerin bireylerce daha hızlı ve kalıcı bir biçimde davranışa dönüştürülmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında değerler öğretiminde yöntem çeşitliliğinden faydalanılarak bireylerin değer kazanımını destekleyici bir nitelik oluşturulabilmektedir.

“Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanımına yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları sınıf içinde ders programlarının içinde etkinlik olarak yer alırken, bir kısmı da okulun açık ve örtük tüm programını kapsamaktadır.” (Doğanay, 2006, s. 266).

Değerler eğitiminin nitelikli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için çalışmalar yapan araştırmacılar, değer öğretimi konusunda farklı yaklaşımlar ortaya koymuştur. Değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlar incelendiğinde telkin etme (değerlerin doğrudan öğretimi), belirginleştirme, analiz, karakter eğitimi ve ahlâkî muhakeme yaklaşımlarının değer öğretiminde kullanıldığı görülmektedir.

2.1.5.1.1. Değerleri Telkin Etme (Değerlerin Doğrudan Öğretimi)

Değerleri telkin etme yönteminde değerler bireylere doğrudan doğruya söylenir ve ardından çocukların bu değerleri içselleştirmesi için hikâye, film, biyografi vb. yöntemler kullanılır. Bu yaklaşımda temel amaç sözel bir şekilde bireylerin doğru davranışlara yönlendirilmesini sağlamak ve onları kötü davranışlardan vazgeçirmektir. Bu yöntem ile çocukların değerleri anlatım, gösterip yaptırma, soru sorma ve model alma gibi yöntemlerle içselleştirmesi amaçlanmaktadır.

Telkin etme yaklaşımı; Blanchette (1970) ve Bensley (1974) tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım türü öğretmen merkezlidir ve değerlerin açık açık hedef kitleye aktarımını içeren bir yaklaşımdır. Bireylerin sahip olması hedeflenen çeşitli değerler, ebeveyn veya öğretmenler tarafından bilinçli bir biçimde telkin yöntemiyle açıkça anlatılır ve bu şekilde çocukların bu değerleri edinmesi amaçlanır.

"Yüzyıllardır okullarda benimsenen değerlerin doğrudan öğretimi anlayışında eğitim, yetişmiş neslin, yetişmekte olan nesle bilgi, kültür, norm ve değer aktarımı şeklinde anlaşılmıştır. Bu anlayışın temelinde, okulun ve yetişkinlerin görevi, çocuklara toplumun değerlerini doğrudan öğreterek onları erdemli bireyler olarak yetiştirmektir." (Aydın ve Gürler, 2014, s. 70).

Telkin etme yaklaşımı özellikle ahlâkî değerleri öğretim sürecinde sıkça kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze değin toplumların içselleştirdiği ahlâkî ve kültürel değerlerin, telkin etme yoluyla sonraki nesillere aktarılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşımın temelinde belirli bir süre boyunca tekrarlanan ve telkin edilen değerlerin hedef kitle tarafından davranışa dönüştürüleceği varsayılmaktadır.

Değerler eğitiminde telkin etme yaklaşımına ilişkin Superka (1976) tarafından bir öğretim modeli geliştirilmiştir. Bu modelin aşamaları şu şekilde ifade edilmektedir:

a. Telkin yaklaşımı olabilecek değerleri belirleme
b. Değer seviyelerini belirleme
c. Davranışsal amaçları belirleme
d. Uygun metotları seçme
e. Metotları uygulama
f. Sonuçları değerlendirme (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson 1976'dan akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 71).

2.1.5.1.2. Değerleri Belirginleştirme

Telkin yaklaşımının tersine belirginleştirme yaklaşımında bireyin kendi değer yargılarını kendisinin oluşturması söz konusudur. Bireyler bu yaklaşımla hangi kavramlara değer verip hangi kavramlara değer vermeyeceğine bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kendisi karar vermektedir. Değerleri belirginleştirme yaklaşımında temel amaç, değerleri belirleme ve edinme süreçlerinde öğrenciyi merkeze alarak daha etkili bir eğitim süreci meydana getirmektir.

Değerleri belirginleştirme yaklaşımında ebeveyn veya öğretmen, öğrencilere hangi değerlerin kazandırılacağına karar vermez, öğrenci hangi değerleri edinmek istediğini kendisi belirler ve değer edinimi süreci boyunca aktiftir. Böylece bireyler başkasının değer yargılarını sorgusuz bir şekilde kabul etmek yerine kendi değerlerini tercih etme ve oluşturma imkânı elde etmektedir.

Değerleri belirginleştirme yaklaşımının etkili olabilmesi için Raths, Harmin ve Simon (1978'den akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 72) üç farklı aşamanın sırayla uygulanması gerektiğini belirtmektedir:

A. Seçme:

1. Çocukların özgürce değer seçimini cesaretlendirme.
2. Değerleri belirginleştirirken, alternatif seçenekler oluştururken yardımcı olma.
3. Belirginleştirilen alternatiflerin her birini değerlendirmelerine yardımcı olmak.

B. Ödüllendirme:

4. Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci.
5. Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

C. Davranmak:

6. Seçilen değerler ile yaşanılan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirme.
7. Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak (Ulusoy ve Dilmaç, 2015, s. 72).

Belirginleştirme yaklaşımı; büyük-küçük grup tartışmaları, kişisel çalışmalar ya da grup çalışmaları, sahte/gerçek ikilemler, zorlanmış tercihler, duyarlılık ve dinleme teknikleri, şarkılar ve resimler, oyun ve taklitler, kişisel haber ve röportajlar gibi birçok etkinliği içerir (Aladağ, 2009'dan akt. Memişoğlu, 2019, s. 29).

2.1.5.1.3. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımında bireylerin bilişsel karar verme mekanizmalarını kullanarak değerleri akılcı, mantıklı ve sistematik bir biçimde değerlendirmeleri amaçlanmaktadır. Bireylerin sosyal hayatta karşılaştıklarını herhangi bir sorunu analiz ederek problem çözme becerilerini geliştirmek ve eleştirel düşünmelerini sağlamak, değer analizi yaklaşımında oldukça önem taşımaktadır. Böylece bireyler değer edinimi sürecinde bilimsel araştırma ve

mantıksal düşünme basamaklarından faydalanarak karar verme becerilerini geliştirebilmektedir.

Coombs'a göre (Bacanlı, 2006'dan akt. Memişoğlu, 2019, s. 25) değer analizi yaklaşımının hedefleri şunlardır:

> a. Öğrencilere bir değer nesnesini belirli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,
> b. Öğrencilerin söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,
> c. Öğrencilere en akılcı yargıya ulaşmalarını öğretmek,
> d. Öğrencilere, nasıl bazı değer nesneleri hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek (Memişoğlu, 2019, s. 25).

Zihinsel süreç ve mantık odaklı bir yaklaşım olan değer analizinde değerleri doğrudan kabul etmek yerine önce bireylerden bu değerleri eleştirel bir şekilde değerlendirmesi beklenir. Değerlere duygusal bir şekilde yaklaşmak yerine akılcı ve bilimsel bir biçimde düşünerek karar vermek bu yaklaşımın temelidir. Yaklaşımda değerler sorgulayıcı bir bakış açısıyla ele alınır, akıl yürütme işlemlerinden geçirilir ve ardından tutarlı ve mantıklı bir biçimde analiz edilir.

Welton ve Mallan (1999'dan akt. Doğanay, Seggie ve Caner, 2012, s. 76) değer analiz yaklaşımında sekiz farklı aşamanın sırayla uygulanması gerektiğini belirtmektedir:

1. Değerle ilgili sorunu belirleme,
2. Karşılaşılan değer sorununu açıklığa kavuşturma,
3. Sorun hakkında bilgi ve kanıt toplama,
4. Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme,
5. Olası çözüm yollarını belirleme,
6. Çözüm yollarının her birinin olası doğurgularını belirleme ve değerlendirme,
7. Seçenekler arasından birini seçme,
8. Seçilen öneri doğrultusunda eylemde bulunma (Doğanay, Seggie ve Caner, 2012, s. 76).

Akıl yürütme ve örnek olaydan hareketle problem çözme işlemlerinde öğrencinin aktif olarak rol alması, yaklaşımı öğretmen merkezli yerine öğrenci merkezli bir yaklaşım haline getirmektedir. Böylece öğrenci değer edinimi süreci boyunca zihinsel ve bilişsel yönden etkin bir görev almakta ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla daha kalıcı bir değerler sistemi oluşturmaktadır.

2.1.5.1.4. Karakter Eğitimi

Eski çağlardan günümüze kadar birçok filozof ve araştırmacı karakter eğitimi üzerine düşünmüş ve çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Karakter oluşumu ve gelişimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde toplumsal açıdan oldukça önem verilen karakterin gelişigüzel bir şekilde edinilmesinin mümkün olmadığı ve planlı bir eğitim sürecinin gerektiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim toplumların sürekliliği, iyi yetişmiş ve karakter sahibi bireylerin varlığıyla mümkündür.

Karakter eğitimi yaklaşımı temelde ahlâkî değerlerin içselleştirilmesi ve davranış haline getirilmesi ile ilgilenmektedir. Yaşadığı toplumun çekirdeğini oluşturan bireylerin iyi ve sağlıklı bir karakter edinmesi yalnızca toplumsal açıdan değil bireysel açıdan da önem taşımaktadır. Karakter oluşumunu sağlıklı bir şekilde tamamlamış bireyler zihinsel, bilişsel ve ruhsal açıdan daha dengeli bir yaşam sürmekte ve böylece sağlam bir kişilik yapısına sahip olmaktadır.

Karakter eğitiminin etkili bir şekilde yapılabilmesi ve yaklaşımın başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için on bir ilke belirlenmiştir. Belirlenen on bir ilke şu şekilde ifade edilmektedir:

1. İyi karakterin temelini oluşturan etik değerleri geliştirir.
2. "Karakter" kavramını düşünce, duygu ve davranışı kapsayacak şekilde kapsamlı olarak tanımlar.
3. Kapsamlı, kasıtlı, ileriye yönelik ve etkili bir karakter gelişimi yaklaşımını kullanır.
4. İnsancıl bir okul topluluğu yaratır.
5. Öğrencilere ahlâkî eylem olanakları sunar.
6. Tüm öğrenenlere saygı duyan, onların karakterini geliştiren ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve zorlayıcı bir akademik program içerir.
7. Öğrencilerin içsel güdülenmelerini arttırmaya çalışır.
8. Karakter eğitiminde sorumluluğu paylaşan ve öğrencilerin eğitimine rehberlik edecek aynı öz değerlere uymaya çalışan bir öğrenme ahlâk topluluğu olacak okul personeli taahhüt eder.
9. Karakter eğitimi inisiyatifinin ortak ahlâkî liderliğini ve uzun vadeli desteğini artırır.
10. Aileleri ve toplum üyelerini karakter oluşturma çabalarında ortaklar olarak işe koşar.
11. Okulun karakterini, okul personelinin karakter eğitimcileri olarak işlevini ve öğrencilerin ne ölçüde iyi karakter sergilediklerini değerlendirir (Demirel, 2009, s. 38; Kesgin, 2015, s. 123).

Karakter eğitimi yaklaşımı; birey, aile, okul ve toplumun karşılıklı iş birliğini gerektirmektedir. Okullarda verilecek karakter eğitiminde öğretmen ve ailelerin süreç boyunca uyum içinde çalışması sağlanmalıdır. Bununla birlikte evde, okulda ve toplumsal hayatta bireylerin karakter gelişimlerine olumlu yönde katkı yapacak örnek davranışlar sergilenmeli ve bu şekilde öğrencilerin değer edinimi desteklenmelidir.

2.1.5.1.5. Ahlâkî Muhakeme

Ahlâkî muhakeme yaklaşımında bireylerin çatışan değerlerden hareketle daha karmaşık düşünce sistemleri oluşturması ve akıl yürütme yoluyla kendi bilişsel düzeylerine uygun bir şekilde değer edinmesi amaçlanmaktadır. Ahlâkî muhakeme yaklaşımı üzerine çalışmalar yapan araştırmacılardan biri olan Kohlberg, geliştirdiği kuramında ahlâkî ikilemlerden yola çıkarak değerlerin kazandırılabileceğini belirtmiştir. Kohlberg'in bu yaklaşımı şu şekilde açıklanmaktadır:

> "...hem çocukların hem de yetişkinlerin ahlâkî muhakemelerini, onları ahlâkî ikilemle veya zor karar vermeleri ve verdikleri kararların sebeplerini açıklamaları gereken varsayımsal durumlarla karşı karşıya bırakarak değerlendirir ve bu değerlendirme sürecinde kişilerin sebeplerinden hareketle ahlâkî muhakeme basamakları veya neyin doğru, neyin yanlış olduğu ile ilgili yargılar ortaya atar." (Algur, 2017, s. 183).

Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford ve Johnson (1976'dan akt. İşcan, 2007, s. 35) ahlâkî muhakeme yaklaşımında şu aşamaların uygulanması gerektiğini belirtmektedir:

a. İkilem durumla öğrencinin karşılaşması (İkilemi tanıtmak, ikilemde kullanılan kavramları tanımlaması için öğrenciye yardım etmek, ikilemin içeriğini ifade etmek)
b. Öğrencinin orijinal ya da alternatif ikilemdeki durumu ifade etmesi (Eylemde/davranışta öğrencilerin kendi bireysel durumlarını oluşturmalarına yardım etmek, eylemdeki/davranıştaki durum için sınıfın cevabını oluşturmak, öğrencilere kendi bireysel durumları için nedenler oluşturmalarına yardım etmek)
c. Ahlâkî ikilemde yer alan bir durum için muhakemeyi test etme (Öğrencileri gruplama için uygun bir strateji seçmek, öğrencilerin grup ya da sınıf olarak bireysel nedenlerini incelemelerine yardımcı olmak, ahlâkî problem hakkında ek muhakemeleri ortaya çıkarmak için ek sorular (sondalar) sormak, ek sorularla (sondalarla) bağlantılı olarak nedenleri incelemek)
d. Muhakemeyi yansıtma (Öğrencilerden dinledikleri farklı nedenleri özetlemelerini istemek, öğrencileri ahlâkî ikilem için en iyi cevap olan ve onların duygularını yansıtan

> bir nedeni seçmeye teşvik etmek, öğrencilere bu problem/ikilem için en iyi cevabın, seçtikleri cevap olduğuna inanıp inanmadıklarını sormak, öğrenci tartışmalarından ortaya çıkmamış ek nedenleri eklemek; ancak bu eklenenler en iyi nedenler olarak değil, üzerinde düşünmek için sunulmuş ek nedenler olarak belirtilmeli). (İşcan, 2007, s. 35).

Ahlâkî muhakeme yaklaşımı kapsamında öğretmen ders sırasında öğrencilere ahlâkî ikilem içeren hikâyeler verir. Hikâyede yer alan ikilemleri öğrencilerin akıl yürüterek çözmesi ve ardından değer yargılarını geliştirmesi sağlanır. Bu yaklaşım ile birlikte sorgulayıcı ve eleştirel düşünme becerisini kullanan öğrenci, ikilemleri birer birer çözerek değer yargılarına ulaşır.

2.1.5.2. Değerler Eğitiminde Aile

Sosyal bir varlık olan insan, değer kavramıyla ilk olarak doğduğu ailede karşılaşmaktadır. Bireyin ilk toplumsal çevresini meydana getiren ailenin birey üzerinde yoğun bir etkisi bulunmaktadır. Çocuğun fiziksel ihtiyaçları dışında duygusal ihtiyaçlarının da karşılandığı aile, çocuklara ilk değer iletiminin yapıldığı ve çocuğun sosyalliğe ilk adım attığı yerdir. Bireyin duyuşsal ve bilişsel duyarlılığının oluştuğu kritik dönemlerde onun yanında ailesi bulunmakta ve böylece çocuk uygulamalı bir şekilde değerleri tanıma fırsatı elde etmektedir. Aile çocuk için bir güven merkezi görevi görmekte ve toplumsal hayatın en küçük birimi kabul edilmektedir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında ailenin değerler eğitimindeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Olumlu tutum ve davranışların çocuk tarafından aile içinde model alınarak içselleştirilmesi değerleri kalıcı, işlevsel ve sürekli bir hale getirmektedir. Küçük yaşlardan itibaren çocuğa ailesi tarafından aktarılan değerler, ileriki dönemlerde sosyal hayatta aktif olarak kendine yer bulmaktadır. Ailenin değer aktarımındaki rolü yönlendirme ve rehberlik açısından da önem taşımaktadır. Kritik yaş dönemlerinde bulunan bir çocuğun değer edinimi sırasında meydana gelebilecek değer çatışmalarından korunması ailenin en temel görevidir. Buna ek olarak Hökelekli (2007'den akt. Akpınar, 2015, s. 13) de çocuğun ilk rol modelinin anne ve baba olduğunu belirtmektedir:

> "Çocuğun vicdanı anne, baba ve diğer aile üyelerinin kuralları ile şekillenmeye başlar. Bu yüzden aile, iyinin ve güzelin fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilmesinde etkili bir kaynak olarak yerini korur. Çocuk kendi kararlarını verecek yaşa gelinceye kadar aile değerlerine bağlı olarak hayatını sürdürür." (Akpınar, 2015, s. 13).

Aile içinde örtük ve doğal bir şekilde toplumu bir arada tutan kural, tutum ve davranışları öğrenen bireyler, değerleri bilişsel bir şekilde oluşturma ve geliştirme imkânına sahip olmaktadır. Tüm bu hususların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, çocuğa ilk eğitimini verecek olan ailenin bilinçli bir tutumla hareket etmesine bağlıdır. Çocuklarda etkili bir değer edinimi ancak ailenin planlı ve sistemli bir yaklaşım sergilemesi ile mümkündür.

2.1.5.3. Değerler Eğitiminde Okul

Hayatlarının ilk yıllarında aile ve çevrenin etkisiyle değerleri tanımaya başlayan çocuklar, eğitim ve öğretim kurumları aracılığıyla değer edinme sürecini daha planlı ve sistemli bir şekilde sürdürebilme imkânı bulmaktadır. Okullarda bulunan uzman eğitmen ve öğretmenler yardımıyla toplumsal birlikteliğin sürdürülebilmesi için mevcut ortak değerler yeni yetişen nesillere aktarılmaktadır. Ulusal, toplumsal, kültürel ve evrensel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmenin önemi göz önüne alındığında değerler eğitiminde okullara büyük sorumluluklar düştüğü ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin sağlıklı bir kişilik oluşturabilmesi ve içinde yaşadığı toplumun görüş birliğine vardığı ortak değerleri davranışa dönüştürebilmesi için okullarda planlı bir şekilde değerler eğitimi çalışmaları yapılmasına ihtiyaç vardır. Nitekim program dahilinde olmayan ve sistemli bir şekilde verilmeyen herhangi bir konudaki eğitimin amacına ulaşamayacağı bilinmektedir. Meydan (2014, s. 94) da değerler eğitiminde okulun rolüne ilişkin "İnsanın sağlıklı bir yaşam sürmesi ve kendinden beklenen işleri başarıyla gerçekleştirebilmesi için bedeninin eğitilmesi, akli melekelerinin güçlendirilmesi ve ruhunun olumlu değerlerle bezenmesi gerekir." değerlendirmesini yapmaktadır.

Son yıllarda meydana gelen teknolojik ve ekonomik değişimler, toplumların değer sistemine yansımış ve dünya genelinde gözlenebilen bir değer yitimine yol açmıştır. Bunun sonucunda meydana gelen değer yozlaşması, çocukların ailede ve sosyal çevrelerinde alması gereken ilk eğitimi oldukça etkilemektedir. Kritik dönemlerde gerekli değerler eğitimini alamamış bireyler, okullarda verilen eğitimle değer yargılarını değiştirme veya değerleri yeniden anlamlandırma imkânı bulabilmektedir. Nitekim "Birçok yanlış fikir, işlenen suçlar, değerler eğitiminin doğru ve etkin olarak yapılamamasından meydana gelmektedir. Bu sebeple değerler eğitiminin özellikle de okullarda eğitim sürecinde öğrencilere çeşitli programlar aracılığıyla doğru şekilde verilmesi gerekir." (Çelikkaya ve Seyhan, 2016'dan akt. Memişoğlu, 2019, s. 31).

2.1.5.4. Değerler Eğitiminde Öğretmen

Etkili bir değerler eğitimi, öğretmenin süreç boyunca aktif bir şekilde rol almasıyla mümkündür. Öğretmen; toplumsal ve ahlâkî değerleri öncelikle kendisi benimsemeli, sosyal düzenin sürdürülmesinde kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmeli ve akabinde sağlıklı bir sınıf ortamı oluşturarak öz yaşamında yer verdiği değerleri öğrencilerin de içselleştirmesine destek olmalıdır. Nitekim öğrenciler vaktinin çoğunu okulda geçirmekte ve öğretmenlerini bir rol model olarak görmektedir. Değer edinimi hususunda iyi bir rehber olma sorumluluğu taşıyan öğretmen yalnızca sınıfta değil aynı zamanda toplumsal hayatta da bir yol göstericidir.

Lickona (1992, s. 69-70) etkili bir değerler eğitiminin verilebilmesi için öğretmenlerin şu hususlara dikkat etmeleri gerektiğini belirtmektedir:

1. Model ve rehber olmak
2. Ahlâkî bir topluluk oluşturmak
3. Ahlâkî bir disiplin oluşturmak
4. Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmak
5. Müfredat aracılığıyla değerleri öğretmek
6. İşbirlikçi öğrenme uygulamak
7. Sanat bilinci geliştirmek
8. Ahlâkî yansıtımı teşvik etmek
9. Uyuşmazlıklar için çözüm üretmek
10. Okulda ahlâkî kültür oluşturmak
11. Ebeveyn ve toplumu sürece dahil etmek (Lickona, 1992, s. 69-70).

Toplumsal çatışmaların azaltılması ve sosyal düzenin sürdürülebilmesi açısından hayli büyük bir öneme sahip olan değerlerin bireylere aktarımı ve eğitim-öğretim sürecinde öğretmenden daha etkili bir unsur bulunmamaktadır. Bu nedenle öğretmenler, söz konusu sorumluluklarının farkında olarak sınıf içi ve sınıf dışında sergiledikleri her türlü davranışa dikkat etmelidir. Sözgelimi öğrencilere karşı içten ve samimi bir tavır takınmalı, öğrencinin yaptığı hatalara yapıcı bir üslupla cevap vermeli, olaylara çok boyutlu bakabilmeli, durumları öğrenci bakış açısından görebilmeli, özverili davranabilmeli ve farklı düşüncelere hoşgörü gösterebilmelidir.

“Öğretmenler okulda öğrencilere sadece program kapsamında bilgileri değil, aynı zamanda neyin iyi neyin doğru olduğunu da öğretmektedirler. Öğretmen derste sadece bir konuyu

öğretmekle kalmaz, öğrencilerin karşısına karakteri ve benliği ile çıkar." (Akbaş, 2004, s. 91). Öğretmenler, öğrencileri için iyi bir model teşkil ettiğinde öğretmenin benimsediği değerler öğrencilere de yansımakta ve onlar tarafından içselleştirilmektedir. Bu şekilde hem eğitim-öğretim sürecinde verimlilik sağlanmakta hem de bireylerin değerleri keşfetmesi etkili bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Öğrenci değerleri yeniden yapılandırarak geliştirme ve benimseme imkânını öğretmenin ona yaptığı rehberlik ile elde etmektedir. Sağlıklı ve kalıcı bir değer aktarımının yapılabilmesi için öğretmenin değer öğretim sürecini planlaması, planlarında esnek davranması, akılcı hedefler belirlemesi ve süreç boyunca öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurması gerekmektedir.

2.1.6. Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler

Eğitimin amacı; bireyde mevcut potansiyel yetenekleri ortaya çıkararak ona doğru bilgiye ulaşma becerisi kazandırmak, bununla birlikte kişinin içinde yaşadığı toplumu ve dünyayı anlamlandırmasını sağlayarak sosyal ve kültürel gelişimi sürdürmektir. Eğitim; ulusal, kültürel ve evrensel değerlerin yeni nesillere aktarılmasındaki en temel etkendir. Bu amaçla eğitim sistemi; yeni neslin ihtiyaçlarına cevap verebilmek, onları yetenekleri doğrultusunda yetiştirebilmek, toplumsal bütünlüğü ve sürekliliği sağlamak için planlı bir şekilde düzenlenmelidir.

Kültürel birikimin korunarak sonraki nesillere aktarılması ve böylece toplumsal gelişimin sağlanması ancak yenilikçi ve iyi yetişmiş bireylerle mümkündür. Söz konusu kültürel ve toplumsal aktarımın ise gelişigüzel bir şekilde elde edilmesi olanaksızdır. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında bu sürecin planlanması ve yürütülmesi için eğitime ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Eğitim, bireyin kişisel ve toplumsal gelişimini sağlayan sosyal bir süreçtir. Tezcan (1985, s. 4) eğitimi şu şekilde açıklamaktadır: "Eğitim; bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır."

Milli eğitimin genel amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şu şekilde belirtilmektedir:

> 1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı: Türk milletinin millî, ahlâkî, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik

ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 1973).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu incelendiğinde değerler eğitiminin genel amaçlar içerisinde doğrudan yer almadığı yalnızca örtülü bir şekilde zikredildiği görülmektedir. Bununla birlikte değerler eğitimi çeşitli kültürel ve toplumsal sebepler nedeniyle eksikliği hissedilen ve son yıllarda hakkında çokça araştırma yapılmaya başlanan bir konudur. Günümüzde yitirildiği veya yozlaştığı görülen hoşgörü, sevgi, saygı, paylaşma, yardımlaşma, sağlıklı olmaya önem verme, iyimserlik, kültürel mirası koruma gibi değerlerin edebi eserler vasıtasıyla bireylere tanıtılması ve aktarılması amacıyla birçok çalışma yapılmıştır.

2.1.6.1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler

Değerler eğitimi çalışmaları, öğretim programları aracılığıyla sistemli ve planlı bir şekilde okullarda yapılmaktadır. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi gibi sosyal bilimlere ait derslerin öğretim programlarında olduğu gibi Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da değerler eğitimine yer verilmektedir. Bireyler Türkçe dersinde ana dilini ve Türk kültürünü öğrenerek toplumsal ve kültürel değerleri tanıma ve ardından içselleştirme imkânı bulmaktadır. Türkçe dersinin en temel öğretim materyalleri olan hikâye, roman, masal, biyografi, anı, efsane ve destan gibi metinlerden değerler eğitiminde sıklıkla yararlanılmaktadır.

Türkçe dersinin genel amacı ve bu derste edebi eserlerden faydalanılmasının önemi, 2098 sayılı MEB Tebliğler Dergisinde yayınlanan Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda (MEB, 1981, s. 328-329) şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, millî eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, millî şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulusal ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici örnekleri, Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve çocuk, bu eserlerin ilk örnekleri ile Türkçe derslerinde karşılaşacaktır." (MEB, 1981, s. 328-329).

Söz konusu programda da görüldüğü üzere Türkçe derslerinde değer aktarımının edebi eserler vasıtasıyla yapılması oldukça önem taşımaktadır. Zira Türkçe derslerinde yer alan okuma metinleri çocukların duygu, düşünce, hayal ve davranışlarına etki etme gücüne sahiptir. Sevgi, saygı, dayanışma, paylaşma, yardımlaşma, iyilikseverlik gibi değerlerden müteşekkil bir edebi eser, okuyucusuna bu değerleri aktaracak ve onların bu değerleri içselleştirmesine yardımcı olacaktır. Bu durum bireylerin değer edinimini olumlu yönde etkileyecektir.

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2017, s. 7) değerler eğitimi süreci boyunca aile, toplum ve medyanın işlevine değinilmiş ve ardından tüm bu unsurlardan daha da etkili olması sebebiyle öğretim programlarına dikkat çekilmiştir. Öğretim programları aracılığıyla değerler, örtük bir biçimde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Programın değerler eğitimi üzerine genel değerlendirmeleri şu şekilde açıklanmaktadır:

> "Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesinin değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Değerlerin kazanılma

> sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak ve etkinlikler yoluyla sunabilmelidir." (TDÖP, 2017, s. 7).

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019, s. 4) eğitim sisteminin tek işlevinin akademik başarı sağlamak olmadığı, aynı zamanda temel değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmenin gerekliliği belirtilmektedir. Bu durum doğrultusunda hazırlanan öğretim programlarında değerler eğitiminin işlevi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir." (TDÖP, 2019, s. 4).

Türkçe öğretim programları incelendiğinde ders kitaplarında yer alan farklı türlerdeki okuma metinlerinin değer edinimi ve aktarımındaki önemi ortaya çıkmaktadır. Etkili bir değerler eğitimi ancak etkili Türkçe dersleriyle mümkündür. Ders kitaplarında kullanılmak üzere seçilen veya kısaltılan edebi eserlerin ulusal, kültürel ve evrensel değerleri içermesi, öğrencilerin bu değerleri içselleştirmesine katkı sağlamaktadır.

2.1.7. Edebiyat ve Eğitim

Edebiyat kelimesi Türkçe Sözlük'te (TDK, 2005, s. 600) "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanat, yazın" olarak açıklanmaktadır. Edebiyat, bireylerin eleştirel düşünmelerini sağlayarak yeni fikirler üretebilmesine ve edebi metinler aracılığıyla estetik bir bakış açısı edinmesine katkı sağlamaktadır. Bir toplumun tarihsel, kültürel ve toplumsal tüm birikimine edebiyat vasıtasıyla ulaşılabilmektedir. Bu yönüyle edebiyat, sosyolojik bir belge niteliği taşımaktadır.

Meriç (1980, s. 16-17) edebiyatın iki farklı anlamı üzerinde durmakta ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

> "1) Geniş anlam: Edebiyat, aktarılan ifadedir. Esas olan aktarılıştır. Dil vasıtası ile insandan insana ve nesilden nesile aktarılan her beşeri ifade edebiyattır. 2) Dar anlam: Güzel yazılar. İnsan (fert veya topluluk olarak) düşünce ve duygularını dil

> vasıtasıyla ifade etmek isteyince, karşısına belli bir biçim çıkar. Bu biçim, kendi biçimi, ifade etmek istediği konuya en uygun olan biçimdir hem ifade etmek istediği konuya hem de uyandırmak istediği etkiye. Bu etki, coşkunluk, hayranlık, inandırma olabilir. Demek ki edebiyatın bir başka yönü var; sanat yönü." (Meriç, 1980'den akt. Şirin, 2016, s. 12).

Edebiyatın amacı salt toplumsal fayda olmamakla birlikte edebi eserlerin sosyal bir yönü olduğu da söylenebilir. Edebiyat eserleri toplumu etkileme ve değiştirme gücüne sahiptir; dolayısıyla edebi eserlerin ahlâkî ve kültürel olarak değer yitimine neden olabilecek unsurlardan arındırılması gerekmektedir. Edebiyatın toplumsal yönü, İlk Çağ filozoflarından beri düşünürlerin üzerinde çalıştığı bir husus olmuş ve birey-toplum ilişkisinin temin edilebilmesi edebiyatın işlevselliğine bağlı görülmüştür. Bununla birlikte edebiyatın sanatsal yönü sebebiyle edebi eserlerin estetik bir duygu oluşturmak amacıyla kullanıldığı düşüncesi çok daha yaygındır. Moran (1974, s. 281-282) edebiyatın bu yönünü şu şekilde değerlendirmektedir:

> "Birçok estetikçiye göre sanat eserlerinin kendilerine özgü işlevi okurda (dinleyicide, seyircide) estetik yaşantı uyandırmaktır. Sanat eserleri bilgi de verebilir, dinî heyecan da uyandırabilir, politik duygular da aktarabilir. Estetik yaşantı sağlamak konusunda ise sanat eserleri rakipsizdir. Bundan ötürü, sanatın yan etkileri olmakla beraber, kendine özgü bir işlevi vardır ve değerlendirmede bu işlevi sağlayan özellikler yapısal ölçüt sayılabilirler." (Moran, 1974, s. 281-282).

Edebiyat; bireysel yönüyle kişilerin estetik bir duygu oluşturmasını sağlayıp aynı zamanda toplumsal yönüyle eğitim, toplumsallaştırma, farkındalık ve duyarlılık oluşturma gibi çeşitli sosyal işlevleri de yerine getirebilir. Bu durum, edebiyatın işlevinin çift yönlü olduğunu göstermekte ve böylece edebiyata hem sanatsal hem de bilimsel bir kimlik vermektedir. Nitekim edebi bir eserde sanatsal ögeler ile toplumsal fayda bir araya gelebilir ve bu unsurlar eserde kaynaşmış bir şekilde bulunabilir. "Bir edebî eser başarılı bir şekilde fonksiyonunu yerine getirmişse, onda 'hoşa gitme' ve 'fayda' gibi iki önemli unsur yalnız bir arada değil, üstelik kaynaşmış bir durumda da olabilir." (Wellek-Warren, 1983'ten akt. Şirin, 2016, s. 13).

Edebiyatın bireysel ve toplumsal yönden fayda sağlayabilmesi için planlı bir eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Zira edebi eserler vasıtasıyla belirlenen amaçlara ulaşabilmek ancak eğitimle mümkündür. Toplumda süregelen tarihsel, kültürel ve bilimsel birikimlerin sonraki

kuşaklara aktarılması, eğitim ve edebiyatın bu süreçte aktif bir şekilde rol almasını zorunlu kılmaktadır. Eğitim sayesinde bir toplum, bütün maddi ve manevi birikimini kendinden sonraki kuşaklara taşıyarak bireylerin daha bilinçli ve duyarlı yetişmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle eğitimin temelde olumlu davranış kazandırma süreci olduğu gerçeği, edebi eserlerin eğitimde kullanılmasını gerektirmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında edebiyat ile eğitim arasında kopmaz bir bağ olduğu ortaya çıkmaktadır.

Edebiyat aracılığıyla bireylere toplumsal, kültürel, milli ve evrensel değerlerin öğretimi sürecinde "çocuğa görelik" kavramı öne çıkmaktadır. Çocuğa görelik; eğitim-öğretim süreci boyunca kullanılacak materyallerin çocuğun yaş, cinsiyet, hazırbulunuşluk, seviye, ilgi, yetenek ve ihtiyaç gibi özellikleri doğrultusunda seçilmesidir. Edebi eserlerin nitelik bakımından çocuğa göre olması, eğitimin başarılı olmasının en temel koşuludur. Bu nedenle eğitim sürecinde çocuk için seçilen edebi eserlerin hedef kitlenin gelişim düzeyine, bilişsel ve duyuşsal özelliklerine, sözcük ve kavram bilgisine uygun olması büyük önem taşımaktadır. Sever (2012, s. 25) bu konuda şunları kaydetmektedir:

> "Çocuk, ilköğretime başlamasıyla birlikte, istekle kitap okumaya yönelir. Özellikle bu dönemde hem okuma-yazma becerisinin gelişimine katkı sağlayacak hem de kendi (çocuk) gerçekliğine yanıt verebilecek kitaplara gereksinim duyar. İşte, temel okuma-yazma becerisinin kazanılmaya başlandığı bu dönemde; çocukların okul öğretiminde karşılaştığı metinlerin, öğretmenleri ya da aileleri tarafından seçilen-önerilen kitapların niteliği, onların öğrenimlerinin ileriki aşamalarında, okuma alışkanlığı edinmiş birer okur olarak yetişmelerinde önemli bir sorumluluk üstlenir." (Sever, 2012, s. 25).

Çocukların algı ve gelişim düzeylerinin farklılığı dolayısıyla eğitim-öğretimin çocuğa göre yeniden düzenlenmesi ve çocuğa uygun daha farklı bir edebiyata duyulan ihtiyaç şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çocuğun yetişkinden farklı algılama düzeyi ve gelişim özellikleri içinde büyüdüğü fark edildikçe de çocuklar için yapılacak edebiyat yeni biçimlere bürünür. Çocukla yetişkini birbirinden ayıran algı düzeyi ve dil, 'çocuğa göre' ve çocuk gerçekliğine uygun yapılacak edebiyata yön vermede etkili olur." (Şirin, 2016, s. 19).

Sonuç olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, ders kitaplarında yer alacak edebi metinlerin çocuğa göre ilkesine paralel bir şekilde düzenlenmesiyle mümkündür. Bu sebeple MEB'de ders kitabı yazımından sorumlu

komisyon üyeleri, program geliştirme uzmanları, eğitimci ve öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

2.1.7.1. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı

Osmanlı Devleti'nin somut bir şekilde batılılaşmaya ve çağdaşlaşmaya başlaması ilk olarak Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle vuku bulmuştur. Tanzimat Fermanı, 3 Kasım 1839 tarihinde Sultan Abdülmecid döneminde Gülhane Parkı'nda Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmuştur. Bu fermanla birlikte askeri, siyasi ve ekonomik alanlarda çeşitli reformların hayata geçirilmesinin yanında toplumsal düzende de bazı kalıcı düzenlemeler yapılmıştır. Sultan Abdülmecid'in fermanı ilan etmeye karar vermesinde Mısır valisi Mehmet Ali Paşa ile olan anlaşmazlıklarda Avrupa'nın desteğini almak, Avrupa'nın Osmanlı Devleti'nin iç siyasetine karışmasını önlemek, Fransız İhtilaliyle ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisini azaltmak, devlete güven duymayan gayrimüslimleri devlete bağlamak ve ülkede parlamenter bir sistem isteyen kesimin baskılarından kurtulmak gibi nedenler etkili olmuştur. Sayar (1986, s. 242) Tanzimat ile birlikte toplumsal hayatta bireysel hakların önemli bir hale geldiğini belirtmiş ve bu yeni dönemi şu şekilde değerlendirmiştir:

> "Bireyin ortaya çıkışı ya da 'ben merkezini çevreleyen kayıtların zorla kaldırılması' ile Türk tarihinde iktisaden bağımsız bireyin varlığını kabul eden bir devlet otoritesi ilk kez Tanzimat'la birlikte ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısıyla Tanzimat bireyi sindiren baskıları ortadan kaldıran, 'ferdî hürriyet sahası' açan, dolayısıyla mülkiyet ilişkilerini, binnetice, Osmanlı toplumunun iktisadî-sosyal yapısını çöküşe kadar yeniden belirleyen çok önemli bir atılımdır." (Sayar, 1986, s. 242).

Tanzimat Fermanının ilan edilmesiyle askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda olduğu gibi edebi alanda da önemli fikri değişiklikler ve biçimsel yenilikler meydana gelmiştir. Fermanın ilan edilmesi ve adına Tanzimat Dönemi denilen yeni bir döneme girilmesiyle birlikte Türk edebiyatında Fransız edebiyatı etkisi altında bir yenileşme dönemi başlamıştır. Bu süreçte Fransız İhtilalinin de etkisiyle vatan, millet, hürriyet ve eşitlik gibi kavramlardan yola çıkan yeni bir söylem ortaya çıkmış ve böylece Türk edebiyatında yeni bir döneme girilmiştir.

Tanzimat dönemi Türk edebiyatı temelde iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci dönemde genel olarak Divan edebiyatını gözden düşürme ve çağdaş bir Türk edebiyatı meydana getirme esas ilke olarak belirlenmiş ve ikinci dönemde ise Fransız edebiyatının teknik özellikleri üzerinde durulmuştur.

> "Tanzimat devri edebiyatının ilk safhasında (1860–1876) Avrupalılaşma işlemi, zorunlu olarak, "Divan edebiyatına aralıksız saldırıp onu gözden düşürme, yani çağdaş bir Türk edebiyatına alan açma, Fransız edebiyatının başlıca türlerini getirme, bu edebiyatın klasik ve romantik okullarının başlıca yazar ve şairlerini tanıtma, eski nazım ve nesir dillerinin dışında yeni bir edebi dil yaratma" yönlerinde gelişmiştir. Bunlara, Fransız edebi türleri hakkındaki ciddi teorik bilgiler de eklenmelidir (N. Kemal: *İntibah*'ın önsözü; Recaizade Ekrem; *Talim-i Edebiyyat*). İkinci safhada (1876-1896) ise, "Fransız edebiyatının daha çok estetik ve teknik esasları üzerinde durulmuş (Recaizade Ekrem: *III. Zemzeme,* önsöz; *Takdir-i Elhan*; N. Kemal: *Celal Mukaddimesi*), realist ve natüralist romanın kısmen tanıtılması (Nabizade Nazım: *Karabibik,* önsöz) ve yeni bir edebi dil oluşturulması için çalışılmıştır." (Akyüz, 2015 s. 38).

Divan edebiyatı, dünyada meydana gelen siyasi ve toplumsal aydınlanmalardan etkilenen ve çağdaş bir edebiyat anlayışına ihtiyaç duyan Türk edebiyatı için o yıllarda eskinin bir temsilcisi haline gelmiştir. Başta Divan edebiyatı olmak üzere doğu edebiyatında konu ve biçim olarak sürekli aynı özelliklerin tekrar edilmesi, Türk edebiyatını yeni bir arayışa itmiş ve karşısına ihtilal ile birlikte yeniliğin temsilcisi haline gelen Fransız edebiyatı çıkmıştır. Fransız edebiyatındaki konu ve biçim farklılığı ile birlikte Batı edebiyatı ürünleriyle tanışan Türk yazarlar, yeni bir biçim ve içerik oluşturmanın gereğini hissederek Türk edebiyatına çağdaş bir kimlik kazandırmak istemiştir.

Şinasi, bu dönemde yapmış olduğu yeniliklerle Tanzimat edebiyatının öncüsü olmuştur. Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından 1849 yılında eğitim alma amacıyla Fransa'ya gönderilmiş ve altı yıl boyunca orada kalmıştır. İstanbul'a döndükten sonra önemli devlet memurluklarında da bulunan Şinasi; tiyatro, gazete, çeviri ve şiir gibi birçok alanda yenileşmenin ve batılılaşmanın önderi olmuştur. Şinasi'nin bilhassa gazetecilik konusunda Tanzimat dönemi edebiyatı için taşıdığı önem şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şinasi, edebiyatı sırf bilgi sahiplerinin eğlence aracı olmaktan kurtararak, onu bütün halkın ahlâkî ve entelektüel eğitiminin bir vasıtası durumuna yükseltmek için ciddi ve sistemli bir şekilde uğraşan ilk kişi olduğundan, haklı olarak, Modern Osmanlı Edebiyat Okulu'nun gerçek kurucusu olarak görülür." (Gibb, 1967'den akt. Yaşar, 2005, s. 40).

Türk edebiyatında gerçekleştirilmek istenen çağdaşlaşma ve batılılaşma hareketleri, edebiyatta eski-yeni çatışmasına yol açmış ve böylece edebiyata batılı bir anlayış getirmek

isteyen "yeni" temsilcileri ile Türk edebiyatının Fransız edebiyatını taklidine dayalı bu yeni dönemi eleştiren "eski" temsilcileri arasında fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Eski edebiyatı temsilen Muallim Naci, Ahmed Rasim'in *Edebiyât-ı Garbiyye* adlı eserine yazdığı önsözde şunları kaydetmektedir: "Biz tarîk-i itidâlden ayrılmayız. Ne şîve-perest-i frenk olarak âsâr-ı milliyemizden bütün bütün yüz çevririz ne de ecnebîlerdeki her türlü mehâsini almakta tereddüt ederiz. Daima bu doğru yoldan gideriz; ilerleyemez miyiz? İstediğimiz kadar." (Balık, 2014, s. 223).

Yeni edebiyatı temsilen Recaizade Mahmut Ekrem, Tanzimat dönemi Türk edebiyatında batılılaşma ve çağdaşlaşmanın en önemli isimlerin biri olmuş, bu konuda birçok tenkit yazıları kaleme almış, edebiyatta değişimin kaçınılmaz olduğunu belirtmiş ve Tanzimat edebiyatıyla birlikte meydana gelen değişimlere ilişkin şunları eklemiştir: "Binaenaleyh hiçbir mütemeddin millette edebiyat asren ba'dehu asrin dûçâr-ı tahavvülât ü tebeddülât olmaktan vareste kalamaz." (Recaizade Mahmut Ekrem, 2014, s. 123).

Tanzimat döneminde yenileşme ve batılılaşma taraftarı Türk edebiyatı temsilcilerinin eski biçimi savunanlara yönelik yaptıkları en büyük eleştirilerden biri de Divan edebiyatında yer alan mazmunların gerçekçilikten uzak oluşu ve tasvirlerin hayâli bir portre çizişidir. Namık Kemal *Lisan-ı Osmani* adlı makalesinde eski şiirde yer alan hayâli unsurların gerçeküstücülüğünü şu şekilde eleştirmektedir:

> "Divanlarımızdan biri mütalaa olunurken insan; muhtevi olduğu hayâlâtı zihninde tecessüm ettirse etrafını maden elli, deniz gönüllü, ayağını Zühal'in tepesine basmış hançerini Merih'in göğsüne saplamış memduhlar, feleği tersine çevirmiş de kadeh diye önüne koymuş; cehennemi alevlendirmiş de dağ diye göğsüne yapıştırmış, bağırdıkça arş-ı a'la sarsılır; ağladıkça dünya kan tufanlarına gark olur; âşıklar, boyu serviden uzun, beli kıldan ince, ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü, yılan saçlı maşukalarla mâl-a-mâl göreceğinden kendini devler gulyabaniler âleminde zanneder." (Erbay, 1997, s. 347).

Tanzimat döneminde Türk edebiyatına daha önce Divan edebiyatında bulunmayan roman, öykü, tiyatro, makale ve anı gibi yeni edebi türler girmiştir. Bununla birlikte Divan edebiyatında zaten mevcut olan şiir gibi edebi türler ise Fransız edebiyatına göre yeniden düzenlemiş ve konu ile biçim yönünden yeni yaklaşımlar benimsenmiştir. Sonuç olarak yaşanan çeşitli eski-yeni tartışmalarına rağmen Tanzimat Fermanı birçok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da önemli değişikliklerin başlangıcı olmuş ve Tanzimat döneminde yeni

bir alan olarak ortaya çıkan çağdaş Türk edebiyatı kendisinden sonraki birçok yazar ve şairi konu ve biçim olarak etkilemiştir. Bu sayede Tanzimat döneminde batıdan yapılan tercümelerle fikri bir uyanış yaşanmış ve Türk edebiyatı bir aydınlanma sürecinden geçerek çağdaş bir kimlik kazanmıştır.

2.1.7.1.1. Tanzimat Döneminde Roman

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinin akabinde daha önce Türk edebiyatında olmayan birçok tür, yazar ve şairler tarafından tanıtılmış ve ilk örnekleri teknik olarak kusurlu olsa da verilmeye başlanmıştır. Roman, hikâye, anı, eleştiri gibi birçok türden yapılan Fransızca çeviriler Türk edebiyatına girmiş ve ardından bu türlere uygun ilk denemeler yazılmaya başlanmıştır. Bunlar arasında en dikkat çeken türlerden biri de romandır. Tanzimat döneminin ilk dönemlerinde yazılan romanlarda genel olarak yöntemden kaynaklı eksiklikler göze çarpmakta ve psikolojik derinliği olmayan tipler veya karakterlere rastlanmaktadır. Tanzimat'ın ikinci döneminde ise romanlar ilk döneme nispeten daha iyi tanınmış ve romanın teknik özelliklerine daha uygun örnekler verilmiştir.

Roman, Türk edebiyatında daha önce var olan ve mevcut hikâye biçiminin doğal bir şekilde değişim geçirerek meydana getirdiği bir tür değildir. Roman Türk edebiyatına Tanzimat döneminde dışarıdan girmiştir. Tanpınar (1977, s. 57) romanın menşei konusunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

> "Türk romanı mütalaa edilirken göz önünde tutulması lâzım gelen ilk hakikat bu romanın memlekette öteden beri mevcut hikâye şekillerinin tabii bir gelişmesiyle doğmadığı, bir an'anenin olduğu yerde bırakılıp yerine yeninin kurulması şeklinde başladığı keyfiyetidir. Roman bize dışarıdan gelir." (Tanpınar, 1977, s. 57).

Roman Türk edebiyatına Tanzimat ile başlayan büyük sosyal ve kültürel değişimlerin akabinde girmiştir. Aslen batı kaynaklı bir tür oluşu, romanın Türk edebiyatındaki yerinin belirlenmesine büyük ölçüde etki etmiştir. Tüm bu hususlar göz önüne alındığında Tanzimat romanını anlamak için o dönemin batılılaşma etkisiyle geçirmiş olduğu sosyokültürel değişimi analiz etmek gerekmektedir. Alver (2011, s. 67) bu durumu şu şekilde değerlendirmekte ve şunları kaydetmektedir:

> "Türk edebiyatında romanın yeni bir tür olarak ortaya çıkışı, Türk toplumunun dönüşüm hikâyesine denk düşer. Daha çok Batı etkisiyle kabul edilen bir tür oluşu, romanın Türk edebiyatındaki seyrini de büyük ölçüde belirlemiştir. Hatta seyrini

> belirlemekle kalmamış, romanın nasıl bir zemine oturması, neyi anlatması gerektiğine de yön vermiştir. Bu açıdan Türk romanını anlamak/anlatmak, öncelikle Türk toplumunun Batı etkisinde geçirmiş olduğu toplumsal ve siyasal değişimi kavramaktan geçmektedir." (Alver, 2011, s. 67).

Tanzimat ile birlikte Türk edebiyatına giren ancak batı edebiyatında çok daha önceki yıllarda ortaya çıkmış olan roman, temelde gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi mümkün olan olaylardan bahsedişi, konu ve karakter itibariyle de mümkünü işleyişi sebebiyle yaşamı anlatan bir türdür. Roman sayesinde o devir hakkında birçok bilgiye ulaşabilmek, sosyal ve kültürel birtakım analizler yapmak, insanı ve toplumu harekete geçirmek mümkün olduğundan bu tür Tanzimat yazarlarının dikkatini çekmiştir. Balcı (2002'den akt. Ünaldı, 2011, s. 35) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

> "Roman, batı edebiyatlarında Orta Çağ'dan beri görülegelen ve bütün hayatı kucaklayabilen bir türdür. Batılı roman kuramcılarına göre bu tür, batıda yeni bir ideoloji olarak kabul edilen liberalizmin ve yeni epistemoloji olarak ortaya çıkan ampirik pozitivizmin temel ilkelerini taşımaktadır. Bir devrin bütün psikolojik, ahlâkî, felsefi, dini, sosyal, estetik, siyasi ve hatta ekonomik özelliklerini vermek, tanıtmak; insanı, toplumu, tarihi yargılamak; öğüt vermek, yönlendirmek gibi daha da artırılabilecek pek çok özellikleriyle roman Tanzimat yazarlarının dikkatini çeker." (Balcı, 2002'den akt. Ünaldı, 2011, s. 35).

Tanzimat dönemi Türk romanında görülen önemli özelliklerden biri de yanlış batılılaşmanın beraberinde getirdiği yabancılaşma ve züppe tipidir. Züppe tipi, Tanzimat romancıları tarafından dönemin özelliklerini eleştirmeye yönelik önemli bir araç olarak kullanılmıştır. "Züppeler yazarların savaş meydanıdır, savaşın galibi baştan bellidir: yazarların kendileri yahut taraftar oldukları, benimsedikleri, bizim de benimsememizi istedikleri kahramanları yahut dünya görüşleridir. Züppe bu savaştan kesin bir yenilgiyle ayrılmak zorundadır; toplumda tutunamaz, duramaz ve kaçar." (Alver, 2006, s. 168).

Türk edebiyatında Tanzimat ile birlikte ilk örnekleri verilmeye başlanan roman türü, zaman içerisinde Batılı geleneğe uygun olarak ilerleme göstermiştir. Bununla birlikte Tanzimat yazarlarının oluşturmak istedikleri profil, kör bir batılılaşma uğruna yozlaşmış bir nesil ortaya çıkarmak değil; kendini yetiştirmiş, iyi eğitimli ve aydın bir nesil ortaya çıkarmaktır. Halbuki fermanın ilan edilmesi ve Osmanlı Devleti'nin batılılaşmaya başlamasıyla gençler arasında züppe tipi oldukça yaygınlaşmıştır. Batılılaşma sürecinde yaşanan bu aksaklık

Meriç (2006, s. 53) tarafından şu şekilde eleştirilmektedir: “Tanzimat’tan beri hazır elbiseye meraklıyız, hazır elbiseye ve hazır medeniyete. Tefekkür kılıçla fethedilmez, bir parça kendi kafamızla düşünmek ne kadar güç.”

Romanın Türk edebiyatına girmesiyle birlikte ilk dönem Tanzimat yazarları romanı; halkı eğitme, bilgilendirme, ahlâkî yozlaşmayı ortadan kaldırma gibi amaçlarla hareket ederek bir araç olarak kullanmıştır. Uygarlığa ulaşmak yolunda halkı yönlendirmek gerektiğini düşünen ilk dönem Tanzimat yazarları, romanın öğretici olması gerektiğini belirtmiş ve romanlarında çeşitli konular üzerine bilgi vererek romanı ahlâk sorununu çözme adına romanı bir araç olarak ele almıştır. Bu yazarlardan Ahmet Mithat Efendi *Nedamet mi? Heyhat!* adlı romanına yazdığı önsözde romanın bu işlevine dikkat çekmektedir:

> “Roman yalnız bir vaka-i lâtife ve garibenin (hoş ve garip bir olayın) hikâyesinden ibaret değildir. O vak’a elbette fünundan (bilimlerden) birisine, sanayiden birkaçına, hikmetin (felsefenin) bazı kavaidine (kurallarına), coğrafyanın bir faslını teşkil eden bir memlekete, tarihin bir fıkrasına taalluk eder ki (ilişkindir ki) onlara dair verilen izahat erbab-ı mütalaanın (okuyanların) malumat ve vukufu (bilgi) dairesini tevsi eder (genişletir).” (Ahmet Mithat Efendi, 1898’den akt. Moran, 2015, s. 18-19).

İlk dönemlerde halkı eğitmek amacıyla yazılmaya başlanan roman bir süre sonra dil ve üslup bakımından büyük bir değişim geçirerek bol hayâller ve duygularla dolu bir mahiyet kazanmıştır. Sosyal bir işlev benimseyerek halkı eğitmeyi amaçlayan Ahmet Mithat Efendi gibi Tanzimat yazarlarının yerini, Namık Kemal gibi Fransız romantiklerinden etkilenen ve eserlerinde halkı eğitmekten çok estetik bir kaygıyla hareket eden yazarlar almıştır. Akyüz (2015, s. 111) bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir:

> “...Daha sonra yetişip Fransız edebiyatı ile yakından veya uzaktan temasa geçebilmiş olan genç Türk romancıları, zamanlarının büyük şöhreti Namık Kemal’in de tesiri ile, romanda daha çok romantizmi takip ettiler. Sanatkârane üslupla birlikte Avrupai roman tekniğine de bağlı kalmaya çalışan Namık Kemal’in çığırı, 1880’den sonra Türk edebiyatına girmeye başlayan Fransız realizminin tesiri ile de yavaş yavaş kaynaşır ve Türk romanı zamanla realizme doğru kaymaya başlar.” (Akyüz, 2015, s. 111).

Özetle Tanzimat yazarları arasında romanın işlevine yönelik bir görüş birliği olmadığı, birinci dönem yazarlarının esasen halkı bilgilendirme ve eğitme amaçlı romanlar yazdığı, ikinci dönem yazarlarının ise dil ve üslup kaygısı güderek romanı sanatsal bir bakış açısıyla

ele aldığı söylenebilir. Romanın işlevsel yönden seyir değiştirmesinde Fransız edebiyatında meydana gelen ideolojik akımların büyük etkisi bulunmaktadır. Fransız edebiyatında oluşan cereyanlar, Tanzimat yazarlarının romanı ele alış amacını ve biçimini de değiştirmiş, böylece roman türünde farklı yaklaşımlarla yazılan örneklerin sayısı giderek artmıştır. Sonuç olarak roman, Türk edebiyatında Tanzimat ile birlikte en çok ilgi gören türlerden biri olmuş, bu türde birçok eser kaleme alınmış ve günümüze değin içerik ve biçim yönünden gelişimini sürdürmüştür.

2.1.7.1.2. Araba Sevdası'nın Tanzimat Dönemi Romanları Arasındaki Yeri

Recaizade Mahmut Ekrem'in önemli eserlerinden biri olan *Araba Sevdası* Türk edebiyatında realist bakış açısıyla yazılan ilk roman olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile birlikte başlayan yenileşme ve batılılaşma hareketlerinin açıkça görülebildiği bir geçiş dönemi ürünü olan *Araba Sevdası*'nda süslü ve ağdalı bir dil kullanılmıştır. Fransızca kelimelerin ağırlıkta olduğu romanda, batılılaşmayı yanlış anlayan toplum, ana karakter Bihruz Bey ile temsil edilerek hicvedilmektedir. *Araba Sevdası*'nda, Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile başlayan yeni dönemin toplum tarafından yanlış anlaşılması ve bunun doğal bir sonucu olarak züppe tipiyle dönemin gençleri arasında çokça karşılaşılması konu edilmektedir.

Romanda yer alan ana karakter Bihruz Bey, Arapça ve Farsça bilmediği gibi Fransızcayı dahi tam bilmeyen ancak az buçuk konuşup anlayabilen, ana dili Türkçeyi kaba bulan züppe bir tiptir. En büyük zevkleri arabasıyla mesire yerlerine gitmek ve süslü bir şekilde kendi gibi gençlerin çokça bulunduğu İstanbul ilçelerinde dolaşarak karşılaştığı herkesle yarım yamalak bir Fransızca ile konuşmaktır. Bir gün Çamlıca Bahçesi'nde karşılaştığı sarışın bir kadına âşık olmasıyla rutin hayatı allak bullak olan Bihruz Bey, o günden sonra kendi kendine aşk acısı çekmeye başlar. Bu tek taraflı aşkla başlayan trajikomik haller, romanın sonunda daha da trajikomik bir hal alarak sonlanır. Recaizade Mahmut Ekrem'in bu romanı, kendisinden sonra yazılan birçok romana esin kaynağı olmuştur.

Tanpınar (1976, s. 490-491) *Araba Sevdası*'nı "bir modanın ve muayyen iktisadi şartlar etrafında hemen bir lahzada teşekkül etmiş köksüz bir kalabalığın romanı" olarak değerlendirmektedir. Jale Parla ise (2019, s. 20) *Araba Sevdası* romanına yazdığı önsözde eserin önemi hakkında şunları kaydetmektedir: "Eğer Tanzimat romanına bir batılılaşma romanı değil de bir modernleşme romanı olarak bakarsak, *Araba Sevdası* gerçek anlamda modern ilk romandır."

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı eseri, yayınlandığı ilk dönemden itibaren ihtiva ettiği özelliklerle edebi kesimin ilgisini çekmiş ve bu bağlamda kendisinden sonra yazılan eserleri de etkilemiştir. Eserde değer yargılarından kopmuş ve bilinçsiz bir şekilde batılılaşmaya çalışarak dejenere olmuş Tanzimat dönemi toplumu, Bihruz Bey tiplemesi üzerinden eleştirel bir dille anlatılmaktadır. Sınırı olmayan Batı hayranlığının yol açtığı trajikomik hal Bihruz Bey'in düştüğü hemen her durumda ortaya serilmektedir. Bu nedenle eserde mevcut tüm bu özellikler göz önüne alındığında *Araba Sevdası*'nda değer çatışmasının hayli fazla olduğu görülmektedir.

Alafranga züppe tipine sahip ve kültürel değerleri hiçe sayan ana karakter Bihruz Bey; marka düşkünü, mirasyedi ve gösterişçi bir gençtir. Genel alafranga züppe tipine paralel olarak Bihruz Bey de Türklere ve Türkçeye dair her şeyi küçümsemekte, Batıya sınırsız bir hayranlık duymakta, özellikle de Fransızcaya büyük bir sempati beslemekte ancak her züppe gibi bu dili konuşmayı bilmemektedir. Bununla birlikte dış görünüşüne fazlaca önem verdiğinden ceket, pantolon, gömlek, mendil, ayakkabı, kravat, eldiven ve baston gibi eşyaları satın almak için sınırsız para harcamakta hatta bunlar için borçlanmaktadır. En büyük zevki olan araba onun için o kadar önemlidir ki yazın kavurucu sıcağına veya kışın dondurucu soğuğuna aldırmadan arabayla yolculuk yapmaktadır. Bihruz Bey'in bu hali yazar tarafından hicvedilmekte ve şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kışın mesela zemheri içinde bir açık hava görünce arkasında -özellikle süse halel vermemek için- dar ve incerek jaket, dizlerinin üzerinde ise -özellikle süslü görünmek için- bir kadife örtü bulunduğu halde Beyoğlu caddesinde, Kâğıthane yollarında araba kullanmak hevesiyle en şiddetli poyrazın karşısında tiril tiril titreyen Bihruz Bey, yazın da otuz, otuz beş derece sıcak günlerde Çamlıca, Haydarpaşa, Fenerbahçe yollarında yine o hevesle, en kızgın güneşin altında haşım haşım haşlanır ve fakat bu azabı kendisine en büyük zevk addederdi." (Recaizade Mahmut Ekrem, 2019, s. 55).

Araba Sevdası romanında Bihruz Bey ve onun gibi gençlerin içinde bulunduğu durumu "alafrangalık hastalığı" olarak nitelendiren Recaizade Mahmut Ekrem; ilk olarak Avrupa görmüş bazı gençlerin, ardından seçkinlerin ve daha sonraları da ikinci derecede bulunan bürokrat çocuklarının bu hastalığa yakalandığını söyleyerek alafranga züppe tipinin özelliklerine ilişkin bilgi vermiştir. Yazar, alafrangalık hastalığına yakalanan gençlerin özelliklerini ve züppe tipini şu şekilde tasvir etmektedir:

> "...pederinin güç ve mevkiinin izin verdiği çerçevede olmak üzere frengane süslü gezmek, Fransızca okumak, *"Bonjur! Bonsuvar! Vuz alle biyen?"* demek için Beyoğlu'nda adam aramak, Türkçe lâkırdı ederken araya Fransızca lafızlar katmak, koltuğunun altında roman taşımak, israf ve sefahate borç etmeye özenmek ve Türkçeyi edebiyatsız kaba bir lisan addedip bu lisanın cahili bulunmakla iftihar etmek, kendi milliyetine dair işaretlerden mümkün olduğu kadar sıyrılmak…" (Recaizade Mahmut Ekrem, 2019, s. 193).

Züppe tipiyle sembolleşmiş olan *Araba Sevdası,* Bihruz Bey'in şahsında yanlış batılılaşmış ve bu yüzden de değer yargılarından koparak dejenere olmuş Tanzimat dönemi gençlerinin bir panoramasını sunmaktadır. Sosyokültürel açıdan önemli bir yere sahip olan romanda Batı tutkusunun yol açtığı toplumsal sorunlar eleştirel bir dille gözler önüne serilmektedir. Romanda hicvedilen tek olgu Bihruz Bey'in mirasyediliği ve züppeliği değildir; Recaizade aynı zamanda Bihruz Bey'in aşkıyla da alay etmektedir. Şu nedenle ki Bihruz Bey'in aşkının kaynağı da yine Fransız edebiyatıdır. Bu durum şu şekilde açıklanmaktadır:

> "Hoppa, keyfine düşkün Bihruz Bey, suskun, düşünceli, kederli birine dönüşür. Bu bağlamda Recaizade, Bihruz Bey'in yalnız züppeliği ile alay etmez, onun özendiği bir aşk çeşidiyle de alay eder. Bihruz Bey'in aşkı Batı'ya özenmenin başka bir şeklidir. Zira söz konusu olan romantik aşkın kaynağı Fransız edebiyatıdır. Bihruz Bey Fransız romantiklerinin roman kahramanlarına hayrandır ve onlara özenmektedir." (Küçükler Kuşçu, 2014, s. 779).

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında önemli bir yer tutan ve Bihruz Bey'in şahsında sosyal ve kültürel açıdan büyük bir değişim yaşayan Tanzimat toplumu tarafından bir sembol olarak görülmeye başlanan "araba" artık bir ulaşım aracı olmaktan çıkmıştır. Tanzimat toplumu "araba" ile toplumsal hayatta çeşitli değişimler yaşamış ve "araba" bundan sonra dönem için bir simge haline gelmiştir. Bilhassa Çamlıca'yı İstanbul halkına yaklaştırması ve kadınların yaşam biçimlerinde büyük değişiklere neden olması "araba" kavramının Tanzimat toplumu için ayrı bir yeri olduğunu göstermektedir. Gülersoy (1982, s. 6) bu durumu şu şekilde değerlendirilmektedir:

> "...Çamlıca'yı İstanbul halkına yaklaştıran maddi bir unsur, belki ulaşım araçlarının, XIX. yüzyıl başında biraz daha gelişmesi ve o zamanki imkânlarla uzak bir yer sayılan bu tepeye gidişlerin kolaylaşması olmuştu. Çünkü özellikle kadınların bindiği bir araç olan "araba", en çok bu dönemde yayılmış, serbestleşmiş, Batı'ya açılmanın getirdiği örneklerle zenginleşmişti…Atla, öküzle, mandayla çekilen bu süslü

> kutuların, İstanbul halkına kolaylaştırdığı ve yakınlaştırdığı ilk ve önemli yer, Çamlıca olmuştu denilebilir. Halkın ve özellikle hanımların ayağının bu yeni mekâna alışmasından sonra, bu cennet köşesi toplumun vicdanına da bütün saltanatıyla yerleşmiş, bu yüksekliğe çıkan herkesi, oradan seyrettirdiği cennet manzaraları ile hayran kıldığı gibi, bunun tabii bir sonucu olarak güzel söz söylemesini, tatlı laf etmesini bilenlerin de dillerini çözmüş ve hayâllerini açmıştı. Ama tepeden görülen manzaraların resimlerini yapmak, bu konudaki geleneklerin etkisiyle, ancak yabancılara düşen bir talih olmuştu." (Gülersoy, 1982, s. 6).

Toplumsal bir sembol olan haline gelen "araba" kavramı, yanlış batılılaşma sonucu değer yozlaşması yaşayan Tanzimat toplumu ve bunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan alafranga züppe tipi ile *Araba Sevdası* şüphesiz türünün en önemli yapıtlarından biridir. Recaizade Mahmut Ekrem, tek romanı olan *Araba Sevdası* ile Türk edebiyatına kendisinden sonra kullanılmak üzere alafranga züppe tipini göstermiştir. Tüm bu nedenlerden ötürü ana karakter Bihruz Bey'in şahsında toplumun içinde bulunduğu değer çatışmasını göz önüne sermek amacıyla Tanzimat dönemi romanlarından *Araba Sevdası*'nı incelemenin faydalı olduğu görülmektedir.

2.1.7.2. Edebiyatın Değerleri Aktarmadaki İşlevi

Doğası gereği sosyal bir varlık olan insanoğlu; ilk dönemlerden beri kendini anlama ve anlatma ihtiyacı içerisinde olmuş, bu ihtiyacın doğal bir sonucu olarak da anlatımında estetik olmaya özel bir yer ayırmıştır. Dolayısıyla insanın varlığıyla edebiyatın ortaya çıkışı tabii bir paralellik göstermektedir. Güzel söz söyleme esasına dayanan edebiyat; zaman içerisinde insanoğlunun mevcut sosyal, kültürel, milli ve evrensel birikimini sonraki nesillere aktarmasında en büyük dilsel araç haline gelmiştir.

Edebiyat, bireylerin estetik bir duygu oluşturması ve kültürel değerleri içselleştirmesi açısından en çok kullandığı ifade araçlarından biridir. Edebi bir metin vasıtasıyla insan; toplumu meydana getiren sosyal, kültürel, milli ve evrensel değerleri somutlaştırma ve bunu yaparken estetik bir zevk oluşturma imkânı bulmaktadır. Kavcar (1999, s. 6) da bu konuyla ilgili olarak "Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir." şeklinde değerlendirme yapmaktadır.

Şen'e (2007 s. 54) göre "Okuma kitapları, ilköğretim çağı çocuğunun hayâl dünyasını geliştirmek, üslûp sahibi olmasını sağlamak, dil becerilerini geliştirmek, kişilik gelişimine

katkıda bulunmak, millî, manevi, ahlâkî, evrensel, kültürel, insani değerleri edindirmek açısından son derece etkili bir materyaldir." Güneş'e (2013, s. 4) göre de "Ait olduğu toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini taşıyan, genellikle kurmaca (tasarlanmış) olan edebi metinlerde sanatsal bir dil kullanılmakta, mecaz ve yan anlamlara geniş yer verilmektedir."

Edebi eserler; bireylerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerini geliştirerek karakter gelişimine katkı sağlamakta ve estetik bir duygu oluşturmaktadır. Bununla birlikte bireylerin içinde bulunduğu toplumun değerlerini içselleştirmesinde oldukça etkili olan edebiyat; sevgi, saygı, paylaşma, yardımlaşma, iyilikseverlik, dayanışma ve dürüstlük gibi değerlerin iletiminde önemli bir yere sahiptir. Ataç (2019, s. 260) edebiyatın değerleri aktarmadaki işlevine ilişkin şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

> "Bir toplumda ahlâkın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz? O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın. Çocuklara, gençlere şiirler, hikâyeler, romanlar okutturun, onları tiyatrolara, sinemalara gönderin. O hikâyelerin, romanların, oyunların insanlarıyla tanışsınlar, onların hayatlarını hayâllerinde yaşasınlar, öğrensinler, onların içlerini böylece gerçekteki insanları da daha iyi anlarlar. Çocuğunuz büyüyünce ne olacaksa olsun, küçükken siz ona edebiyatı sevdirmeye bakın, ilim, bilgi sonradan gelecektir, önce insanlığını kurmak, hayâlini işletmek gerekir." (Ataç, 2019, s. 260).

Edebi metinler, Türkçe dersi kapsamında değer edinimi açısından sadeleştirilerek veya kısaltılarak sıklıkla kullanılmaktadır. Etkili bir değer öğretimi için ders kitaplarına alınacak metinlerin seçiminde niteliğe önem verilmesi gerekmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programına göre ders kitaplarında yer alacak metinlerin taşıması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler şu şekilde ifade edilmektedir:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
3. Ders kitaplarında "Bu kitap için yazılmıştır." ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1. sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.

5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.
10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.
11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.
12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.
13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.
14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır (TDÖP, 2019, s. 18).

Özet olarak edebiyat, değerleri sonraki nesillere aktarma sürecinde önemli bir işleve sahiptir. Bir toplumu meydana getiren ve bireyleri birbirine bağlayan sosyal ve kültürel kodların titiz bir şekilde sonraki nesillere aktarılması ancak planlı bir değerler eğitimi ile mümkündür. Değer öğretimi gelişigüzelliğe izin vermediğinden sürecin sistemli bir şekilde düzenlenmesi ve öğretim materyallerinin hazırlanması gerekmektedir. Türkçe derslerinin en temel öğretim materyali olan ders kitaplarının da bu plan doğrultusunda oluşturulmasına ve ders kitabına alınacak edebi metinlerin işlevsel yönden öğrenciye katkı sağlamasına dikkat edilmelidir.

Öğrencilere etkili bir değerler eğitimi verebilmek amacıyla Türkçe derslerinde kullanılacak edebi metinlerin dersin amaçlarına uygun olması ve öğrencilerin yaş grupları göz önünde bulundurularak seçilmesi gerekmektedir. Ders kitabı için seçilen metinler ayrıca öğrencilerin duygu ve düşüncelerini geliştirici nitelikte olmalı, böylece bilişsel ve duyuşsal gelişim göz önünde tutulmalıdır. Türk edebiyatı haricinde seçilecek olan yabancı eserlerin çevirilerinin eksiksiz ve hatasız olmasına özen gösterilmeli, çocukların ahlâkî gelişimine olumsuz etki edecek ürünlerden uzak durulmalıdır. Değer iletimi açısından kullanılacak edebi metinlerin sadece kurguya dayalı olmamasına, bu tür haricinde bilgilendirici türden metinlerin de seçilmesine dikkat edilmelidir. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda değerler eğitimi bağlamında Türkçe kitaplarında kullanılacak edebi metinlerin seçimi hususunda oldukça özenli davranmak gerektiği ortaya çıkmaktadır.

2.1.7.3. Romanın Çocuk Edebiyatındaki Yeri

Çocukların duygu, düşünce ve hayâl dünyalarını geliştirmeye yönelik sözlü ve yazılı tüm eserleri kapsayan dilsel ürünler çocuk edebiyatı kapsamı içerisindedir. Çocuk edebiyatı bağlamında Kıbrıs (2010, s. 11) çocuğu "bebeklik çağının bitimiyle ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan kişi" şeklinde tanımlamaktadır. Dilidüzgün'e göre ise (2004, s. 41) çocuk, "Kendine has algıları olan, dünyayı kendi bakış açısıyla değerlendiren, sosyal, dilsel, ruhsal yetileri henüz tam olarak gelişmemiş ya da yetişkinlerin dünyasıyla bütünüyle örtüşmeyen bir varlıktır."

Çocuk edebiyatı; çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılamayı, dil gelişimlerine katkıda bulunmayı, sosyal açıdan gelişimini sağlamayı, şema ve kavram oluşumunu desteklemeyi, çocuklara kitap sevgisi aşılayarak okuma alışkanlığı kazandırmayı, hayata hazırlamayı, eleştirel ve sorgulayıcı bir şekilde düşünebilmelerini sağlamayı, duygu ve düşüncelerini etkili bir şekilde ifade etmelerini amaçlamaktadır. Çocuk, küçük yaşlardan itibaren okuduğu kitaplar sayesinde ilk edebi zevkini oluşturma ve geliştirme imkânı bulmaktadır. Şirin (2000, s. 43) ve Şimşek (2002, s. 34) çocuk edebiyatının şu amaçlara sahip olması gerektiğini belirtmektedir:

a. Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak,
b. Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak,
c. Çocuğun dil gelişimine özen göstermek,
d. Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak,
e. Sosyal-duygusal gelişimi göz önünde bulundurmak,

f. Zihinsel gelişimi sağlamak,
g. Çocuğa ilk kitap sevgisini aşılamak, ilk edebî ve estetik değerleri vermek,
h. Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak,
i. Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek,
j. Çocukların yaratıcı hayâl güçlerini uyandırmak,
k. Çocukta dinleme yeteneğini geliştirmek,
l. Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretmek,
m. "İyi kitap" kavramını verilen örneklerle kazandırmak,
n. Çocuk kitabı türlerini iyi örneklerle çocuğa tanıtmak,
o. Çocukların resimlendirme ve fiziksel özellikler yönünden iyi örneklerle tanışmalarını sağlamak,
p. Çocuklara çeşitli konu ve kavramları yansıtan kitapları sunmak,
q. İki yaşından itibaren her yaş grubuna uygun içerik resimlendirme ve fiziksel özelliklerdeki yayınları tanıtmak (Şirin, 2000, s. 43; Şimşek, 2002, s. 34).

Çocuklar için seçilen ürünlerin tür, biçim ve konu bakımından çeşitlilik göstermesi önem taşımaktadır. Çocukların zihinsel gelişimlerine katkıda bulunacak tür ve konuda eserler seçilmesine özen gösterilmelidir. Okuduğu eserler çocukta iyi bir insan olma isteği uyandırmalı ve çocuğun çok yönlü düşünebilmesine katkı sağlamalıdır. Çocuk edebiyatına ait eserler ayrıca kültürel, toplumsal, milli ve evrensel değerleri aktarma hususunda etkili bir rol oynadığından bu ürünlerin nitelikli seçilmesine dikkat edilmelidir. Edebi eser, çocukta kendini ifade etme isteği ve yeteneklerini açığa çıkarma arzusu uyandırmalıdır. Baş (2012, s. 8-9) çocuk edebiyatına ilişkin önemli hususları şu şekilde özetlemektedir:

1. Edebiyat hazzını ve estetiğini taşıyabilecek ve aktarabilecek hüviyete sahip olmalıdır.
2. Çocuğun duygu ve düşünce dünyasını içerebilmeli bu yönde amaçlar geliştirmelidir.
3. Çocuk küçük, basit ve yetişkin biblosu olarak görülmemelidir.
4. Çocuğun yeteneklerini keşfetmesine yardımcı olmalıdır.
5. Edebiyatın sözlü ve yazılı bütün ürünlerinden faydalanabilmelidir.
6. Çocuğa seçici ve eleyici olma niteliklerini kazandırmalıdır.
7. Bireyin ve toplumun tecrübelerini yansıtabilmelidir.
8. Kültür aktarımı sağlamalı ve çocuğun evrensel değerleri tanımasına yardımcı olmalıdır.
9. Diğer disiplinlerle iş birliği içinde olmalıdır.
10. Çocuğa okur hüviyeti kazandırmalıdır.

11. Çocuğun ana dili bilinci kazanmasında örnek ve etkin olmalıdır.
12. Çocuk edebiyatının, bireyin çocukluk dönemi ile yetişkin olma süreci arasında kalan ve bir nevi tutuşma dönemi olan gençlik çağına hitap eden gençlik edebiyatına da zemin hazırlayabilmelidir (Baş, 2002, s. 8-9).

Çocuğun içinde bulunduğu toplumun toplumsal ve kültürel özelliklerini somut bir şekilde kavramasına yardımcı olacak ve bunu yaparken edebi ve estetik bir zevk edinmesini sağlayacak en önemli türlerden biri romandır. Roman kavramı Kabaklı'ya göre (2002'den akt. Kıymaz, 2019, s. 631) "Gerçek veya hayâli bir olayın mensur hikâyesi" anlamına gelen Latince "romanus" kelimesinden gelmektedir. Roman temelde yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayları anlatırken aynı zamanda çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini hayatın gerçekleriyle uyum içinde sürdürmelerine katkı sağlamaktadır. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte Türk edebiyatına giren roman, çeşitli çeviri eserler vasıtasıyla Türk okurlara tanıtılmış ve ardından ilk Türkçe romanlar yazılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte romanın çocuk edebiyatına girmesi de uzun sürmemiş, çocuklara özel gazeteler çıkarılmış ve ardından çocuğun ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda romanlar da yazılmıştır. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda çocuk edebiyatında romanın ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Oğuzkan'a göre (1977, s. 92) roman "İnsanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü biçimde anlatan uzun düzyazılar" şeklinde açıklanmaktadır. Roman; mümkünü anlatması, duygu ve düşünceleri hikâyeye göre daha geniş bir kapsamda ele alması, karakter sayısının daha fazla oluşu gibi sebeplerle çocuk edebiyatında ayrı bir öneme sahiptir.

Çocuk edebiyatı kapsamında seçilecek eserlerin çocukların sınıf düzeyleri ve yaş gruplarına uygun olması gerekmektedir. Etkili bir eğitim-öğretimin yapılabilmesi, hedef kitleye uygun roman seçilmesiyle doğrudan ilintilidir. Romanın çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimine yaptığı katkı göz önüne alınmalı ve çocuğa göre romanlar seçilmesine, kısaltma ve sadeleştirme çalışmalarının dikkatli bir şekilde yapılmasına önem verilmelidir. Oğuzkan (1977, s. 101) çocuk romanlarının taşıması gereken özelliklere ilişkin şunları kaydetmektedir:

a. Çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış güçlerine uygun bir konu seçilmelidir.

b. Çocuğa aykırı olmayacak şekilde düzenlenmiş, gerçekçi ve sade bir plan hazırlanmalıdır.
c. Olaylar mantıklı sonuçlarla bitmelidir.
d. Somut, doğru ve dikkat dağıtmayan ayrıntılar belirlenmelidir.
e. Özellikleri iyi aktarılmış, gerçekliğinden şüphe edilmeyecek kadar iyi anlatılmış kahramanlar oluşturulmalıdır.
f. Bol, canlı konuşmalara sahip bir anlatım benimsenmelidir. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler seçilmelidir (Oğuzkan, 1977, s. 101).

Sonuç olarak çocuklar için yazılacak veya sadeleştirme ve kısaltma yapılacak eserlerin seçimi konusunda titiz olunması gerektiği ortadadır. Roman; çocuklarda okuma sevgisi oluşturmalı ve çocuğun okuma eylemini hayatında bir süreklilik haline getirmesine yardımcı olmalıdır. Bununla birlikte eserin toplumsal, kültürel, milli ve evrensel değerleri içermesine dikkat edilmeli; böylece değer edinimi sürecinde romanın etkin bir şekilde kullanılması sağlanmalıdır. Roman; çocukların yeni kelimeler öğrenmesine ve bunları sosyal hayatta kullanmasına, üretken bir zihne sahip olmasına, kendini ifade etme kabiliyetini geliştirmesine, daha sağlıklı toplumsal ilişkiler kurmasına, okuduğu karakterlerle empati kurarak daha duyarlı bir kişilik oluşturmasına, meraklı ve kültürlü bir insan olmasına katkı sağlamaktadır.

2.1.8. Recaizade Mahmut Ekrem

2.1.8.1. Recaizade Mahmut Ekrem'in Hayatı

Recaizade Mahmut Ekrem, bazı kaynaklarda 1 Mart bazı kaynaklarda ise 14 Mart 1847'de Vaniköy'de dünyaya gelmiştir. Recaizade'nin babası Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra Takvimhane nazırı olarak görev yapan Mehmet Şakir Recai Efendi'dir. "Recai" aslen Mehmet Şakir Efendi'ye hocası Filibeli Mehmet Efendi tarafından verilen bir lakaptır ve *Kamus-ı Türki*'de "ricacı olan, Allah'a dua eden, yalvaran, ümit dileyen kişi" (Sami, 1317, s. 659) şeklinde açıklanmaktadır. Mehmet Şakir Efendi dini ve edebi yönü kuvvetli bir zat olduğundan lakap ona bu sebep üzere verilmiştir. Bu hususla ilgili olarak Ercüment Ekrem Talu (Yücebaş, 1957'den akt. Yüksel, 2019, s. 2) dedesi Mehmet Şakir Recai Efendi hakkında şu bilgileri vermektedir:

> "Recaizade Mahmut Ekrem'in babası Mehmet Şakir Recai Efendi yalnız meşhur bir hattat değil, aynı zamanda kudretli bir şairdir. Ne yazık ki Hocapaşa yangınında kül olan konağı ile birlikte yanan divanından, tek tek birkaç gazeli ile bir iki kasidesi

> hafızalarda kalmıştır. Ercüment Ekrem Talu, bu anısına ek olarak dedesinin nüktedan ve hazır cevap bir kişiliğe sahip olduğunu da ekler." (Yüksel, 2019, s. 2).

Recaizade'nin annesi Rabia Adviye Hanım ise soyu Timurtaş Paşa'ya dayanan önemli bir aileye mensuptur ve döneminin eğitim görmüş nadir kadınlarından biridir. Refah seviyesi yüksek bir yaşam süren Recaizade Mahmut Ekrem, küçük yaşlarda babasından Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Beyazıt Rüştiyesi ve Mekteb-i İrfan'da bir süre okuduktan sonra Harbiye İdadisi'ne girmiştir. Kaynaklarda idadiye başladığı ikinci yıl hastalandığı için okulu bıraktığı kaydedilmesine rağmen Parlatır'a (1983'den akt. Yüksel, 2019, s. 3) göre Recaizade Mahmut Ekrem'in duygusal yönü ağır basmış ve askeri okulda okuyamayacağını anlayarak okulu bırakmak istemiştir.

İdadiden çıkmasının ardından Recaizade, 1862 yılında Hariciye Mektubi Kalemi'nde işe girmiştir. Kalemdeki görevi sırasında Fransızca öğrenmiş ve böylece batı edebiyatı hakkında bilgi sahibi olmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu görevi esnasında Leskofçalı Galip, Hersekli Arif Hikmet, Namık Kemal gibi zamanın ünlü fikir ve sanat adamlarıyla tanışma fırsatı yakalamıştır (Özdaş, 1992, s. 126). Namık Kemal ile tanışmasının ardından Türk edebiyatının ilk edebi topluluğu olarak adlandırılan Encümen-i Şuara'ya katılmış ve burada yapılan şiir toplantılarında yer almıştır.

Recaizade, edebiyata eski şiir geleneğine uygun şiirler yazarak ve Fransızcadan çeviriler yaparak giriş yapmıştır. Yazmış olduğu ilk yazılar *Tasvir-i Efkâr*, *Terakki*, *Hakayıku'l-Vekayi* ve *Hazine-i Evrak* gazetelerinde yayımlanmıştır. Babasından aldığı doğu kültürü ve edebiyatına dair görüşleri, tanıştığı yenilikçi fikirlere sahip Namık Kemal ile değişmeye başlamış ve böylece Recaizade batı kültürü çerçevesinde yenilikçi bir görüş şekillendirmiştir. Bununla birlikte Recaizade, eski edebiyatın iyice araştırılması gerektiği görüşündedir; bilhassa gençlere bu konuda tavsiyelerde bulunmuş ve *Takdir-i Elhan*'da (1302'den akt. Aytaş, 2012, s. 64) eski edebiyatın hakkıyla araştırılmamasına ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

> "...şimdiye kadar mesela Fuzuli'nin veya Nefi'nin hayat-ı hususiyetlerine müteallik tahkikat ve şan-ı şairiyetlerine lâyık tetkikat ve muhakemat ile hüvüyt-i edebiye ve şahsiyet-i ruhaniyelerini meydana çıkaracak ve o suretle hem merhumların ruhlarını şad hem de müntesibin edebi müstefid eyleyecek bir şey yazmayı düşünmemiş ve müteahirlerden mesela Şinasi hakkında da öyle bir kadirşinaslık eseri göstermek şöyle dursun bazı erbab-ı agraz merhumun nam-ı namiyesini paymal-ı tahkir ettikleri

> surette müdefa'asını bile vazife edinememiş..." (Recaizade Mahmut Ekrem, 1302'den akt. Aytaş, 2012, s. 64).

Bununla birlikte Recaizade Mahmut Ekrem, yine *Takdir-i Elhan*'da (2014, s. 28) eski edebiyatın araştırılması gerektiğinden bahsetmesinin yanı sıra batı edebiyatı ve eserlerini de takip etmenin önem arz ettiğini belirtmiştir. Tüm bunlara rağmen çeşitli sebeplerle batı edebiyatı aleyhindeki sözleri ise "şarlatanlık" olarak nitelendirmiştir.

> "Bir iki defa (Morsu Şövazi) okutturup dinlemekten ve tercümeleri kendisine ihsan olunan bir ikisini de yalan yanlış fâ'ilâtün fâ'ilâtüne tevfîk etmekten başka edebiyyât-ı garbiyye vü şarkiyye ile münasebeti yok iken şark ve garp edebiyatı arasında muvazene yapmağa Volterler... Rasinler… Alfred dö Museler… Lamartinler… Viktor Hugolar gibi her yerde nadir yetişen dühât-ı edebi istihfafa ve eserlerini kendi yaveleriyle mukayeseye kalkışmak hele hepsinden büyük şarlatanlıktır!" (Recaizade Mahmut Ekrem, 2014, s. 28).

Recaizade 1866 yılında Maliye Esham Kalemi'ne geçmiş ve burada üç ay çalıştıktan sonra Tahrir-i Emlak Kalemi'ne geçiş yapmıştır. 1867 yılında Namık Kemal Fransa'ya kaçarken Tasvir-i Efkâr gazetesinin sorumluluğunu Recaizade'ye bırakmıştır. Amcası Arif Efendi'nin kızı Güzide Hanım ile 1868 yılında evlenen Recaizade, 1872 yılında Şura-yı Devlet muavinliğine getirilmiştir.

Evliliğini takip eden dönemde daha çok çeviri üzerinde çalışmalar yapan Recaizade, bir süre sonra hastalanarak verem belirtileri göstermeye başlamıştır. Bunun üzerine tedavi amacıyla 1876 yılında bir süre Viyana yakınlarında bir kasabada bulunmuştur. Tedavisinin tamamlanmasının ardından İstanbul'a dönen Recaizade, 1877 yılında Şura-yı Devlet üyesi olarak resmi dairelerdeki yükselişini sürdürmüştür. Recaizade Mahmut Ekrem'in her türlü şaibeden münezzeh olması Recaizade Mahmut Ekrem'in resmi hayatının övünülecek olduğunu göstermektedir (Özgül, 2007, s. 50).

Evliliğinin ikinci yılında ilk çocuğu Piraye doğmuş ancak doğumun akabinde vefat etmiştir. Bu durum Recaizade'nin edebi görüşlerine de tesir etmiş ve onu derinden etkilemiştir. Bürokratik görevlerinin yanı sıra 1878-1887 yılları arasında Mekteb-i Sultani ve Mekteb-i Mülkiye'de edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Mekteb-i Sultani'deki edebiyat öğretmenliği sırasında Tevfik Fikret, Abdülhalim Memduh, Menemenlizade Tahir, Ali Suat, Ali Kemal gibi isimlerin hocalığını yapmıştır. Mekteb-i Mülkiye'de vermiş olduğu edebiyat dersleri notlarını daha sonra *Talim-i Edebiyat* adıyla kitaplaştırması edebiyat çevresinde

büyük bir etki bırakmıştır. Bir süre sonra kitaba yönelik eleştiriler bizzat şahsına dönük bir hal almış ve bu durum yüzünden idari baskılar görmeye başlamıştır. Daha sonra yazmış olduğu *Zemzeme* mukaddimesi ve *Takdir-i Elhan* adlı eserine karşı Muallim Naci *Demdeme* adlı eserini yazarak Recaizade'yi ve onun görüşlerini eleştirmiştir.

Kızı Piraye'nin ölümünün ardından Recaizade'nin bir oğlu olmuş ve doğan oğluna Emced adını vermiştir. Ancak oğlu Emced, hayatı boyunca sağlık sorunlarıyla mücadele etmiş ve uzun yıllar yatalak kaldıktan sonra yirmi yaşında ölmüştür. Yaşadıkları Recaizade'yi derinden etkilemiş ve sağlığının bozulmasına neden olmuştur. 1883 yılında bir oğlu daha olmuş ve Nijad adını verdiği bu oğlu, Recaizade'yi tekrar hayata bağlamıştır.

Resmi görevlerine devam eden Recaizade, 1889 yılında İtalyan saldırılarını önleme ile ilişkili olarak Trablusgarp'a gitmiştir. Yolculuk sırasında yaşadığı olaylardan ve o dönem Trablusgarp'ta karşılaştığı sıkıntılardan çok etkilenen Recaizade, Avrupa'ya kaçmayı düşünmüştür. Ancak Padişah II. Abdülhamit, Recaizade'nin kaçma niyetini anlamış ve bunun üzerine yazarı İstanbul'a çağırmıştır. Sağlığı açısından bir süre Büyükada'da kalması padişah tarafından uygun görülen Recaizade, iki veya üç yıl burada kalarak *Nijad Ekrem* adlı eserini yazmıştır.

Avrupa'ya kaçmak ve ülkeden çıkmak istemesine rağmen Recaizade Mahmut Ekrem her zaman vatansever bir insan olmuş ve Osmanlı'da meydana gelen siyasi kayıplardan oldukça etkilenmiştir. Zira Trablusgarp'ın kaybedilmesi Recaizade'yi çok etkilemiş ve Ali Ekrem Bolayır'a (1921, s. 84) şunları söylemiştir: "Baban ihtiyar imiş ki bugünleri görmeden öldü. Ben bir türlü geberip de Nijad'ıma kavuşamadım, vatanın inkıraz bulduğunu görüyorum." Ayrıca tekrar Bolayır'ın belirttiğine göre Recaizade, ülkenin içinde bulunduğu durumdan o kadar etkilenmiştir ki son yıllarda hiçbir şey okuyamamış ve yazamamıştır.

Recaizade'nin üçüncü oğlu Ercüment Ekrem Talu 1888 yılında doğmuş ve yazar için yeni bir sevinç kaynağı daha olmuştur. Ercüment Ekrem Talu, babası gibi edebiyata ilgi duymuş ve yazar olmuştur. Edebi zevkinin dışında babasından öğretmenlik konusunda da etkilenen Ercüment Ekrem; Mekteb-i Mülkiye, Ankara Hukuk Fakültesi, Polis Koleji, Gazi Terbiye Enstitüsü, Galatasaray ve Notre Dam de Sion liselerinde öğretmenlik yapmıştır (Yücebaş, 1957, s. 4).

Recaizade, 1896 yılında Mekteb-i Mülkiye'den öğrencisi olan Ahmet İhsan'a yeni edebiyat anlayışı taşıyan arkadaşlarını etrafında toplamasını söylemiş ve *Servet-i Fünun* dergisini

çıkarmaya başlamıştır. Yenilikçi gençlerin toplandığı ve yeni edebiyat taraftar dergiye Tevfik Fikret başkan olarak seçilmiş ve ilerleyen zamanlarda Cenap Şahabettin, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Sahir Erozan, Ali Ekrem Bolayır ve Halit Ziya Uşaklıgil gibi isimler de katılmıştır.

Büyük ümitler bağladığı *Servet-i Fünun* dergisinin beş yıl sonra kapanması, ardından çok sevdiği oğlu Nijad'ın on dört veya on beş yaşındayken vefat etmesi Recaiazade'yi çok etkilemiş ve içine kapanarak edebiyat çevrelerinden uzaklaşmasına neden olmuştur. İnziva süresinin ardından Meşrutiyet'in 1908 yılında ilan edilmesiyle kurulan Kâmil Paşa hükümetine Evkaf nazırı olmuş ve daha sonra Meclis-i Ayan üyeliğine getirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde meydana gelen siyasi olaylar ve çocuklarının kaybı Recaizade'nin sağlığını olumsuz etkileyerek 1914 yılında bir nöbet geçirmesine ve yatağa düşmesine neden olmuştur. Sağlığı daha da kötüleşen Recaizade Mahmut Ekrem, 31 Ocak 1914'te vefat etmiştir. Naaşı çok sevdiği oğlu Nijad'ın kabri yanına gömülmek üzere Anadoluhisarı'ndaki Küçüksu Mezarlığı'na götürülmüştür. Ölümü üzerine okullar tatil edilmiş ve büyük bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Öyle ki cenaze, Rumelihisarı'na gitmek için Beşiktaş iskelesine ulaştığı sırada alayın öteki ucu hala Recaizade Mahmut Ekrem'in Şişli'deki evinde bulunmaktadır (Parlatır, 1983, s. 6).

Ölüm anında evde bulunan oğlu Ercüment Ekrem Talu; hayatı boyunca birçok türde eserler veren, yazdığı ders kitapları ve yenilikçi görüşleriyle kendisinden sonraki edebiyat kuşağına önderlik eden, yıllarca resmi görevlerinin dışında ülkenin en değerli okullarında öğretmenlik yapan, Osmanlının kısa süreli ancak en etkili edebiyat dergilerinden *Servet-i Fünun*'un kurulmasını sağlayan babası Recaizade Mahmut Ekrem'in öldüğü günü şu şekilde anlatmaktadır:

> "Sabahleyin babamın hizmetine şitab eden refikam onu ölmüş olarak buldu. Feryadiyle uyandım, koştum… Artık ben de yetimdim. Babacığım, velinimetim, refikim, nasibim, müsahibim, melceim ölmüş, yıkılmış, dünya bana zindandan da muzlim olmuştu. Güneş çıkmış, horozlar ötüyor, bulutlar sıyrılıyor, sema gülümsüyordu. Sokaktan bir laterna geçti. Karşımızdaki mektepte şen, neşeli çığlıklarla çocuklar oynaşıyordu. Tabiat, eşya benim matemime neş'e ile mukabele ediyorlardı. O aralık beni teselliye şitab eden komşulardan biri yanımda mırıldandı:
>
> Ol zata tahassürle sandım ki zaman ağlar,
> Umdum ki yüzü suphun bir rengi hazin bağlar,

Gördüm ki güneş doğmuş, pürhande bütün dağlar,
Bülbüller öter şadan, pürneş'e sular çalar!
Alem yine ol alem, devran yine ol devran!" (Yücebaş, 1957, s. 76).

2.1.8.2. Edebi Kişiliği

Recaizade Mahmut Ekrem; Tanzimat sonrası Türk edebiyatının yenileşme sürecinde aktif bir rol oynamış, edebi hayatı boyunca yeni edebiyat taraftarı olmuş, yazdığı düşünce yazıları ve edebiyat öğretmenliği aracılığıyla genç kuşaklara da edebiyatta yenilik fikrini aşılayarak Türk edebiyatında yeni bir dönemin açılmasını sağlamıştır. Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Sultani'deki öğretmenliği sırasında öğrencilerini batı edebiyatına dair bilgilendirmiş, ardından onları yeni edebi anlayış doğrultusunda *Servet-i Fünun* dergisi etrafında birleştirerek Edebiyat-i Cedide hareketinin önderliğini yapmıştır.

Yeni edebiyat taraftarı olmasından mütevellit Recaizade, başta Muallim Naci olmak üzere eski edebiyat yanlısı yazarlarla mücadele etmiş ve onları sert bir şekilde eleştirmiştir. Kafiyenin göze mi yoksa kulağa mı hitap etmesi gerektiği yönünde cereyan eden tartışmalar, "abes-muktebes" kelimeleriyle daha da hararetlenmiştir. Recaizade, üç ciltlik *Zemzeme* adlı şiir kitabında kafiyenin kulak için olduğu görüşünü ortaya atmış ve bu kitaba yazdığı önsöz *Servet-i Fünun* anlayışının bir manifestosu haline gelmiştir. Buna karşılık eski edebiyat taraftarı Muallim Naci, kafiyenin göz için olduğu görüşünü benimsemiş ve *Zemzeme*'ye reddiye mahiyetinde *Demdeme* adlı eserini yazmıştır.

Recaizade, *Takdir-i Elhan*'da Naci tarzı münekkitlerin, edebî ifadelerde lisanın kaidelerine aykırı söyleyişleri yerip lisan inzibatını müdafaa etmelerini küçümsüyor; vezin ve kafiye sakatlıklarını, kelimeleri yanlış manada kullanışları; kısaca bir dilin ve bir edebiyatın dayanması lâzım gelen birtakım kaideleri umursamaz görünüyor; böyle tenkitleri sathî buluyor, bunları gevezelikle vasıflandırıyordu (Balık, 2014, s. 224).

Recaizade; şairliği, yazarlığı, hikâyeciliği ve çevirmenliği ile edebiyat tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte onun edebiyata asıl hizmeti, verdiği edebiyat dersleri ve eleştiri yazılarıyla olmuştur. Divan edebiyatı savunucuları ile girdiği eski-yeni tartışmaları ve yeni edebi anlayışla kurulmasına öncülük ettiği *Servet-i Fünun* dergisi onun edebi karakterini ortaya koymaktadır. Uçman'a göre (1992'den akt. Kılıç ve Gürbüz, 2019, s. 224) "Recaizade Mahmut Ekrem'in aynı nesle mensup diğer arkadaşlarından ayrılan en belirgin vasfı, onun bir yandan Tanzimat edebiyatının estetiğini yapmaya çalışması, bir yandan da

eski edebiyatı temsil eden Muallim Naci ve taraftarları karşısında yeni kurulmakta olan edebiyatı savunmasıdır."

Tansel (1953'ten akt. Kılıç ve Gürbüz, 2019, s. 231) ise Recaizade Mahmut Ekrem ile Muallim Naci arasındaki münakaşalara daha geniş bir perspektiften bakarak meseleyi daha farklı bir şekilde açıklamaktadır. Ona göre ikisi arasındaki bu münakaşa aslında ciddi bir fikir ayrılığından ziyade kişisel sebeplerden ortaya çıkmış ve iki yazarın çevreleri tarafından daha da büyütülmüştür. Tansel (1953'ten akt. Kılıç ve Gürbüz, 2019, s. 231) eski-yeni meselesini şu şekilde değerlendirmektedir:

> "Ciddi bir fikir ayrılığına dayanmayan, şahsi sebeplerden ileri gelen bu münakaşanın, çevresinin genişlettiği, her iki tarafın tilmizlerine intikali, Naci'nin ölümünden sonra da devamla, *Servet-i Fünûn* devrinde, hatta 1908'den sonra bu mesele ile yakından alâkalı birçok edebî meselelerin münakaşasına yol açtığı görülür." (Tansel, 1953'ten akt. Kılıç ve Gürbüz, 2019, s. 231).

Recaizade ile birlikte şiir anlayışı da değişmiştir. Tanzimat'a kadar sadece belirli konularda şiir yazılırken Recaizade bu anlayışa karşı çıkmış ve yeni bir anlayış oluşturmuştur. Recaizade (2014, s. 13) "Zerrattan şümusa kadar her güzel şey şiirdir." demiş, böylece tabiatta var olan her şey şiirin malzemesi haline gelmiştir. Ayrıca şiirde vezin ve kafiyeye önem vermiş ve üslup güzelliği için ikisinden de faydalanılması gerektiğini belirtmiştir. Kaba kelimelerin şiirde yeri olmadığını söylemiş, şairin şiirin bütününde ince ve zarif bir dil kullanması gerektiğini ekleyerek üslubun önemine dikkat çekmiştir.

2.1.8.3. Romancılığı

Tanzimat ile birlikte Türk edebiyatına yeni edebi türler kazandırılmasında Recaizade Mahmut Ekrem'in büyük bir rolü bulunmaktadır. Batılı edebi türlerden biri olan ve Tanzimat ile beraber Türk edebiyatına giren türlerden biri de romandır. Recaizade'nin yazdığı tek roman olan *Araba Sevdası*, realist bakış açısıyla yazılmış ilk roman olma özelliğini göstermektedir. *Araba Sevdası* romanında Recaizade, yanlış batılılaşma ve kültürel yozlaşma içerisinde olan dönemin Osmanlı toplumunu, Bihruz Bey'in şahsında hicvetmektedir.

Romanda ağırlıklı olarak Osmanlı Türkçesi kullanılmış olsa da Bihruz Bey'in şahsi konuşmalarında Fransızcanın daha baskın olduğu görülmektedir. Bu nedenle roman yalın değildir, dil ve üslup genel itibariyle süslü ve ağdalı bir özellik taşımaktadır. Bu yönüyle

romanın dili, Recaizade Mahmut Ekrem'in ve Tanzimat döneminin edebi anlayışı ile paralellik göstermektedir.

Bihruz Bey, alafranga yaşamaya özenen züppe bir beyzadedir. Babasının ona Arapça ve Farsça öğrenmesi için tuttuğu öğretmenleri bir bir gönderir, sadece Fransızca öğretmeni Mösyö Piyer'den ders almaya devam eder. Bihruz Bey'in en büyük zevkleri; alafranga giyinmek, yabancıların çok olduğu Beyoğlu gibi yerlere giderek orada kusurlu bir şekilde Fransızca konuşmak ve arabayla gezmektir. Bihruz Bey bütün bu isteklerini yerine getirmek için babasından kalan mirası yemeye başlar, bir süre sonra para biter ve yüklü miktarda borçlanır, nihayetinde arabasına borçları karşılığında el konur. Öte yandan Fransızcayı konuşamadığı gibi anadili Türkçeyi dahi doğru dürüst bilmez. Bununla birlikte Türkçeyi önemsediği de yoktur; zira Türk'e ve Türkçeye dair her şeyi hor görmekte, Türkçe ile şiir yazılamayacağını düşünmekte ve Türkçeyi kaba bulmaktadır. Akyüz'e göre (2015, s. 80) "Onun bu vasıfları, okuyucuyu kendisine güldürmek için yeter. Yazar da bunu kabul etmekle beraber, bu gülünçlüğün altında yanlış bir sosyal davranışın bulunduğuna inanır."

Moran (2015, s. 73) alafranga züppe tipiyle alay edilen *Araba Sevdası* romanında Bihruz Bey'in kendisinden önce yazılan Felatun Bey'den ve daha sonra yazılan Meftun'dan çok daha farklı bir kişiliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Moran'a göre (2015, s. 73) "Romanın başında tanıdığımız Bihruz gerçekten de ikinci bir Felatun'dur, ama sonra romantik bir aşık kişiliğine öykünür ki, bu da okuduğu Fransızca romanların etkisi sonucudur. Romanın asıl ilginç yanı ise Recaizade Ekrem'in karakter çizme yöntemine getirdiği yeniliktir."

Dino (1954, s. 57) romanda yer alan Bihruz Bey tiplemesi ile, Türk edebiyatında eksik olan "tip" kavramının yeni bir edebiyat çerçevesi içerisinde ortaya konduğu görüşündedir. Dino'ya göre (1954, s. 57) "*Araba Sevdası* romanı, folklor, masal, divan edebiyatının efsanevi tipleri hariç, edebiyatımızda noksan olan "tip" mefhumunu yeni bir edebiyat çerçevesi içerisinde ortaya koymuştur. Bihruz Bey belki hicve âlet olduğu için biraz karikatürleşmiştir, fakat Türk edebiyatının nadir sentetik tiplerinden biri olduğu muhakkaktır."

Recaizade tek romanı olan *Araba Sevdası* ile alafranga züppe tipine yeni bir bakış açısı getirmesi, romantik özellikler barındırması haricinde eseri genel itibariyle realist bir anlayışla yazması, Tanzimat döneminin sosyokültürel özelliklerini göz önüne sermesi,

yanlış batılılaşmanın sonuçlarını hicvetmesi ve züppe tip aracılığıyla dönemin değer çatışmasını ortaya çıkarması açısından Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

2.1.8.4. Recaizade Mahmut Ekrem'in Eserleri

2.1.8.4.1. Şiir

Nağme-i Seher, Yâdigâr-ı Şebâb, Zemzeme I, Zemzeme II, Zemzeme III, Tefekkür, Pejmürde, Nijad Ekrem, Nefrîn.

2.1.8.4.2. Roman

Araba Sevdası.

2.1.8.4.3. Hikâye

Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi, Şemsâ.

2.1.8.4.4. Oyun

Afife Anjelik, Atala yahut Amerika Vahşileri, Vuslat yahut Süreksiz Sevinç, Çok Bilen Çok Yanılır.

2.1.8.4.5. İnceleme

Ta'lîm-i Edebiyyât, Takdîr-i Elhân, Kudemâdan Birkaç Şair, Takrîzât.

2.1.8.4.6. Çeviri

Nâçiz.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde *Araba Sevdası* ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar hakkında bilgi verilecek, ardından ilgili enstitülerin Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı ve Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yapılmış değerler eğitimi çalışmaları değerlendirilecektir.

2.2.1. Araba Sevdası ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Akyıldız (1996) tarafından hazırlanmış "Kuramdan romana Recaizade Mahmut Ekrem: Doğu-Batı ve romantizm-realizm eksenlerinde Talim-i Edebiyat ve *Araba Sevdası*" başlıklı yüksek lisans tezi, *Araba Sevdası* konusunda yapılmış ilk çalışmadır. Bu çalışmada Tanzimat ile birlikte başlayan Batılılaşma hareketini konu edinen ve Recaizade Mahmut Ekrem'in en önemli eserlerinden olan *Araba Sevdası* ve *Talim-i Edebiyat*'ın felsefesi ve toplumsal etkisi incelenmiştir.

Konuyla ilgili bir diğer araştırma, Günaydın (2003) tarafından hazırlanmış "Bir çağdaş anlatım dili olarak romanda görsellik: *Araba Sevdası*'ndan *Yüksek Topuklar*'a" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada Tanzimat döneminin en önemli eserlerinden Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı ile 2000'li yıllarda yazılan ve popülerlik kazanan Murathan Mungan'ın Yüksek Topuklar romanı görsellik açısından değerlendirilmiştir.

Araba Sevdası ile ilgili yapılan son araştırma ise Atlı (2014) tarafından hazırlanmış "Edebiyatta batılılaşma teması — *Küçük Bey – Araba Sevdası* örneği" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ve Japonya'da başlayan batılılaşma hareketlerinin topluma yansıması *Araba Sevdası* ve *Küçük Bey* eserleri üzerinden incelenmiştir.

Görüldüğü üzere *Araba Sevdası* romanı günümüze değin görsellik ve batılılaşmanın toplumsal sonuçları açısından incelenmiş, ancak değerler eğitimi bağlamında herhangi bir çalışma yapılmamıştır. *Araba Sevdası* romanının ihtiva ettiği değer çatışmasını ortaya çıkarmak, eserden yapılacak kısaltma ve sadeleştirmeler aracılığıyla Türkçe ders kitaplarında değer öğretiminde kullanılmasını sağlamak amacıyla eseri değerler eğitimi bağlamında incelemenin önemli olduğu görülmektedir.

2.2.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

Değerler eğitimine yönelik çalışmaların Türkçe Dersi Öğretim Programına dahil edilmesiyle birlikte 2010 yılından itibaren araştırmalar bu alanda yoğunlaşmaya başlamıştır. Değerler eğitimine ilişkin çalışma sayısının fazla oluşu nedeniyle bu başlık altında yalnızca YÖK TEZ veri tabanında yer alan araştırmalar ele alınmıştır. Değerlendirme neticesinde 61 adet yüksek lisans, 2 adet doktora tezine ulaşılmıştır.

Akyol (2010) tarafından hazırlanmış "İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde iki farklı yayınevine ait öğrenci ders ve çalışma kitabı ile 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan sevgi teması; hedefler, kazanımlar ve etkinlikler açısından değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir.

Bulut (2011) tarafından hazırlanmış "Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri" adlı yüksek lisans tezinde milli ve manevi değerleri ihtiva eden atasözleri değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Moğul (2012) tarafından hazırlanmış "Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde MEB tarafından belirlenen 100 Temel Eser arasında yer alan *Safahat'*ta değerler eğitiminin evrensel kavramları ele alınarak Türkçe dersinde kullanılabilecek yönleri değerlendirilmiştir.

Yılmaz (2012) tarafından hazırlanmış "Ziya Gökalp'ın şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde *Ziya Gökalp Külliyatı- 1, Şiirler ve Halk Masalları* adlı eser değerler eğitimi açısından incelenmiş ve eserde vatan sevgisi, millet sevgisi, dini değerler, Türk büyüklerine saygı, kahramanlık ve şehitlik' değerlerine daha çok yer verildiği görülmüştür.

Ercan (2014) tarafından hazırlanmış "Etfal Gazetesinin metin ve değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde 1875 yılında İstanbul'da eski harfli çocuk gazetelerinden biri olarak yayımlanan Etfal gazetesinde yer alan değerler incelenmiştir.

Emiri (2014) tarafından hazırlanmış "Gülsüm Cengiz'in eserlerine değerler eğitimi açısından bir yaklaşım" adlı yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatı açısından önemli bir yere sahip olan Gülsüm Cengiz'in eserleri, değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Emer (2014) tarafından hazırlanmış "*Safahat*'ta değerler eğitimi unsurları" adlı yüksek lisans tezinde Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* adlı eserinde yer alan değerler tespit edilmiş ve Asım'ın Nesli için hangi değerlerin içselleştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Tanrıkulu (2015) tarafından hazırlanmış "Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde *Türkçe Kıraat* kitabının Latin harflerine aktarımı yapılmış ve eser değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Demiryürek (2015) tarafından hazırlanmış "Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980'den günümüze)" adlı doktora tezinde 1980'den günümüze kadar olan sürede çocuk şiiri kitabı yayımlamış şairler belirlenmiş ve belirlenen örneklem içindeki şairlerin şiirleri değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir.

Sürmeli (2015) tarafından hazırlanmış "Peyami Safa'nın romanlarında değerler eğitimi ve Türkçe" adlı yüksek lisans tezinde Peyami Safa'nın yazmış olduğu 12 roman değerler eğitimi açısından incelenmiş ve akabinde romanlarda kullanılan dil özellikleri üzerinde durulmuştur.

Akbalık (2015) tarafından hazırlanmış "Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar" adlı yüksek lisans tezinde Hacı Bektâş-ı Veli'nin yazmış olduğu üç eserde yer alan değerler tespit edilmiş ve en çok hoşgörü değerlerinin işlendiği görülmüştür.

Katı (2015) tarafından hazırlanmış "Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı" adlı yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatı yazarlarından Yavuz Bahadıroğlu'nun yirmi iki çocuk hikâyesi değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir.

Akpınar (2015) tarafından "Yağmur dergisindeki hikâyelerde değerler eğitimi: 2004-2014" adlı yüksek lisans tezinde belirtilen yıllara ait Yağmur dergisinde yer alan hikâyelerdeki millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler tespit edilerek değerler eğitiminde hikâyenin rolü üzerinde durulmuştur.

Çalışkan (2016) tarafından hazırlanmış "İlköğretim 100 temel eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait eserlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde MEB tarafından belirlenen ve İlköğretim 100 Temel Eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait 30 eser değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Esen (2016) tarafından hazırlanmış “Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Memduh Şevket Esendal'ın ortaokul öğrencilerinin düzeyine uygun olduğu üç alan uzmanının görüşü alınarak tespit edilen elli hikâyesi söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Gümüş (2017) tarafından hazırlanmış “Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarının analizi” adlı yüksek lisans tezinde Aytül Akal'ın 2015 yılına kadar yayınlanmış olan çocuk romanları değerler eğitimi açısından değerlendirilmiştir.

Şahin (2017) tarafından hazırlanmış “Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri” adlı doktora tezinde Cengiz Aytmatov'un Türkiye Türkçesine çevirisi yapılmış bütün kurgusal eserleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Yıldırım (2017) tarafından hazırlanmış “Pakize Özcan'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatı yazarlarından Pakize Özcan’ın eserlerinde yer alan değerler tespit edilmiştir.

Kavaz Özcan (2017) tarafından hazırlanmış “Seza Kutlar Aksoy'un eserlerinin değerler eğitimi ve dil zenginliği bağlamında incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Seza Kutlar Aksoy'un 20 adet kitabı MEB'in belirlediği evrensel değerlere göre incelenmiştir.

Doğan (2018) tarafından hazırlanmış “Metin dışı okumalarda Yürekdede ile Padişah kitabından değerler eğitimi bağlamında yararlanma” adlı yüksek lisans tezinde Cahit Zarifoğlu’na ait *Yürekdede ile Padişah* adlı çocuk kitabı değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve metin dışı okumalarda kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Gerekten (2018) tarafından hazırlanmış “5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde MEB yayınlarına ait 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan atasözlerinde yer alan değerler tespit edilmiştir.

Karacaoğlu (2018) tarafından hazırlanmış “Dijital hikâyelerin Türkçe dersi değerler eğitimine yönelik etkisinin incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde özgün metinler (hikâyeler) çoklu ortam materyalleri ile dijital hikâye anlatılarına dönüştürülmüş ve bu hikâyelerin değerler eğitiminde kullanılabilirliğine yönelik deneysel bir araştırma yapılmıştır.

Tümen (2018) tarafından hazırlanmış “Naki Tezel'in masalları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Naki Tezel'in *Türk Masalları* adlı eserinde yer alan 54 masalda yer alan değerler tespit edilmiştir.

Montanay (2018) tarafından hazırlanmış “Berdibek Sokpakbayev'in 'Çocukluk Dönemine Yolculuk' (Balalıg Şakka Sayahat) adlı eserinin Türkiye Türkçesine kazandırılması ve değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Kazak çocuk edebiyatının klasiklerinden biri olan Berdibek Sokpakbayev'in *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* eseri değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Kaçmaz (2018) tarafından hazırlanmış “Cahit Zarifoğlu'nun masallarının değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatına yönelik eserler de yazış olan Cahit Zarifoğlu’nun masalları değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Senek (2018) tarafından hazırlanmış “Aytül Akal'ın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Aytül Akal tarafından kaleme alınan ve 2012 yılında yayımlanan *Masal Masal* adlı kitaptaki 58 masal değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Karul (2018) tarafından hazırlanmış “Hibetü'l Hakayık'ın Necip Asım Neşri ve eserde verilen değerler eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde *Atebetü'l-Hakayık*'ın Necip Asım tarafından 1918 yılında Ayasofya (B) nüshası dikkate alınarak *Hibetü'l-Hakayık* adıyla yapılan ilk neşrinin günümüz alfabesine aktarımı yapılmış ve eserde yer alan değerler tespit edilmiştir.

Açıkel (2018) tarafından hazırlanmış “Yunus Emre'nin eserlerinde değerler eğitimi unsurları” adlı yüksek lisans tezinde Türk mutasavvıfı Yunus Emre'nin "Divân"ı ve "Risâletü'n-Nushiyye" adlı eserlerindeki değerler tespit edilmiş ve eserlerde ön plana çıkan değerler üzerinde durulmuştur.

Ağaoğlu (2018) tarafından hazırlanmış “Bahaeddin Özkişi'nin eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde "100 Temel Eser" arasında eseri bulunan Bahaeddin Özkişi'nin tüm eserleri, değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve en çok üzerinde durulan değerler çalışma sonunda belirtilmiştir.

Hotamışlı Dağ (2018) tarafından “İslâmi dönem Anadolu Türk destanlarından 'Müseyyeb-nâme, Battal-nâme, Danişmend-nâme ve Saltık-nâme'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde kültürel değerler bakımından önemli olan üç destan değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve değerleri aktarmada destanların önemi üzerinde durulmuştur.

Yılmaz (2019) tarafından hazırlanmış “Türk, Alman, Balkan ve Rus masallarının değerler eğitimi açısından mukayesesi” adlı yüksek lisans tezinde menşei Türk, Alman, Rus ve Balkan olan yirmi beşer masalda yer alan değerler tespit edilmiş ve buradan hareketle söz konusu milletlerde hangi değerlerin ön plana çıktığı belirtilmiştir.

Yeniay (2019) tarafından hazırlanmış “Behiç Ak'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Behiç Ak'ın 2018 yılına kadar yayımlanmış hikâyelerindeki değerleri tespit edilmiş ve değerler eğitiminde hikâyenin önemi üzerinde durulmuştur.

Şaini (2019) tarafından hazırlanmış “Makedonya Türk çocuk edebiyatında değerler eğitimi Tomurcuk Dergisi örneği” adlı doktora tezinde Çağdaş Makedonya Türk edebiyatına ait süreli yayınlardan biri olan Tomurcuk dergisi değerler eğitimi açısından incelenmiş ve sekiz ana başlık altında sınıflandırılmıştır.

Ecer Çakar (2019) tarafından hazırlanmış “Necip Fazıl Kısakürek'in tiyatrolarının değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Necip Fazıl Kısakürek'in kaleme aldığı on yedi oyunda yer alan değerler tespit edilmiştir.

Özdemir (2019) tarafından hazırlanmış “Türk edebiyatındaki fetihnâmelerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Osmanlı Devleti döneminde yazılan fetihnâmelerde yer alan değerler tespit edilmiştir.

Şahin (2019) tarafından hazırlanmış “Hasan Latif Sarıyüce'nin roman ve hikâyelerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Hasan Latif Sarıyüce'nin beş romanı ve on iki hikâye kitabında yer alan değerler tespit edilmiştir.

Işık (2019) tarafından hazırlanmış “Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 2005 – 2006 eğitim-öğretim yılından başlayarak 2018-2019 eğitim-öğretim yılına kadar okutulan toplam

29 Türkçe ders kitabı ve içinde yer alan halk edebiyatı metinleri değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir.

Özkan (2019) tarafından hazırlanmış "Aslı Der'in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısı" adlı yüksek lisans tezinde 2007 yılında "Yılın En İyi Çocuk Romanı" seçilen *Büyük Tuzak* isimli eserin yazarı Aslı Der'e ait çocuk kitapları değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Akıncı (2019) tarafından hazırlanmış "Değerler eğitimi açısından Aytül Akal'ın çocuk romanlarının incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde Aytül Akal'ın (9-13) yaş grubuna hitap eden çocuk romanları değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Kaya (2019) tarafından hazırlanmış "II. Meşrutiyet sonrası yazılan ilk çocuk şiirleri kitaplarında değerler eğitimi" adlı yüksek lisans tezinde çocuklar için yazılmış ilk şiir kitaplarından olan İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri*, Ali Ulvi Elöve'nin *Çocuklarımıza Neşideler* ve İbrahim Aşkî Tanık'ın *Çocukların Şiir Defteri* kitapları değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Aydemir (2019) tarafından hazırlanmış "Değerler eğitimi bağlamında Zeki Alasya-Metin Akpınar filmleri" adlı yüksek lisans tezinde değerler eğitimi çalışmalarında Zeki Alasya ve Metin Akpınar'ın filmlerinin kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Yığman (2019) tarafından hazırlanmış "Değerler eğitimi açısından Aşık Veysel'in şiirleri" adlı yüksek lisans tezinde halk edebiyatının 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel'in şiirlerindeki değerler tespit edilmiştir.

Erdönmez (2019) tarafından hazırlanmış "İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda okutulan MEB Yayınları ilkokul 4.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler değerler eğitimi bakımından incelenmiştir.

Karaman (2019) tarafından hazırlanış "Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde Yücel Feyzioğlu'nun derleyip yeniden düzenleyerek yazdığı 30 masal kitabı değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Akay (2019) tarafından hazırlanmış “Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatı alanında çalışmaları bulunan Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklar için yazdığı on dokuz çocuk romanı değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Günay (2019) tarafından hazırlanmış “Mevlana İdris Zengin'in eserlerinde değerler eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından Mevlana İdris Zengin'in eserlerinde çocuk okuyuculara aşılanmak istenen değerler tespit edilmiştir.

Memişoğlu (2019) tarafından hazırlanmış “Türkçe öğretiminde değerler eğitimi bağlamında Refik Halid Karay'ın hikâyelerinin analizi” adlı yüksek lisans tezinde Refik Halid Karay'ın *Memleket Hikâyeleri* ve *Gurbet Hikâyeleri* adlı eserleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Duman (2019) tarafından hazırlanmış “Değerler eğitimi ve söz varlığı açısından Bektaşi fıkraları” adlı yüksek lisans tezinde Dursun Yıldırım'ın *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları* eserinde yer alan değerler tespit edilmiş ve değerleri eğitiminde fırkaların kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Çiçek (2019) tarafından hazırlanmış “Türkçe öğretmen adaylarının atasözleriyle değerler eğitimi arasındaki ilişkiyi algılama düzeyleri” adlı yüksek lisans tezinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde, 2017–2018 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 1, 2, 3, ve 4. sınıf 263 öğretmen adayının atasözü ve değer kavramlarını algılayışları ve bu kavramlar arasındaki ilişki kurma şekilleri değerlendirilmiştir.

Derse (2019) tarafından hazırlanmış “6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşleri bağlamında değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde 6. sınıf Eksen Yayınları Türkçe ders kitabındaki metinler değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve akabinde öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmiştir.

Özdemir (2019) tarafından hazırlanmış “Fehmi Gür'ün seçilmiş şiirlerinde değerler eğitimi ve söz varlığı” adlı yüksek lisans tezinde Arapgirli Halk Şairi Fehmi Gür'ün seçilen yüz şiirindeki değerler tespit edilmiş ve söz varlığı açısından incelenmiştir.

Kasap (2019) tarafından hazırlanmış “Bekir Yıldız'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Bekir Yıldız'ın yazdığı *Ölümsüz Kavak, Kör Güvercin, Şahinler Vadisi* ve *Arılar Ordusu* adlı çocuk kitaplarındaki değerler tespit edilmiştir.

Şener (2019) tarafından hazırlanmış “Osmanzâde Ahmed Tâib'in Telhîsü'n-Nesâyih'i ve değerler eğitimi üzerine önerileri” adlı yüksek lisans tezinde birçok eser yazarak 18. asırda iz bırakan Osmanzâde Ahmed Tâib'in *Telhîsü'n-Nesâyih* kitabında yer alan değerler tespit edilmiştir.

Kılıç (2019) tarafından hazırlanmış “Ömer Seyfettin'in romanında ve hikâyelerinde değerler eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde Ömer Seyfettin'in *Efruz Bey* romanında ve diğer hikâyelerinde yer alan değerler tespit edilmiş ve eserlerin değer öğretiminde kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Ersöz Ekşi (2019) tarafından hazırlanmış “Kitab-ı mev'ize ve değerler eğitimi açısından incelenmesi (İnceleme- metin- dizin- tıpkıbasım)” adlı yüksek lisans tezinde yazarı belli olmayan müstensihi Mahmud bin Ahmed bin Hüsam olan *Kitab-ı Mev'ize* değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Çelikten (2019) tarafından hazırlanmış “Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde çocuk edebiyatı yazarlarından Nezihe Meriç’in 1976-2006 yılları arasında yayımlanan 11 çocuk kitabı değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Binyıl Şahin (2019) tarafından hazırlanmış “Sabahattin Ali'nin eserlerinde değerler eğitimi” adlı yüksek lisans tezinde Sabahattin Ali’nin eserleri MEB’in 2017'de Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında belirlediği değerler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Cura (2019) tarafından hazırlanmış “Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde 1992 ve 2005 Türk Edebiyatı öğretim programlarına göre MEB tarafından basılan edebiyat ders kitapları değerler eğitimindeki yeterlikleri açısından karşılaştırılmıştır.

Torun (2019) tarafından hazırlanmış “Hüseyin Nihâl Atsız'ın edebî eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi” adlı doktora tezinde Hüseyin Nihâl Atsız'ın *Bozkurtlar, Deli*

Kurt, Ruh Adam, Dalkavuklar Gecesi, Yolların Sonu ve Dergâh Yayınları tarafından 2018 yılında tek bir kitap hâline getirilen *Hikâyeler* eserleri değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Aydın (2019) tarafından hazırlanmış "Değerler eğitimi açısından Atabetü'l Hakâyık'ın incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde *Atebetü'l Hakâyık*'ta yer alan 512 mısra değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve sorumluluk, öz denetim, sevgi, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerinin daha çok işlendiği görülmüştür.

Utku (2020) tarafından hazırlanmış "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kültür Dizisi I serisinde yer alan; *Can Ocağında Pişen Aş, Dedem Korkut'un Kitabı, Karşılaştırmalı Türk Destanları, Kutsal Mahpus Ebu Hanife, Sonsuza Uyanan Taşlar* ve *Türk İslam Efsaneleri* eserleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Cengiz (2020) tarafından hazırlanmış "Çocuk Haftası Dergisindeki tahkiyeli eserlerin Türkçe öğretimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde *Çocuk Haftası* dergisinin 30 Ekim 1942 tarihli bağımsız olarak çıkan ilk sayısı, 1943-1950 yıllarında yayınlanan 374 sayısı ve 1958-1964 yılları arasında yayınlanan 318 sayısında yer alan tahkiyeli eserler değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Turp Özdemir (2020) tarafından hazırlanmış "Türkiye'de çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve bu çizgi filmlerin Türkçe öğretimine katkısı" adlı yüksek lisans tezinde TRT Çocuk ve Minika Go kanallarında yayınlanan Rafadan Tayfa, ANKA, Nasreddin Hoca Zaman Yolcusu, Alpman, Hızlı Ayaklar, İstanbul Muhafızları çizgi dizileri değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve değer öğretiminde çizgi dizilerin kullanılabilirliği değerlendirilmiştir.

Değerler eğitimi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde değer öğretimi çalışmalarının bir edebi eser aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde okumanın önemi düşünüldüğünde değerler eğitimi bağlamında edebi eserlerden yararlanılmasının etkisi ortaya çıkmaktadır. Tüm bu hususlar doğrultusunda bu çalışmada değerlerin eğitim ve edebiyat kanallarıyla aktarımına katkıda bulunmak amacıyla *Araba Sevdası* romanının Türkçe öğretiminde kullanılabilirliği incelenmiştir.

III. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu çalışmada Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı içerik olarak incelenmiş, eserde eğitsel değerlerin ne şekilde işlendiği ve hangi değerlere daha çok yer verildiği üzerinde durulmuştur. Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın inceleme nesneleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesi aşamaları hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada *Araba Sevdası* romanı; Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Değerler Eğitimi Yönergesi ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünün oluşturduğu Değer Kavram Listesinden yola çıkılarak tespit edilen değerlere göre incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inceleme tekniği, Karasar'a göre (2015, s. 183) "Belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar." Bu araştırmanın dokümanı, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanından oluşmaktadır.

3.2. Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Bu çalışmanın inceleme nesnesi, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* adlı romanıdır. Romanın birinci kısmı Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanımı görmesini, ikinci kısmı Bihruz Bey'in aşk mektubu yazmasını ve bunu Periveş Hanım'a iletmesini, üçüncü kısmı Periveş Hanım ile uzun bir süre görüşemeyen Bihruz Bey'in ona ulaşmaya çalışmasını ve dördüncü bölüm ise Keşfi Bey'den Periveş Hanım'ın öldüğünü duyan Bihruz Bey'in sarsıntı geçirerek yatağa düşmesini ve nihayetinde Periveş Hanım'ın yaşadığını öğrenmesini içermektedir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada incelemek üzere *Araba Sevdası* romanının İletişim Yayınlarından 2019 yılında çıkan ve Fatih Altuğ tarafından sadeleştirilmiş 4. basımı kullanılmıştır. Roman, değerlerin saptanması için detaylı bir şekilde incelenmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Değerler Eğitimi Yönergesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğünün oluşturduğu Değer Kavram Listesi ve çeşitli araştırmalardan yola çıkılarak ortaokul seviyesindeki öğrenciler için ihtiyaç duyulan 52 değere ulaşılmıştır. Ulaşılan bu değerler tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Kaynaklardan Yararlanarak Hazırlanan Değerler Listesi

Adalet	Duyarlılık	İyimserlik	Sadakat
Ağırbaşlılık	Dürüstlük	Kadirşinaslık	Sağlıklı Olmaya Önem Verme
Aile Birliğine Önem Verme	Empati	Kanaatkârlık	Saygı
Akıl Yürütme	Estetik	Komşuluk	Sevgi
Alçak gönüllülük	Fedakârlık	Kültürel Mirası Koruma	Sorumluluk
Arkadaşlık	Girişimcilik	Minnettarlık	Şefkât ve Merhamet
Azim	Güven	Misafirperverlik	Takım Ruhu
Barışseverlik	Hayâ	Nezâket	Temiz Olma
Bilimsellik	Hedef Belirleme	Özgür düşünme	Tutumluluk
Cesaret	Hoşgörü	Özgüven	Vatanseverlik
Cömertlik	İffet	Paylaşma	Vefâ
Çalışkanlık	İletişime Açık Olma	Planlı Olma	Yardımseverlik
Dayanışma	İyilikseverlik	Sabır	Zamanı İyi Kullanma

Çalışma kapsamında *Araba Sevdası* romanı detaylı bir şekilde okunmuş, gerekli not alma ve değerlendirme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamalar sonucunda ulaşılan veriler, kaynak taraması yapılarak fişlenmiştir. Romanın incelenmesi neticesinde değer içeren cümleler, ilgili değerlerin olduğu başlık altına alınarak bu değerlerin nasıl ve hangi sıklıkla işlendiği tespit edilmiştir. Bahsedilen işlem sırasında romandan alıntılanan cümleler olduğu şekliyle değiştirilmeden verilmiş ve gerekli görülen yerlerde yalnızca kısaltmalar yapılmış ancak bunun sonucunda cümlenin özünde bir değişiklik gerçekleşmemiştir.

İçinde eğitsel değer barındıran cümlelerin kaydedilmesi sırasında romandaki kahramanların söz ve davranışları yorumlanarak gerekli açıklamalar yapılmıştır. Romanda belirgin bir şekilde dile getirilmeyen ancak sezdirilen değerler hakkında bilgi verilmiştir. Değerlerin hangi sıklıkla geçtiği, ilgili değer başlığı altındaki tabloya kaydedilmiştir. Bununla birlikte tablolardan hareketle değerlendirmeler yapılmış ve sonuçlar tespit edilmiştir.

Araştırmanın son aşamasında Türkçe Dersi Öğretim Programı dikkate alınarak ders kitapları için *Araba Sevdası* romanından kısaltmalar yapılarak okuma metinleri oluşturulmuştur. Oluşturulan okuma metinleri sınıf seviyesine göre sınıflandırılmıştır. Okuma metinleriyle ilişkili olarak etkinlik çalışması yapılmış ve metinler konularına uygun temalara yerleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi

Bir önceki aşamada kaynaklardan yola çıkılarak hazırlanan değerler, Schwartz Değer Kuramı temel alınarak gruplara ayrılmıştır. Schwartz değer listesindeki değerlerin birey düzeyi güdüsel tipleri tablo 3.2'de gösterilmiştir.

Tablo 3. 2. Schwartz Değer Kuramı'nda Yer Alan Değerlerin Birey Düzeyi Güdüsel Tipleri

Değer Başlığı	Alt Değerler
Güç	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek)
Başarı	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak (zeki olmak)
Hazcılık	Zevk, Hayattan tat almak
Uyarılım	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi Amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak (Kendine saygısı olmak)
Evrenselcilik	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada Barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak (İç uyum)
İyilikseverlik	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık Olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat)
Geleneksellik	Alçak gönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, Ilımlı Olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)
Uyma	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek
Güvenlik	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık duygusu, Sağlıklı Olmak)

(Schwartz, 1994'ten akt: Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Kaynaklardan yola çıkılarak hazırlanan ve Tablo 3.2'de yer alan değerler listesinde bulunan 17 değer, Schwartz Değer Kuramı'nda da tespit edilmiştir. Tespit edilen bu değerler; adalet, aile birliğine önem verme, alçak gönüllülük, arkadaşlık, özgür düşünebilme, barışseverlik, cesaret, dürüstlük, güven, hoşgörü, kültürel mirası koruma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temiz olma, yardımseverlik değerleridir.

Geriye kalan 35 değer Schwartz Değer Kuramı'nda doğrudan bulunmadığından, bu değerlerin hangi başlık altına alınması gerektiği ile ilgili bir anket çalışması yapılmıştır. Bu amaçla anket kapsamında İstanbul'da çeşitli okullarda görev yapan Türkçe öğretmenleri ile

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi'nde görevli iki alan uzmanının görüşleri alınmıştır.

Anket sonucunda elde edilen verilere göre 35 değer, Schwartz Değer Kuramı'nda uygun başlıklara kaydedilmiştir. Tespit edilen değerlerin Schwartz Değer Kuramı'nda hangi başlık altında sınıflandırılacağına dair Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanlarının görüşlerini almak için yapılan anket çalışmasının sonuçları Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca TDÖP dikkate alınarak ders kitapları için *Araba Sevdası* romanından kısaltma ve sadeleştirmeler yoluyla okuma parçaları oluşturulmuş, bu parçaların hangi sınıf seviyesine alınacağına ilişkin bir anket çalışması daha yapılmış ve bunun sonuçları Tablo 3.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3. 3. Araba Sevdası Romanından Kısaltma ve Sadeleştirme Yapılarak Oluşturulan Okuma Parçalarının Sınıf Düzeyine İlişkin Anket Sonucu

Okuma Parçası	**5. Sınıf İçin Uygundur**	**6. Sınıf İçin Uygundur**	**7. Sınıf İçin Uygundur**	**8. Sınıf İçin Uygundur**
Araba Sevdası 1	-	1	2	6
Araba Sevdası 2	-	-	7	2
Araba Sevdası 3	1	5	1	2

Tablo 3. 4. Eğitsel Değerin Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanları Tarafından Schwartz'ın Değer Kuramı'nda Hangi Başlık Altına Alınacağına İlişkin Anket Sonucu

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
1. Adalet	-	-	-	-	3	16	1	1	-	2
2. Ağırbaşlılık	-	-	-	-	8	-	-	12	3	-
3. Aile Birliğine Önem Verme	-	-	-	-	-	-	3	17	-	3
4. Akıl Yürütme	3	8	1	1	10	-	-	-	-	-
5. Alçak Gönüllülük	-	-	-	-	1	1	8	11	2	-
6. Arkadaşlık	-	-	-	-	-	1	17	-	5	-
7. Azim	4	16	-	1	2	-	-	-	-	-
8. Barışseverlik	-	-	-	-	1	20	2	-	-	-
9. Bilimsellik	-	8	-	1	3	11	-	-	-	-
10. Cesaret	8	-	-	15	-	-	-	-	-	-
11. Cömertlik	-	-	-	2	1	1	16	3	-	-
12. Çalışkanlık	-	17	-	3	3	-	-	-	-	-
13. Dayanışma	-	-	-	-	-	8	10	4	1	-
14. Duyarlılık	-	-	-	1	3	10	8	-	1	-
15. Dürüstlük	-	-	-	-	-	4	18	1	-	-
16. Empati	-	-	-	1	3	16	2	-	1	-
17. Estetik	-	-	12	3	8	-	-	-	-	-
18. Fedakârlık	-	-	-	-	-	-	20	3	-	-
19. Girişimcilik	3	10	-	8	1	-	-	-	-	1

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
20. Güven	1	-	-	-	2	-	-	-	-	20
21. Hayâ	-	-	-	-	1	-	-	18	4	-
22. Hedef Belirleme	1	18	1	1	2	-	-	-	-	-
23. Hoşgörü	-	-	-	1	1	10	8	2	1	-
24. İffet	-	-	-	-	1	-	-	20	2	-
25. İletişime Açık Olma	2	1	1	-	8	10	-	-	1	-
26. İyilikseverlik	-	-	-	-	2	1	20	-	-	-
27. İyimserlik	-	-	-	-	-	1	18	4	-	-
28. Kadirşinaslık	-	-	-	-	1	1	10	8	2	1
29. Kanaatkârlık	-	1	1	-	8	-	1	11	1	-
30. Komşuluk	-	1	1	-	-	2	8	10	1	-
31. Kültürel Mirası Koruma	-	-	-	-	1	9	1	11	-	1
32. Minnettarlık	-	-	1	1	1	-	11	6	3	-
33. Misafirperverlik	-	-	-	-	-	-	2	20	1	-
34. Nezâket	-	-	-	-	1	5	7	-	10	-
35. Özgür Düşünme	1	4	-	-	18	-	-	-	-	-
36. Özgüven	13	1	1	1	7	-	-	-	-	-
37. Paylaşma	-	-	-	-	-	8	12	-	2	1
38. Planlı Olma	2	18	1	-	2	-	-	-	-	-

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
39. Sabır	-	-	-	-	10	1	4	5	3	-
40. Sadakat	-	-	-	-	9	5	3	2	3	1
41. Sağlıklı Olmaya Önem Verme	3	-	3	-	4	2	-	-	1	10
42. Saygı	-	-	-	-	-	11	4	5	3	-
43. Sevgi	1	-	4	-	-	8	10	-	-	-
44. Sorumluluk	-	5	-	-	4	3	11	-	-	-
45. Şefkât ve Merhamet	-	-	-	-	-	1	20	2	-	-
46. Takım Ruhu	3	10	2	1	1	2	1	1	1	1
47. Temiz Olma	-	-	-	-	10	4	-	1	3	5
48. Tutumluluk	1	1	1	-	9	5	-	-	-	6
49. Vatanseverlik	-	-	-	-	-	3	1	10	-	9
50. Vefâ	-	-	-	-	1	1	18	-	2	1
51. Yardımseverlik	-	-	-	-	-	2	20	1	-	-
52. Zamanı İyi Kullanma	-	-	19	1	-	3	-	-	-	-

Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanlarının görüşlerinin alınması sonucunda elde edilen yeni sınıflandırma Tablo 3.5'teki gibidir. *Araba Sevdası* romanında bulunan eğitsel değerler, bu yeni sınıflandırmaya göre değerlendirilmiştir.

Tablo 3. 5. Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanlarının Görüşleri Sonucu Oluşturulan Yeni Değer Sınıflandırması

Değer Başlığı	Alt Değerler
Güç	Özgüven
Başarı	Azim, Çalışkanlık, Girişimcilik, Hedef Belirleme, Planlı Olma, Takım Ruhu, Zamanı İyi Kullanma
Hazcılık	Estetik
Uyarılım	Cesaret
Özyönelim	Akıl Yürütme, Özgür Düşünme, Sabır, Sadakat, Temiz Olma, Tutumluluk
Evrenselcilik	Adalet, Barışseverlik, Bilimsellik, Duyarlılık, Empati, Hoşgörü, İletişime Açık Olma, Saygı
İyilikseverlik	Arkadaşlık, Cömertlik, Dayanışma, Dürüstlük, Fedakârlık, İyilikseverlik, İyimserlik, Kadirşinaslık, Minnettarlık, Paylaşma, Sevgi, Sorumluluk, Şefkât ve Merhamet, Vefâ, Yardımseverlik
Geleneksellik	Ağırbaşlılık, Aile Birliğine Önem Verme, Alçak Gönüllülük, Hayâ, İffet, Kanaatkârlık, Komşuluk, Kültürel Mirası Koruma, Misafirperverlik, Vatanseverlik
Uyma	Nezâket
Güvenlik	Güven, Sağlıklı Olmaya Önem Verme

IV. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araba Sevdası'nda Tespit Edilen Değerler

4.1.1. Güç

4.1.1.1. Özgüven Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Özgüven kavramı Türkçe Sözlük'te "insanın kendine güvenme duygusu" (TDK, 2011, s. 1870) olarak tanımlanmaktadır. Özgüven, kişinin karakteristik özelliklerinin farkında olarak kendi benliğiyle mutlu ve güvende hissetmesidir. İnsan, özgüven sayesinde kendine yönelik olumlu duygu ve düşünceler besleyerek kendi değerinin farkında olur ve geleceğe dair plan ve programlarını güven içinde yapar. Özgüven sahibi insan kusurlarını bilmekle beraber kendini diğer insanlardan öne çıkaran özelliklerinin de bilincindedir. Kendini iyi tanır, kendine saygı duyar ve kendini tüm var olan özellikleriyle kabullenir. Özgüven gerek kişinin kendiyle olan iletişiminde gerekse toplumla olan iletişimde son derece önemli ve gerekli bir duygudur. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen özgüven değerinin işlenme sıklığı tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1. Araba Sevdası'nda Özgüven Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Özgüven	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	5
İkinci Kısım	11
Üçüncü Kısım	5
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey'in kendi arabasının diğer arabalardan daha süslü ve güzel olduğuna inancı ve kendine olan güveni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü tek maksadı süs ve debdebe açısından araba temaşasının seçkinleri içinde birinciliği kazanmaktan ibaret olarak bu maksadın gerçekleşeceğinden ise kendisi tamamıyla emin idi." (BK, s. 58).

Bihruz Bey'in bahçede sarışın kadınla olan konuşmasının iyi gittiğini düşünmesi ve kendine olan güvenini belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben de güzel mukabele ettim ya... *Örozman* üzerimde o çiçek bulundu." (BK, s. 72).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın kendisini beğendiğinden emin oluşu ve kendine olan güveni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey başarısından emindi." (BK, s. 73).

Çerçi Hanım, haftaya bahçeye tekrar geldiklerinde Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a bakmayabileceğini hatırlattığında Periveş Hanım'ın özgüvenli tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bakmazsa bakmayıversin… O da tasamın on beşi sanki!.." (BK, s. 82).

Keşfi Bey'i daha önce Kadıköy vapurunda görmediklerini iddia eden Çerçi Hanım'a karşı Periveş Hanım'ın özgüvenli bir şekilde daha önce vapurda gördükleri kişinin bahçede gördükleri bey olduğu konusunda emin olduğunu söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "A… Hiç ben bilmez miyim? Ta da kendisiydi." (BK, s. 83).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine değerli ve bilge biri olduğunu hatırlayarak özgüvenli bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den kendi aşk hikâyesini dinlediğinde özgüvenli bir tutum benimseyerek kendisiyle gurur duyacağını düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey de bunları dinledikçe bu güzel, bu şairane romanın kahramanı bizzat kendisi olduğunu düşünerek mutluluk ve iftiharla dolacaktı." (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Çamlıca Bahçesi'nde ilk görüştükleri gün bazı kabiliyetler ortaya koyduğunu belirtmesi ve bu özgüvenli tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her ne kadar bazı *talan*lar *kültive* ettimse de tertemiz şahsınıza lâyık olamadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ilk aşk mektubunda Keşfi Bey'e yaptığı göndermeyi beğenmesi ve kendine olan özgüveni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kendi zihninin ürünü olan sözlerden: 'sebebini mümkünü yok keşfedemedim' cümlesindeki göndermeyi beğendi…" (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar'ında rastladığı bir kasidede yer alan "Çamlıca-i sagir" ifadesinden etkilenmesi ve burada bahsedilen Küçük Çamlıca'nın Çamlıca Bahçesi olduğunu düşünerek bahçelerinin soyluluğuyla övünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "En sonra da *sagir*i aradı. Kelimenin yanında 'küçük, ufak olan' açıklamasını görünce 'Bravo!.. Bravo!.. *Çamlıca-i sagir*, Küçük Çamlıca, bizim *kartiye* bravo!.. Demek ki *kartiye*miz eskiden beri *nobl* bir *kartiye* imiş ki şairlerin *deskripsiyon*larına kadar geçmiş... Bravo!' diyerek sevindi." (İK, s. 112).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkmasının ardından bu durumun amacına ulaşacağına dair kesin bir işaret olduğuna karar vermesi ve bu özgüvenli tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubuna iki kuple şiir ekledikten sonra özgüvenli bir tutum benimseyerek başarılı olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aşk mektubunu istediği gibi yazmayı ve yanına *Venüs*'ün seçtiği güzellerden güzel, istediğinden ala iki *kuple* de koymayı başardığı için pek bahtiyar, aşırı neşeli idi." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve bu özgüvenli tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Bihruz Bey'in yarın Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı göreceğinden ve yazdığı mektubu kabul edeceğinden emin olması ve bu özgüveni şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından özgüvenli bir tutum benimseyerek başarıya ulaştığını düşünmesi ve bu yüzden sevinmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Biraz dinlendikten sonra aklı başına gelmeğe başladı. O zaman başarısının verdiği coşkunun rengi çehresine yansıyarak çehrede bir gülümseme meydana geldi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından özgüvenli bir tutum benimseyerek seyir yerinde karşılaştığı tanıdıklarıyla mutlu bir şekilde sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşağı doğru ferahlık ve iftiharla giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturanlar arasında bakışlarının denk geldiği mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: '*Koman sa va?*' deyişi, beyefendinin temkinini ortadan kaldıran aşırı neşesine işaret edecek hallerden idi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman Periveş Hanım'la arasında gelişecek olayları özgüvenli bir tavır takınarak tasarlaması ve kendine yönelik güveni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek, siyeh-çerdenin landosu uzaktan göründüğü gibi görüp görmezliğe gelecek…" (ÜK, s. 144).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Bihruz Bey'in özgüvenli bir şekilde davranarak Periveş Hanım'a yazdığı mektubu güzel buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne güzel de yazdımdı." (ÜK, s. 149).

Vapurda bulunan bazı gençlerin dikkatli bir şekilde Bihruz Bey'in giyimine, tavırlarına ve davranışlarına ilgiyle bakması ve Bihruz Bey'in özgüvenli tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlamasındaki cim harfinin tek noktalı olduğunu söyleyen Bihruz Bey'e açıklama yapar. Kelimeyi çok iyi bildiğini belirten ve cim harfinin üç noktalı olduğuna emin olduğunu söyleyen Naim Efendi'nin bu özgüvenli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Hayır! Efendim, bu benim pek bildiğim bir kelimedir, *cim* üç noktalı olacak…" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Bizzat kendisinin çevirdiği güzel bir şiiri de özür mektubuna ekleyen Bihruz Bey'in bu özgüvenli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İşte şimdi o güzel *poezi* ki kulunuz tercüme ettimdi; sunmaya cesaret ederek kendimi bahtiyar sayarım." (ÜK, s. 175).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak yirmi dakika içinde Üsküdar iskelesine varır. Üsküdar'daki kayıkçıların Bihruz Bey'e vaktiyle yetişme sözü vermesi ve bu özgüvenli tavırları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sen merak etme vaktiyle erişiriz… Yolculuk mu var?.. Yoksa birisine mi bakacaksın?.." (DK, s. 237).

Bihruz Bey öğretmeniyle sohbet ederken Lamartine'in İlk Nedamet şiirini birçok kez okuduğundan ve Türkçeye de kusursuz bir biçimde tercüme ettiğinden bahseder. Bihruz Bey'in bu özgüvenli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Prömiye rögre*yi bitirdim, belki elli defa okudum, Türkçeye de hemen hemen mükemmel şekilde tercüme ettim; öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?.." (DK, s. 258).

4.1.2. Başarı

4.1.2.1. Azim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Azim kavramı Türkçe Sözlük'te "bir işteki engelleri yenme kararlılığı" (TDK, 2011, s. 216) olarak tanımlanmaktadır. Azim, kişinin karşılaştığı zorlukları aşmaya karar vermesi ve bu yolda sebat göstermesidir. Zorluklar karşısında pes etmemek ve mücadele etmek, insanın mutlu ve sağlıklı bir hayat sürdürebilmesinde önemli bir yere sahiptir. Kişinin çocukluk döneminden itibaren azim değerini edinmesi ve bu değeri hayatında uygulanabilir bir hale getirmesi başarılı bir kişilik oluşumunun göstergelerindendir. İnsan hayallerine ve hedeflerine ulaşabilmek için azim ve kararlılık göstermelidir. Zorluklar karşısında yılmayarak sabırlı olmalı, engelleri aşmak için çaba sarf etmeli ve bu yolda kararlı olmalıdır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen azim değerinin işlenme sıklığı tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 2. Araba Sevdası'nda Azim Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Azim	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	13
Üçüncü Kısım	9
Dördüncü Kısım	26

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a nasıl bir karşılık vereceği konusunda düşünmesi ve sonunda ona bir mektup yazmaya karar vererek azimli birini olduğunu göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu karar da kendisini daha şimdiden eziyetlerini çeken bir aşığı saydığı Periveş zalimine aşkını ilan eden ve… sitem ve serzenişi içeren bir mektup yazmaktan… ibaretti." (İK, s. 85).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den umduğunu bulamayınca konuşmamaya karar vermesi ve bu kararında azmetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...zorunlu olarak, konuşmaktan imtina etmeye karar verdi." (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve azimli bir biçimde davranarak onu neşelendirmek için güzel bir kitap hediye etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in azimli bir biçimde davranarak Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmaya karar vermesi ve bu amaçla kitaplığından gerekli kitapları seçerek kararlı bir tutum sergilemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a sitem mektubu yazma kararından dönmemesi ve bu konuda azimli oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yukarıda bahsi geçtiği gibi gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak yönündeki, akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazma yönünde azim ve kararlılık göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü cilt ettirerek kütüphanesine koymaya karar vermesi ve bu azimli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkmasının ardından bu durumun amacına ulaşacağına dair kesin bir işaret olduğuna karar vermesi ve bu şarkıdan iki kupleyi aşk mektubuna eklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in borçlarını ödemek için Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi ve bu konuda azimli oluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde gözüne kestirdiği yere azim ve kararlılıkla yürümesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey hareketini kesinlikle kesintiye uğratmadı." (İK, s. 136).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde azim ve kararlılıkla Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da nazardan kaçırmıyor idiyse de bunların içinde daha önceki landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle sıradan bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden boşuna sıkılıp duruyordu." (İK, s. 136-137).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu azimli ve kararlı bir şekilde Periveş Hanım'a takdim etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine düşünürken azimli ve kararlı bir şekilde davranarak onu iki saat beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda azimle hareket etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in sorumluluklarını yerine getirme konusunda azimli bir tutum sergilemesi ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in azimli ve kararlı bir biçimde davranarak anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, iki saat boyunca aradığı bir kayda özenli ve istekli bir biçimde çalışması sonucu ulaşır. Naim Efendi'nin bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi o sabah çeşitli defterler içinde iki saatten beri özenle araştırdığı bir kayda sonunda ulaşınca mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona bir mektup yazmaya karar verir. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Yazdığı mektupta Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek için iki ay dolaşan ve Periveş Hanım'ı arayan Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey bu mektubunu takdim edebilmek için tam iki ay dolaştı." (ÜK, s. 176).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek ve Periveş Hanım'a rast gelebilmek için haftalık bir program yapan Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçe, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Millet Bahçesi'ne gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya gidilerek yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve dönüşte Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşam üzeri Millet Bahçesi'ne yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine alışıldık saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve sonrasında Millet Bahçesi'ne gidilecek ve saat dokuza kadar orada dinlenilecek ve akşam üzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zamanda Fenerbahçe'ye gidilecek." (ÜK, s. 176-177).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Arabasını azim ve kararlılıkla sürmeye başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen geri döndü. Aceleyle arabasına çıktı. Terbiyeleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı." (ÜK, s. 188).

Fenerbahçe'de Keşfi Bey ile karşılaşmasının üzerinden yaklaşık iki hafta geçer ve Bihruz Bey uzun bir aradan sonra Üsküdar'a gider. Sahildeki kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerine karşılık iki lira vereceği sözünü verir. Kayıkta bulunan hamlacılar bütün güçlerini vererek kürek çekmeye başlar. Hamlacıların bu azim ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hamlacılar da -vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için- son derece güç harcıyordu." (DK, s. 210).

Kayıkçıların Üsküdar'dan Sirkeci'ye getirdikleri Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı kaçırmamak için hemen bir arabaya binerek hızla köprüye doğru gider. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları gözetleyen bakışlarından ayırmaksızın köprüye kadar hayli süratle gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanım'a tesadüf etmekti." (DK, s. 210).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Graziella'yı bulmak için çalışma odasına giden Bihruz Bey, kitabı kütüphaneden çıkararak okuma odasına geçer. Sayfaları çevirerek öğretmeninin bahsettiği şiiri bulur ve kendi kendine okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kabine dö travay*ına girdi. Kütüphanesinden *Graziyella*'yı çıkardı. Kitap elinde olarak *klas* odasına gitti. Hemen kitabı açtı, Mösyö Piyer'in bahsettiği *poezi*yi aradı buldu. Gelinceye kadar kendi kendine biraz okuyup anlamak istedi." (DK, s. 218).

Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark eder. Kitabı bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan ve fikir yürüterek anlamaya çabalayan Bihruz Bey'in bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır." (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde girofle kelimesiyle karşılaşır. Anlamını bilmediği bu kelime için fikir yürüterek Biyanki sözlüğüne bakan Bihruz Bey'in şiiri anlamadaki bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Jirofle… Jirofle Jirofla*'yı bilirim… Fakat Türkçesini bilmem… Biyanki'de olmalı… Frenk benefşesi… Ak veya kırmızı şebboy… İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar… Demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde karşılaştığı cümleleri çevirerek anlamaya çalışır. Bihruz Bey'in bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bazı kere bununla beraber geçici durur da otları açarak yaş ve tarihi okur… Ve gözlerinde birkaç gözyaşlarının *kurir* ettiğini yani koştuğunu [Daha doğrusu aktığını olacak] hissederekten der. Ne der? Bu müennes on altı yaşında idi. Vefat etmek için pek erkendir!.." (DK, s. 219).

Mösyö Piyer'in okuduğu *İlk Nedamet* şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in azimli ve kararlı olmaya yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey Kadıköy'den Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıkar. Mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Böyle bir durumla karşılaşabileceği uyarısını daha önce Bihruz Bey'e ilettiğini ekleyen Mösyö Kondoraki'nin bu azimli ve kararlı tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya maalesef mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini ise önceden yüce şahsınıza bildirmiştik. Alacağımızın sağlanması için böyle bir muameleye başvurmamıza dair mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz." (DK, s. 229).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak hazır olan arabaya biner. Yirmi dakika içinde Üsküdar'a vararak kayık iskelesine doğru gitmeye başlar. Bihruz Bey'in sevdiği kadının mezar yerini öğrenme konusundaki azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bindi. Üsküdar'a doğru gitti. Yirmi dakika sürmedi Üsküdar iskelesine vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu." (DK, s. 236).

Keşfi Bey'i bulmak için iskeleden kalkış hazırlıklarına başlayan bir vapura giren Bihruz Bey, daha önce babasıyla sık sık deniz yolculuğu yapmış olduğundan vapurdaki mevcut izdihamdan etkilenmez. Bihruz Bey'in izdihama rağmen hareketini asla şaşırmayarak azim ve kararlılıkla yoluna devam etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey merhum paşa pederiyle sık sık deniz yolculuğunda bulunduğundan bu yolun, bu alemin yabancısı olmadığından vapurun içinde teessüf ettiği izdihamdan dolayı hareketini asla şaşırmayarak doğruca birinci sınıf yolcularına ayrılmış salona girdi." (DK, s. 239).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey'i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in azimli ve kararlı bir biçimde davranarak her sabah okuma odasında bir müddet ders çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...itinasızca gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak…" (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in azimli ve kararlı bir biçimde davranarak akşam yemeğinden sonra Mösyö Piyer ile bir iki saat ders çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Bihruz Bey Keşfi Bey'i bulamadığı günün sonrasında yeni bir hayata başlar ve düzenli bir şekilde yaşamaya bir hayli alışır. İçinde bulunduğu düzenden memnun olan Bihruz Bey'in tek amacı sevdiği kadının mezarını öğrenmek ve ardından onu sürekli ziyaret etmektir. Bihruz Bey'in bu azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle vicdanını rahatlatıp hicran yükünü hafifletmekten ibaretti." (DK, s. 245).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın Süleymaniye'ye dönme konusundaki azim ve kararlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Bihruz Bey öğretmeniyle sohbet ederken Lamartine'in İlk Nedamet şiirini birçok kez okuduğundan ve Türkçeye de kusursuz bir biçimde tercüme ettiğinden bahseder. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Prömiye rögre*yi bitirdim, belki elli defa okudum, Türkçeye de hemen hemen mükemmel şekilde tercüme ettim; öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in ricası üzerine kitaptan *Bir Meleğin Düşüşü* şiirini açan Mösyö Piyer, uzun zamandır böyle yüksek duygulardan bahseden bir şiire zaman bulamadığından şiiri aşkla okumaya başlar. Mösyö Piyer'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer ise çoktandır öyle yüce şiirler okumaya vakit bulamadığından şu fırsattan istifade ederek aşk ve şevk ile okumakta devam ediyordu." (DK, s. 259).

Ramazan'ın gelişinden davulların ilanıyla haberdar olan Bihruz Bey otuz gün boyunca oruç tutmaya, camiye gitmeye, ibadet etmeye ve kalabalık gezinti yerlerine mümkün olduğunca gitmemeye karar verir. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beyazıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!.." (DK, s. 263).

Sahur vakti dadı kalfa ile sohbet eden Bihruz Bey, oruç tutmaya karar verdiğini ve otuz gün boyunca niyetini hiç bozmayacağını söyler. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niyetim hiç bozmayacağım, otuz gün boyunca tutacağım…" (DK, s. 263).

Ramazan boyunca oruç tutma konusunda kendine söz veren Bihruz Bey, bu kararından dönmeyerek ilk üç gün hayli zorlanmasına rağmen bir hafta sonra bu duruma alışır ve halinden memnuniyet duymaya başlar. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey sözünde sebat etti. Ramazan'ın birinci ikinci üçüncü günü oruç hali kendisine epeyce meşakkat vermişti. Bir hafta sonra buna alışıverdi ve halinden memnun olmaya başladı." (DK, s. 264).

Ramazan'ın gelmesiyle yeni bir hayat düzeni oluşturan Bihruz Bey, geceleri sahura kadar ders çalışır. Sahur yemeğini yedikten sonra hareme giderek gündüz saat beşe kadar dinlenen Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Geceleri çoğunlukla sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer. Hareme girer yatar. Gündüz saat beşe kadar uyur." (DK, s. 264).

Bihruz Bey'in *Manon Lesko romanını* dinlemeye devam etmek istemesi üzerine Mösyö Piyer, Mişel Ağa'nın ikram ettiği şerbet ve kahveyi içerek beş saat kadar ara vermeden hikâyeyi okur ve romanın yarısından fazlasını bitirir. Mösyö Piyer'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mişel Ağa'nın getirdiği şerbet ve kahveyi de içerek bir iki nefes almaya fırsat bulmak suretiyle beş saat kadar aralıksız okumaya devam ile romanın yarısından ziyadesini okudu öğrencisine dinletti." (DK, s. 272).

Mösyö Piyer'in okumaya başladığı *Manon Lesko* romanından çok etkilenen Bihruz Bey, devamını çok merak ettiğinden kitabı o gece bitirmeye kesin karar verir. Bunun üzerine çalışma odasına giderek öğretmeni Mösyö Piyer'in kaldığı yerden hikâyeyi okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı." (DK, s. 273).

Manon Lesko romanını o gece kaldığı yerden devam ederek bitiren Bihruz Bey, hikâyedeki kahramanın yaşadığı maceralardan ve sevgilisinin vefatından çok etkilenerek okudukları ile kendi hayatı arasında bir derece yakınlık kurar. Merakla okuduğu romanda kendini kahramanın yerine koyarak olaylardan bir hayli etkilenen ve bu kitabı bitirmek için sabah saat dörde kadar uyumayan Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'in birdenbire canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyat ile kendi şahsi halleri arasında bir derece mevcut olan uygunluğu örtüşme derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, bu nedenle sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış…" (DK, s. 274).

Sevdiği kadının mezarını öğrenemeyeceğini fark eden Bihruz Bey, hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde gezinerek böylece bir teselli bulmak ister. Bunun üzerine fikir yürüterek dadı kalfa ile konaktan birkaç hizmetçi almaya ve Küçük Çamlıca'daki köşke gitmeye karar veren Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkâr alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı…" (DK, s. 276).

Vezneciler'deki kalabalık nedeniyle bir köşede bir süre beklemek zorunda kalan Bihruz Bey, o sırada daha önce Üsküdar vapurunda gördüğü ve sevdiği kadının ablası olduğunu öğrendiği kadının önünden geçtiğini görür. Bunun üzerine iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek ve bu fırsatı kaçırmamak için kadını takip etmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu azimli ve kararlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkiini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete girişti." (DK, s. 277).

4.1.2.2. Çalışkanlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Çalışkan kavramı Türkçe Sözlük'te "gayretli, çalışmayı seven, faal" (TDK, 2011, s. 487) olarak; çalışkanlık ise "çalışkan olma durumu, faaliyet" (TDK, 2011, s. 487) olarak tanımlanmaktadır. Çalışkan olmak, kişinin amaçlarına ulaşabilmek için gerekli çabayı göstermesi ve bunu severek yapmasıdır. Çalışarak üşengeçlik ve tembelliğin önüne geçen insan, kendine ve yaşadığı topluma faydalı bir birey olur. Tembellik, kişinin mevcut potansiyelini âtıl bir vaziyette bırakarak gerekli olan gelişim ve değişimin gerçekleşmesini engellediği için tarihin hiçbir döneminde yüceltilen bir değer olmamıştır. Bu nedenle çalışkanlık, bireysel ve toplumsal gelişim açısından önemli bir değerdir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen çalışkanlık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. Araba Sevdası'nda Çalışkanlık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Çalışkanlık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	4
Üçüncü Kısım	16
Dördüncü Kısım	25

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmak amacıyla kitaplığından iki kitap alıp okuması ve bu çalışkan tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazma amacıyla yanına Biyanki ve Hançeri sözlüklerini de alarak çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Mösyö Piyer, öğrencisi Bihruz Bey'e nezle olduğunu söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey o akşam ders yapmayabileceklerini belirtirken Mösyö Piyer çalışkan bir tutum benimseyerek nezlesinin derse engel olmadığını anlatır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hayır! Benim nezlem derse asla mâni değildir. Her vakitki gibi çalışabiliriz." (İK, s. 139).

Mösyö Piyer'in otuz bir oyununu çalışkan bir tutum benimseyerek kışın Bihruz Bey'in evine gelen gençlerden öğrenmesi ve bu sayede oyundan bir hayli kazanç elde etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu oyunu kış geceleri Bihruz Bey'in konağına toplanan genç beylerden görmüş öğrenmiş ve hatta ara sıra kendisi de beylerin oyununa girişerek hayli kâr elde etmişti." (İK, s. 140).

İçinde yanlış bir ifade olup olmadığını anlamak amacıyla sevdiği kadına yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini en ince ayrıntısına kadar inceleyen Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşk mektubu yukarıdan aşağıya kadar bölüm bölüm, ifade ifade inceleyici bakıştan geçirilerek içinde fena bir söz olmadığı ve aksine her sözü bir başka tesire, bir başka neşeye sahip bulunduğu anlaşıldıktan sonra müsvedde bir tarafa bırakılarak incelenme sırası *kuple*nin kopyasına geldi." (ÜK, s. 156).

İçinde yanlış bir ifade olup olmadığını anlamak amacıyla aşk mektubuna eklediği şarkıyı inceleyen Bihruz Bey'in bilmediği kelimelerin anlamlarına sözlükten bakması ve bu çalışkan tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kuple*deki kelimelerden çoğunun manalarını unutmuş idi. *Lügat-i Osmaniye*'ye müracaatla bunları tekrar öğrendi." (ÜK, s. 156).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in çalışkan bir tutum benimseyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Sabah kalkıp giyindikten sonra çalışma odasına giderek dil bilgisi konularına bakan ve ardından kitap okuyan Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...*klas* odasına girdi, biraz *gramer*e baktı. Biraz *İstuvar Naturel* okudu. Beş on satır kadar da *Volter*'in *Siyekl dö Lui Katorz*'undan *kopye* etti." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in çalışkan bir şekilde davranarak kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları çalışkan bir tutum sergileyerek kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları çalışkan bir biçimde davranarak sözlükte "persiye" kelimesinin anlamını bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Persiye, persiye, persiye*… Na işte: '*Persiye: Adjektif, ki e söme a lentariör pötit taş verdatr, kom lö fromaj dö rokfor!*'" (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, çalışkan bir biçimde davranarak kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığını araştırmaları gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, çalışkan bir şekilde davranarak kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, çalışkan bir biçimde davranarak kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye.'" (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, Arapça ve Farsçayı iyi bilen, sanata ve bilimlere meraklı elli beş yaşında biridir. Onun bu çalışkan karakteri şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Defterci Naim Efendi Arapçayı, Farsçayı iyi bilir, edebiyata musikiye meraklı, çeşit çeşit bilimlere, Fransızcaya ve hatta Almancaya, İtalyancaya da aşina elli beşlik bir kişi idi ki kalemin gerçekten en bilgini ve belki ayaklı kütüphanesi sayılırdı." (ÜK, s. 166-167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun bu çalışkan tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Onun bu çalışkan tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, iki saat boyunca aradığı bir kayda özenli çalışması sonucu ulaşır. Naim Efendi'nin bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi o sabah çeşitli defterler içinde iki saatten beri özenle araştırdığı bir kayda sonunda ulaşınca mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup…" (ÜK, s. 167).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Bir" ve "siyeh-çerde" kelimelerinin ayrı birer kelime olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Öyle ya… Bir, vahid, yek, *ön, ayn, una, ena, mek*… 'Siyeh-çerde' de 'siyah'ın hafifletilmişi olan 'siyeh' ile 'çerde'den oluşan sıfat tamlamasıdır." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. "Siyeh-çerde" tamlamasına bakarak Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini ve kullanılışını gösteren Naim Efendi'nin bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Fenerbahçe'de Keşfi Bey ile karşılaşmasının üzerinden yaklaşık iki hafta geçer ve Bihruz Bey uzun bir aradan sonra Üsküdar'a gider. Sahildeki kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerine karşılık iki lira vereceği sözünü verir. Kayıkta bulunan hamlacılar bütün güçlerini vererek kürek çekmeye başlar. Hamlacıların bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hamlacılar da -vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için- son derece güç harcıyordu." (DK, s. 210).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada Mösyö Piyer o gün öğrendiği siyasi ve askeri gelişmelere dair yeni projelerden bahis açarak öğrencisi Bihruz Bey'e bunları anlatmaya başlar. Mösyö Piyer'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askeri düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu." (DK, s. 217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Graziella'yı bulmak için çalışma odasına giden Bihruz Bey, kitabı kütüphaneden çıkararak okuma odasına geçer. Sayfaları çevirerek öğretmeninin bahsettiği şiiri bulur ve kendi kendine okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kabine dö travay*ına girdi. Kütüphanesinden *Graziyella*'yı çıkardı. Kitap elinde olarak *klas* odasına gitti. Hemen kitabı açtı, Mösyö Piyer'in bahsettiği *poezi*yi aradı buldu. Gelinceye kadar kendi kendine biraz okuyup anlamak istedi." (DK, s. 218).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark eder. Şiiri bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan ve fikir yürüterek anlamaya çabalayan Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır." (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde girofle kelimesiyle karşılaşır. Anlamını bilmediği bu kelime için Biyanki sözlüğüne bakan Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Jirofle… Jirofle Jirofla*'yı bilirim… Fakat Türkçesini bilmem… Biyanki'de olmalı… Frenk benefşesi… Ak veya kırmızı şebboy… İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar… Demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde karşılaştığı cümleleri çevirerek anlamaya çalışır. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bazı kere bununla beraber geçici durur da otları açarak yaş ve tarihi okur… Ve gözlerinde birkaç gözyaşlarının *kurir* ettiğini yani koştuğunu [Daha doğrusu aktığını olacak] hissederekten der. Ne der? Bu müennes on altı yaşında idi. Vefat etmek için pek erkendir!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak

kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Bihruz Bey'in kendisini aradığı saatlerde Keşfi Bey bağında inşa ettirmek üzere olduğu köşk, kahve ocağı ve kameriyenin kazı işleriyle ilgilenmekte ve inşaatın planlarıyla meşgul olmaktadır. Keşfi Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Keşfi Bey bağının bir tarafında -bir köşk ve bir kahve ocağı ile bir de kameriyeden ibaret olmak üzere- inşa ettireceği özel bir dairesinin kazı işlerine bakmakla beraber inşaat kalfasının sunduğu planın değişiklikleriyle uğraşıyordu!" (DK, s. 240-241).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey'i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in çalışkan bir biçimde davranarak her sabah okuma odasında bir müddet ders çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...itinasızca gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak…" (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in çalışkan bir biçimde davranarak akşam yemeğinden sonra Mösyö Piyer ile bir iki saat ders çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Bihruz Bey annesinin kendisiyle konuşmak istediğini öğrenince doğruca onun odasına gider ve konuşmaya başlarlar. Annesinin neyle meşgul olduğu yönündeki sorusuna Bihruz Bey kitap okuduğu cevabını verir. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiçbir işim yoktu, kendi kendime *lektür* yapıyordum." (DK, s. 245).

Annesiyle konuştuktan ve Süleymaniye'ye dönmeyi kararlaştırdıktan sonra Bihruz Bey, sabah erken kalkıp ders çalışmak istediğini söyleyerek yatmak üzere odasına gider. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Yatma vakti geldi, sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım…" (DK, s. 248).

Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte Bihruz Bey'in iç dünyasında iyileşmeler görülür. Salonu, çalışma odasını ve kitaplığı düzenleme gibi sorumluluklarla meşgul olması, Bihruz Bey'e üzüntülerini unutturur. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İstanbul'a taşınma Bihruz Bey için manen pek hayırlı oldu. Konaktaki salonu, *klas* odasını, kitaplığını sıralayıp düzenlemekle birkaç gün aralıksız meşgul olması kalbindeki meseleyi azıcık unutturur gibi olmuş idi." (DK, s. 249).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın çalışkan biri olduğunu beye göstermek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Bihruz Bey öğretmeniyle sohbet ederken Lamartine'in *İlk Nedamet* şiirini birçok kez okuduğundan ve Türkçeye de kusursuz bir biçimde tercüme ettiğinden bahseder. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Prömiye rögre*yi bitirdim, belki elli defa okudum, Türkçeye de hemen hemen mükemmel şekilde tercüme ettim; öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in ricası üzerine kitaptan *Bir Meleğin Düşüşü* şiirini açan Mösyö Piyer, uzun zamandır böyle yüksek duygulardan bahseden bir şiire zaman bulamadığından şiiri aşkla okumaya başlar. Mösyö Piyer'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer ise çoktandır öyle yüce şiirler okumaya vakit bulamadığından şu fırsattan istifade ederek aşk ve şevk ile okumakta devam ediyordu." (DK, s. 259).

Bihruz Bey akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giderek Mişel'i çağırtır. Ondan herhangi birinin gelerek kendisini sorması halinde rahatsız olduğunu söylemesini ister ve meşgul olduğunu belirtir. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz bir akşam yine yalnızca yemek yedikten sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için 'Rahatsızdır, haremdedir,' denilmesini tembih etti." (DK, s. 262).

Akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giden Bihruz Bey *İlk Nedamet* tercümesini düzeltme, Lamartine'in külliyatını okuma ve *Bir Meleğin Düşüşü* şiirini anlamaya çalışma gibi işlerle meşgul olmaya başlar. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey kendi kendine kâh düşünmek, kâh *Prömiye Rögre* tercümesini biraz daha ıslah edip parlatmak, kâh Lamartin'in külliyatını -içinde kendi haline uygun bir şiire, bir hikâyeye tesadüf etmek emeliyle- karıştırmak ve kâh *La şüt dön anj*dan birkaç mısra okuyup anlamaya çalışmak suretiyle meşgul olup duruyordu." (DK, s. 262).

Ramazan'ın gelmesiyle yeni bir hayat düzeni oluşturan Bihruz Bey, geceleri sahura kadar ders çalışır. Sahur yemeğini yedikten sonra hareme giderek gündüz saat beşe kadar dinlenen Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Geceleri çoğunlukla sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer. Hareme girer yatar. Gündüz saat beşe kadar uyur." (DK, s. 264).

Mösyö Piyer, *Manon Lesko* romanını öğrencisi Bihruz Bey'in isteği üzerine şevkle sesli bir biçimde okumaya başlar. Mösyö Piyer'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Mösyö Piyer kitabı eline alarak tam bir şevk ile sesli bir şekilde okumaya, Bihruz Bey de can kulağıyla dinlemeye başladılar." (DK, s. 271).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

Bihruz Bey'in *Manon Lesko* romanını dinlemeye devam etmek istemesi üzerine Mösyö Piyer, Mişel Ağa'nın ikram ettiği şerbet ve kahveyi içerek beş saat kadar ara vermeden hikâyeyi okur ve romanın yarısından fazlasını bitirir. Mösyö Piyer'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mişel Ağa'nın getirdiği şerbet ve kahveyi de içerek bir iki nefes almaya fırsat bulmak suretiyle beş saat kadar aralıksız okumaya devam ile romanın yarısından ziyadesini okudu öğrencisine dinletti." (DK, s. 272).

Mösyö Piyer'in okumaya başladığı *Manon Lesko* romanından çok etkilenen Bihruz Bey, devamını çok merak ettiğinden kitabı o gece bitirmeye kesin karar verir. Bunun üzerine çalışma odasına giderek öğretmeni Mösyö Piyer'in kaldığı yerden hikâyeyi okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı." (DK, s. 273).

Manon Lesko romanını o gece kaldığı yerden devam ederek bitiren Bihruz Bey, romandaki kahramanın yaşadığı maceralardan ve sevgilisinin vefatından çok etkilenerek okudukları ile kendi hayatı arasında bir derece yakınlık kurar. Merakla okuduğu romanda kendini kahramanın yerine koyarak olaylardan bir hayli etkilenen ve bu kitabı bitirmek için sabah saat dörde kadar uyumayan Bihruz Bey'in bu çalışkan tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'in birdenbire canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyat ile kendi şahsi halleri arasında bir derece mevcut olan uygunluğu örtüşme derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, bu nedenle sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış…" (DK, s. 274).

4.1.2.3. Girişimcilik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Girişimci kavramı Türkçe Sözlük'te "üretim için bir işe girişen, kalkışan kimse, müteşebbis" (TDK, 2011, s. 947) olarak; girişimcilik ise "girişimci olma durumu" (TDK, 2011, s. 947) olarak tanımlanmaktadır. Girişimcilik, yeni bir şeyler üretmek isteyen kişinin gerekli etik kurallara uyarak risk alabilmesi ve içinde bulunduğu süreci kriz anlarında iyi yönetebilmesidir. Girişimci kişi kendi potansiyelinin farkındadır ve bunu sonuna kadar kullanır. Yeniliklere açık ve özgür bir düşünce sistemine sahiptir. Girişimci kişi; temel iletişim becerilerine hâkim olmalı, değişimin hayallerini kurabilmeli, kendine hedefler koyabilmeli ve problemlere etkili çözümler üretebilmelidir. Hayatlarına girişimcilik değerini dahil etmeyen insanlar, kısa sürede işlerinde ve günlük yaşamlarında durağanlık ve sıradanlığa kapılırlar. Vizyonlarını hayata geçirebilmek için gerekli olan motivasyondan yoksun kalırlar. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen girişimcilik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. Araba Sevdası'nda Girişimcilik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Girişimcilik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	3
İkinci Kısım	20
Üçüncü Kısım	10
Dördüncü Kısım	28

Çamlıca Bahçesi'nin baharda açılacağını duyan İstanbul halkının hazırlıklara başlayarak bahçeye yakın olma uğruna giriştikleri haller şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "…bizim memlekette benzeri henüz görülmeyen bu *moda* seyir yerinden her vakit ve belki mehtaplı gecelerde bile istifade maksadı kolaylıkla gerçekleşsin diye pek çok aileler Çamlıca, Bulgurlu, Kısıklı, Tophanelioğlu, Bağlarbaşı taraflarında köşkler, haneler kiralayarak bahar gelir gelmez hemen taşınmaya girişmişlerdi." (BK, s. 49).

Çocukluk döneminde memleket memleket dolaşan Bihruz Bey'in düzenli bir eğitim hayatının olmaması ve akabinde ortaokula kayıt girişiminde bulunulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet pederinin azledilmesi üzerine İstanbul'a gelmesiyle küçük beyin bir ortaokula konulmasına nasılsa girişildi." (BK, s. 53).

Bihruz Bey'in şoförü beklemeyerek inisiyatif alması ve arabayı kendisinin kullanmaya girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, arabacının dönüşünü beklemedi. Hemen yerine çıktı, terbiyeleri eline aldı, hayvanları kırbaçladı, aşağıya doğru olabildiğince süratle gitmeye başladı." (BK, s. 76).

Mösyö Piyer'in edindiği bilgileri Bihruz Bey'e iletmeye girişmesi ve ardından kendi yorumlarıyla buna eklemeler yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e hitaben: '*Patri'*de şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir,' diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti." (İK, s. 88).

Mösyö Piyer'in siyasi gelişmeleri anlatmasını ilginç bulmayan Bihruz Bey'in aşktan bahsetmek istemesi ve bu girişimi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in: *'Pardon mon şe! Parlon damur ön pö, sil vu ple,'* diye hocasını aşk ve alâka konusuna davet etmesi…" (İK, s. 88).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onunla barışma girişiminde bulunmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun *Decameron* adlı eserini hediye etmeye karar vermesi ve bu girişimci tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmaya girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ona çiçek hediye etme cüreti ve girişimi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazmak istemesi ve bu amaçla yanına Biyanki ve Hançeri sözlüklerini de alarak tercümeye girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta eklemenin uygun olacağını düşünmesi ve bu amaçla kitaplardaki şiirleri incelemeye girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazıların tekrar okudu." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirin Türkçe çevirisinin nasıl olacağını görmek amacıyla şiiri tercüme etmeye girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda kura çekmeye girişmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı.

> Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkmasının ardından meydana gelen bu durumun amacına ulaşacağına dair kesin bir işaret olduğuna karar vermesi ve bu şarkıdan iki kupleyi aşk mektubuna ekleme girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve bu girişimci tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Bihruz Bey'in annesinin girişimci bir tavır takınarak elmaslarını satıp konsolideye çevirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elmasları da birer birer satıp konsolideye çevirdiğini işitiyoruz." (İK, s. 130).

Bihruz Bey'in borçlarını ödemek maksadıyla İstanbul'daki evi satmaya karar vererek satıştan elde edeceği paranın bir kısmıyla yatırım yapmayı düşünmesi ve bu girişimci tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in borçlarını ödemek için Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi ve bu girişimci tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a takdim etmesi ve bu girişimci tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı olan Gülşeker Hanım'ın girişimci bir tavır takınarak landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Mösyö Piyer'in otuz bir oyununu girişimci bir tavır takınarak kışın Bihruz Bey'in evine gelen gençlerden öğrenmesi ve bu sayede oyundan bir hayli kazanç elde etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu oyunu kış geceleri Bihruz Bey'in konağına toplanan genç beylerden görmüş öğrenmiş ve hatta ara sıra kendisi de beylerin oyununa girişerek hayli kâr elde etmişti." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in oynamakta hayli becerikli olduğu otuz bir oyununda kazanmak amacıyla Bihruz Bey'i aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmaya yöneltmesi ve bu girişimci tavrı şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların 'Oyunda talihi olan aşkta şanssız, oyunda talihi olmayan aşkta şanslı olur.' şeklindeki meşhur sözünü beyin dikkatli kulaklarına ulaştırıp oyunda yenilmeye kışkırtmaktan da sakınmazdı." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in girişimci tavrı sayesinde oyunu beş buçuk lira kâr ile kazanması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer beş buçuk lira kâr ile oyundan kalktığı zamandı ki nezlesini hatırlayabildi ve 'Oh! Ne kadar yoruldum!.. İzin verirseniz odama gideyim. İstirahate muhtacım.' diyerek beyden müsaade istedi." (İK, s. 140-141).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve girişimci tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve girişimcilik şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda girişimci bir biçimde davranmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…" (ÜK, s. 150).

Âşık olduğu kadının kendisine darılmasına neden olabilecek bir ibare olup olmadığını anlamak amacıyla Bihruz Bey'in daha önce yazdığı mektupların müsveddelerine bakması ve bu girişimci tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunları okumadan maksadı ise içindekilerde 'siyeh-çerde' sevgilisinin kırılmasına neden olacak bir fena lâkırdı, bir çirkin ifade, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya özgü idi." (ÜK, s. 154-155).

Bihruz Bey'in sorumluluklarını yerine getirme konusunda girişimci bir davranış sergilemesi ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in yanındaki arkadaşıyla biraz konuştuktan sonra girişimci bir davranış sergileyerek ona "bersiye" kelimesinin anlamını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz konuştuktan sonra: '*Monşer ami!.. Keskö se lö* 'bersiye'?' sualini irat etti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey, Valori şekerlemecisinden çıktıktan sonra kunduracıya ve terziye de uğrayarak potin, iskarpin, kostüm, pantolon ve redingot siparişi verir. Bihruz Bey'in bu girişimci tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kunduracı *Heral*'e, terzi *Mir*'e uğradı; bir çift potin, bir çift iskarpin, iki takım *kostüm*, beş pantolon, iki *redingot* ısmarladı." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Alber Kun'un mağazasından bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston ve iki şemsiye siparişi verir. Bihruz Bey'in bu girişimci tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...on beş güne kadar yetmiş seksen liralık bir *akont* vereceğini beyan ile beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emir ile oradan da çıktı." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey'in Mösyö Kondoraki'ye borcu vardır. Mösyö Kondoraki'nin girişimci bir biçimde davranarak Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabayı rehin alması ve borcun ödenmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdi ise taksit zamanı geldiğinden belirlenmiş miktarın hemen bugün ödenmesi rica olunur." (ÜK, s. 179).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in girişimci bir tavır takınarak konağı satmaya karar vermesi ve böylece masraflarını yoluna koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Haberi alır almaz oğlunun yanına gider ve ateşini kontrol eder. Bihruz Bey'in ateşinin çok yüksek olduğunu anlayınca hemen bir doktor çağırtır. Bihruz Bey'in annesinin bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve kendisini bir an evvel köprüye ulaştıracak bir yol aramaya başlar. Sahilde bulunan kayıkçıların girişimci bir biçimde davranarak Bihruz Bey'i karşıya geçirmek üzere yarışmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyefendi! Buyurun sizi şu piyade ile götüreyim, kalafattan yeni çıktı, yirmi dakikada İstanbul'a varırız! -Gel ağabey! İki çifte gidelim. -Bana iki çeyrek ver, vapur köprüye varmadan seni Sirkeci'ye çıkarayım…" (DK, s. 209).

Kalemden çıkmadan önce Bihruz Bey ile sohbet eden Keşfi Bey, babasına ait bazı arazilerin satışını yapmak amacıyla İstanbul'dan çıkarak İzmir'e gideceğini, oradan Beyrut'a ve ardından Şam'a geçeceğini söyler. Keşfi Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pederin bazı işleri var… Arazi işleri… Satılacak, ayrılıp da satılacak uzun işler…" (DK, s. 211).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!" (DK, s. 216).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Üç güne kadar borcun ödenmemesi halinde arabanın ve hayvanların satışıyla elde edilen gelirden borcun tahsil edileceğini bildirir. Mösyö Kondoraki'nin bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu durumda, üç güne kadar borcunuz olan yüz elli lirayı ödemeniz rica olunmaktadır. Bu defa da ricamız kabul olunmadığı takdirde arabanın ve hayvanların satışıyla, gelirinden, alacağımız olan paranın alıkonularak fazla bir şey kalırsa yüce şahsınıza gönderileceğini…" (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon fikir yürütür ve arabayı tamir ettirmek için daha önce yaptığı gibi Kabataş'a geçmeye karar verir. Feribota binerek Kabataş'a geçer ve Feriköy'e Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gider. Andon'un bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu tecrübeden yararlanmak istedi. Vapuru araştırdı. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz hızla Feriköy'e vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti." (DK, s. 231).

Andon'un arabayı tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitmesinin ardından arabaya ve hayvanlara el konulması Bihruz Bey'in ilk esnada canını sıkar. Bey, daha sonra fikir yürüterek aslında bu durumun iktisadi yönden kendi lehinde sonuçlandığına karar verir. Bihruz Bey'in girişimci bir tutumla fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yüz elli lira bir eski araba için!.. Hayvanlar da iyice bozulmadılar mı ya? Şimdi satacak olsan kim alır?.. Özellikle şimdiden sonra arabanın ne lüzumu var? Gezmeye kim gidecek?.. Araba kullanmaya kimin hevesi kaldı?.." (DK, s. 232).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Hesap yaparak Andon'a vermesi gereken maaş miktarını belirler ve arabacıya iletilmek üzere çekmeceden parayı tahsil eder. Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek lâzım geliyordu. Bundan dolayı beyefendi bir kâğıt parçası üzerine frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kütüphanesine giderek *armuvar*ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*a koydu *armuvar*ı da kilitledi." (DK, s. 233).

Bihruz Bey'in kendisini aradığı saatlerde Keşfi Bey bağında inşa ettirmek üzere olduğu köşk, kahve ocağı ve kameriyenin kazı işleriyle ilgilenmekte ve inşaatın planlarıyla meşgul olmaktadır. Keşfi Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Keşfi Bey bağının bir tarafında -bir köşk ve bir kahve ocağı ile bir de kameriyeden ibaret olmak üzere- inşa ettireceği özel bir dairesinin kazı işlerine bakmakla beraber inşaat kalfasının sunduğu planın değişiklikleriyle uğraşıyordu!" (DK, s. 240-241).

Bihruz Bey annesinin kendisiyle konuşmak istediğini öğrenince doğruca onun odasına gider ve konuşmaya başlarlar. Annesinin yağız atları ne yapmak istediği sorusuna karşılık Bihruz Bey onları satmayı düşündüğünü söyler. Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir müşteri bulursam satacağım…" (DK, s. 245).

Oğlu Bihruz'un yağız atları satmayı düşündüğünü öğrenen annesi, atları kendisi satın almak ister. Bihruz Bey'in beğenirse alabileceği yönündeki cevabına annesi, atları para vererek satın almak istediği karşılığını verir. Valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bedava değil a, parasını vereceğim…" (DK, s. 245).

Bihruz Bey satmayı düşündüğü yağız atlara karşılık yüz yirmi lira almak ister. Annesi bu miktarı fazla bulur ve atları seksen liraya alabileceğini belirtir. Bihruz Bey'in annesinin bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yüz yirmi lira çok, razı olursan seksen liraya alayım?.." (DK, s. 246).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi yağız atların seksen liraya satışı konusunda oğluyla anlaşmaya varır. Bunun üzerine oğluna daha önce vermeye söz verdiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Hayvanların parasını konağa taşındıktan sonra vereceğini ekleyen valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu paralar geçenlerde vaat ettiğim yüz elli liradır. Hayvanların parasını da konağa taşındıktan sonra vereyim olmaz mı?.." (DK, s. 246).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın girişimci bir biçimde davranarak hazırlıkların çoğunu önceden bitirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

İkinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerini bulmak için hazırlanarak evden çıkan Bihruz Bey Beyoğlu'na gider ve önce terziye, kunduracıya ve tuhafiyeciye uğrayarak hesap öder. Burada işi bittikten sonra kitapçı Vik'in dükkânına giden Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Terzi Mir'e, kunduracı Heral'e, tuhafçı Alber Kun'a uğrayarak yirmi, otuz, kırk liralık bir hesap ödemesinden sonra Tekke civarındaki kitapçı Vik'in dükkânına gitti." (DK, s. 250).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı Bihruz Bey'e satmak isteyen kitapçı Vik, yedi cildin tamamı için toplam altmış dokuz frank ister. Kitapçı Vik'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yedi cildi altmış dokuz frangadır." (DK, s. 251).

Lamartine'in eserlerinden müteşekkil külliyatı Kitapçı Vik'ten satın almaya karar veren Bihruz Bey, kitaplar karşılığında dört lira uzatır. Kitapçı Vik'in toplam tutarın üç lira ettiğini söyleyerek bir lirayı iade etmesi ve bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hayır efendim! Dört liranın birisi fazla, ciltlerin parası tamam üç lira eder." (DK, s. 251).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in arabasını ve hayvanlarını yeni mirasyedilerden birine yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satar. Bununla birlikte arabacı Andon'un işsiz kalmasına sebep olduğundan onu mağdur etmemek adına satış yaptığı mirasyedi beye arabacı olarak Andon'u tavsiye eden Mösyö Kondoraki'nin bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yeniyetme mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!" (DK, s. 254).

Akşam Beyoğlu'ndan eve döndüğünde öğretmeni Mösyö Piyer'in de konakta olduğunu gören Bihruz Bey, ona kitapçı Vik'ten satın aldığı Lamartine külliyatını gösterir. Kitapları kaça aldığını soran Mösyö Piyer'e altmış dokuz franga satın aldığını söyleyen Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Altmış dokuz franga aldım…" (DK, s. 257).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu." (DK, s. 269).

Mösyö Piyer'in okumaya başladığı *Manon Lesko* romanından çok etkilenen Bihruz Bey, devamını çok merak ettiğinden kitabı o gece bitirmeye kesin karar verir. Bunun üzerine çalışma odasına giderek öğretmeni Mösyö Piyer'in kaldığı yerden romanı okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı." (DK, s. 273).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa fikir yürütür ve beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın bu girişimci tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

4.1.2.4. Hedef Belirleme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Hedef kavramı Türkçe Sözlük'te "yapılması tasarlanan iş, amaç" (TDK, 2011, s. 1078) olarak; hedef almak ise "ulaşılmak istenen amaca göre davranmak" (TDK, 2011, s. 1078) olarak tanımlanmaktadır. Hedef belirlemek; kişinin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda kendisi adına ulaşılabilir ve mantıklı amaçlar edinmesidir. Hedefleri olan insan geleceğe yönelik planlar yapar ve bu planları gerçeğe dönüştürmek için çabalar. Hayattan ne istediğinin ve neleri başarması gerektiğinin farkında olur. Yapmak istedikleri hakkında uygulanabilir amaçlara sahip bireyler, hedeflerini titizlikle belirler ve kendinden taviz vermez. Kişi, hedeflerini belirledikten sonra ona bağlı kalmalıdır. Hedeflerinin kendisi adına ölçülebilir ve ulaşılabilir olmasına özen göstermelidir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen hedef belirleme değerinin işlenme sıklığı tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 5. Araba Sevdası'nda Hedef Belirleme Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Hedef Belirleme	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	26
Üçüncü Kısım	26
Dördüncü Kısım	71

Bihruz Bey'i Babıali kalemlerinden birine çırak verdikten sonra onun Fransızca, Arapça ve Farsça öğrenmesi gerektiğini düşünen babasının, bu dilleri hedef belirlediği cümleler şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyefendi için artık elbette zorunlu görünen Fransızca ile beraber ikinci derecede lüzumu teslim olunan Arapça ve Farsçayı öğrenmek üzere Bihruz Bey'e başka başka maaşlı hocalar tayin etmişti." (BK, s. 54).

Bihruz Bey'in annesinin sorularıyla karşılaşmamak amacıyla erkenden odasına çekilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide beni soracak olursa 'Yarın erken gidecekmiş, yattı…' deyiver…" (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek adına ona bir kitap hediye etmeyi amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey ile barışma hedefiyle ona Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmak istemesi ve bu hedefle kitaplığından gerekli kitapları seçmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a bir sitem mektubu yazma hedefinden vazgeçmemesi ve bu konudaki tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Yukarıda bahsi geçtiği gibi gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak yönündeki, akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti." (İK, s. 99)

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan cevap beklediğini, bu cevabı almak için belirli bir süre aralığında Çamlıca Bahçesi'nde olacağını söylemesi ve bu hedef belirleme süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifinizi beklerim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazma hedefiyle Biyanki ve Hançeri sözlüklerini de yanına alarak çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'dan cevap beklediğini söylemesi ve bu cevabı alma hedefiyle gelecek perşembe Çamlıca Bahşesi'nde olacağını belirtmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta ekleme hedefiyle kitaplardaki şiirleri incelemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazıların tekrar okudu." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirin Türkçe çevirisinin nasıl olacağını görme hedefiyle şiiri tercüme etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in öğle yemeği vaktinin geçtiğini fark etmesiyle bu yemekten vazgeçmeye karar vermesi ve akşam yemeğini erken yapmayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık yemeğin ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*den vazgeçerek *dine*yi biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona anlattı." (İK, s. 109).

Bihruz Bey'in İngiliz sözlük bilimci Redhouse tarafından yazılan *Lügat-ı Osmaniye* adlı sözlüğü ciltlettirerek kütüphanesine koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubuna eklemek amacıyla Vasıf'ın Divan'ında güzel şarkılar araması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda en güzel şarkıyı seçmek amacıyla kura çekmeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubuna Periveş Hanım'ı etkilemek amacıyla Vasıf'ın Divan'ında yer alan bir şarkıdan iki kuple eklemeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında

> *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu yarın Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermeyi amaçlaması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi satmaya karar vermesi ve satıştan elde edeceği parayı nasıl değerlendirebileceği üzerine hedefler belirlemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da nazardan kaçırmıyor idiyse de bunların içinde daha önceki landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle sıradan bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden boşuna sıkılıp duruyordu." (İK, s. 136-137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde bastonuna dayanarak Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Beyefendi hedeflediği arabanın gelişini bekleyerek bir kenarda bastonuna dayandı durdu." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a takdim etme hedefiyle Periveş Hanım'ın landosu yanı sıra onu takip etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı Gülşeker Hanım'ın haklarında oluşabilecek dedikoduların önüne geçmek amacıyla landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey ve Mösyö Piyer'in oynayacakları otuz bir oyununun her partisini bir çeyrek lira olarak hedeflemeleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Oynanan oyun alaturka 'otuz bir' idi ki davsız olarak her partisi bir çeyrek liraya olmak üzere anlaşmaya varılmıştı." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in oynamakta hayli becerikli olduğu otuz bir oyununda kazanma hedefiyle hareket etmesi ve Bihruz Bey'i aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmaya yöneltmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların 'Oyunda talihi olan aşkta şanssız, oyunda talihi olmayan aşkta şanslı olur.' şeklindeki meşhur sözünü beyin dikkatli kulaklarına ulaştırıp oyunda yenilmeye kışkırtmaktan da sakınmazdı." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in aşkta talihli olma hedefiyle oyunda talihsiz olmayı seçmesi ve bu amaçla oyunu bilerek kaybetmeye çalışması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey de bu lâkırdıyı işittikçe -hayali zaten hiçbir dakika gözünün önünden savrulmayan- sarışın hanımın talihine oynarken mesela kaba on dörtte yatar, otuzda on dörtte kâğıt çeker, partiyi zorla kaybederdi." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunda sevdiği kadınla görüşmeyi amaçlayarak pazar gününü buluşma günü olarak belirlemesi ve bu hedef dahilinde o gün Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Çamlıca'nın sahip olduğu tabii özellikler dolayısıyla halkın fiziksel ve ruhsal sağlığını sağlamak amacıyla önemli olduğunu düşündükleri Çamlıca'ya gelmeleri şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü addolunmaya liyakati olan yüksek bir noktadan aşağıya ve yukarıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın binbir farklı tecellisini temaşayla ruh ve gönlünü ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri dalga dalga gelen halk…" (ÜK, s. 143-144).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman nasıl hareket edeceğine yönelik hedefler belirlemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle

> bekleyecek… Sonra da dışarısında *an vuvatür* bir iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti.” (ÜK, s. 144-146).

Bihruz Bey’in kurduğu hayalde Periveş Hanım’a Paris’e gitmeyi amaçladığını söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Avrupa’ya gitmedim, fakat bir iki hafta sonra Paris’e gitmek istiyorum.” (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey’in kurduğu hayâlde Periveş Hanım’a Paris’e gitme amacının istediği şeyleri almak olduğunu söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Paris’e gitme nedenim yakında lâzım olacak bazı şeyleri kendim beğenip almak…” (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey’in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi’nde Periveş Hanım’ı uygun bir yerde bekleme hedefiyle arabasını ileri yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Arabayı biraz ileriye yürüttü. ‘Siyeh-çerde’yi orada beklemek üzere hayvanlara ‘ıstop!’ emrini verdi.” (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey’in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi’nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine hedefler belirlemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Araba durduğu gibi Bihruz Bey ‘siyeh-çerde’si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi.” (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği özür ve yeni buluşma hedefi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim.” (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey’in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda hedefler belirlemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…” (ÜK, s. 150).

Âşık olduğu kadının kendisine darılmasına neden olabilecek bir ibare olup olmadığını anlamak hedefiyle Bihruz Bey’in daha önce yazdığı mektupların müsveddelerine bakması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bunları okumadan maksadı ise içindekilerde ‘siyeh-çerde’ sevgilisinin kırılmasına neden olacak bir fena lâkırdı, bir çirkin ifade, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya özgü idi.” (ÜK, s. 154-155).

“Bir siyeh” kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey’in hedef belirleyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Mamafih ‘bir siyeh’in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?” (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey’in yerine getirmesi gereken sorumluluklar konusunda hedef belirlemesi ve kaleme gitmek amacıyla sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Fransızca olarak kendi kendine: ‘Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,’ diyordu.” (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey’in hedef belirleyerek anlamını öğrenmek istediği “bersiye” kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bihruz Bey’in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı ‘bersiye’ kelimesinin anlamını çözmekti.” (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği “bersiye” kelimesini çözmek isteyen Bihruz Bey’in hedef belirleyerek Keşfi’nin kalemde bulunmayacağı erken bir saatte işe gitmesi ve bu davranışının nedeni şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zira kuruntusu Bihruz Bey'e diyordu ki: 'Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin aşk mektubunun onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*dır. O halde sen bersiyeyi Keşfi Bey oradayken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan* çocuğun *trahizon*u ile iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için o oradayken sakın 'bersiye'den kimseye söz açma!..'" (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları hedef belirleyerek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları hedef belirleyerek kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, hedef belirleyerek kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığını araştırmaları gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Alber Kun'un mağazasından bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston ve iki şemsiye siparişi vererek bunların köşke gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...on beş güne kadar yetmiş seksen liralık bir *akont* vereceğini beyan ile beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine

> eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emir ile oradan da çıktı." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek ve Periveş Hanım'a rast gelebilmek için haftalık bir program yapan Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçe, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Millet Bahçesi'ne gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya gidilerek yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve dönüşte Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşam üzeri Millet Bahçesi'ne yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine alışıldık saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve sonrasında Millet Bahçesi'ne gidilecek ve saat dokuza kadar orada dinlenilecek ve akşam üzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zamanda Fenerbahçe'ye gidilecek." (ÜK, s. 176-177).

Bihruz Bey, yazdığı özür mektubunu Periveş Hanım'a verebilmek ve ona tesadüf edebilmek için haftalık bir program yapar. Bu programa göre mesire mesire dolaşarak ona denk gelmeye çalışır. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in haftanın her gününde haberci gibi böyle mesire mesire dolaşmaktan amacı, görmeyi şiddetle arzu ettiği sarışın hanıma tesadüf etmek ve bu tesadüften maksadı ise hazırladığı mazeret mektubunu sunmaktı." (ÜK, s. 177).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in fikir yürüterek bu duruma bir çözüm bulması ve konağı satarak para bulmayı hedeflemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çare yok gidip görmeli… Para bulacağımı söylemeli de beş on gün daha avutmalı… Aracıyı da buldurmalı." (ÜK, s. 179).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in fikir yürüterek konağı satmaya karar vermesi ve böylece masraflarını yoluna koymayı hedeflemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, dostlarıyla buluşmak ve ay ışığını seyretmek için geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'i de davet eder. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün* pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?.." (ÜK, s. 184).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey, Fenerbahçe'ye gelme sebebinin arkadaşlarıyla buluşmak olduğunu belirterek dostlarının saat dokuzda parkta olacaklarını ekler. Hedef belirlemeye yönelik bu davranış şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Benim gelişim ahbap hatırı için, dokuzda geleceklerdir, gelirler görürsünüz…" (ÜK, s.186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu hedef belirlemeci davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen geri döndü. Aceleyle arabasına çıktı. Terbiyeleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı." (ÜK, s. 188).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Sevdiği kadının öldüğünü öğrenmesiyle rahatsızlanarak yatağa düşmesinin ardından birkaç gün içinde iyileşmeye başlayan Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a dair sadece tek bir amacı kalır. Sarışın kadının mezarını bularak ondan özür dilemeyi, kendisini affettirdiğine

inanıncaya kadar toprağının başında ağlamayı ve ona dua etmeyi amaçlayan Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in sarışın hanıma ait olarak artık yalnız bir emeli kaldı ki o da 'siyeh-çerde' münasebetsizliğinden dolayı gerçekleşen kusurunu affettirdiğine vicdanınca kanaat oluşuncaya kadar toprağının başında ağlamaya ve duaya devam etmekti." (DK, s. 207).

Sevdiği kadının ölüm haberinin ardından hastalanarak yatağa düşen ve sonrasında yavaş yavaş iyileşmeye başlayan Bihruz Bey, Keşfi Bey'den Periveş Hanım'ın mezar yerini öğrenmek ister. Bununla birlikte hüzünlü yüzünü ona göstermek istemediğinden fikir yürütür ve birkaç gün beklemeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Onun için halinde tam bir sakinlik oluşuncaya kadar birkaç gün beklemek gerekiyordu." (DK, s. 207).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve bir an evvel köprüye ulaşmak için bir yol aramaya başlar. Hedef belirleyici bir tavır takınarak sahilde bulunan kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmeleri karşılığında iki lira vermeyi vaat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir.

> "İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu söz ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" (DK, s. 209).

Fenerbahçe'de Keşfi Bey ile karşılaşmasının üzerinden yaklaşık iki hafta geçer ve Bihruz Bey uzun bir aradan sonra Üsküdar'a gider. Sahildeki kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerine karşılık iki lira vereceği sözünü verir. Kayıkta bulunan hamlacılar bütün güçlerini vererek köprüye ulaşmak için kürek çekmeye başlar. Hamlacıların hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hamlacılar da -vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için- son derece güç harcıyordu." (DK, s. 210).

Kayıkçıların Üsküdar'dan Sirkeci'ye getirdikleri Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı kaçırmamak için hemen bir arabaya binerek hızla köprüye doğru gider. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları gözetleyen bakışlarından ayırmaksızın köprüye kadar hayli süratle gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanım'a tesadüf etmekti." (DK, s. 210).

Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı görmesinin ardından onun ölmediğini anlayan Bihruz Bey, bundan Keşfi Bey'e bahsetmek ve söylediği yalanı yüzüne vurmak için doğruca kaleme gider. Keşfi Bey o sırada odacıdan gazetelerini birkaç günde bir vapura bırakmasını istemektedir. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Gazetelerimi vapura bırakırsın, her gün değil a, iki üç günde bir… Ben kamarota tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir." (DK, s. 210).

Kalemden çıkmak üzere olan ve odacıya ne yapması gerektiği konusunda talimatlar veren Keşfi Bey, odacıdan Keşfi Bey'in adamına iletilmek üzere gazeteleri kamarota vermesini ve daha sonra kendisinin nerede olduğunun sorulması halinde İstanbul'da olmadığını söylemesini ister. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kamarotun adını bilmek lâzım değil… 'Bunlar Keşfi Bey'in adamına verilecek' dersin, işte o kadar… Bir de beni soran, görmek isteyen olursa İstanbul'da olmadığımı söylersin…" (DK, s. 211).

Kalemden çıkmadan önce Bihruz Bey ile sohbet eden Keşfi Bey, İstanbul'dan çıkarak İzmir'e gideceğini, oradan Beyrut'a ve ardından Şam'a geçeceğini söyler. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önce İzmir'e uğrayacağım, sonra Beyrut'a, oradan da Şam'a kadar gideceğim…" (DK, s. 211).

Kalemden çıkmadan önce Bihruz Bey ile sohbet eden Keşfi Bey, babasına ait bazı arazilerin satışını yapmak amacıyla İstanbul'dan çıkarak İzmir'e gideceğini, oradan Beyrut'a ve ardından Şam'a geçeceğini söyler. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pederin bazı işleri var… Arazi işleri… Satılacak, ayrılıp da satılacak uzun işler…" (DK, s. 211).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, birkaç işi kaldığını ve onları bitirerek yarın serbest olmak istediğini belirtir. Bihruz Bey'den böylece müsaade ister. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık zaruri öyle… Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr* kalayım…" (DK, s. 212).

Kalemden çıkmak üzere olan Keşfi Bey'e eşlik etmek isteyen Bihruz Bey, sevdiği kadının mezarını öğrenmek gayesiyle köprüye kadar birlikte gitmeyi önerir. Keşfi Bey ise köprüye gitmeyeceğini ve birkaç yere uğrayacağını söyleyerek kalemden ayrılır. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Teşekkür ederim, lâkin ben köprüye değil yukarıya gideceğim, birkaç yere de uğrayacağım, geç kaldım, *pardon*!.." (DK, s. 214).

Keşfi Bey şehir dışına çıkacağını söyleyerek kalemden apar topar ayrıldığı için o gün sevdiği kadının mezarını öğrenemeyen Bihruz Bey bir hayli üzülür. Bütün düşünceleri her ne şekilde olursa olsun Periveş Hanım'ın mezarını öğrenme noktasında toplanır. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu nokta ise fani sevgilinin -her neye bağlı olursa olsun- mezarını öğrenmek maksadından ibaretti." (DK, s. 215).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey, bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'ya Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa'dan kendisine temiz bir araba bulup getirmesini ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Erkenden birisi gitsin, sen kendin gitsen daha iyi olur, bana bir temiz araba bul getir…" (DK, s. 224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'ya Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa'dan kendisine saat tam on ikide hazır bulunacak bir araba bulmasını ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ama on ikide araba burada bulunacak… Anladın mı?.." (DK, s. 224).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, sabah kalkarak önceden hazır bekleyen kiralık arabaya kurularak yola çıkar. Kadıköy'e emrini veren ve arabacıdan çabuk olmasını isteyen Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabaya girerken: 'Kadıköy'e… Çabuk olmalı!' emrini verdi." (DK, s. 225).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, bir araba kiralayarak Kadıköy'e doğru yola çıkar. Güzergâh boyunca arabacıya gerekli talimatları vererek yarım saat içinde gitmek istediği bağ evinin kapısına varır. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yirmi dakika içinde Kadıköy'e varıldıktan sonra Bihruz Bey arabacıya: 'Şu sokağa gir! Şuradan sap! Şu yoldan git…' diye diye bir bağ kapısının önünde arabayı durdurdu…" (DK, s. 225).

Bihruz Bey Kadıköy'den Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıkar. Mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Böyle bir durumla karşılaşabileceği uyarısını daha önce Bihruz Bey'e ilettiğini ekleyen Mösyö Kondoraki'nin hedef belirleme ve uygulamaya yönelik bu tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya maalesef mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini ise önceden yüce şahsınıza bildirmiştik. Alacağımızın sağlanması için böyle bir muameleye başvurmamıza dair mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz." (DK, s. 229).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Üç güne kadar borcun ödenmemesi halinde arabanın ve hayvanların satışıyla elde edilen gelirden borcun tahsil edileceğini bildirir. Mösyö Kondoraki'nin hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu durumda, üç güne kadar borcunuz olan yüz elli lirayı ödemeniz rica olunmaktadır. Bu defa da ricamız kabul olunmadığı takdirde arabanın ve hayvanların satışıyla, gelirinden, alacağımız olan paranın alıkonularak fazla bir şey kalırsa yüce şahsınıza gönderileceğini…" (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el

koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon fikir yürüterek doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, arabayı tamir ettirmek için daha önce yaptığı gibi Kabataş'a geçmeye karar verir. Feribota binerek Kabataş'a geçer ve Feriköy'e Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gider. Andon'un hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu tecrübeden yararlanmak istedi. Vapuru araştırdı. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz hızla Feriköy'e vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti." (DK, s. 231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon fikir yürüterek hatanın kendisinde olmadığını ve doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Hesap yaparak Andon'a vermesi gereken maaş miktarını belirler ve arabacıya iletilmek üzere çekmeceden parayı tahsil eder. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek

> lâzım geliyordu. Bundan dolayı beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kütüphanesine giderek *armuvar*ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*a koydu *armuvar*ı da kilitledi." (DK, s. 233).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce vapura yetişmek ve ona Periveş Hanım'ın mezar yerini sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek sevdiği kadının defin yerini doğrudan doğruya sormaya karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saat kaç acaba?.. Beş buçuk… Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan evvel hareket etmez. Evet! Artık ne olursa olsun *direktöman* sorar öğrenirim." (DK, s. 235).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit geçiyor… Şimdi bir araba… Yarım saatte Üsküdar… Oradan iki çifte bir kayık… Doğru İzmir vapuru… Durmayalım…" (DK, s. 235).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak hazır olan arabaya biner. Yirmi dakika içinde Üsküdar'a vararak kayık iskelesine doğru gitmeye başlar. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye ve bunu uygulamaya yönelik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bindi. Üsküdar'a doğru gitti. Yirmi dakika sürmedi Üsküdar iskelesine vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu." (DK, s. 236).

Keşfi Bey'i bulmak için iskeleden kalkış hazırlıklarına başlayan bir vapura giren Bihruz Bey, daha önce babasıyla sık sık deniz yolculuğu yapmış olduğundan vapurdaki mevcut izdihamdan etkilenmez. Bihruz Bey'in izdihama rağmen hareketini asla şaşırmayarak yoluna devam etmesi ve hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey merhum paşa pederiyle sık sık deniz yolculuğunda bulunduğundan bu yolun, bu alemin yabancısı olmadığından vapurun içinde teessüf ettiği izdihamdan dolayı hareketini asla şaşırmayarak doğruca birinci sınıf yolcularına ayrılmış salona girdi." (DK, s. 239).

Bihruz Bey'in kendisini aradığı saatlerde Keşfi Bey bağında inşa ettirmek üzere olduğu köşk, kahve ocağı ve kameriyenin kazı işleriyle ilgilenmekte ve inşaatın planlarıyla meşgul olmaktadır. Keşfi Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Keşfi Bey bağının bir tarafında -bir köşk ve bir kahve ocağı ile bir de kameriyeden ibaret olmak üzere- inşa ettireceği özel bir dairesinin kazı işlerine bakmakla beraber inşaat kalfasının sunduğu planın değişiklikleriyle uğraşıyordu!" (DK, s. 240-241).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey'i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in kendine hedef belirleyerek her sabah okuma odasında bir müddet ders çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...itinasızca gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak…" (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in hedef belirleyerek akşam yemeğinden sonra Mösyö Piyer ile bir iki saat ders çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Bihruz Bey Keşfi Bey'i bulamadığı günün sonrasında yeni bir hayata başlar ve düzenli bir şekilde yaşamaya bir hayli alışır. İçinde bulunduğu düzenden memnun olan Bihruz Bey'in tek hedefi sevdiği kadının mezarını öğrenmek ve ardından onu sürekli ziyaret etmektir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle vicdanını rahatlatıp hicran yükünü hafifletmekten ibaretti." (DK, s. 245).

Bihruz Bey annesinin kendisiyle konuşmak istediğini öğrenince doğruca onun odasına gider ve konuşmaya başlarlar. Annesinin yağız atları ne yapmak istediği sorusuna karşılık Bihruz Bey onları satmayı düşündüğünü söyler. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir müşteri bulursam satacağım…" (DK, s. 245).

Bihruz Bey'in annesi yağız atların seksen liraya satışı konusunda oğluyla anlaşmaya varır. Bunun üzerine oğluna daha önce vermeye söz verdiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Hayvanların parasını konağa taşındıktan sonra vereceğini ekleyen valide hanımın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu paralar geçenlerde vaat ettiğim yüz elli liradır. Hayvanların parasını da konağa taşındıktan sonra vereyim olmaz mı?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Süleymaniye'deki konağa gitmek istemektedir. Yağmurların sıkça yağmaya başlaması, havaların serinlemesi ve Ramazan'ın yaklaşmasından hareketle fikir yürüterek İstanbul'a dönme vaktinin geldiğine karar verir. Çamlıca'da Ramazan geçiremeyeceğini belirten valide hanımın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın önümüz Ramazan… Bilirsin ya ben camilere giderim… Burada nasıl olur?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un sık sık gezintiler yapmak istemesi üzerine annesi fikir yürüterek Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı ve Direklerarası'nın gezmek için çok güzel yerler olduğunu söyler ve onu ikna etmeye çalışır. Valide hanımın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar

konusunda açıklama yapar. Valide hanımın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'deki konağa dönme kararından sonra Bihruz Bey hedef belirleyerek götüreceği eşyaları toplaması için Mişel Ağa'ya talimatlar vermeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ben de Mişel'e *ordr* vereyim de benim gidecek eşyamı *ambale* etsin." (DK, s.247).

Annesiyle konuştuktan ve Süleymaniye'ye dönmeyi kararlaştırdıktan sonra Bihruz Bey, sabah erken kalkıp ders çalışmak istediğini söyleyerek yatmak üzere odasına gider. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Yatma vakti geldi, sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım…" (DK, s.248).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Annesini kırmayarak Süleymaniye'ye taşınmaya razı olan Bihruz Bey, ufak tefek eşyaların kırılmayacak şekilde ambalajı işini Mişel Ağa'nın sorumluluğuna ve götürmeyi düşündüğü elbiselerin meşin sandıklara yerleştirilmesi işini de dadı kalfanın, Reşkidil'in ve Nalişger'in yardımseverliğine bırakmaya karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...ufak tefeğin taşınma sırasında kırılmayacak bozulmayacak surette *ambalaj*ı işini Mişel Ağa'nın yetenekli ve yetkin sorumluluğuna ve çamaşıra, elbiseye dair olarak

> konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi meselesini de dadı kalfa ile Reşkidil'in, Nalişger'in yardımsever ellerine havale ile…" (DK, s. 248-249).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Konağın bahçıvanının özenle hazırlayıp getirdiği gül buketini seyre dalan Bihruz Bey, sarı güllerden birini Periveş Hanım'a benzetir. Bu nedenle hasreti yenilenir ve Graziella'yı tekrar okumak ister. Graziella'daki İlk Nedamet şiirinden usanan Bihruz Bey fikir yürütür; bunun ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü olması gerektiğine karar vererek o şiirleri elde etme hevesine düşer. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu *rögre*nin ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olması gerektiğinden onları tedarik ederek okuma hevesine düştü." (DK, s. 250).

İkinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerini bulmak için hazırlanarak evden çıkan Bihruz Bey Beyoğlu'na gider ve önce terziye, kunduracıya ve tuhafiyeciye uğrayarak hesap öder. Burada işi bittikten sonra kitapçı Vik'in dükkânına giden Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Terzi Mir'e, kunduracı Heral'e, tuhafçı Alber Kun'a uğrayarak yirmi, otuz, kırk liralık bir hesap ödemesinden sonra Tekke civarındaki kitapçı Vik'in dükkânına gitti." (DK, s. 250).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı kitapçı Vik'ten satın alan Bihruz Bey, kitapların paket yapılarak Beyoğlu'ndaki Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Hakkınız var… Kitapları sarınız bağlayınız da Beyoğlu'nda (...) numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler…" (DK, s. 252).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik, beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeye karar verir. Kitapçı Vik'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

Kitapçı Vik'in dükkânından çıkan Bihruz Bey Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların Süleymaniye'deki konağa gönderilmesi talimatını verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey oradan çıktıktan sonra tekrar Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların derhal konağa gönderilmesini tembih etti…" (DK, s. 252).

Bihruz Bey'in Küçük Çamlıca'dan Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte kendisi gibi çeşitli yazlıklarda bulunan arkadaşları da Ramazan'ın gelmesi ile birer birer kışlıklarına taşınmaya başlar. Bihruz Bey'in ve arkadaşlarının hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sene eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin gelmesi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden önce kışlıklarına dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler…" (DK, s. 260).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giderek Mişel'i çağırtır. Herhangi birinin gelerek kendisini sorması halinde Mişel'den rahatsız olduğunu ve haremde dinlendiğini söylemesini isteyerek meşgul olduğunu belirtir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz bir akşam yine yalnızca yemek yedikten sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için 'Rahatsızdır, haremdedir,' denilmesini tembih etti." (DK, s. 262).

Hilalin görülmesiyle birlikte Ramazan'ın gelişi kesinleştiğinden mahalle bekçileri bu ayın gelişini halka haber vermek üzere davullarla ilana çıkar. Bekçilerin hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika o akşam hilalin görünmesi ile Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini şehrin adetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı." (DK, s. 262).

Ramazan'ın gelişinden davulların ilanıyla haberdar olan Bihruz Bey otuz gün boyunca oruç tutmaya, camiye gitmeye, ibadet etmeye ve kalabalık gezinti yerlerine mümkün olduğunca gitmemeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beyazıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!.." (DK, s. 263).

Sahur vakti dadı kalfa ile sohbet eden Bihruz Bey, oruç tutmaya karar verdiğini ve otuz gün boyunca niyetini hiç bozmayacağını söyler. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niyetim hiç bozmayacağım, otuz gün boyunca tutacağım…" (DK, s. 263).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında rengârenk şemsiyeleri ve feraceleriyle dikkat çeken kızların tacize uğramamak için topluca bulunmaya önem vermeleri ve hedef belirlemeye yönelik bu tutumları şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...ekserisi ipekli parlak kumaşlardan rengârenk şemsiyeleri, feraceleriyle ve tülden ince ve nâzik, allıktan lâtif ve şeffaf yaşmaklarıyla öbek öbek kenarları tutmuş olan Havva'nın işveli kızlarının, tacizkâr ellerin musallat olmasından uzaklaşmak için, bahar ağaçlarının kıyı bucak yerlerinde topluca bulunmaya eğitimli olan hassas çiçeklerini andırırcasına, aleme kendilerini hem göstermek hem de göstermemek gibi birbirine zıt iki tavrı güzelce bir araya getirmek hususundaki gösteriş ve oyunları…" (DK, s. 267).

Bihruz Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği kitabı ilk önce öğretmeninin okumasını ister. Daha sonra kendi kendine okuyacağını söyleyen Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rica ederim siz başlayın da sonra da ben kendi kendime okurum…" (DK, s. 270).

Beyazıt'tan konağa dönen Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer eski bir aşk romanı verir. Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği bu kitabı ilk önce ondan dinlemek ister. Bunun üzerine iftara yarım saat olduğunu öğrenen Mösyö Piyer, beş on sayfa okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise beş on sayfa okuyabiliriz…" (DK, s. 270).

Son zamanlarda Bihruz Bey'in aşk konularına olan ilgisizliğini fark eden ve yakın zamanda arabasını ve hayvanları borç karşılığında sattığını öğrenen Mösyö Piyer, beyin kendisinden de usanacağından korkarak buna bir çare düşünmeye başlar. Bunun üzerine fikir yürüterek Bihruz Bey'e aşk romanları getirmeye ve böylece onun arzu ve heveslerini diri tutmaya karar verir. Mösyö Piyer'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu çare ise ara sıra bazı arzu uyandıran romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayı ise gama yakalanmış olan arzu ve heveslerini canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi alıştırmaktı." (DK, s. 271).

Bihruz Bey'in kendisinden usanmasını ve dersleri bırakmasını engellemek için ona aşk romanları getirerek öğrencisinin arzu ve heveslerini diriltmeye karar veren Mösyö Piyer,

beyin mali durumu şüpheli olduğundan yeni ve pahalı kitaplar almak yerine buna bir çözüm düşünür. Bunun üzerine fikir yürüterek bazı tanıdıklarından aşk kitapları ödünç almaya ve Bihruz Bey'e getirmeye karar verir. Mösyö Piyer'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden Mösyö Piyer bazı ahbaplarında da bulabileceği o türlü kitapları ödünç alıp öğrencisine getirmeyi düşünüyordu." (DK, s. 271).

Bir akşam kâğıt aramak için açtığı sandığında eski bir kitap bulan Mösyö Piyer, bunun *Manon Lesko* romanı olduğunu anlayınca kitabı Bihruz Bey'e götürmeye karar verir. Cuma günü konağa giderken kitabı da yanına alan Mösyö Piyer'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitabı muayenede *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görünce aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı!" (DK, s. 271).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

Bihruz Bey'in isteği üzerine *Manon Lesko* romanını okumaya devam eden Mösyö Piyer, kitabı beş saat ara vermeden okuması sebebiyle bir hayli yorulur. Bunun üzerine biraz dinlenmek ister ancak Bihruz Bey o gece romanın tamamını dinlemeyi amaçladığından öğretmenini tekrar çalışmaya odasına doğru götürmek ister. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise romanı o gece tamamen dinlemek emelinde bulunduğundan Mösyö Piyer'i tekrar *kabine dö travay*a götürmek üzere davrandığı sırada…" (DK, s. 273).

Mösyö Piyer'in okumaya başladığı *Manon Lesko* romanından çok etkilenen Bihruz Bey, devamını çok merak ettiğinden kitabı o gece bitirmeye kesin karar verir. Bunun üzerine çalışma odasına giderek öğretmeni Mösyö Piyer'in kaldığı yerden hikâyeyi okumaya başlar. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı." (DK, s. 273).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın hedef belirleyerek Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırması ve ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Sevdiği kadının mezarını öğrenemeyeceğini fark eden Bihruz Bey, hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde gezinerek böylece bir teselli bulmak ister. Bunun üzerine dadı kalfa ile konaktan birkaç hizmetçi alarak Küçük Çamlıca'daki köşke gitmeye karar veren Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkar alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı…" (DK, s. 276).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa, beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

Vezneciler'deki kalabalık nedeniyle bir köşede bir süre beklemek zorunda kalan Bihruz Bey, o sırada daha önce Üsküdar vapurunda gördüğü ve sevdiği kadının ablası olduğunu öğrendiği kadının önünden geçtiğini görür. Bunun üzerine iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek ve bu fırsatı kaçırmamak için kadını takip etmeye karar verir. Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkiini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete girişti." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kişiden saygıyla söz eden ve kırmızı şemsiyeli kadından da kız kardeşinin mezar yerini kendisine söylemesini isteyen Bihruz Bey'in hedef belirlemeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Nasıl söyleyim?.. Kız kardeşinizin… Of! Söyleyemiyorum… Ah! Mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz, lâkin emin olunuz ki kız kardeşiniz… Ah! Bir *anj* gibi *şast* olarak gitmiştir…" (DK, s. 279).

4.1.2.5. Planlı Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Plan kavramı Türkçe Sözlük'te "bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen" (TDK, 2011, s. 1932) olarak tanımlanmaktadır. Planlı olmak, hedefe ulaşabilmek için gereken her şeyi hesaba katarak adım atmaktır. Nihai amaca ulaşmak ve başarılı olmak, planlı ve programlı bir şekilde ilerlemeye bağlıdır. Planlı hareket eden kişide disiplin bilinci oluşur, sorumluluklarını yerine getirir ve zamandan tasarruf eder. Plan, kişinin hayatının daha düzenli olmasına katkı sağlar. Planlı olmaya gayret gösteren insanların konsantrasyon yetenekleri güçlenir, özgüvenleri ve kendilerine olan saygıları artar. Hayatında planlı olmayı bir ilke edinen kişiler amaçlarına daha kısa sürede ulaşır. Bir plan ve programla hareket eden insan, hangi değerlere öncelik vereceğine daha önce karar verdiğinden gerek bireysel gerek toplumsal olarak daha başarılı olur. Planlı olmak aynı zamanda stresi azaltma ve stresle baş etme konusunda da yardımcı bir özelliktir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen planlı olma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 6. Araba Sevdası'nda Planlı Olma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Planlı Olma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	27
Üçüncü Kısım	31
Dördüncü Kısım	74

Çamlıca Bahçesi'nin bahar mevsiminde açılacağını duyan İstanbul halkının açılış öncesi yaptığı planlar şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…zevke ve eğlenceye düşkün gençler ve özellikle böyle eğlenceleri erkeklerden birkaç kat ziyade aramaya tabiatları gereği mecbur olan hanımlar, belirlenmiş zamanın gelmesini bekleyerek elbiseyle, süsle alâkalı hazırlıklara gereği gibi hararet vermişler (…) pek çok aileler Çamlıca, Bulgurlu, Kısıklı, Tophanelioğlu Bağlarbaşı taraflarında köşkler, haneler kiralayarak bahar gelir gelmez hemen taşınmaya girişmişlerdi." (BK, s. 49).

Bihruz Bey'in annesinin sorularıyla karşılaşmamak amacıyla erkenden odasına çekilmesi ve yardımcıları Mişel'den annesinin kendisini sorması halinde söylemesini istediği çözüm şu şekilde ifade edilmektedir.

> "Valide beni soracak olursa 'Yarın erken gidecekmiş, yattı…' deyiver…" (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'i neşelendirmek adına ona güzel bir kitap hediye etmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmak istemesi ve bu planla kitaplığından gerekli kitapları seçmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a bir sitem mektubu yazma planından vazgeçmemesi ve bu konudaki tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yukarıda bahsi geçtiği gibi gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak yönündeki, akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan cevap beklediğini, bu cevabı almak için belirli bir süre aralığında Çamlıca Bahçesi'nde olacağını söylemesi ve bu plan süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifinizi beklerim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazma planıyla Biyanki ve Hançeri sözlüklerini de yanına alarak çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'dan cevap beklediğini ve bu cevabı almak için bir plan yaparak gelecek perşembe Çamlıca Bahçesi'nde olacağını belirtmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük

> Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta ekleme planıyla kitaplardaki şiirleri incelemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazılarını tekrar okudu." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirin Türkçe çevirisinin nasıl olacağını görme planıyla şiiri tercüme etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in öğle yemeği vaktinin geçtiğini fark etmesiyle bu yemekten vazgeçmeye karar vermesi ve akşam yemeğini erken yapmayı planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık yemeğin ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*den vazgeçerek *dine*yi biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona anlattı." (İK, s. 109).

Bihruz Bey'in İngiliz sözlük bilimci Redhouse tarafından yazılan Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü ciltlettirerek kütüphanesine koymayı planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda kura çekmeye karar vermesi ve bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*'diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı.

> Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubuna Periveş Hanım'ı etkileme planıyla Vasıf'ın Divan'ında yer alan bir şarkıdan iki kuple eklemeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in planlı bir şekilde hareket ederek erkenden arabayı hazırlatması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu yarın Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermeyi planlaması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'in sırf güzel bir kitap hediye etme planıyla kendisini bilerek darılttığını düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi satmaya karar vermesi ve satıştan elde edeceği parayı nasıl değerlendirebileceği üzerine planlar yapması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme planıyla Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde planlı hareket ederek Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da nazardan kaçırmıyor idiyse de bunların içinde daha önceki landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle sıradan bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden boşuna sıkılıp duruyordu." (İK, s. 136-137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a verme planıyla cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde bastonuna dayanarak Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Beyefendi hedeflediği arabanın gelişini bekleyerek bir kenarda bastonuna dayandı durdu." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a takdim etme planıyla Periveş Hanım'ın landosu yanı sıra onu takip etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı Gülşeker Hanım'ın planlı bir şekilde hareket ederek landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek planıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey ve Mösyö Piyer'in oynayacakları otuz bir oyununun her partisini bir çeyrek lira olarak planlamaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Oynanan oyun alaturka 'otuz bir' idi ki davsız olarak her partisi bir çeyrek liraya olmak üzere anlaşmaya varılmıştı." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in oynamakta hayli becerikli olduğu otuz bir oyununda kazanmak amacıyla plan yapması ve Bihruz Bey'i aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmaya yöneltmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların 'Oyunda talihi olan aşkta şanssız, oyunda talihi olmayan aşkta şanslı olur.' şeklindeki meşhur sözünü beyin dikkatli kulaklarına ulaştırıp oyunda yenilmeye kışkırtmaktan da sakınmazdı." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in planlı bir şekilde hareket ederek aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmayı seçmesi ve bu yüzden oyunu bilerek kaybetmeye çalışması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey de bu lâkırdıyı işittikçe -hayâli zaten hiçbir dakika gözünün önünden savrulmayan- sarışın hanımın talihine oynarken mesela kaba on dörtte yatar, otuzda on dörtte kâğıt çeker, partiyi zorla kaybederdi." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunda planlı bir şekilde davranarak pazar gününü buluşma günü olarak belirlemesi ve bu plan dahilinde o gün Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Çamlıca'nın sahip olduğu tabii özellikler nedeniyle halkın planlı bir şekilde hareket ederek fiziksel ve ruhsal sağlık için önemli olduğunu düşündükleri Çamlıca'ya gelmeleri şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü addolunmaya liyakati olan yüksek bir noktadan aşağıya ve yukarıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın binbir farklı tecellisini temaşayla ruh ve gönlünü ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri dalga dalga gelen halk…" (ÜK, s. 143-144).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman nasıl hareket edeceğine yönelik plan yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek… Sonra da dışarısında *an vuvatür* bir iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti." (ÜK, s. 144-146).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'a Paris'e gitmeyi planladığını söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Avrupa'ya gitmedim, fakat bir iki hafta sonra Paris'e gitmek istiyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'a Paris'e gitme planından bahsetmesi ve şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Paris'e gitme nedenim yakında lâzım olacak bazı şeyleri kendim beğenip almak…" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı uygun bir yerde bekleme planıyla arabasını ileri yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı biraz ileriye yürüttü. 'Siyeh-çerde'yi orada beklemek üzere hayvanlara 'ıstop!' emrini verdi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine plan yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşma hususunda kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği planlı hareket şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmedi acaba!.. Niçin?.. Ne sebeple?.. Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil mi idi?.." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve planlı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve planlı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda planlı bir biçimde davranmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…" (ÜK, s. 150).

Âşık olduğu kadının kendisine darılmasına neden olabilecek bir ibare olup olmadığını anlamak amacıyla Bihruz Bey'in daha önce yazdığı mektupların müsveddelerine bakması ve bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunları okumadan maksadı ise içindekilerde 'siyeh-çerde' sevgilisinin kırılmasına neden olacak bir fena lâkırdı, bir çirkin ifade, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya özgü idi." (ÜK, s. 154-155).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in planlı bir tutum benimseyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in yerine getirmesi gereken sorumluluklar konusunda planlı olması ve kaleme gitmek amacıyla sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in arabacıdan planlı olmasını istemesi ve akşam saat tam dokuzda orada bulunmasını tembih etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabadan inerken akşam üzeri saat dokuzda orada bulunmasını *koşe*ye tembih ettikten sonra kendisi vapura girdi…" (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in planlı bir biçimde davranarak anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek isteyen Bihruz Bey'in planlı bir şekilde hareket ederek Keşfi'nin kalemde bulunmayacağı erken bir saatte işe gitmesi ve bu davranışının nedeni şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zira kuruntusu Bihruz Bey'e diyordu ki: 'Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin aşk mektubunun onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*dır. O halde sen bersiyeyi Keşfi Bey oradayken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan* çocuğun *trahizon*u ile iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için o oradayken sakın 'bersiye'den kimseye söz açma!..'" (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları planlı bir biçimde hareket ederek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları planlı bir biçimde hareket ederek kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, planlı bir biçimde hareket ederek kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığını araştırmaları gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona bir mektup yazmaya karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Alber Kun'un mağazasından bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston ve iki şemsiye siparişi vererek bunların köşke gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in bu planlı tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...on beş güne kadar yetmiş seksen liralık bir *akont* vereceğini beyan ile beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emir ile oradan da çıktı." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek ve Periveş Hanım'a rast gelebilmek için haftalık bir program yapan Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçe, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Millet Bahçesi'ne gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya gidilerek yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve dönüşte Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşam üzeri Millet Bahçesi'ne yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine alışıldık saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve sonrasında Millet Bahçesi'ne gidilecek ve saat dokuza kadar orada dinlenilecek ve akşam üzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zamanda Fenerbahçe'ye gidilecek." (ÜK, s. 176-177).

Bihruz Bey, yazdığı özür mektubunu Periveş Hanım'a verebilmek ve ona tesadüf edebilmek için haftalık bir program yapar. Bu programa göre mesire mesire dolaşarak ona denk gelmeye çalışır. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in haftanın her gününde haberci gibi böyle mesire mesire dolaşmaktan amacı, görmeyi şiddetle arzu ettiği sarışın hanıma tesadüf etmek ve bu tesadüften maksadı ise hazırladığı mazeret mektubunu sunmaktı." (ÜK, s. 177).

Bihruz Bey yazdığı özür mektubunu Periveş Hanım'a verebilmek için günlük ve haftalık gezi programı yapar. Bu programa göre Bihruz Bey'in günlük seferlerinin cetvelini düzenlemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...bir sabah Bihruz Bey *kabine dö travay*ında günlük seferlerinin cetvelini düzenlemekle uğraşıyordu." (ÜK, s. 178).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in planlı bir şekilde davranarak bu duruma bir çözüm bulması ve konağı satarak para bulmayı hedeflemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çare yok gidip görmeli… Para bulacağımı söylemeli de beş on gün daha avutmalı… Aracıyı da buldurmalı." (ÜK, s. 179).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in planlı bir biçimde hareket ederek konağı satmaya karar vermesi ve böylece masraflarını yoluna koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'a rast gelmek amacıyla mesire yerlerini ziyaretten ibaret olan bir yolculuk cetveli düzenler. Bihruz Bey'in planlı bir biçimde davranarak istediği düzenlemeleri yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...tekrar yolculuk cetvelini eline aldı. Bir yarım saat uğraştı, istediği düzenlemeyi yaptıktan sonra yemeğe rağbet gösterdi." (ÜK, s. 180).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, dostlarıyla buluşmak ve ay ışığını seyretmek için geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'i de davet eder. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün* pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?.." (ÜK, s. 184).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey, Fenerbahçe'ye gelme sebebinin arkadaşlarıyla buluşmak olduğunu belirterek dostlarının saat dokuzda parkta olacaklarını ekler. Bu planlı davranış şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Benim gelişim ahbap hatırı için, dokuzda geleceklerdir, gelirler görürsünüz…" (ÜK, s.186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen geri döndü. Aceleyle arabasına çıktı. Terbiyeleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı." (ÜK, s. 188).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Sevdiği kadının öldüğünü öğrenmesiyle rahatsızlanarak yatağa düşmesinin ardından birkaç gün içinde iyileşmeye başlayan Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a dair sadece tek bir amacı kalır. Sarışın kadının mezarını bularak ondan özür dilemeyi, kendisini affettirdiğine inanıncaya kadar toprağının başında ağlamayı ve ona dua etmeyi amaçlayan Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in sarışın hanıma ait olarak artık yalnız bir emeli kaldı ki o da 'siyeh-çerde' münasebetsizliğinden dolayı gerçekleşen kusurunu affettirdiğine vicdanınca kanaat oluşuncaya kadar toprağının başında ağlamaya ve duaya devam etmekti." (DK, s. 207).

Sevdiği kadının ölüm haberinin ardından hastalanarak yatağa düşen ve sonrasında yavaş yavaş iyileşmeye başlayan Bihruz Bey, Keşfi Bey'den Periveş Hanım'ın mezar yerini öğrenmek ister. Bununla birlikte hüzünlü yüzünü ona göstermek istemediğinden fikir

yürütür ve birkaç gün beklemeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Onun için halinde tam bir sakinlik oluşuncaya kadar birkaç gün beklemek gerekiyordu." (DK, s. 207).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve bir an evvel köprüye ulaşmak için bir yol aramaya başlar. Planlı bir biçimde davranarak sahilde bulunan kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmeleri karşılığında iki lira vermeyi vaat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir.

> "İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu söz ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" (DK, s. 209).

Fenerbahçe'de Keşfi Bey ile karşılaşmasının üzerinden yaklaşık iki hafta geçer ve Bihruz Bey uzun bir aradan sonra Üsküdar'a gider. Sahildeki kayıkçılara kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerine karşılık iki lira vereceği sözünü verir. Kayıkta bulunan hamlacılar bütün güçlerini vererek köprüye ulaşmak için kürek çekmeye başlar. Hamlacıların bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hamlacılar da -vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için- son derece güç harcıyordu." (DK, s. 210).

Kayıkçıların Üsküdar'dan Sirkeci'ye getirdikleri Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı kaçırmamak için hemen bir arabaya binerek hızla köprüye doğru gider. Bihruz Bey'in bu planlı davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları gözetleyen bakışlarından ayırmaksızın Köprü'ye kadar hayli süratle gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanım'a tesadüf etmekti." (DK, s. 210).

Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı görmesinin ardından onun ölmediğini anlayan Bihruz Bey, bundan Keşfi Bey'e bahsetmek ve söylediği yalanı yüzüne vurmak için doğruca kaleme gider. Keşfi Bey o sırada odacıya gazetelerini birkaç günde bir vapura bırakmasını tembihlemektedir. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Gazetelerimi vapura bırakırsın, her gün değil a, iki üç günde bir… Ben kamarota tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir." (DK, s. 210).

Kalemden çıkmak üzere olan ve odacıya ne yapması gerektiği konusunda talimatlar veren Keşfi Bey, odacıdan Keşfi Bey'in adamına iletilmek üzere gazeteleri kamarota vermesini ve daha sonra kendisinin nerede olduğunun sorulması halinde İstanbul'da olmadığını söylemesini ister. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kamarotun adını bilmek lâzım değil… 'Bunlar Keşfi Bey'in adamına verilecek' dersin, işte o kadar… Bir de beni soran, görmek isteyen olursa İstanbul'da olmadığımı söylersin…" (DK, s. 211).

Kalemden çıkmadan önce Bihruz Bey ile sohbet eden Keşfi Bey, İstanbul'dan çıkarak İzmir'e gideceğini, oradan Beyrut'a ve ardından Şam'a geçeceğini söyler. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önce İzmir'e uğrayacağım, sonra Beyrut'a, oradan da Şam'a kadar gideceğim…" (DK, s. 211).

Kalemden çıkmadan önce Bihruz Bey ile sohbet eden Keşfi Bey, babasına ait bazı arazilerin satışını yapmak amacıyla İstanbul'dan çıkarak İzmir'e gideceğini, oradan Beyrut'a ve ardından Şam'a geçeceğini söyler. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pederin bazı işleri var… Arazi işleri… Satılacak, ayrılıp da satılacak uzun işler…" (DK, s. 211).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, iki buçuk aylık izin almasına rağmen işlerin tahmini üç, üç buçuk ay kadar sürebileceğini belirtir. Bu süre boyunca şehir dışında olmayı planlayan Keşfi Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İki buçuk ay için izin aldım, fakat zannederim işler üç, üç buçuk ay kadar sürecek…" (DK, s. 211).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, birkaç işi kaldığını ve onları bitirerek yarın serbest olmak istediğini belirtir. Bihruz Bey'den böylece müsaade ister. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık zaruri öyle… Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr* kalayım…" (DK, s. 212).

Kalemden çıkmak üzere olan Keşfi Bey'e eşlik etmek isteyen Bihruz Bey, sevdiği kadının mezarını öğrenmek gayesiyle köprüye kadar birlikte gitmeyi önerir. Keşfi Bey ise köprüye gitmeyeceğini ve birkaç yere uğrayacağını söyleyerek kalemden ayrılır. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Teşekkür ederim, lâkin ben köprüye değil yukarıya gideceğim, birkaç yere de uğrayacağım, geç kaldım, *pardon*!.." (DK, s. 214).

Keşfi Bey şehir dışına çıkacağını söyleyerek kalemden apar topar ayrıldığı için o gün sevdiği kadının mezarını öğrenemeyen Bihruz Bey bir hayli üzülür. Bütün düşünceleri her ne şekilde olursa olsun Periveş Hanım'ın mezarını öğrenme noktasında toplanır. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu nokta ise fani sevgilinin -her neye bağlı olursa olsun- mezarını öğrenmek maksadından ibaretti." (DK, s. 215).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey, bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in planlı olmaya yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'ya Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa'dan kendisine temiz bir araba bulup getirmesini ister. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Erkenden birisi gitsin, sen kendin gitsen daha iyi olur, bana bir temiz araba bul getir…" (DK, s. 224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'ya Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa'dan kendisine saat tam on ikide hazır bulunacak bir araba bulmasını ister. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ama on ikide araba burada bulunacak… Anladın mı?.." (DK, s. 224).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, sabah kalkarak önceden hazır bekleyen kiralık arabaya kurularak yola çıkar. Kadıköy'e emrini veren ve arabacıdan çabuk olmasını isteyen Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabaya girerken: 'Kadıköy'e… Çabuk olmalı!' emrini verdi." (DK, s. 225).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, bir araba kiralayarak Kadıköy'e doğru yola çıkar. Güzergâh boyunca arabacıya gerekli talimatları vererek yarım saat içinde gitmek istediği bağ evinin kapısına varır. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yirmi dakika içinde Kadıköy'e varıldıktan sonra Bihruz Bey arabacıya: 'Şu sokağa gir! Şuradan sap! Şu yoldan git…' diye diye bir bağ kapısının önünde arabayı durdurdu…" (DK, s. 225).

Bihruz Bey Kadıköy'den Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıkar. Mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Böyle bir durumla karşılaşabileceği uyarısını daha önce Bihruz Bey'e ilettiğini ekleyen Mösyö Kondoraki'nin bu planlı tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya maalesef mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini ise önceden yüce şahsınıza bildirmiştik. Alacağımızın sağlanması için böyle bir muameleye başvurmamıza dair mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz." (DK, s. 229).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Üç güne kadar borcun ödenmemesi halinde arabanın ve hayvanların satışıyla elde edilen gelirden borcun tahsil edileceğini bildirir. Mösyö Kondoraki'nin bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu durumda, üç güne kadar borcunuz olan yüz elli lirayı ödemeniz rica olunmaktadır. Bu defa da ricamız kabul olunmadığı takdirde arabanın ve hayvanların satışıyla, gelirinden, alacağımız olan paranın alıkonularak fazla bir şey kalırsa yüce şahsınıza gönderileceğini…" (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon fikir yürüterek doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu

> mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, arabayı tamir ettirmek için daha önce yaptığı gibi Kabataş'a geçmeye karar verir. Feribota binerek Kabataş'a geçer ve Feriköy'e Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gider. Andon'un bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu tecrübeden yararlanmak istedi. Vapuru araştırdı. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz hızla Feriköy'e vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti." (DK, s. 231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon fikir yürüterek hatanın kendisinde olmadığını ve doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Hesap yaparak Andon'a vermesi gereken maaş miktarını belirler ve arabacıya iletilmek üzere çekmeceden parayı tahsil eder. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek lâzım geliyordu. Bundan dolayı beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kütüphanesine giderek *armuvar*ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*a koydu *armuvar*ı da kilitledi." (DK, s. 233).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce vapura yetişmek ve ona Periveş Hanım'ın mezar yerini sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek sevdiği kadının defin yerini doğrudan doğruya sormaya karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saat kaç acaba?.. Beş buçuk… Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan evvel hareket etmez. Evet! Artık ne olursa olsun *direktöman* sorar öğrenirim." (DK, s. 235).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit geçiyor… Şimdi bir araba… Yarım saatte Üsküdar… Oradan iki çifte bir kayık… Doğru İzmir vapuru… Durmayalım…" (DK, s. 235).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak hazır olan arabaya biner. Yirmi dakika içinde Üsküdar'a vararak kayık iskelesine doğru gitmeye başlar. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bindi. Üsküdar'a doğru gitti. Yirmi dakika sürmedi Üsküdar iskelesine vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu." (DK, s. 236).

Keşfi Bey'i bulmak için iskeleden kalkış hazırlıklarına başlayan bir vapura giren Bihruz Bey, daha önce babasıyla sık sık deniz yolculuğu yapmış olduğundan vapurdaki mevcut izdihamdan etkilenmez. Bihruz Bey'in izdihama rağmen hareketini asla şaşırmayarak planlı bir biçimde yoluna devam etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey merhum paşa pederiyle sık sık deniz yolculuğunda bulunduğundan bu yolun, bu alemin yabancısı olmadığından vapurun içinde teessüf ettiği izdihamdan dolayı hareketini asla şaşırmayarak doğruca birinci sınıf yolcularına ayrılmış salona girdi." (DK, s. 239).

Bihruz Bey'in kendisini aradığı saatlerde Keşfi Bey bağında inşa ettirmek üzere olduğu köşk, kahve ocağı ve kameriyenin kazı işleriyle ilgilenmekte ve inşaatın planlarıyla meşgul olmaktadır. Keşfi Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Keşfi Bey bağının bir tarafında -bir köşk ve bir kahve ocağı ile bir de kameriyeden ibaret olmak üzere- inşa ettireceği özel bir dairesinin kazı işlerine bakmakla beraber inşaat kalfasının sunduğu planın değişiklikleriyle uğraşıyordu!" (DK, s. 240-241).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey'i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in planlı bir biçimde davranarak her sabah okuma odasında bir müddet ders çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...itinasızca gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak…" (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in planlı bir biçimde davranarak akşam yemeğinden sonra Mösyö Piyer ile bir iki saat ders çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Bihruz Bey Keşfi Bey'i bulamadığı günün sonrasında yeni bir hayata başlar ve düzenli bir şekilde yaşamaya bir hayli alışır. İçinde bulunduğu düzenden memnun olan Bihruz Bey'in tek planı sevdiği kadının mezarını öğrenmek ve ardından onu sürekli ziyaret etmektir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle vicdanını rahatlatıp hicran yükünü hafifletmekten ibaretti." (DK, s. 245).

Bihruz Bey annesinin kendisiyle konuşmak istediğini öğrenince doğruca onun odasına gider ve konuşmaya başlarlar. Annesinin yağız atları ne yapmak istediği sorusuna karşılık Bihruz Bey onları satmayı düşündüğünü söyler. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir müşteri bulursam satacağım…" (DK, s. 245).

Bihruz Bey'in annesi yağız atların seksen liraya satışı konusunda oğluyla anlaşmaya varır. Bunun üzerine oğluna daha önce vermeye söz verdiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak

beyaz bir ipek mendil içinde verir. Hayvanların parasını konağa taşındıktan sonra vereceğini ekleyen valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu paralar geçenlerde vaat ettiğim yüz elli liradır. Hayvanların parasını da konağa taşındıktan sonra vereyim olmaz mı?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Süleymaniye'deki konağa gitmek istemektedir. Yağmurların sıkça yağmaya başlaması, havaların serinlemesi ve Ramazan'ın yaklaşmasından hareketle fikir yürüterek İstanbul'a dönme vaktinin geldiğine karar verir. Çamlıca'da Ramazan geçiremeyeceğini belirten valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın önümüz Ramazan… Bilirsin ya ben camilere giderim… Burada nasıl olur?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un sık sık gezintiler yapmak istemesi üzerine annesi fikir yürüterek Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı ve Direklerarası'nın gezmek için çok güzel yerler olduğunu söyler ve onu ikna etmeye çalışır. Valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'deki konağa dönme kararından sonra Bihruz Bey fikir yürütür ve götüreceği eşyaları toplaması için Mişel Ağa'ya talimatlar vermeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ben de Mişel'e *ordr* vereyim de benim gidecek eşyamı *ambale* etsin." (DK, s.247).

Annesiyle konuştuktan ve Süleymaniye'ye dönmeyi kararlaştırdıktan sonra Bihruz Bey, sabah erken kalkıp ders çalışmak istediğini söyleyerek yatmak üzere odasına gider. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Yatma vakti geldi, sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım…" (DK, s.248).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Annesini kırmayarak Süleymaniye'ye taşınmaya razı olan Bihruz Bey, ufak tefek eşyaların kırılmayacak şekilde ambalajı işini Mişel Ağa'nın sorumluluğuna ve götürmeyi düşündüğü elbiselerin meşin sandıklara yerleştirilmesi işini de dadı kalfanın, Reşkidil'in ve Nalişger'in yardımseverliğine bırakmaya karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...ufak tefeğin taşınma sırasında kırılmayacak bozulmayacak surette *ambalaj*ı işini Mişel Ağa'nın yetenekli ve yetkin sorumluluğuna ve çamaşıra, elbiseye dair olarak konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi meselesini de dadı kalfa ile Reşkidil'in, Nalişger'in yardımsever ellerine havale ile…" (DK, s. 248-249).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın planlı bir biçimde davranarak böyle bir işe girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Konağın bahçıvanının özenle hazırlayıp getirdiği gül buketini seyre dalan Bihruz Bey, sarı güllerden birini Periveş Hanım'a benzetir. Bu nedenle hasreti yenilenir ve Graziella'yı tekrar okumak ister. Graziella'daki İlk Nedamet şiirinden usanan Bihruz Bey fikir yürütür; bunun ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü olması gerektiğine karar vererek o şiirleri elde etme hevesine düşer. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu *rögre*nin ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olması gerektiğinden onları tedarik ederek okuma hevesine düştü." (DK, s. 250).

İkinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerini bulmak için hazırlanarak evden çıkan Bihruz Bey Beyoğlu'na gider ve önce terziye, kunduracıya ve tuhafiyeciye uğrayarak hesap öder. Burada işi bittikten sonra kitapçı Vik'in dükkânına giden Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Terzi Mir'e, kunduracı Heral'e, tuhafçı Alber Kun'a uğrayarak yirmi, otuz, kırk liralık bir hesap ödemesinden sonra Tekke civarındaki kitapçı Vik'in dükkânına gitti." (DK, s. 250).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı kitapçı Vik'ten satın alan Bihruz Bey, kitapların paket yapılarak Beyoğlu'ndaki Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Hakkınız var… Kitapları sarınız bağlayınız da Beyoğlu'nda (...) numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler…" (DK, s. 252).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik, beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeye karar verir. Kitapçı Vik'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

Kitapçı Vik'in dükkânından çıkan Bihruz Bey Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların Süleymaniye'deki konağa gönderilmesi talimatını verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey oradan çıktıktan sonra tekrar Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların derhal konağa gönderilmesini tembih etti…" (DK, s. 252).

Öğrencisinin isteği üzerine külliyattan bir şiir okumaya başlayan Mösyö Piyer, bir aralık Bihruz Bey'in uyuduğunu fark ederek onu uykusundan uyandırmamak için yavaşça salondan çıkmaya karar verir. Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kitabı bir süreliğine elinden bıraktığı zaman Bihruz Bey'i mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnunu basa basa yürüyerek salondan çıktı." (DK, s. 259).

Bihruz Bey'in Küçük Çamlıca'dan Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte kendisi gibi çeşitli yazlıklarda bulunan arkadaşları da Ramazan'ın gelmesi ile birer birer kışlıklarına taşınmaya başlar. Bihruz Bey'in ve arkadaşlarının bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sene eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin gelmesi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden önce kışlıklarına dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler…" (DK, s. 260).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giderek Mişel'i çağırtır. Herhangi birinin gelerek kendisini sorması halinde Mişel'den rahatsız olduğunu ve haremde dinlendiğini söylemesini isteyerek meşgul olduğunu belirtir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz bir akşam yine yalnızca yemek yedikten sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için 'Rahatsızdır, haremdedir,' denilmesini tembih etti." (DK, s. 262).

Hilalin görülmesiyle birlikte Ramazan'ın gelişi kesinleştiğinden mahalle bekçileri bu ayın gelişini halka haber vermek üzere davullarla ilana çıkar. Bekçilerin bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika o akşam hilalin görünmesi ile Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini şehrin adetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı." (DK, s. 262).

Ramazan'ın gelişinden davulların ilanıyla haberdar olan Bihruz Bey otuz gün boyunca oruç tutmaya, camiye gitmeye, ibadet etmeye ve kalabalık gezinti yerlerine mümkün olduğunca gitmemeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beyazıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!.." (DK, s. 263).

Sahur vakti dadı kalfa ile sohbet eden Bihruz Bey, oruç tutmaya karar verdiğini ve otuz gün boyunca niyetini hiç bozmayacağını söyler. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niyetimi hiç bozmayacağım, otuz gün boyunca tutacağım…" (DK, s. 263).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında rengârenk şemsiyeleri ve feraceleriyle dikkat çeken kızların tacize uğramamak için topluca bulunmaya önem vermeleri ve bu planlı tutumları şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...ekserisi ipekli parlak kumaşlardan rengârenk şemsiyeleri, feraceleriyle ve tülden ince ve nâzik, allıktan lâtif ve şeffaf yaşmaklarıyla öbek öbek kenarları tutmuş olan Havva'nın işveli kızlarının, tacizkâr ellerin musallat olmasından uzaklaşmak için, bahar ağaçlarının kıyı bucak yerlerinde topluca bulunmaya eğitimli olan hassas çiçeklerini andırırcasına, aleme kendilerini hem göstermek hem de göstermemek gibi birbirine zıt iki tavrı güzelce bir araya getirmek hususundaki gösteriş ve oyunları…" (DK, s. 267).

Bihruz Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği kitabı ilk önce öğretmeninin okumasını ister. Daha sonra kendi kendine okuyacağını söyleyen Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rica ederim siz başlayın da sonra da ben kendi kendime okurum…" (DK, s. 270).

Beyazıt'tan konağa dönen Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer eski bir aşk romanı verir. Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği bu kitabı ilk önce ondan dinlemek ister. Bunun üzerine iftara yarım saat olduğunu öğrenen Mösyö Piyer, beş on sayfa okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise beş on sayfa okuyabiliriz…" (DK, s. 270).

Son zamanlarda Bihruz Bey'in aşk konularına olan ilgisizliğini fark eden ve yakın zamanda arabasını ve hayvanları borç karşılığında sattığını öğrenen Mösyö Piyer, beyin kendisinden de usanacağından korkarak buna bir çare düşünmeye başlar. Bunun üzerine fikir yürüterek Bihruz Bey'e aşk romanları getirmeye ve böylece onun arzu ve heveslerini diri tutmaya karar verir. Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu çare ise ara sıra bazı arzu uyandıran romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayı ise gama yakalanmış olan arzu ve heveslerini canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi alıştırmaktı." (DK, s. 271).

Bihruz Bey'in kendisinden usanmasını ve dersleri bırakmasını engellemek için ona aşk romanları getirerek öğrencisinin arzu ve heveslerini diriltmeye karar veren Mösyö Piyer,

beyin mali durumu şüpheli olduğundan yeni ve pahalı kitaplar almak yerine buna bir çözüm düşünür. Bunun üzerine fikir yürüterek bazı tanıdıklarından aşk kitapları ödünç almaya ve Bihruz Bey'e getirmeye karar verir. Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden Mösyö Piyer bazı ahbaplarında da bulabileceği o türlü kitapları ödünç alıp öğrencisine getirmeyi düşünüyordu." (DK, s. 271).

Bir akşam kâğıt aramak için açtığı sandığında eski bir kitap bulan Mösyö Piyer, bunun *Manon Lesko* romanı olduğunu anlayınca kitabı Bihruz Bey'e götürmeye karar verir. Cuma günü konağa giderken kitabı da yanına alan Mösyö Piyer'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitabı muayenede *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görünce aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı!" (DK, s. 271).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

Bihruz Bey'in isteği üzerine *Manon Lesko* romanını okumaya devam eden Mösyö Piyer, kitabı beş saat ara vermeden okuması sebebiyle bir hayli yorulur. Bunun üzerine biraz dinlenmek ister ancak Bihruz Bey o gece romanın tamamını dinlemeyi planladığından öğretmenini tekrar çalışmaya odasına doğru götürmek ister. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise romanı o gece tamamen dinlemek emelinde bulunduğundan Mösyö Piyer'i tekrar *kabine dö travay*a götürmek üzere davrandığı sırada…" (DK, s. 273).

Mösyö Piyer'in okumaya başladığı *Manon Lesko* romanından çok etkilenen Bihruz Bey, devamını çok merak ettiğinden kitabı o gece bitirmeye kesin karar verir. Bunun üzerine çalışma odasına giderek öğretmeni Mösyö Piyer'in kaldığı yerden hikâyeyi okumaya başlar. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey romanı mutlak bu gece bitirmek istiyordu, onun için *kabine dö travay*a yalnızca gitti. Kitabı kaptığı gibi hareme girdi. Yatak odasına çıktı. Soyundu. Oda kapısını sürmeledi. *Şezlong*un üzerine uzandı. Mösyö Piyer'in bıraktığı yerden romanı okumaya başladı." (DK, s. 273).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın planlı bir biçimde davranarak Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırması ve ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Sevdiği kadının mezarını öğrenemeyeceğini fark eden Bihruz Bey, hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde gezinerek böylece bir teselli bulmak ister. Bunun üzerine dadı kalfa ile konaktan birkaç hizmetçi alarak Küçük Çamlıca'daki köşke gitmeye karar veren Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkar alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı…" (DK, s. 276).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa, beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

Vezneciler'deki kalabalık nedeniyle bir köşede bir süre beklemek zorunda kalan Bihruz Bey, o sırada daha önce Üsküdar vapurunda gördüğü ve sevdiği kadının ablası olduğunu öğrendiği kadının önünden geçtiğini görür. Bunun üzerine iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek ve bu fırsatı kaçırmamak için kadını takip etmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkilini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete girişti." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kişiden saygıyla söz eden ve kırmızı şemsiyeli kadından da kız kardeşinin mezar yerini kendisine söylemesini isteyen Bihruz Bey'in bu planlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Nasıl söyleyim?.. Kız kardeşinizin… Of! Söyleyemiyorum… Ah! Mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz, lâkin emin olunuz ki kız kardeşiniz… Ah! Bir *anj* gibi *şast* olarak gitmiştir…" (DK, s. 279).

4.1.2.6. Takım Ruhu Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Takım ruhu, belirli bir amacı gerçekleştirebilmek için birden fazla kişinin aynı gaye çerçevesinde hareket etmesidir. Takım olabilmek, kendi bireysel çıkarlarından feragat edebilmeyi ve ekibin ortak başarısını düşünebilmeyi gerektirir. Takımda yer alan bireylerin iletişim ve koordinasyonlarının güçlü olması çok önemlidir. Ortak bir misyon ve vizyon belirleyen takım, bu hedefleri hayata geçirebilmek uğruna kenetlenerek birlikte çalışır. Bir takımın içinde yer alan insan, hem bir birey olarak varlığı gösterir hem de bir ekibe dahil olma duygusunu yaşar. Takım ruhunun kişiye kazandırdığı özellikler arasında dayanışma, paylaşma, ait olma, özgüven, açık fikirli olma ve değişime açık olma gibi özellikler bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen takım ruhu değerinin işlenme sıklığı tablo 4.7'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 7. Araba Sevdası'nda Takım Ruhu Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Takım Ruhu	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	0
Üçüncü Kısım	4
Dördüncü Kısım	4

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in fikir yürüterek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi ve takım ruhuna uygun bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları takım ruhuna uygun bir biçimde davranarak ona yardım etmeye çalışır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Soru üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları takım ruhuna uygun bir biçimde hareket ederek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, takım ruhuna uygun bir şekilde davranarak kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Fenerbahçe'de Keşfi Bey ile karşılaşmasının üzerinden yaklaşık iki hafta geçer ve Bihruz Bey uzun bir aradan sonra Üsküdar'a gider. Sahildeki kayıkçılara kendisini vapurdan evvel

köprüye yetiştirmelerine karşılık iki lira vereceği sözünü verir. Kayıkta bulunan hamlacılar bütün güçlerini vererek köprüye ulaşmak için kürek çekmeye başlar. Hamlacıların takım ruhuna uygun bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hamlacılar da -vaat edilen iki lirayı değilse de iki mecidiyeyi olsun hak etmek için- son derece güç harcıyordu." (DK, s. 210).

Bihruz Bey'in hem komşusu hem de dostu olan Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey ve Malik Efendi isimlerinde arkadaşları vardır. Bihruz Bey arkadaşlarını kış akşamları konakta ağırlar ve uzun süre kâğıt oynayarak birlikte vakit geçirirler. Bihruz Bey ve arkadaşlarının takım ruhu içerisinde oyun oynaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey, Malik Efendi Bihruz Bey'in konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları ekser akşam Bihruz Bey'in konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara kadar bir hoşça vakit geçirirler…" (DK, s. 260).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in takım ruhuna uygun bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in takım ruhuna uygun bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

4.1.2.7. Zamanı İyi Kullanma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Zaman kavramı Türkçe Sözlük'te "bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit" (TDK, 2011, s. 2641) olarak tanımlanmaktadır. Zaman, üzerinde en çok düşünülen ve mahiyeti tam olarak bilinememekle birlikte önemi üzerinde görüş birliğine varılan bir kavramdır. Telafisi mümkün olmayan zaman, ancak gereğince idrak edilip değerlendirildiğinde doğru kullanılabilir. Zamanın önemini ve değerini idrak

eden toplumlar maddi ve manevi yönden ilerleyerek yükselmekte ve diğer toplumlara öncü olmaktadır. Bunu başaramayan toplumlar ise zamanın gerisinde kalarak öncü toplumlara tabi olmak zorunda kalmaktadır. Toplumsal başarı ve ilerlemenin yanında bireysel başarı ve ilerlemenin de en temel esaslarından biri zamanı iyi kullanmadır. Zira zamanı iyi ve doğru kullanabilen bireyler, hedeflerine daha önce ulaşmakta ve daha başarılı olmaktadır. Başarı ile zamanı iyi kullanma arasındaki bu korelasyon aynı zamanda kişinin motivasyonunu ve disiplinini artırmakta ve hayatını daha kolay düzenlemesine ve planlı yaşamasına yardımcı olmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen zamanı iyi kullanma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 8. Araba Sevdası'nda Zamanı İyi Kullanma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Zamanı İyi Kullanma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	2
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	11

Çamlıca Bahçesi'nin baharda açılacağı haberini alan İstanbul halkının açılış öncesi hazırlıklarını zamanı dikkate alarak yapmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…zevke ve eğlenceye düşkün gençler ve özellikle böyle eğlenceleri erkeklerden birkaç kat ziyade aramaya tabiatları gereği mecbur olan hanımlar, belirlenmiş zamanın gelmesini bekleyerek elbiseyle, süsle alâkalı hazırlıklara gereği gibi hararet vermişler." (BK, s. 49).

Bihruz Bey'in arabacısının zamanında müdahale ederek uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Periveş Hanım'ın arkadaşı olan Gülşeker Hanım'ın iyi bir zaman yönetimi yaparak landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşacağı için bir gün önceden hazırlıklara başlaması ve zamanı iyi kullanması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiğinde Periveş Hanım'la görüşememesinin ardından zamanı iyi kullanarak yarım saate kalmadan köşküne dönmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...hayvanları kırbaçladı, şimendifer süratiyle arabasını sürdü, yarım saate varmadı köşke ulaştı." (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey'in zamanını iyi kullanarak yirmi dakika içinde varmak istediği iskeleye ulaşması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabasına kuruldu, Kadıköy'e doğru lüzumu kadar süratle giderek yirmi dakikada iskeleye ulaştı." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in arabacıdan zamanını iyi kullanmasını istemesi ve akşam saat tam dokuzda orada bulunmasını tembih etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabadan inerken akşam üzeri saat dokuzda orada bulunmasını *koşe*ye tembih ettikten sonra kendisi vapura girdi…" (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in zamanını iyi kullanarak kaleme erken gitmesi ve o saatte henüz çoğu kâtibin, başkatibin ve denetmenin kalemde bulunmaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit erken olduğundan kâtiplerin çoğu, başkatip, denetmen henüz gelmemiş ve kalemde bulunanlar beş altı efendiden, beyden ibaret olup resmen işe başlanmamıştı." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in zamanını iyi kullanarak anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey, Berber İzidor'a giderek saçlarını kestirir. Sonrasında hemen bir araba bularak vapura yetişir ve Kadıköy'e varır. Bihruz Bey'in zamanını iyi kullanarak Kadıköy'den doğruca evine gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...arabasına kurulduğu gibi -artık Fenerbahçe'ye veya başka bir mesireye rağbet göstermeyerek- doğruca köşke gitti." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek ve Periveş Hanım'a rast gelebilmek için haftalık bir program yapan Bihruz Bey'in zamanını iyi kullanarak kurduğu bu mesire düzeni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Cuma ve pazar saat yedide köşkten çıkılarak Fenerbahçe, Haydarpaşa, Duvardibi mevkilerinin her birinde yarımşar saat bulunulduktan sonra saat dokuz buçukta Millet Bahçesi'ne gelinip akşama kadar orada eğlenilecek. Cumartesi ve salı yine o saatte köşkten çıkılarak doğruca Göksu'ya gidilerek yarım saat eğlenildikten sonra Küçüksu'ya gelinip dokuza kadar orada beklenilecek ve dönüşte Havuzbaşı'na dahi uğranılıp akşam üzeri Millet Bahçesi'ne yetişilecek. Pazartesi ve perşembe günleri yine alışıldık saatte köşkten çıkılıp Çamlıca'ya ve sonrasında Millet Bahçesi'ne gidilecek ve saat dokuza kadar orada dinlenilecek ve akşam üzeri Duvardibi'ne ve oradan Haydarpaşa'ya ve ezana yakın bir zamanda Fenerbahçe'ye gidilecek." (ÜK, s. 176-177).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve kendisini bir an evvel köprüye ulaştıracak bir yol aramaya başlar. Sahilde bulunan kayıkçıların zamanı iyi kullanarak yirmi dakika içinde karşıya geçebileceğine dair Bihruz Bey'e söz vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyefendi! Buyurun sizi şu piyade ile götüreyim, kalafattan yeni çıktı, yirmi dakikada İstanbul'a varırız! -Gel ağabey! İki çifte gidelim. -Bana iki çeyrek ver, vapur köprüye varmadan seni Sirkeci'ye çıkarayım…" (DK, s. 209).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve bir an evvel köprüye ulaşmak için bir yol aramaya başlar. Sahilde bulunan kayıkçılardan zamanı iyi kullanarak kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerini istemesi ve karşılığında da onlara iki lira vermeyi vaat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir.

> "İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu söz ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" (DK, s. 209).

Kayıkçıların Üsküdar'dan Sirkeci'ye getirdikleri Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı kaçırmamak için hemen bir arabaya binerek hızla köprüye doğru gider. Bihruz Bey'in zamanı iyi kullanmaya önem veren bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rast getirdiği bir arabaya bindi. Yolları gözetleyen bakışlarından ayırmaksızın köprüye kadar hayli süratle gitti. Bu gidişten meram Periveş Hanım'a tesadüf etmekti." (DK, s. 210).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, birkaç işi kaldığını ve onları bitirerek yarın serbest olmak istediğini belirtir. Bihruz Bey'den böylece müsaade ister. Keşfi Bey'in zamanı iyi kullanmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık zaruri öyle… Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr* kalayım…" (DK, s. 212).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, sabah kalkarak önceden hazır bekleyen kiralık arabaya kurularak yola çıkar. Kadıköy'e emrini veren ve arabacıdan çabuk olmasını isteyen Bihruz Bey'in zamanı iyi kullanmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabaya girerken: 'Kadıköy'e… Çabuk olmalı!' emrini verdi." (DK, s. 225).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, bir araba kiralayarak Kadıköy'e doğru yola çıkar. Güzergâh boyunca arabacıya gerekli talimatları vererek yarım saat içinde gitmek istediği bağ evinin kapısına varır. Bihruz Bey'in zamanı iyi kullanarak kısa süre içinde bağ evine varması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yirmi dakika içinde Kadıköy'e varıldıktan sonra Bihruz Bey arabacıya: 'Şu sokağa gir! Şuradan sap! Şu yoldan git…' diye diye bir bağ kapısının önünde arabayı durdurdu…" (DK, s. 225).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in zamanı iyi kullanmaya önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit geçiyor… Şimdi bir araba… Yarım saatte Üsküdar… Oradan iki çifte bir kayık… Doğru İzmir vapuru… Durmayalım…" (DK, s. 235).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak hazır olan arabaya biner. Yirmi dakika içinde Üsküdar'a vararak kayık iskelesine doğru gitmeye başlar. Bihruz Bey'in zamanı iyi kullanarak kısa bir sürede iskeleye varması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bastonunu aldığı gibi merdivenden indi. Bahçeyi geçti. Arabaya bindi. Üsküdar'a doğru gitti. Yirmi dakika sürmedi Üsküdar iskelesine vardı. Arabadan inip kayık iskelesine doğruldu." (DK, s. 236).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce iskelede onunla görüşmek isteyen Bihruz Bey evden çıkarak yirmi dakika içinde Üsküdar iskelesine varır. Üsküdar'daki kayıkçıların Bihruz Bey'e vaktiyle yetişme sözü vermesi ve zamanı iyi kullanmaya önem vermeleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sen merak etme vaktiyle erişiriz… Yolculuk mu var?.. Yoksa birisine mi bakacaksın?.." (DK, s. 237).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları önceden yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın zamanı iyi kullanmaya önem vererek hazırlıkların çoğunu önceden bitirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Bihruz Bey'in Küçük Çamlıca'dan Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte kendisi gibi çeşitli yazlıklarda bulunan arkadaşları da Ramazan'ın eylüle denk gelmesi ile erkenden kışlıklarına taşınmaya başlar. Bihruz Bey'in ve arkadaşlarının zamanı iyi kullanmaya önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sene eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin gelmesi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden önce kışlıklarına dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler…" (DK, s. 260).

4.1.3.Hazcılık

4.1.3.1.Estetik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dilimize Fransızcadan geçen estetik kavramı Türkçe Sözlük'te "sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat" (TDK, 2011, s. 821) olarak tanımlanmaktadır. Estetik, duyular yoluyla güzelliği algılamak ve kavramaktır. Tabiatı gereği gördüğü, duyduğu, tattığı, dokunduğu ve hissettiği her şeyde güzeli arayan insanoğlu, aslen estetik kavramına yabancı değildir. Estetikle çepeçevre kuşatılmış olan insan, ürettiği ve geliştirdiği faaliyetlerde bu duyguyu temel almaktadır. Sanat, spor, mimari, edebiyat, müzik ve bilim gibi alanlarda eserler veren insanlık; güzele ve iyiye ulaşmayı amaç edinerek bu gelişimi göstermiş ve bu sayede bir medeniyet inşa edebilmiştir.

Cevizci'ye göre (2010, s. 172) "Kişi, hayatı boyunca üç temel ilgisinin peşinden gider: hakikat, iyilik, güzellik. Güzellik kavramı, insanın estetik tutumunun odak noktasını oluşturmaktadır." Estetik ve düzen atomlardan gezegenlere kadar mevcut her varlıkta bulunmaktadır. İnsanda estetik duyguların oluşması ve gelişmesi, içinde doğup büyüdüğü dünyada var olan güzelliği ve nizamı görebilmesi, fark edebilmesi ve değerlendirebilmesiyle başlar. Tabiattaki ve kendisindeki estetiği fark eden insan, yaşamı boyunca bu estetikten ayrılmak istemez. Yaptığı ve ürettiği tüm işlerde algısı ve ilgisi oranında estetik duygularıyla hareket eder. Duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimlerinde dahi bir estetik bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen estetik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.9'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 9. Araba Sevdası'nda Estetik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Estetik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	31
İkinci Kısım	51
Üçüncü Kısım	26
Dördüncü Kısım	44

İstanbul'da kurulan ve açıldığı zaman halkın her kesiminin rağbet ettiği ilk bahçe olan Çamlıca Bahçesi'nin sahip olduğu güzellik anlatılırken onun estetik nitelikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bahçenin yalnız meydana geldiği tarihte güzel görünmesi fikriyle değil, ileride yani zamanlar gelip geçtikçe ağaçların, ormanların büyüyerek kazanacakları hale göre letafetlerini daima artırarak muhafaza eyleyebilmesine dair ileri görüşlülükle icra olunan iç bölümlenmelerine ve o büyüklü küçüklü tarhlarının orantılılığına ve konumlanmalarına bakarak ilk olarak düzenlemesini üstlenen usta tabiat sever kim ise sanatını alkışladıktan sonra her tarafı birer birer dikkat ve beğeniyle temaşa etmeye başlarsınız." (BK, s. 48).

Çamlıca Bahçesi'nin ihtiva ettiği güzellik ve estetik betimlenirken kenarlara özenle dikilip büyütülen ağaçların bahçede oluşturduğu görüntü şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "…çeşit çeşit ağacın ve bazı yerlerde bakışın ışığının değil güneş ışınlarının bile içerisine kolaylıkla nüfuz edemeyeceği surette sıklaşmış ormancıkların etrafında dolaşır; bunları ziyadesiyle gönlünüze uygun bulursunuz." (BK, s. 48).

Bahçede bulunan kameriyeye benzeyen bir yapı ile küçük küçük binaların varlığından ve bunların estetik özelliklerinden şöyle bahsedilmektedir:

> "Bunlardan kameriyeye benzeyen şeyin -özel günlerde müzik icrası için çağrılacak-çalgıcı takımına mahsus bir yer ve o kulübelerin de bahçe dahilinde yiyecek ve meşrubat satmak için yapılmış *büfe*ler olduğunu anlar, bunları da beğenirsiniz." (BK, s. 48).

Bahçenin daha ileri kısımlarında yer alan göl, adacık, küçük köprüler ve bir köşkten beğeniyle söz edilirken aynı zamanda bir gazinoya da sahip olan bahçenin güzelliği şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Azıcık daha ileri gidince bir büyük *lak*, onun ortasında gönlünüze göre bir adacık, bu adayı kenara bağlamak üzere tertipsiz bir şekilde çitten yapılmış tabii güzel köprüler ve adanın üzerinde yine işlenmemiş ağaç dal ve kütüklerinden inşa olunmuş zarif bir köşkün fakına varır, bunlardan da aşırı hoşlanırsınız. En sonra yukarıki kapıdan çıkarak sözünü ettiğimiz meydancığı geçip set üzerine çıkar, evvelce gördüğünüz binayı da yakından temaşa ettiğiniz ve bunun da bahçeye bağlı bir *gazino* olduğunu öğrendiğinizden bahçenin her suretle mükemmeliyetini kabul edersiniz." (BK, s. 49).

Çamlıca Bahçesi'nin mevcut kalabalığın bir arı kovanını andırdığını belirten Recaizade Mahmut Ekrem, bahçede bulunan kadınları da çiçeğe benzetmektedir:

> "…taife-i lâtifeye mensup olanlar bahar çiçekleriyle rekabet eder gibi en parlak, en güzel renkler içinde ve üçü beşi bir yerde çiçekler gibi iki taraflarına salınarak gezinirler…" (BK, s. 50).

Bahçenin içinin sahip olduğu güzellik ve estetik haricinde bahçenin dışında cereyan eden olayların estetik yönü şu şekilde betimlenmektedir:

> "Bahçenin dışarısına gelince o da bir başka alem idi: Süslü hanımları, şık beyleri taşıyan birkaç yüz kadar araba, bahçenin etrafını kuşatarak hareketli bir zincir gibi birbiri ardında aralıksız ve iç içe geçmiş bir şekilde dönerlerdi." (BK, s. 50).

Bahçenin bazı eksikliklerine rağmen estetik niteliklerinin halkta açıldığı ilk anda karşılık bulması ve büyük bir beğeniyle karşılanması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Vakıa o tarihte ağaçlar daha pek genç ve belki çocuk, ormanlar ise pek seyrek olmakla birlikte, bitki türleri içerisinde manzara güzelliğine sahip ve bahçeyi süslemeye yarar ağaçlar, çiçekler ve çimenlerin makbul ve itibarlı her cinsini içinde bulundurduğu için, tabiat denilen bahar ülkesinin özellikle seçilmiş bir derlemesi gibi bakılmaya lâyık olan ve fazla olarak içinde lak ve köşk gibi bakışları başkaca memnun edecek şeyleri ve özellikle istirahat ve huzur arzu edenler için yer yer sandalyeleri, kanepeleri bulunan bu bahçe, halkın diğer seyir yerlerine olan rağbetini tamamıyla kendisine çekmişti." (BK, s. 50-51).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde bulunan temaşacılardan biri olması ve güzel giyimli vaziyeti şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bu temaşacıların içinde yaklaşık yirmi üç, yirmi beş yaşlarında bir genç top simalı, saz benizli, elâ gözlü, kara saçlı, az bıyıklı, kısaca boylu, güzel giyinmiş bir bey görülürdü." (BK, s. 52).

Bihruz Bey'in giyimine çok özen göstermesi ve her daim güzel ve süslü görünmek için çaba sarf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...beyin İstanbul'a geldikten sonra merakı üç şeye harcandı ki birincisi araba kullanmak, ikincisi alafranga beylerin hepsinden daha süslü gezmek…" (BK, s. 54).

Bihruz Bey'in modayı özenle takip etmesi, gittiği her yere en güzel şekilde giyinerek gitmesi ve arabasının süsünü dahi eksik etmemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kendisi gibi kibarzadelerin rağbet göstereceği hiçbir seyir yeri bulunmazdı ki bu beyefendi en son modaya uygun bir şekilde giyinmiş olduğu halde bazen yağız ve bazen kır bir çift beygir koşulu, dört tekerlek üzerinde üstü ve yanları açık süslü bir peykeden ibaret olan ve seyisin oturma yerinin arka tarafında bulunduğu arabasıyla orada hazır bulunmasın." (BK, s. 54-55.).

Bihruz Bey'in kışın güzelliğinden ve süsünden taviz vermemek için dar ve ince bir ceket giyerek en soğuk zamanlarda bile titreme pahasına gezmeye çıkması, yazın ise en sıcak saatlerde dahi terleyerek arabayla gezinti yapması şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Kışın mesela zemheri içinde bir açık hava görünce arkasında -özellikle süse halel vermemek için- dar ve incerek jaket, dizlerinin üzerinde ise- özellikle süslü görünmek için- bir kadife örtü bulunduğu halde Beyoğlu caddesinde, Kâğıthane yollarında araba kullanmak hevesiyle en şiddetli poyrazın karşısında tiril tiril titreyen Bihruz Bey, yazın da otuz, otuz beş derece sıcak günlerde Çamlıca, Haydarpaşa ve Fenerbahçe yollarında, yine o hevesle en kızgın güneşin altında haşım haşım haşlanır…" (BK, s. 55).

Bihruz Bey'in arabasının süs ve güzelliğine önem verişi ve diğer atlara nazaran biraz daha uzun atlar tercih edişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"...ekipaj*ına biraz daha süs vermek için Beyoğlu'nda tedarik ettiği bazı vesaitle *Bender* fabrikası üretiminden olmak üzere gayet hafif ve zarif bir araba ile mevcutlarına nispeten ikişer parmak daha boylu bir çift eğitimli Macar araba hayvanı ısmarlamıştı." (BK, s. 57).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'ndeki seyirlere katılmak üzere yeni aldığı arabasının güzelliği ve estetik oluşu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Araba hakikaten o senenin moda rengi olan gayet açık, tatlı sarıya boyanmış, yan tarafları beyin isim ve mahlasının ilk harflerine sahip yaldızlı birer marka ile bezeli, tekerleklerinin çubukları incecik fakat kendisi ziyadesiyle yüksek, zarif ve nâzik ve amiyane bir tabir ile kız gibi bir şeydi." (BK, s. 57).

Bihruz Bey'in yeni satın aldığı Macar atların güzelliği ve estetik oluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Macar cinsinin en güzellerinden olan kır hayvanlara gelince bunların da gerek boyları gerek renkleri araba ile uyumlu olduğu gibi koşum takımı da tabii en iyisinden idi." (BK, s. 57)

Bihruz Bey'in modaya uygun giyinmesi, elbise, eldiven, fes ve gömleğinin estetik oluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mevsimin modasına göre bazen koyu bazen açık renkte gayet dar elbisesi, bal renginde eldivenleri, ufarak fesi ile yan taraftan simasının bir yarısı Frenk gömleğinin dimdik duran yüksek yakası ile örtülmüş, bileğinden aşağı ellerinin yarısından ziyadesi yine o gömleğin uzun kolları içinde saklanmış olduğu halde Bihruz Bey…" (BK, s. 57-58).

Bihruz Bey'in arabasının süs ve güzellik açısından üstün niteliklere sahip oluşu ve estetikliği şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü tek maksadı süs ve debdebe açısından araba temaşasının seçkinleri içinde birinciliği kazanmaktan ibaret olarak bu maksadın gerçekleşeceğinden ise kendisi tamamıyla emin idi." (BK, s. 58)

Çamlıca Bahçesi'ne gezmeye giden Bihruz Bey'in orada rastladığı kalem arkadaşlarından birinin bakımlı ve süslü olması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Yine bir defa o suretle araba içinde sürekli devreden bir temaşayla eğlenirken kalem arkadaşlarından kendisi gibi epeyce süslü, fakat arabalı değil, hatta hayvanlı da değil, yaya bir genç bey, Bihruz Bey'in arabasına yaklaşarak beyefendiye *alamod* yani kısacık bir temenna ederek ve el de verdikten ve arabayı, hayvanları övüp yücelten

> birkaç sözden sonra Bihruz Bey'in daveti üzerine arabaya çıkmış, ötekinin yanına oturmuş idi." (BK, s. 58-59).

Bihruz Bey ve arkadaşının sohbet esnasında yanlarından geçen arabanın güzelliği ve estetik oluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Çünkü bu araba güzel bir çift doru beygir koşulu büyücek ve yeni bir lando idi." (BK, s. 59).

Bihruz Bey ile arkadaşının arabada oturdukları esnada gördükleri güzel ve sarışın kadının kim olduğu merak ettikleri cümlelerde kadını estetik bulmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Tre şik!*
>
> *Tre elegant!"* (BK, s. 60).

Bihruz Bey'in, gördükleri güzel ve sarışın kadını arkadaşının tanıdığını söyleyerek kendi köyünden olduğunu belirtmesi üzerine kadını estetik bulduklarını ifade ettikleri cümleler şu şekildedir:

> *"Drol!* Dünyada ne kadar güzel varsa hepsi sizin köyden mi olur?
>
> Hepsi değil amma bazıları… Ne zannettin ya?.. Bizim köy cennetten bir parça, bunlar da hurileri!.." (BK, s. 60).

Bihruz Bey'in arkadaşı yeni açılan Çamlıca Bahçesi'nin güzelliğinin diğer mekânları sönük bırakmasını ve artık sosyetenin diğer mekânlara gitmeyi bırakmalarını şu şekilde ifade etmektedir:

> "Ne gezer!.. Sizin bu *jarden*iniz yok mu, Papazın Bağı'nı da kuruttu, Fener'in parlaklığını da söndürdü, Moda'yı da eskitti. Şimdi buradan başka her yer *dezer*!" (BK, s. 60).

Bihruz Bey'in bahçede gördüğü sarışın kadını çok güzel ve estetik buluşu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Oh! *Kel bote divin! Sürtu kel gu ekselan!* Benim *ekipaj*a ne kadar dikkatli bakıyordu!.. Tabiatının güzelliğini bu da ispat etmez mi?" (BK, s. 61).

Çamlıca Bahçesi'nde Bihruz Bey'in gördüğü sarışın kadının güzelliğinin odak noktasının göz ve dudak olduğu belirtilmekte ve bu estetikliği şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O bakışta bilmem ne keskinlik vardı ki dikilip durduğu vakit yöneldiği gözlere yıldırımının bir anlık parıltısı gibi nüfuz ederek karşısındakindenin ta can evine ulaşır ve olağanüstü gücü ve yakıcılığı karşısında yürekleri tir tir titretirdi! O dudaklarda bilmem ne kuvvet vardı ki nâzikçe konuşarak veya zarifçe gülümseyerek hareket etmeğe başladığı zaman, hasretli bakışlara türlü türlü anlamlar sunar ve bu anlamlar sakinlik ve dayanabilme kudretini yok ederdi!" (BK, s. 66).

Sarışın kadının modaya tamamen uygun bulunmasa da giyiminin ne denli güzel ve estetik olduğu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Nazlı Hanım ne kadar da güzel giyinmişti. O zamanın modasına pek de uygun olmayarak biraz darca kesilmiş süt mavisi rengindeki atlas feracesi; boyundaki orantılığı gizlemekten aciz olduğu halde…" (BK, s. 66-67).

Sarışın kadının yaşmağının estetikliği ve onun mevcut güzelliğine yaptığı katkı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "En ince cinsten yaşmağı, toz pembesi rengindeki yanakları üzerinde yeni açmış bir gülü süsleyen hoş bir çiğ tanesi gibiydi." (BK, s. 67).

Bihruz Bey'in gölün önünde yansımasına bakan sarışın kadının yaptığı benzetme ile göndermeleri güzel ve estetik buluşu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "...Bihruz Bey 'yer aynası' benzetmesi ve özellikle 'yer aynası içinde yer elması görüneceği' göndermesinden dolayı kendi kendisine *'Kel espri!.. Kel fines!'* diyerek sarışın hanımın zarafetine hayran olup dururken…" (BK, s. 70).

Bihruz Bey'in bahçe seyrinde gördüğü sarışın kadının güzelliğini perilerin ve hurilerin güzelliğine benzetmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Bahçenin her tarafını gezmeye herkesin *druva*sı vardır. Zaten böyle *rüstik* yerlere sizin gibi huriler, periler yakışır!' dedi." (BK, s. 71).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde görüp çok beğendiği sarışın kadının güzelliğini ve estetik oluşunu methettiği cümleler şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu nasıl *bote?*.. Uzaktan güneş gibi görünüyor, gözleri kamaştırıyordu. Yakından ay gibi parlıyor da insanın baktıkça bakacağı geliyor! Ne kadar *poetik* bir *bote!* Ya o *konversasyon*un güzelliği!" (BK, s. 72).

Periveş Hanım'ın güzelliğini mitolojik bir peri masalındaki karaktere benzeten Bihruz Bey, onu estetik buluşunu şu şekilde belirtmektedir:

> "...sanki *Kalipso*'yu adasından almışlar yaşmaklamışlar, feracelemişler de şu bahçenin içine salıvermişler!.." (BK, s. 73).

Periveş Hanım'ın güzelliğinin sadece erkekleri değil hemcinslerini de etkilemesi onları hayran bırakması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü önü sıra tam bir neşe ve sevimlilik ile yürümekte ve güzelliğine, zarafet ve kıyafetine yalnız erkekleri değil kendi kadar süslü hanımları bile hayran etmekte olan Periveş Hanım…" (BK, s. 73).

Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ni çok beğenmesi ve buraya bir daha gelmek istemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "'Burası pek güzel… Pek hoşuma gitti… Gelecek cuma da gelelim, hem doğruca buraya gelelim.' dedi." (BK, s. 74).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'le birlikte okudukları Paul ve Virginie adlı aşk romanının ne denli güzel ve estetik olduğu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört ay evvel *Pol e Virjini*'yi birlikte okudukları zaman bu iki tabiat çocuğunun hemen kendileriyle birlikte doğup kendileriyle birlikte ortaya çıkan ruhani alâkalarını, iki saf kalbi birbirine bağlayan o masum aşkı -ıssız bir adanın tenha mevkilerinde, akarsuların kenarlarında, karanlık ormanların kıyıcıklarında, kumluk sahillerde, muz ağaçlarının tepelerinde, yavru kuşların yuvaları yanında aydınlık denizlere, renkli günbatımlarına, parlak güneşlere, lâtif mehtaplara karşı gerçekleşen- belirişlerin hoşluklarını Mösyö Piyer ne kadar tatlı tatlı anlatmış, ne kadar tatlı tatlı yorumlayıp açıklamıştı!" (İK, s. 92).

Mösyö Piyer'in Kamelyalı Kadın romanını çok beğenmesi ve kitabı estetik bulması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefatından

> Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'in dil becerisi ile sözlerini güzel ve estetik bulması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde gördüğü sarışın kadını güzel ve estetik buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İhtişam denilen arabanın süsü olan, nâzik bir eda ile saçları omuzlarına salınan sarı kızla…" (İK, s. 93-94).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'in sözlerini ve belâgatini güzel, süslü ve estetik buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendisine özgü belâgat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek…" (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in yaşadıklarını güzel ve şairane bir romana benzetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey de bunları dinledikçe bu güzel, bu şairane romanın kahramanı bizzat kendisi olduğunu düşünerek mutluluk ve iftiharla dolacaktı." (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in yaşadığı aşk macerasını estetik bulması ve güzel bir romana benzetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Henüz birinci faslı meydana gelebilen bu güzel romanı arzuladığı (gibi) sonuçlandırmak için ne türlü *entriglere,* tedbirlere başvurmak lâzım geleceği konusunda Mösyö Piyer'in teorik bilgisinden ve pratik tecrübelerinden yardım da istenecekti." (İK, s. 94).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona güzel bir kitap hediye etmeyi düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmek istemesi ve bu eseri güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a vermeyi tasarladığı mektubun estetik ve mükemmel olmasına önem vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...yukarıda bahsi geçtiği gibi gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak yönündeki, akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti." (İK, s. 99)

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ı birçok yönden estetik buluşu ve ona yazacağı aşk mektubunun da aynı derecede estetik olmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat beyin fikrince Periveş Hanım gibi *nobl* bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazlı hanıma sunulacak aşk mektubunun içereceği tabirler, *santiman*lar da *nobl* olmak lâzımdı ve bu hususta Fransızca o yolda yazılmış şeylere müracaat zaruriydi." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta onu estetik ve güzel bulduğunu belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kendisini çok güzel ve estetik bulduğunu belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; sarhoşluk verici bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını letafetine hayran eden güzelliğinizi yakından

> gördüm; çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta *mezon dezalyene*den kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bu konuda tertemiz şahsınızı temin edebilirim." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ı, tavırlarını ve iltifatlarını estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta onun güzelliğini ilahi bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Oh! *Kel divin bote kö vuzet*!- O güzelliğe bakmaya cesaret etmemeliydim…" (İK, s.101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta onun landosunu güzel bulması ve Periveş Hanım'ı bir kraliçeye benzetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bununla beraber sizi her gün görüyorum. O güzel, o şık, o zarif landonunuza bir *reyn* gibi kurulup…" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ilk aşk mektubunda Keşfi Bey'e yaptığı göndermeyi beğenmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kendi zihninin ürünü olan sözlerden: 'sebebini mümkünü yok keşfedemedim' cümlesindeki göndermeyi beğendi…" (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'ı güzel ve estetik bulması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bunun ispatı sizsiniz ey lâtif varlık! Mademki benim bahtımı kararlaştırmaya birkaç dakikacık yetti! Gerçekten kim karşı koyabilirdi o letafete ki cümle hareketlerinizde hüküm sürüyor gibi idi?" (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'ı estetik ve güzel bulması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi güzel hanımefendi! Bu halis aşk ilanına ne *aköy* edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız… Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir." (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektubu estetik ve güzel bir kâğıda temize çekmesi ve ardından mektubuna eklemek üzere güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta arayışına girmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Kenarı yaldızlı, bir ucuna goncalı pembe bir gül resmolunmuş, mis gibi kokar bir kâğıt, bir de zarf çıkardı. Müsveddeyi özenle bu kâğıda aktardı. O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazıların tekrar okudu. İçinden bir tanesini pek beğendi." (İK, s. 105-106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirdeki fikirleri güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bulduğu ve ardından Türkçeye çevirdiği şiirde sevgilinin güle benzetilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir gül gibi
> Beni kendisine doğru çektiğinden beri
> Yüreğim hiç durmayarak vuruyor." (İK, s. 106).

Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar adlı kitabının güzel bulunduğu ve çokça sevildiği için harem dairesinde sürekli okunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kitap Vasıf'ın Mısır'da basılmış Divan-ı Eş'ar'ı idi ki harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi." (İK, s. 110).

Bihruz Bey'in Avrupa işi kütüphanesinin ve içinde bulunan Fransızca kitaplarının estetik oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yaldızlı maldızlı, cicili bicili, aynı büyüklükte, aynı şekilde olan çeşitli Fransızca kitaplarla düzene kavuşan ve süslenen meşe ağacından yapılma, oymalı Avrupa işi kütüphanesi…" (İK, s. 111).

Bihruz Bey'in Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü daha güzel ve estetik görünmesi için ciltlettirerek kütüphanesine koymaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar'ında rastladığı bir kasidede yer alan "Çamlıca-i sagir" ifadesinden etkilenmesi ve burada bahsedilen Küçük Çamlıca'nın Çamlıca Bahçesi olduğunu düşünerek bahçeyi ve kasidede yer alan bu tamlamayı güzel bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "En sonra da *sagir*i aradı. Kelimenin yanında 'küçük, ufak olan' açıklamasını görünce 'Bravo!.. Bravo!.. *Çamlıca-i sagir*, Küçük Çamlıca, bizim *kartiye* bravo!.. Demek ki *kartiye*miz eskiden beri *nobl* bir *kartiye* imiş ki şairlerin *deskripsiyon*larına kadar geçmiş... Bravo!' diyerek sevindi." (İK, s. 112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında güzel şarkılar araması ve şarkıların estetiğine önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok güzel, melodik ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda en güzel şarkılara numaralar vererek kura çekmeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkması sonucunda Bihruz Bey'in şarkıyı çok beğendiği için değiştirmeyerek aşk mektubuna eklemeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubuna eklediği iki kuple şiiri çok güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aşk mektubunu istediği gibi yazmayı ve yanına *Venüs*'ün seçtiği güzellerden güzel, istediğinden ala iki *kuple* de koymayı başardığı için pek bahtiyar, aşırı neşeli idi." (İK, s. 118).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e hediye getirdiği kitabı güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim,' diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'in kendisine getirdiği kitabı çok güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Ne güzel kitap!.. Hem de *illüstre…* Resimleri de gayet âlâ…" (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in Avrupa'nın ünlü parklarından dahi daha güzel ve estetik bir park hayal etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu günlerde Bihruz Bey hayâl aleminde bazı niteliklerini Mösyö Piyer'den işittiği *Buva dö Buloni*lerden *Hayt Park*lardan daha mükemmel bir park oluşturarak…" (İK, s. 120).

Bihruz Bey'in değerli taşlardan meydana gelen bir araba hayâl etmesi ve bu arabayı estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "sandığı elmastan, tekerlekleri gümüşten, zümrüt göğüslü, sedef kanatlı, yakut gözlü bir çift kumru koşulmuş- bir arabaya…" (İK, s. 120).

Bihruz Bey'in hayâl aleminde yer alan perilerin çok güzel ve estetik oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bu heykellerin etrafında üçer beşer dolaşır *nenf*ler, suları yeşil havuzlar içinde mercan gagalı, lâl gözlü, uzun boyunlu, kardan beyaz nâzik kuğularla birlikte yüzen sırma saçlı, mavi gözlü, güneş yüzlü periler de ortaya çıkmıştı." (İK, s. 121).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın güzelliğine ve estetikliğine hayran oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Periveş Hanım'ın güzelliğinden yayılan tatlı ışıklara, dudaklarında parlayan lâtif gülümsemelere hayran olup duruyordu." (İK, s. 121).

Bihruz Bey'in Periveş Hanımı'ı estetik bulması ve onun semavi bir güzelliğinin olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah ne kadar semavi bir güzelsiniz…" (İK, s. 123).

Bihruz Bey'in yatağa yattıktan sonra güzel kokulu ağaçlıklı yollardan geçerek rüyaya dalması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...Bihruz Beyefendi, uyanıklık aleminin ruhu yoran kargaşasından tamamıyla özerk olan uykunun tatlı alemine geçtikten sonra, gölgeli ve güzel kokulu ağaçlıklı yollardan geçerek *bildiğimiz hayâli* parktan daha mükemmel bir *park*a dahil oldu." (İK, s. 125).

Bihruz Bey'in akşamki fırtınadan sonra sabah kalktığında karşılaştığı manzarayı güzel ve estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bakışlarının maruz kaldığı güzel manzara geceki halin tam zıddı idi. Geceleyin hiddetler ve şiddetler içinde ağlayıp feryat eden tabiat denilen nazlı sevgili henüz kurumamış olan gözyaşlarından dolayı mahcubiyetini saklayamadığı halde lâtif lâtif tebessüm ediyordu." (İK, s. 126).

Fırtınadan sonraki sabah dağlarda ve tabiatta meydana gelen estetik ve güzel manzara şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Dağların yeşil renkleri -üzerlerindeki toz katmanının sıyrılmasıyla- bazen daha ziyade koyulaşmış, bazen daha ziyade açıklığa dönmüş, yani gönle hoş gelen tabii rengini bulmuştu." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in sabah kalktığında gördüğü güneşi ve doğayı çok güzel ve estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in kendisine Mösyö Piyer'in hediye ettiği kitabı lâtif ve estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'ne gideceği cuma gününün sabahında havayı lâtif ve estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Sabaha karşı gözlerini açtığı gibi pencereye koştu, perdeyi kaldırdı. Hava fevkalâde lâtif idi. *Kel bel jurne*! diyerek seviniyordu." (İK, s. 132).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'ne gideceği cuma günü giyiminin estetik oluşuna ayrıca önem vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Dadı kalfa ile cereyan eden şu konuşmadan da anlaşılır ki Bihruz Bey bugünkü cuma tuvaletine fevkalâde ehemmiyet veriyor…" (İK, s. 133).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'ne gideceği cuma günü evden çıkmadan önce güzel bir gül alarak ceketine takması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Salondaki çiçekliğin içindeki taze çiçeklerden güzel bir gül seçti. Jaketinin iliğine taktı." (İK, s. 133).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü Çamlıca Bahçesi'ne gittiğinde seyir yerine gelen kadınları estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Sürü sürü gezen rengârenk cennet çiçekleri…" (İK, s. 134).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü Çamlıca Bahçesi'ne gittiğinde seyir yerine gelen kadınların farklı estetik özelliklere sahip olduğunu görmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Bahçeye süslü hanımların, şık madamların mavi gözlüsü, kara kaşlısı, elâ gözlüsü, sırma saçlısı, uzun boylusu, kısası, narin yapılısı, şişmanı, kısacası her türlüsü girip çıkıyor…" (İK, s. 134).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından mektuptaki estetik ifadeleri zihninden tekrar geçirmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kendisi gezindiği esnada sunduğu aşk mektubunun içindeki parlak ibarelerden, etkili ve harekete geçirici sözlerden bazılarını zihninden geçiriyor…" (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından estetik bulduğu bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'den hediye olarak aldığı kitabın bir hazine olduğunu düşünmesi ve onu estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin *şer profesör* getirdiğiniz o güzel kitap adeta bir *trezor*." (İK, s. 139).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşacağı için giyimine çok özen göstermesi ve estetiğe önem vermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Çamlıca'nın İstanbul'daki konumunun estetik oluşu ve bu sayede Çamlıca'ya birçok ziyaretçinin gelmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü addolunmaya liyâkati olan yüksek bir noktadan aşağıya ve yukarıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın bin bir farklı tecellisini temaşayla ruh ve gönlünü ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri dalga dalga gelen halk…" (ÜK, s. 143-144).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'ın kendisine yazılan aşk mektubunu güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'ı hayran olunacak ölçüde estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektubu estetik buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne güzel de yazdımdı." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın güzelliğini ve estetik oluşunu yeniden anması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle amma ne kadar *elegant*! Ne kadar *espritüel*!" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Periveş Hanım'ı düşündüğü bu sırada onun daha önce bahçede sarf ettiği sözleri estetik ve güzel buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yer aynası… Yer elması, ne kadar hoş lâkırdılar!.." (ÜK, s. 150).

Gülşeker Hanım, Periveş Hanım ve Çengi Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'nde Bihruz Bey'den aldıkları mektubun ucunda bulunan çiçeğin zarifliği ve kâğıdın güzel kokusundan bahsetmeleri şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Ucundaki çiçeğin zarifliğinden, kâğıdın mis gibi koktuğundan bahsolundu." (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in sürekli Periveş Hanım'ı düşünmesi, onu çok güzel bulması, fikirlerinin zarif olduğunu düşünmesi ve Çamlıca Bahçesi'nde yaptığı yer elmas teşbihlerini hoş bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin -aşk mektubunun güzel yazıldığı halde boşa gittiği, sarışın hanımdan daha güzelleri bulunsa da yine de fikren zarafetinin fevkalâdeliği, nazlı bir güzeli düşünmemeye muktedir olamamak aşktan kaynaklanıyorsa, o halde beyefendinin sarışın hanımı sevdiği, hanımın yer aynası yer elması teşbihlerinin hoşluğu, aşkta trampete çaldırmanın münasebetsizliği- noktalarında beyefendinin düşündüğü pek doğru idi." (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunun estetik oluşu ve bir üslup şaheseri derecesindeki liyâkati şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten o aşk mektubu bir *şedövr dö stil* değil mi idi? O liyâkatiyle onun yeri güzel kokulu sımsıkı sıcacık bir *korse*nin altında şiddetli arzunun heyecan verici hissiyatı ile çırpınıp duran ateşli bir kalbin üzeri olacak iken…" (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuptaki ifadelerin güzelliği, benzetmelerin zarifliği, ifadelerin parlaklığı, hislerin nezâketi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O aşk mektubunun içindeki o güzel sözler, o zarif benzetmeler, o parlak ifadeler, o nâzik hisler hiç olmazsa bir hayâli aydınlatıp bir fikri aldatmalı…" (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ı güzel bulmakla birlikte hayâli parkında yer alan nenflerden birinin sarışın hanımdan daha güzel ve endamlı olduğunu düşünmesi ve onu daha estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Hakikaten sarışın hanım lâtif güzelliği ve gönül çelen endamıyla misli az bulunur güzellerden idiyse de ondan daha güzelleri bulunması da mümkün idi. Hatta *hayâli park*ındaki yeşil renkli havuzun içinde kuğularla yüzme müsabakasına giren *nenf*lerden bir tanesinin sarışın hanıma nispeten daha güzel, daha endamlı olduğuna Bihruz Bey elmas arabanın gümüş tekerleği yanında dönmekte iken gizlice dikkat etmişti. Lâkin sarışın hanımın tavır ve muamelelerinde, konuşmasında, tebessümünde olan zarafet ve letafet o peri kızında bile yoktu!" (ÜK, s. 151-152).

Periveş Hanım'ın yaptığı "yer aynası" benzetmesinin parlaklığı ve "yer elması" hitabının uygunluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika bir lak için 'yer aynası' benzetmesi ne kadar parlak ve o aynaya yansıyan elmacıklı, kuru, esmer bir yanak için 'yer elması' hitabı ne kadar toparlak düşmüştü!" (ÜK, s. 152).

Periveş Hanım'ın "yer aynası" benzetmesinin Fransızca tabirlerine müracaat edildiğinde benzetmedeki zarafetin ve estetiğin ortaya çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hele bu yer aynasının Fransızcası olan *glas parter* yahut *miruvar terestr* tabirleriyle benzetmedeki kıymet ve zarafet daha iyi takdir olunmuyor mu idi?" (ÜK, s. 152).

Âşık olduğu kadına daha önce yazdığı mektupların müsveddelerini inceleyen Bihruz Bey'in mektupta yer alan sözleri beğenmesi ve bu estetik ifadelerden etkilenmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey önce aşk mektubunu süzerken o aşıkane sözleri ziyadesiyle beğenir, o *santimantal* ifadelerden bizzat fevkalâde etkilenir…" (ÜK, s. 155).

Periveş Hanım'a daha önce yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini inceleyen Bihruz Bey'in mektupta geçen deyimleri ve ifadeleri estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Böyle gönül avlayıcı sözler, böyle sevdayı okşayan deyimlerle dopdolu olan bir aşk mektubunun nasıl olup da sarışın hanımın gönlünü aldatmaya yetmediğine Bihruz Bey şaşkınlıkla beraber teessüf etmekte haklı idi." (ÜK, s. 155).

İçinde yanlış bir ifade olup olmadığını anlamak amacıyla sevdiği kadına yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini en ince ayrıntısına kadar inceleyen Bihruz Bey'in mektuptaki ifadeleri estetik bulması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşk mektubu yukarıdan aşağıya kadar bölüm bölüm, ifade ifade inceleyici bakıştan geçirilerek içinde fena bir söz olmadığı ve aksine her sözü bir başka tesire, bir başka neşeye sahip bulunduğu anlaşıldıktan sonra müsvedde bir tarafa bırakılarak incelenme sırası *kuple*nin kopyasına geldi." (ÜK, s. 156).

İçinde yanlış bir ifade olup olmadığını anlamak amacıyla aşk mektubuna eklediği şarkıyı inceleyen Bihruz Bey'in bilmediği kelimelerin anlamlarına sözlükten bakması ve bu kelimelerin anlamlarının güzel olduğunu öğrenmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Lügat-i Osmaniye*'ye müracaatla bunları tekrar öğrendi. Hepsi de güzel manalara işaret ediyordu." (ÜK, s. 156).

Bindiği vapurda bulunan bazı gençlerin Bihruz Bey'i estetik bulması ve giyimine, tavırlarına ve davranışlarına bakarak onu baştan ayağa süzmeleri şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Vapurda bulunan Bihruz Bey'in elindeki gazeteyi estetik bir biçimde katlaması ve ardından zarif bir şekilde yanına bırakması şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Bey ilan sayfasına da şöyle bir göz attıktan sonra gazeteyi dağınık, güya gelişigüzel bir surette katladı. Tam bir zarafetle yanına bırakıverdi." (ÜK, s. 160).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin geçtiği şarkıyı görünce estetik bir biçimde ritim tutmaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi kâğıda şöyle bir bakıvermekle beraber hafif bir ses ile bir şarkıya başlayarak parmaklarını da yazı çekmecesinin üzerinde usul vurur gibi hareket ettirmeye başladı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu şarkıyı güzel ve estetik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona güzel bir mektup yazmaya karar verir. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Periveş Hanım'a özel olarak yazdığı şarkının çok daha güzel ve estetik olduğunu dile getiren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kopye*sini aldığım trapezin üstünde bulunduğundan, tertemiz şahsınız için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet* yazmıştım o da trapezin üstünde idi. *Par megard* ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan tertemiz şahsınızın darılmasına çok hak verdim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Bizzat kendisinin çevirdiği güzel bir şiiri de özür mektubuna ekleyen Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İşte şimdi o güzel *poezi* ki kulunuz tercüme ettimdi; sunmaya cesaret ederek kendimi bahtiyar sayarım." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Yazdıktan sonra müsveddeyi güzel bir biçimde temize çeken Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey bu müsveddeyi bir güzel kâğıda temiz olarak nakletti." (ÜK, s. 176).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey'in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne kadar ağırbaşlı, zarif ve güzel olduğunu düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! O sırma saçlı, elâ gözlü melek -o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel- o şirin sözlü nazlı salınışlı dilber- o cisimleşmiş letafet- o kişileşmiş zarafet- o yürüyen ruh- o yeni yetişmiş biçare kız… Ah! Ne söyleyeyim?.. İşte o *şer adore* gitti!.. Yazık! Yazık!.. O yeni açmış sarı gül soldu! O on sekiz baharın güzelliği taze fidan kurudu! O tatlılık burcunun parlak dolunayı ebediyen sönükleşti! O güzelliğiyle dünyayı süsleyen nurdan yüz, tüm vücuduyla!... Yazık! Yazık!.." (DK, s. 197).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey'in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne denli güç beğenir ve kıymetli biri olduğunu düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Çünkü kızcağızın meşrebi pek yüce, tabiatı pek müşkülpesent idi." (DK, s. 198).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünmesi ve depresyonun da etkisiyle Periveş Hanım'a duyduğu sevda dile gelir. Sevda, Periveş Hanım'ın kalbine girebilmek için önce Keşfi Bey'i kendisine gösterdiğini ve sarışın kadının da onu beğendiğini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunların içinde Keşfi Bey'i bir dereceye kadar beğendi. Bundan *entrese* olmaya başladı." (DK, s. 198).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünmesi ve depresyonun da etkisiyle Periveş Hanım'a duyduğu sevda dile gelir. Sevda, Bihruz Bey'in Periveş Hanım tarafından çokça beğenildiğini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet seni gösterdim senin yüzünü, süsünü, tavır ve muameleni, hususuyla *ekipaj*ını ve cümleden ziyade *edükasyon*unu beğendi." (DK, s. 198).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey çok üzülür. Bunun üzerine fikir yürüterek sevdiğinin mezarının nerede olabileceğini düşünür. Mezarına giderken ona güzel çiçekler de götürmek isteyen Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım… Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim… O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur…" (DK, s. 200).

Sevdiği kadının öldüğünü öğrenmesiyle rahatsızlanarak yatağa düşmesinin ardından birkaç gün içinde iyileşmeye başlayan Bihruz Bey, tabiatı seyretmek amacıyla kır gezilerine başlar. Tabiatın güzelliği ona sevdiği kadını hatırlatır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tabiatın temaşasından kendinden geçmiş bakışlarını alıkoyamazdı. İlahi güzelliklerden her neye baksa onda sarışın hanımın hazin bir hayâlini belirmiş görür…" (DK, s. 206).

Keşfi Bey'in yaptığı açıklamalar üzerine fikir yürüten Bihruz Bey, düşündükçe arkadaşına hak vermeye başlar. Vapurda gördüğü hanım Periveş Hanım'a benzemekle birlikte gerçekten de ondan daha yaşlı, zayıf ve renksizdir. Sevdiği kadındaki estetik özelliklerin çok daha zarif olduğunu hatırlayan Bihruz Bey, tüm bu farklılıkları göz önünde bulundurarak arkadaşının doğru söylediğine karar verir. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten gördüğü hanım -ki sarışın hanıma benziyordu- biraz daha zayıf biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha asli olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım taptaze, pembe yanaklı açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi?.. Sarışın hanımın yaşmağındaki hotozundaki zarafet, halindeki edasındaki letâfet benzeri olan hanımda var mıydı?.. Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu." (DK, s. 213).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Şiirin çok güzel olduğunu da ekleyen Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofradaki çorba kasesinden çıkan duman Mösyö Piyer'in iştahını kabartır. Çorbanın çok güzel koktuğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Büfe*nin bir kenarına mevzu *supiyer*in etrafından kıvrıla kıvrıla tavana doğru çıkmakta olan duman kapıdan girer girmez iştahlı bakışlarına çarpmakla Mösyö Piyer: 'Oh!.. *Kom sa san bon!*" diyerek…'" (DK, s. 217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada bulunan sebze çorbasını çok beğenen Mösyö Piyer, iki kaşıkta bir çorbanın lezzetini över. Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer nefis sebze çorbasını sekiz saatten beri gıdadan uzak bulunan midesine yollarken her iki kaşıkta bir: '*Kom se bon!.. Setekselam, seteksgi, se superb!..*' diyordu." (DK, s. 217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada bulunan yemekler çok lezzetli ve seçkindir. Ev sahiplerinin misafirleri Mösyö Piyer için güzel ve lezzetli yemekler hazırlaması ve bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki bu akşam yemekler pek seçkin, pek nefis idi. Kısacası nemse böreği, yerli kalkan balığı tavası, mayonezli tavuk söğüşü, piliç etiyle güveçte pişmiş taze bamya, bezelyeli kuzu külbastısı, kremalı çikolata geri çevrilir şeylerden değildi." (DK, s. 217).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark eder. Kitabı bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan ve fikir yürüterek anlamaya çabalayan Bihruz Bey'in şiiri güzel bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının

> altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır.” (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella’yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiiri çok güzel bulur. Bihruz Bey’in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Oh! Ne kadar güzel!.. Ben bu lâtif *poezi*yi nasıl olmuş da görmemişim! Çok şey.” (DK, s. 219).

Graziella’yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi “rüya görmek” şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Biyanki sözlüğünde kelimenin “rüya görmek” anlamı dışında “zihni dalmak” anlamının da olduğunu görür ve fikir yürüterek bu çevirinin daha güzel olduğuna karar verir. Bihruz Bey’in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Şimdi demek oluyor ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi.” (DK, s. 220).

Çalışma odasında kendi kendine Graziella’yı okuyan Bihruz Beyi öğretmeni Mösyö Piyer’in neden gelmediğini merak ederek Mişel Ağa’ya sorar. Mişel Ağa gazete okurken uyuyakalan Mösyö Piyer’in durumunu anlatmak için “uykuyor” tabirini kullanır. Mişel Ağa’nın uydurduğu bu güzel ve estetik tabir şu şekilde ifade edilmektedir.

> “Mişel Ağa’nın dil bilmezliğinden kaynaklanarak uydurup söylediği ‘uykuyor’ kelimesi ise ‘okumak-uyumak’ fiillerini birden ifade eder; yani herkesin başına geldiği gibi okurken uyumak halini gösterir güzel ve özlü bir deyim iken…” (DK, s. 221).

Çalışma odasında kendi kendine Graziella’yı okuyan Bihruz Beyi öğretmeni Mösyö Piyer’in neden gelmediğini merak ederek Mişel Ağa’ya sorar. Mişel Ağa gazete okurken uyuyakalan Mösyö Piyer’i Bihruz Bey’in isteği üzerine uyandırır ve Mösyö Piyer okuma odasına gelerek Lamartine’in İlk Nedamet’ini yüksek sesle ve güzel bir ahenk ile okumaya başlar. Mösyö Piyer’in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “...şiiri yüksek sesle ve *Sorrant* denizinin dalgalarının nağmesini imrendirecek hazin ve lâtif bir ahenk ile okumaya başladı.” (DK, s. 221).

Mösyö Piyer Bihruz Bey'in bulunduğu okuma odasına gelerek Lamartine'in İlk Nedamet'ini yüksek sesle ve güzel bir ahenk ile okumaya başlar. Mösyö Piyer'in güzel ve etkileyici okuyuşundan etkilenen Bihruz Bey şiiri daha iyi anlamaya ve hissetmeye başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, *poezi*den zaten beyin dolgunluğu olan parçayı muallim efendinin okuma tarzındaki telkin ve etki edici güzelliğin yardımıyla bu defa pek iyi anlamaya ve hissetmeye başlar başlamaz…" (DK, s. 221-222).

Mösyö Piyer okuma odasına gelerek Lamartine'in İlk Nedamet'ini yüksek sesle ve güzel bir ahenk ile okumaya başlar. Mösyö Piyer'in güzel ve etkileyici okuyuşundan etkilenen Bihruz Bey hayâle dalarak kendini yüksek bir yerdeki çiçeklerle çevrili bir mezarın başında bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çamlıca Tepesi gibi bulutlara en yakın ve yüksek bir noktanın tenha bir köşesinde kırmızı veya beyaz şebboya bedel sarı ve pembe güller açmış fidanlarla çevrili ve mermerden sandukası ve baş ve ayak tarafındaki sütunları som yaldız içinde..." (DK, s. 222).

Annesinin Süleymaniye'ye dönmek istemesi üzerine Bihruz Bey, Çamlıca'nın sonbaharda çok güzel olduğunu belirterek annesinin teklifini kabul etmek istemez. Bihruz Bey'in Çamlıca'yı çok güzel bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin buraları da pek güzel, nasıl bırakalım da gidelim?.. *Oton* burada çok güzel olur!.." (DK, s. 246).

Konuşurken bazı kelimeleri Fransızca konuşması sebebiyle annesi Bihruz Bey'in ne dediğini tam olarak anlayamaz. Bihruz Bey bu Fransızca kelimeleri annesine açıklarken Fransızcanın çok güzel bir dil olduğunu söyler. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca… Fransızcanın her lâkırdısı güzeldir…" (DK, s. 246).

Annesinin Süleymaniye'deki konağa dönmek istemesi üzerine Bihruz Bey, artık yaya gezmekten hoşlandığını ve Çamlıca'da çok güzel gezinti yerleri olduğunu söyleyerek buna itiraz eder. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben şimdi *apiye* gezmekten hoşlanıyorum… Burada *promenad* yerleri var…" (DK,

s.247).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un sık sık gezintiler yapmak istemesi üzerine annesi Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı ve Direklerarası'nın gezmek için çok güzel yerler olduğunu söyleyerek onu ikna etmeye çalışır. Valide hanımın bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Konağın bahçıvanı mevsim güllerinden bir deste oluşturarak bunu Bihruz Bey'e getirir. Bihruz Bey'in bu buketi eski madenden zarif bir çiçekliğe koyması ve bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise o lâtif *buke*yi salona göndermeyerek kendi eliyle eski madenden bir zarif çiçekliğe, çiçekliği de yazı masasının bir kenarına koydu." (DK, s. 249).

Bahçıvanın kendisine getirdiği gül buketini alarak bunu zarif bir çiçekliğe koyan ve çiçekliği de yazı masasının bir kenarına yerleştirerek düşünmeye başlayan Bihruz Bey; çiçekleri masum, temiz, nâzik, alçakgönüllü, utangaç ve nazlı kızlara benzetir. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...o masum, o temiz nâzik çiçekleri; o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gül goncaları; o tabiatın hoş kokulu sarışın kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle…" (DK, s. 249-250).

Konağın bahçıvanının özenle hazırlayıp getirdiği gül buketini seyre dalan Bihruz Bey, sarı güllerden birini Periveş Hanım'a benzetir. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Aşk bakışını üzerinden ayıramadığı zarif *buke*yi oluşturan sarı güllerden hele bir tanesi Periveş Hanım'a ne kadar benziyordu!.." (DK, s. 250).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı Bihruz Bey'e satmak isteyen kitapçı Vik, yedi cildin tamamı için toplam altmış dokuz frank ister. Bihruz Bey'in fiyatı ucuz bulması ve eserlerin baskısının güzel olduğunu belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pahalı değil, basımı da güzel…" (DK, s. 251).

Bihruz Bey, Lamartine'in eserlerinden oluşan külliyatı kitapçı Vik'ten satın almak ister. Kitapçı Vik, yedi cildin tamamının altmış dokuz frank olduğunu belirterek ayrıca eserlerin içinde güzel gravürler olduğunu ekler. Kitapçının bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hem de içinde güzel *gravür*ler vardır…" (DK, s. 251).

Beyoğlu'ndan eve döndüğü akşam öğretmeni Mösyö Piyer'in de konakta olduğunu gören Bihruz Bey, ona kitapçı Vik'ten satın aldığı Lamartine külliyatını gösterir. Yedi cildin her birinde üçer dörder parça güzel gravürler bulunduğunu açıklayan Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Paketi açıp kitapları arz ederek: Yedi cilt, her birinde üçer dörder parça gayet güzel *gravür* de var…" (DK, s. 257).

Akşam Beyoğlu'ndan eve döndüğünde öğretmeni Mösyö Piyer'in de konakta olduğunu gören Bihruz Bey, ona kitapçı Vik'ten satın aldığı Lamartine külliyatını gösterir. Kitapları oldukça beğenen Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çok nefis, çok âlâ!.. Kaça aldınız bu yedi cildi?.." (DK, s. 257).

Kitapçı Vik'in dükkânından aldığı Lamartine külliyatını öğretmeni Mösyö Piyer'e gösteren Bihruz Bey, kitaplara altmış dokuz frank ödediğini açıklar. Mösyö Piyer Lamartine'in Fransa'nın yüz akı olduğunu ifade ederek basımın, kâğıdın ve gravürlerin güzelliği karşısında altmış dokuz frangın bedava olduğunu söyler. Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bedava!.. Basımı enfes, kâğıdı enfes, *gravür*leri enfes!.. Hele içindekiler, koca *poet*!.. *Se lün de gluvar döla Frans*!.." (DK, s. 257).

Mösyö Piyer, Bihruz Bey'in yeni satın aldığı Lamartine külliyatında bir şiire denk gelir. Şiirin başlığını çok güzel bulan Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bunu okumasını ister. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*La şüt dön anj*… Bir meleğin düşüşü… Ne güzel!.. Aman biraz okur musunuz?.." (DK, s. 258).

Mösyö Piyer Lamartine'in Graziella kitabının sonunda yer alan İlk Nedamet şiirini çok güzel bulduğundan bahseder ancak devamını merak eden Bihruz Bey'e şairin ikinci, üçüncü ve dördüncü nedametleri yazmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Evet… Bildim… O *poezi* güzeldir. Şair ona *prömiye rögre* namını vermiş; fakat *döziyem rögre truvaziyem rögre* diye başka bir şiir yazmamış, öyle eseri yoktur…" (DK, s. 258).

Ramazan'ın gelmesiyle yeni bir hayat düzeni oluşturan Bihruz Bey, konaktan çıkarak bazen Beyazıt Camii'ne bazen Ayasofya'ya ve bazen de Şehzade Camii'ne gider ve güzel sesli hafızlardan Kuran dinler. Bu estetik tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Güzel sesli hafızların Kuran'ı etkileyici bir şekilde okuyuşlarını, doğru sözlü vaizlerin göz açıcı vaazlarını dinler." (DK, s. 264).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında ellilik, elli beşlik, altmışlık efendilerin estetik özelliklerinin hemen göze çarpması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...siyah çuhadan düz yakalı bir önlü sakoları veya koyu renk kaşmirden yakası kadifeli iki önlü paltoları yukarıdan aşağıya kadar ilikli, büyücek tablalıca fesleri iki yandan kulaklarının üst kısımlarını örtmüş, keçi derisi potinleriyle parlak ve sustalı kunduraları çamur lekesinden ve tozdan tamamıyla azade ellilik elli beşlik altmışlık efendilerin sol ellerinde altın veya ipek kamçılı, nadiren inci ve mercan bazen kehribar ve necef, bazen narçıl yüz sürü kuka birer tespih olduğu halde sağ ellerindeki gümüş kakmalı, kabzası kanca şeklinde abanozdan bastonlarına dayanarak eşit adımlar ve son derece temkin ve vakarla yürüyüşleri…" (DK, s. 266).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında genç ve şık beylerin estetik özelliklerinin hemen dikkat çekmesi ve güzel görünmeye önem vermeleri şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...kolalı Frenk gömleklerinin dimdik yakaları aşağıdan yukarıya doğru kulaklarını yan yerine kadar saklamış, koyu renk ve püskülü daima yan tarafta bulunur ufarak kalıpsız fesleri kaşlarının üzerine kadar inmiş, siyah redingotlu, dar pantolonlu, parlak potinli tek gözlüklü, eldivenli şık beylerin ellerinde bazen altın bazen gümüş veya bağa saplı birer baston bulunduğu halde…" (DK, s. 266).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında rengârenk şemsiyeleri ve feraceleriyle dikkat çeken kızların güzel görünmeye önem vermesi ve bu estetik tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...ekserisi ipekli parlak kumaşlardan rengârenk şemsiyeleri, feraceleriyle ve tülden ince ve nâzik, allıktan lâtif ve şeffaf yaşmaklarıyla öbek öbek kenarları tutmuş olan Havva'nın işveli kızlarının, tacizkâr ellerin musallat olmasından uzaklaşmak için, bahar ağaçlarının kıyı bucak yerlerinde topluca bulunmaya eğitimli olan hassas çiçeklerini andırırcasına, aleme kendilerini hem göstermek hem de göstermemek gibi birbirine zıt iki tavrı güzelce bir araya getirmek hususundaki gösteriş ve oyunları…" (DK, s. 267).

Beyazıt sergisi sonrası meydana çıkan Bihruz Bey, sokakta bazı gençlerin kira arabasında bulunan kadınlara kur yaptığını görür. Durumun münasebetsizliğini fark eden Bihruz Bey, kendisinin de bir zamanlar kur yaptığını hatırlar ancak bey, kendi kur yaptığı kadının soylu

ve güzel bir kadın olduğunu düşünür. Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Benim baktığım kadın haşa… O kadın değil bir kız… Kız da değil bir melekti… Yazık! *Povr fiy* şimdi sağ olsaydı o da buralarda bulunurdu ya!.. Evet! O da çıkardı gezerdi ama nasıl?.. *Nobl* bir hanıma lâyık surette… Evet! Şimdi o benim *fiyanse*m olacaktı… Belki de oh!.. *Madam Bihruz… Madam Bihruz* olacaktı!.." (DK, s. 269).

Mösyö Piyer Bihruz Bey'e okuması için bir kitap getirir. Kitabın çok güzel olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Manon Lesko,* fevkalâde güzel yazılmış eserlerdendir, bunu okumadınız zannederim." (DK, s. 270).

Bihruz Bey'e okuması için bir kitap getiren Mösyö Piyer, kitabın kadınlar hakkında olduğunu söyleyerek Paul ve Virginie veya Kamelyalı Kadın gibi olmadığını belirtir. Eserin dikkate şayan olduğunu ekleyen Mösyö Piyer'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*-Amur dö fam* ama bu bir *amur aşarne, Pol e Virjini, La Dam o Kamelya* filan gibi değil, *trezenteresan*…" (DK, s. 270).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa fikir yürütür ve beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

Dadı kalfanın önerisi üzerine dışarı çıkan Bihruz Bey, Süleymaniye'den Vezneciler'e doğru yürür. Buranın bir hayli kalabalık olmasından dolayı Direklerarası'na geçmek istese bir türlü gidemez. Bunun üzerine Bihruz Bey, rengârenk şemsiyeleriyle bir aşağı bir yukarı giden kadınların geçmesini beklemeye karar verir. Bu estetik tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önündeki rengârenk şemsiye alayının birtakımı aşağıya birtakımı yukarıya doğru dalgalana dalgalana gidiyordu." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, Süleymaniye'den Vezneciler'e doğru yürüyüşe çıkar ancak buranın bir hayli kalabalık olmasından dolayı Direklerarası'na geçmek istese bir türlü geçemez. O sırada

rengârenk şemsiyeleriyle önünden geçen kadınları ister istemez seyre dalan Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey düştüğü tenha yolun üzerinde hayret bakışlarını çağıran yaşmakların coşkun denizini ister istemez temaşaya dalmıştı." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, sevdiği kadının dul ablası zannettiği kadının aslında Çamlıca Bahçesi'nde gördüğü ve âşık olduğu kişi olduğunu anlar. Periveş Hanım'a o günkü güzel ve süslü arabasına ne olduğunu soran Bihruz Bey'in bu estetik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel *ekipaj*ınız, süslü arabanızla gezmeli değil misiniz?.." (DK, s. 281).

4.1.4. Uyarılım

4.1.4.1. Cesaret Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Cesaret kavramı Türkçe Sözlük'te "güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven" (TDK, 2011, s. 455) olarak tanımlanmaktadır. Cesaret; kişinin herhangi bir zorluk karşısında, çözülmesi gereken bir problemle yüz yüzeyken, içinde var olan tüm gücü, inancı ve özgüveni kullanarak mevcut tehlikeye karşı durma ve onu çözme şeklidir. Cesaret, insanın karşısına çıkan zorlukları temkinle karşılaması ve bu zorluklara göğüs germesi demektir. Yaşamını devam ettirmek ve daha iyi bir yaşam standardı için hayal ve hedef sahibi olan her insan, zaman zaman cesaretini kaybedebilir. Yapılması gereken, yaşam amacını hatırlamak ve cesaretini tekrar kazanıp sorunlar karşısında dik durarak sabırla tahammül ve mücadele etmektir. Cesaret kişinin yaşamını güven içinde ve kendinden emin bir şekilde sürdürebilmesi için hayat boyu gerekli bir duygudur. Cesur olmak korku, güçlük ve acılarla başa çıkabilmeyi gerektirir. Hayatta cesur bireyler yetiştirebilmek, zorluklar karşısında yılmak ve pes etmek yerine onlarla mücadele etmeyi öğretebilmeye bağlıdır. Cesareti hayatlarında prensip edinememiş kişiler, zorluklarla karşılaştıklarında panikler, sorunu değerlendirmek için gerekli motivasyondan yoksun kalır, özgüveni ve özsaygısı zedelenir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen cesaret değerinin işlenme sıklığı tablo 4.10'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 10. Araba Sevdası'nda Cesaret Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Cesaret	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	5
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	0

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde beğendiği sarışın kadına çiçek vermeye cesaret etmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane* çiçekle karşılık vermek lâyık değil ise de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım..." (BK, s. 70).

Mişel'in Bihruz Bey'in sakinliğinden cesaret alarak ona yemeğin soğumak üzere olduğunu söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halinde gözlemlediği sakinlik işaretlerinden cesaret alarak yavaş bir sesle: 'Yemek soğuyor,' diyebildi." (İK, s. 86).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta sevdiği kadına çiçek hediye etme cesaretini göstermesi ve bunu ifade ediş biçimi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve bu cesur tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma

> gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu cesur bir tavır benimseyerek Periveş Hanım'a takdim etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı olan Gülşeker Hanım'ın cesur bir tavır takınarak landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın cesur bir şekilde davranarak yazdığı aşk mektubunu Bihruz Bey'e vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Bizzat kendisinin çevirdiği güzel bir şiiri de özür mektubuna ekleyen Bihruz Bey'in bu cesur tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İşte şimdi o güzel *poezi* ki kulunuz tercüme ettimdi; sunmaya cesaret ederek kendimi bahtiyar sayarım." (ÜK, s. 175).

4.1.5. Özyönelim

4.1.5.1. Akıl Yürütme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Akıl yürütmek kavramı Türkçe Sözlük'te "herhangi bir konuda fikir vermek" ve "tahminde bulunmak" (TDK, 2011, s. 62) olarak tanımlanmaktadır. Akıl yürütme, var olan olgular arasındaki ilişkilerden hareketle yeni bir önerme ortaya koymaktır. İnsan, kendine mahsus

olan akıl sayesinde diğer varlıklardan ayrılmakta, iyi-kötü ve doğru-yanlış arasındaki farkı idrak edebilmekte ve çevresini anlamlandırarak değerlendirebilmektedir. İnsanlığın tarih sahnesine çıktığı ilk zamanlardan günümüze kadar inşa edilmiş tüm medeniyetler belirli bir akli ve nakli birikim ile oluşturulmuştur. Bu birikimin oluşturulması, korunması ve sonraki nesillere aktarılabilmesi de yine akıl sayesinde meydana gelmiştir. Günlük hayatta karşılaşılan durumlarda akıl yürütme yetisini kullanan bireyler daha bilinçli sosyal ilişkiler kurmakta ve amaçlarına daha kolay ulaşmaktadır. Akıl yürütme yetisini kullanmayan veya kullanamayan bireyler ise sorunlara cevap bulmakta ve onları çözmekte zorlanmaktadır. Akıl yürütmedeki bu yetersizlik kişide özgüven kaybına, başarısızlık hissine ve sosyal ilişkilerde pasifliğe neden olabilmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen akıl yürütme değerinin işlenme sıklığı tablo 4.11'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 11. Araba Sevdası'nda Akıl Yürütme Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Akıl Yürütme	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	8
İkinci Kısım	52
Üçüncü Kısım	69
Dördüncü Kısım	89

Bihruz Bey'in annesinin oğluna kalan serveti doğru değerlendirebilmek için bazı akrabalardan fikir almayı düşünmesi ve bu akıl yürütme davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pederinin ölümüyle oğluna intikal eden servetin güzelce idaresi yolunda akrabadan bazı kişileri işe karıştırmak gibi tedbirlere teşebbüs etmiş ise de sonuçsuz kalacağını anladığı gibi…" (BK, s. 55).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek Çamlıca Bahçesi'nde gördüğü sarışın güzel kadının arkadaşı Keşfi'yle tanıştığına ihtimal vermemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne münasebet? Kadıköy'ü gibi *burjuva kartiye*de bu derece şık bir e*kipaj* bulunsun!.. Ne münasebet?.. Orada olanlar hep malum. *Blond*u tanırım -demesi de ağız… Tanısaydı öyle mi dururdu?.." (BK, s. 61).

Bihruz Bey'in sarışın kadının iltifatının kendisine mi yoksa arkadaşı Keşfi'ye mi yönelik olduğu konusunda akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin şu Keşfi'yi nasıl savayım? O vakit çabuk anlaşılır, bakalım iltifat bana mı yönelikmiş, yoksa ona mı? Kim olduğunu öğrenmek kolay, takip de eder, gittiği yeri görürüm." (BK, s. 61).

Arkadaşı Keşfi'nin sarışın kadını tanıdığını söylemesinin nedeni hakkında düşünmeye başlayan Bihruz Bey'in bu akıl yürütme süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Güya Keşfi Bey bu nazlı hanıma kur yapacak olursa -kendi köyünden bulunduğu ve zaten tanıdığı için- Bihruz Bey'in bir şey demeye hakkı ve rekabete kalkışmaya yüzü olamayacak." (BK, s. 62).

Sarışın kadın ve refakatinde bulunan yaşlı kadının gölün başında konuşurken yaptıkları İngiltere göndermesinin kendisine yapıldığı yönünde akıl yürüten Bihruz Bey'in bu düşünce süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü orada kendisinden başka -İngiltere'den henüz gelmiş bir mösyö gibi- alafranga giyinmiş kimse yoktu." (BK, s. 70).

Periveş Hanım'ın veda etmeden gitmesi sonucu ne yapacağını bilemeyen Bihruz Bey'in akıl yürütmesi ve aklına bir fikir gelmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu duygu patlamasının şaşkınlığı içinde ansızın hatırına landoyu takip etmek fikri geldi." (BK, s. 74).

Periveş Hanım, bahçede karşılaştıkları Keşfi Bey'i daha önceden görüp görmediklerini düşünürken akıl yürüterek bir tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "A… Bilemedin mi?.. Geçen gün Kadıköy vapurundan çıkarken benim feracemin eteğine basıp da pardon diyen bey diyen değil mi ya?" (BK, s. 83).

İskelede çok bekleyip beklemeyecekleri konusunda Çerçi Hanım'ın sorusu üzerine akıl yürüten Periveş Hanım'ın tahmini yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sanırım ki beklemeyiz. Olmazsa kayığa da binmek olabilir." (BK, s. 83).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan Periveş Hanım'a nasıl davranacağını düşünmesi ve bu konuda akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu karar da kendisini daha şimdiden eziyetlerini çeken bir aşığı saydığı Periveş zalimine aşkını ilan eden ve… sitem ve serzenişi içeren bir mektup yazmaktan… ibaretti." (İK, s. 85).

Mösyö Piyer'in konuşmasında bahsettiği amanın akıl yürütme süreci şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bir amaya demişler ki: 'Eşiniz bir güldür.' O da: 'Dikenlerinden öyle anlıyorum.' cevabını vermiş." (İK, s. 91).

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediğini söylediğinde Bihruz Bey'in olacağını tahmin ettiği olaylar şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediğini söylediğinde Bihruz Bey'in öğretmeninden beklediği tutum ve bu tahmini şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendisine özgü belâgat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek…" (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in sarışın kadın ile ilgili ne tür adımlar atması gerektiği konusunda Mösyö Piyer'den yardım istemeyi düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Henüz birinci faslı meydana gelebilen bu güzel romanı arzuladığı (gibi) sonuçlandırmak için ne türlü *entriglere,* tedbirlere başvurmak lâzım geleceği konusunda Mösyö Piyer'in teorik bilgisinden ve pratik tecrübelerinden yardım da istenecekti." (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den umduğunu bulamayınca bu durumu kötü bir tesadüf adlandırarak konuşmamaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...zorunlu olarak, konuşmaktan imtina etmeye karar verdi." (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in sabah erken saatlerde gitmiş olacağını tahmin ederek Mösyö Piyer'e salı günü görüşebileceklerini söylemesi ve bu akıl yürütme süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pardon Mösyö Piyer! Rahatsızım, başım pek ağrıyor. Müsaadenizle içeri gideceğim. Siz yarın belki erken inmiş olursunuz, o halde *a mardi, nes pa?"* (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in seyir yerinde gördüğü sarışın kadının kendisiyle vedalaşmadan bahçeden ayrılışı hakkında atabileceği adımları odasında düşünmesi ve bir karara varması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Odasında yalnız başınayken bir hayli düşünerek, yapacağı şeyi kararlaştırdıktan sonra…" (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in kendisiyle vedalaşmadan seyir yerinden ayrılan sarışın kadın hakkında öğretmeni Mösyö Piyer ile fikir alışverişinde bulunmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek, bu ümit ile sofraya oturmuşken…" (İK, s. 95).

Annesinin kendisini sorması halinde Bihruz Bey'in bulduğu ve yardımcıları Mişel'den söylemesini istediği çözüm şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide beni soracak olursa 'Yarın erken gidecekmiş, yattı…' deyiver…" (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek için fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in akıl yürütme ile Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazmak istemesi ve bu amaçla kitaplığından gerekli kitapları seçmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın soylu bir aileden ve iyi terbiye almış bir hanım olduğu yönünde akıl yürütmesi ve buna mukabil uygun bir mektup yazmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat beyin fikrince Periveş Hanım gibi *nobl* bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazlı hanıma sunulacak aşk mektubunun içereceği tabirler, *santiman*lar da *nobl* olmak lâzımdı ve bu hususta Fransızca o yolda yazılmış şeylere müracaat zaruriydi." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek kendi durumuna uygun bulduğu bir mektubu seçerek çevirmeye başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet kolay sandığı ve azıcık değişiklikle kendi hal ve mevkiine uygulanmaya uygun gibi gördüğü birinci mektubu lâzım gelen yerlerini hale göre değiştirerek tercümeye başladı…" (İK, s. 99-100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ona bundan sonra nasıl hareket etmesi gerektiğini sorarak Periveş Hanım'dan tavsiye istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta içinde bulunduğu sıkıntıdan çıkmak için tek bir çözüm gördüğünü anlatması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Küçük hanımefendi! Kulunuz yalnız bir çare görüyorum bu *ambaradan* çıkmaklık için ki sonra arz ederim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan cevap beklediğini, bu cevabı almak için belirli bir süre aralığında Çamlıca Bahçesi'nde olacağını söylemesi ve bu akıl yürütme süreci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifinizi beklerim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın güzelliğinin yüreğine de tesir etmiş olduğu düşüncesinden hareketle ondan bağışlanma talep etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ilk aşk mektubunda akıl yürüterek Keşfi Bey'e gönderme yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kendi zihninin ürünü olan sözlerden 'sebebini mümkünü yok keşfedemedim' cümlesindeki göndermeyi beğendi…" (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in kendi haline uygun bir aşk mektubu örneğini Jean-Jacques Rousseau'nun eserinde bulamayacağı yönünde akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Aradığı şeyi bunda bulamayacağını aklı kesince kitabı bıraktı ve *Sökreter dez Aman*'ı eline alarak süzmeye başladı." (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yeni bir aşk mektubu yazmak istemesi ve bu yazım sırasında tercümede zorluklar yaşama ihtimaline karşı Biyanki ve Hançeri sözlüklerini yanına alarak akılcı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Son derece istekli bir şekilde ve ara sıra zorlukların halledilmesi için Biyanki ve Hançeri sözlüklerine müracaatla aşağıdaki gibi tercümeye başladı…" (İK, s. 103).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda ondan cevap beklediğini söylemesi ve bu cevabı almak üzere gelecek pazar günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı beklemeye karar vererek bu kararı mektupta bildirmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta eklemenin uygun olacağını düşünmesi ve bunu bulabilmek için kitaplardaki şiirleri incelemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazılarını tekrar okudu." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirin isimsiz bir kadına yazılmasından mütevellit Periveş Hanım'a daha uygun olacağını düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey ismini henüz haber alamadığı sevgilisine bu şiiri sunmanın gayet uygun olacağını düşündü." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirin Türkçe çevirisinin nasıl olacağını görmek için şiiri tercüme etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in öğle yemeği vaktinin geçtiğini fark etmesiyle öğleyi atlayarak akşam yemeğini erken yapmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık yemeğin ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*den vazgeçerek *dine*yi biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona anlattı." (İK, s. 109).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar'ında rastladığı bir kasidede yer alan "Çamlıca-i sagir" ifadesinden etkilenmesi ve bu ifadenin Çamlıca Bahçesi'yle ilgisinin olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tarihler bölümüne gelince ta baştan gözüne ilişen 'Tarih kâh...der kurb-i Çamlıca-i sagir' ifadesiyle Çamlıca sözü münasebetiyle *enterese* olmak istedi." (İK, s. 111).

Bihruz Bey'in Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü İngiliz bir sözlük bilimci olan Redhouse tarafından yazıldığını öğrendikten sonra ciltlettirerek kütüphanesine koymaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar'ında rastladığı bir kasidede yer alan "Çamlıca-i sagir" ifadesinden etkilenmesi ve bu ifadede bahsedilen Küçük Çamlıca'nın Çamlıca Bahçesi olduğun yönünde tahmin yürüterek Çamlıca Bahçesi'nin eskiden beri şairlerin şiirlerine konu olan bir bahçe olduğuna hükmetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Der* kelimesinin 'kapı ve bab içinde' demek olduğunu *kurb*un yakın olmak manasına geldiğini anladı. En sonra da *sagir*i aradı. Kelimenin yanında 'küçük, ufak olan' açıklamasını görünce 'Bravo!.. Bravo!.. *Çamlıca-i sagir*, Küçük Çamlıca, bizim *kartiye* bravo!.. Demek ki *kartiye*miz eskiden beri *nobl* bir *kartiye* imiş ki şairlerin *deskripsiyon*larına kadar geçmiş… Bravo!' diyerek sevindi." (İK, s. 112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında güzel şarkılar bulacağını tahmin etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divanı'nda yer alan şarkıları okuduktan sonra Vasıf'ın en iyi Türk şairi olduğu yönünde fikirde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda akıl yürüterek kura çekmeye karar vermesi şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kağıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in "bir siyeh" kelimelerinin Türkçe sözlükte olması gerektiği yönünde akıl yürüterek Lügat-ı Osmaniye'ye bakması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önce *bir siyeh* kelimelerini *mersiye* vezninde ve bir kelimeden ibaret olmak üzere okumuş idi. Bu vezinde okuyuşa göre kelime Fransızcaya benziyor ise de şair Vasıf'ın Fransızca bildiğini işitmemiş olduğundan yine Türkçe olmalıdır diye *Lügat-ı Osmaniye*'de aradı…" (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek beğendiği bir şarkıda geçen kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağına karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına -hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkması sonucunda Bihruz Bey'in akıl yürüterek bu şarkının özellikle bir sarışın için yazıldığını düşünmesi ve meydana gelen bu hatanın Venüs ile bir ilgisinin olduğuna karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in akıl yürüterek önceden arabayı hazırlatması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım ile Keşfi arasında nasıl bir bağlantı olabileceği konusunda tahminde bulunması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Acaba küçük hanımın Keşfi ile gerçekten bir *rölasyon*u mu var? Öyle ise yazık ona! Lâkin bana niçin baktı!.. *Non... Non… Espossibl?* Beni bahçeye çağırsın… *Lak*ın kenarında dursun… Bana pırlantalar yuvarlasın… Benden çiçek alsın göğsüne taksın… O kadar iltifatlar filanlar etsin…" (İK, s. 122).

Bihruz Bey'in sabahki güzel havayı ve parlayan güneşi Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı göreceğine dair bir işaret olarak algılaması ve bu tahmini şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendisini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'in sırf güzel bir kitap hediye etmek için kendisini darılttığını düşünmesi ve bu tahmin yürütmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek borçlarını nasıl ödeyebileceği üzerine düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Lâkin taksit zamanı gelince paraları nasıl vereceğiz?.. Üç gün evvel *Mir*'e yüz doksan lira verdim, *Heral*'in hesabına bakmadık. *Alber*'inki iki yüz otuz lira olmuş. Paris'ten gelecek eşya da gelmedi. Biz bu borçları nasıl ödeyeceğiz?.." (İK, s. 130).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek İstanbul'daki evi satmaya karar vermesi ve satıştan elde edeceği parayı nasıl değerlendirebileceği üzerine düşünceler üretmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek borçlarını ödemek için Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde akıl yürüterek Periveş Hanım'ın sıradan bir kira arabasıyla seyir yerine gelmeyeceğini tahmin etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da nazardan kaçırmıyor idiyse de bunların içinde daha önceki landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle sıradan bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden boşuna sıkılıp duruyordu." (İK, s. 136-137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı olan Gülşeker Hanım'ın akıl yürüterek landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu almaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından akıl yürüterek başarıya ulaştığını düşünmesi ve bu yüzden sevinmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Biraz dinlendikten sonra aklı başına gelmeğe başladı. O zaman başarısının verdiği coşkunun rengi çehresine yansıyarak çehrede bir gülümseme meydana geldi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından akıl yürüterek bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a verdiği aşk mektubunun onun üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkması ve Periveş Hanım'ın landosunu etrafta görememesiyle akıl yürüterek onun kendisini yolda beklediği yönünde tahmin yürütmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O zaman bey saatine baktı. On bir buçuk olduğunu görünce: '*İle tar, probablöman* gitmişler, *alon* takip edelim, bu defa *jö latrapöra jesper*, beni yolda beklemesi lâzım gelir.' dedi." (İK, s. 138-139).

Periveş Hanım'ın landosunu takip etmek için yola çıkan Bihruz Bey'in akıl yürüterek Periveş Hanım'ı pazar günü zaten göreceğini düşünmesi ve eve dönmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Takipten ne çıkacak, pazar günü kendisini görecek değil miyim?' diyerek Bağlarbaşı yolunu tuttu." (İK, s. 139).

Mösyö Piyer'in oynamakta hayli becerikli olduğu otuz bir oyununda kazanmak amacıyla akıl yürütmesi ve Bihruz Bey'i aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmaya yöneltmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer bu akşam da kazanmaya başlayınca Bihruz Bey'i çabuk kaçırmamak için oyunda türlü maskaralıklar eder ve ara sıra Fransızların 'Oyunda talihi olan aşkta şanssız, oyunda talihi olmayan aşkta şanslı olur.' şeklindeki meşhur sözünü beyin dikkatli kulaklarına ulaştırıp oyunda yenilmeye kışkırtmaktan da sakınmazdı." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek aşkta talihli olmak için oyunda talihsiz olmayı seçmesi ve bu yüzden oyunu bilerek kaybetmeye çalışması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey de bu lâkırdıyı işittikçe -hayali zaten hiçbir dakika gözünün önünden savrulmayan- sarışın hanımın talihine oynarken mesela kaba on dörtte yatar, otuzda on dörtte kâğıt çeker, partiyi zorla kaybederdi." (İK, s. 140).

Çamlıca'nın sahip olduğu tabii özellikler nedeniyle halkın akıl yürüterek fiziksel ve ruhsal sağlık için önemli olduğunu düşündükleri Çamlıca'ya gelmeleri şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü addolunmaya liyâkati olan yüksek bir noktadan aşağıya ve yukarıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın bin bir farklı tecellisini temaşayla ruh ve gönlünü ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri dalga dalga gelen halk…" (ÜK, s. 143-144).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman nasıl hareket edeceğine yönelik akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek… Sonra da dışarısında *an vuvatür* bir iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti." (ÜK, s. 144-146).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın akıl yürüterek Bihruz Bey'in hareketlerinden onun kırgın olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...siyeh-çerde landosundan indikten sonra beyin bu duruşuna dikkatle: 'Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?' diye meraklanıp telaşlı telaşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek…" (ÜK, s. 144-145).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiğinde akıl yürüterek Periveş Hanım ile kalabalıkta nasıl görüşebileceğini düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar kalabalık içinde bunlar nasıl yapılacak?.." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde akıl yürüterek sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı uygun bir yerde beklemek üzere arabasını ileri yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı biraz ileriye yürüttü. 'Siyeh-çerde'yi orada beklemek üzere hayvanlara 'ıstop!' emrini verdi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gidip akıl yürüterek Periveş Hanım'ın neden gelmediği üzerine düşünmesi ve tahminlerde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmedi acaba?.. Saat on! Acaba benim saat mi ileri?.." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gidip akıl yürüterek Periveş Hanım'ın neden gelmediği üzerine düşünmesi ve tahminlerde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tam on gündür de hiçbir yerde rast gelmedim… Elbette boş değil… Bir *entri*ği var… Şu gelen herif üstü başı temiz bir uşağa benziyor… Bana da pek bakıyor… Bir haberci olmalı…" (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve akıl yürüterek bahçeye gelen araçlardan herhangi birinin Periveş Hanım'a ait olup olmadığı hakkında tahminlerde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım'ın mektubunu getiren adam zannıyla: 'Aradığınız benim' yollu söz söylemeye hazırlanırdı." (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek pazar günkü buluşmaya Periveş Hanım'ın neden gelmediği üzerine tahminlerde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmedi acaba!.. Niçin?.. Ne sebeple?.. Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil mi idi?.." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada akıl yürüterek verdiği mektubun Periveş Hanım tarafından okunmuş olduğu yönünde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mektubu okumuş olacağından şüphe yok, o mektup okunduktan sonraki muamele de başka türlü olmalı idi." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada akıl yürüterek Periveş Hanım ile Keşfi Bey arasında bir bağlantı olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...mutlaka onunla bir *rölasyon*u olmalıdır boş yere *Haset! Haset!* diye bağırmamıştır elbette…" (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve akıl yürüterek ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda ne yapabileceği üzerine düşünüp tahminlerde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in sürekli Periveş Hanım'ı düşünmesi ve bu durumu Periveş Hanım'a olan aşkının bir göstergesi olduğuna yorarak akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir adamın sevdiği kadını düşünmesi ya düşmanlıktan veya aşktan ileri gelir. Bihruz Bey 'siyeh-çerde'ye düşmanlık duymamıştı. Öyle ise neden sürekli onu düşünüyordu? Demek ki seviyordu!" (ÜK, s. 152).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek "yer aynası" benzetmesini parlak bulması ve "yer elması" hitabının ne denli uygun olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika bir lak için 'yer aynası' benzetmesi ne kadar parlak ve o aynaya yansıyan elmacıklı, kuru, esmer bir yanak için "yer elması" hitabı ne kadar toparlak düşmüştü!" (ÜK, s. 152).

Bihruz Bey'in akıl yürütmesi ve öğretmeni Mösyö Piyer'in kadınlar hakkındaki bazı görüşlerine hak vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunun üzerine mösyöden *amur dö fam* hakkında evvelki cuma akşamı işittiği sözleri birer birer zihninden geçirerek ihtiyara biraz hak vermek tarafına meyil gösterdi." (ÜK, s. 153).

Âşık olduğu kadının kendisine darılmasına neden olabilecek bir ibare olup olmadığını anlamak için Bihruz Bey'in daha önce yazdığı mektupların müsveddelerine bakması ve bu akıl yürütme davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunları okumadan maksadı ise içindekilerde 'siyeh-çerde' sevgilisinin kırılmasına neden olacak bir fena lâkırdı, bir çirkin ifade, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya özgü idi." (ÜK, s. 154-155).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı üzerine akıl yürüten Bihruz Bey'in bu konuya zihninde bir yorum bulmaya çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Sözlükte anlamını aradığı "bir siyeh" kelimesinin özel bir isim olma ihtimalini düşünen Bihruz Bey'in akıl yürüterek bir şarkıda kula atın yer alamayacağına karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat 'bir siyeh' Bihruz gibi lügat kitaplarına dahil olmayan bir *nom propr* olmak mısraya 'Bersiye nam kız genç bir *blond*dur' manası yakıştırabildiğine göre ihtimal dahilinde görünüyordu. Mısraya böyle bir mana vermek ise bayağı zaruri bir durumdu. Çünkü bir *şansonet*in içinde kula atın ne işi olacak?" (ÜK, s. 157).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in akıl yürüterek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğine karar vermesi ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bindiği vapurda bulunan bazı gençlerin Bihruz Bey'in Fransızca gazete almasından hareketle onun sahte alafrangalardan olmadığı sonucuna varmaları ve bu akıl yürütme süreci şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Bihruz Bey'in akıl yürüterek anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı "bersiye" kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek isteyen Bihruz Bey'in akıl yürüterek Keşfi'nin kalemde bulunmayacağı erken bir saatte işe gitmesi ve bu davranışının nedeni şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zira kuruntusu Bihruz Bey'e diyordu ki: 'Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin aşk mektubunun onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*dır. O halde sen bersiyeyi Keşfi Bey oradayken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan* çocuğun *trahizon*u ile iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için o oradayken sakın 'bersiye'den kimseye söz açma!..'" (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları akıl yürüterek ona yardım etmeye çalışır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Soru üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek bu kelimenin özel bir isim olabileceği konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Nom propr* olmalı, bir şahıs veya bir hayvan veyahut bir memleket veyahut... Veyahut hiçbir şey değil!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları akıl yürüterek bu kelimenin biyografik sözlükte bulunup bulunmadığı konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben de öyle dedim ama bilmem ki *diksiyoner biyografik*te var mıdır?" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek anlamını bulmadan önce kelimenin nerede kullanıldığını bilmek gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O öyle bulunmaz, nerede kullanıldığını bilmeli ki…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin bir şiir içinde geçtiğini öğrendiklerinde akıl yürüterek Fransızca olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Öyle ise Fransızca olacak…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından biri olan Naim Efendi akıl yürüterek kelimeyi daha önce hiç duymadığını söyler ve Türkçe olmadığı konusunda tahminde bulunur. Bu durumun ardından Bihruz Bey'in arkadaşlarından bir kişinin fikir yürüterek kelimenin Fransızca olabileceği hususunda tahminde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bana kalsa bu yine Fransızcadır." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek kelimenin aslen "persiy" kökünden gelen "persiye" olabileceği üzerine fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bana da Fransızca gibi geliyor, hem galiba *persiye* olacak, *persiy*den." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek maydanoz anlamına gelen "persiy" kelimesinin aradıkları kelime olabileceği konusunda tahmin yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Öyle ya, *persiye* de içinde yeşil lekeleri olan şeye denir." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek kelimenin anlamının rokfor peyniri yahut kirlihanım peyniri olabileceği konusunda tahmin yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise *rokfor* peyniri… Yahut kirlihanım peyniri, onun da lekeleri dışındadır!" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürüterek bir şiirde geçen "bersiye" kelimesinin anlamının rokfor peyniri olamayacağı konusunda fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Daha neler! 'Bersiye' bir şiir içinde imiş deniyor, şiirde *rokfor* peynirinin münasebeti ne?.." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek beşik anlamına gelen "berso" kelimesinin aradıkları kelimeye daha uygun olacağı konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Daha münasebetlisi *berso* değil mi?" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek alafranga bestelere verilen bir ad olan "bersöz" kelimesinin daha uygun olacağı konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalsa *bersöz* hepsinden uygun, çoğunlukla alafranga bestelere *bersöz* namı verirler." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek çoban anlamına gelen "berje" kelimesinin aradıkları kelimeye daha uygun olduğu konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mademki bir *poezi* içinde imiş *berje* olmalı, yakışan bu!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek Agâh Bey'in önerdiği "persiye" kelimesinin daha doğru olduğu konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yine Agâh Bey'in dediğidir, *persiye*'dir." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve Agâh Bey'in önerdiği "persiye" kelimesinin şiire yakışır bir anlamının olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne olur? *Persiye*ye de bakınız da meraktan kurtulalım, belki şiire yakışır diğer bir manası daha vardır." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve kelimenin "persiye" olamayacağını çünkü rokfor peynirinin bir şiirde geçmesinin imkânsız olduğunu belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Rokfor* peyniri yakışacak şey değil, *sa setemposibl*!" (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığının bilinmesi gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve Hüsnü Bey'in bu kelimenin anlamını bilebileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Bersiye, işitmediğim bir söz… Hüsnü Bey'e gösterelim belki o bilir…" (ÜK, s.165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri akıl yürüterek ilk önce manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hezeyan demek için ilk iş manasını anlamalı değil mi?.." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri ilk önce şarkının manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu öneri sonucunda Bihruz Bey'in kalem arkadaşlarının manasız hezeyan olamayacağı konusunda akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pek doğru, manasız hezeyan olur mu ya…" (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye'". (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek "bersiye"nin tenbih vezninde "bersih" olabileceği yönünde tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bersiye dediğiniz de sakın tenbih vezninde 'bersih' olmasın?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, akıl yürüterek Bersiye Çerde isminin Macarca özel bir isim olabileceği yönünde tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben buldum, ben buldum: 'Bersiye Çerde', hepsi birden Macarca şahıs ismi. 'Civan' o ismi taşıyan şahsın sıfatı. '-dır' da haber edatı." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" olabileceği yönünde tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalırsa bu kelime 'viresiye' vezninde Fransızca *presiye* olacak ki matbaa amelesi, daha Türkçe basmahane işçisi demektir. 'Çerde' de zerde veya perde vezninde Nemsece şahıs ismidir. Hatta ben o şahsı bilirim: Ruznameci Çörçil'in matbaasında çalışır, iriyarı genç bir Nemseli idi." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" anlamına gelemeyeceğini aksi takdirde şiirin Churchill'e ait olmak lâzım geleceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hep birden alay etmeye başladınız, öyle ise *poezi* de Mösyö Çörçil'in demek olur?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve kelimenin geçtiği şiirin, Churchill'in matbaasında çalışan biri tarafından yazılmış olabileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şiir Mösyö Çörçil'in olmak lâzım mıdır?.. Belki oraya devam eden muharrirlerden birisinindir." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları akıl yürütür ve bu meseleyi ancak "bilgin" adını verdikleri Naim Efendi'nin çözebileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder." (ÜK, s. 166).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. Naim Efendi'nin akıl yürütmesi ve "siyeh-çerde" tamlamasına bakarak Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini kullanılışıyla birlikte göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde civandır" ibaresinin anlamı hakkında Naim Efendi'ye soru sorar. Naim Efendi'nin akıl yürüterek cevap vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Esmer yüzlü civan demek değil mi?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra akıl yürüterek Periveş Hanım'dan nasıl özür dileyebileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Karayağız... Hem de sadece kara… Yahut sadece yağız değil de ikisi birlikte. *Kel malör kö sa!*... Şimdi ne halt etmeli?.. Nasıl özür bulmalı?.." (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra akıl yürütür, Periveş Hanım'ın buluşmaya gelmeme sebebinin bu hata olduğunu ve ondan özür dilemesi gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak bir *eksküz* bulmalı… Kabahat benim mi? Ben ne bileyim? 'Cerde' zannettim. Gelmemesinin sebebi bu imiş… Şimdi anlaşıldı, 'Karayağız!.. Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış… Hem yağız at! Nezâketin alafrangası' demez mi?" (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra akıl yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona bir mektup yazmaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kopye*sini aldığım trapezin üstünde bulunduğundan, tertemiz şahsınız için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet* yazmıştım o da trapezin üstünde idi. *Par megard* ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan tertemiz şahsınızın darılmasına çok hak verdim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, yaptığı hata dolayısıyla Periveş Hanım'dan af dilemek için ona bir özür mektubu yazar. Bu mektubu verebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşmasına rağmen Periveş Hanım'a rast gelmez. Bunun üzerine Bihruz Bey akıl yürüterek onun hasta olabileceğini, evlenmiş olabileceğini ya da taşınmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki hiçbir yere çıkmamasına başka bir sebep var. Bu sebep nedir acaba?.. Hasta mıdır? Yoksa kazara evlendi mi? Veyahut başka bir diyara mı gitti?" (ÜK, s. 177-178).

Bihruz Bey haftalık gezi programının düzenlemesi ile meşgulken içeri Mişel Ağa girerek beye bir mektup getirir. Bihruz Bey akıl yürüterek bu mektubun Periveş Hanım'dan geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sandı ki bu mektup 'siyeh-çerde'den hayırlı haberler getiren yeşil elbiseli bir habercidir." (ÜK, s. 178).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in akıl yürüterek bu duruma bir çözüm bulması ve konağı satarak para bulmayı hedeflemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çare yok gidip görmeli… Para bulacağımı söylemeli de beş on gün daha avutmalı… Aracıyı da buldurmalı." (ÜK, s. 179).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in akıl yürüterek konağı satmaya karar vermesi ve böylece masraflarını yoluna koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, ona sarışın hanımla görüşüp görüşmediğini sorar. Bihruz Bey'in görüşmediğini söylemesi üzerine Keşfi Bey akıl yürütür ve Bihruz Bey ile sarışın kadınının bahçede konuşarak gezmesinden ikisi arasında bir münasebet gördüğünü belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, *jarden*de o önde siz arkada konuşarak geziyordunuz, münasebet ilerlemeyince bunlar olabilir mi ya?" (ÜK, s. 185).

Bihruz Bey Fenerbahçe'deki muhabbet sırasında Keşfi Bey'e bahçede gördüğü sarışın kadınla bir alâkası olmadığını söyler. Keşfi Bey, Bihruz Bey'in hareketli yaşamından hareketle akıl yürüterek Bihruz Bey'in gerçekleri sakladığı sonucuna varır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saklıyorsunuz… Bugünlerde sizi pek *an muvman* görüyorum, köşke ne zaman geldimse bulamadım, 'Bey gezmeye gitti' cevabını aldım. Bu *kurs*lar elbette tevekkeli değil." (ÜK, s. 185).

Keşfi Bey ile Bihruz Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey akıl yürüterek Bihruz Bey'in Fenerbahçe'ye bir aşk buluşması için geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu saatte burada bulunmanın başka ne manası olur?" (ÜK, s. 186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Bihruz Bey, akıl yürüterek Keşfi Bey'in Fenerbahçe'ye bir aşk randevusu için geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İşte siz de buradasınız ya, demek ki sizin de bir *randevu*nuz var…" (ÜK, s. 186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, akıl yürütür ve emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen geri döndü. Aceleyle arabasına çıktı. Terbiyeleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı." (ÜK, s. 188).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları zaman Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. İlk duyduğunda buna inanmak istemeyen Bihruz Bey akıl yürütür ve Periveş Hanım'ın iki aydır hiçbir mesirede görünmemesinden hareketle Keşfi Bey'in doğru söylediğine karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Özellikle Periveş Hanım'ın iki aydan beridir hiçbir mesirede görülememesinden ibaret olan görünür hal de Keşfi Bey'in verdiği haberdeki doğruluğu teyit etmez mi?.." (DK, s. 196).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey'in akıl yürütmesi ve hediye ettiği çiçeği alıp göğsüne takmasından hareketle Periveş Hanım'ın da kendisini sevdiğine karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın

> göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!" (DK, s. 200).

Bihruz Bey, Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in kendisine Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle çok üzülür. Periveş Hanım ile karşılaştıkları günü hatırlayarak akıl yürütür ve sevdiği kadının mahzun bakışlarının veremin bir işareti olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu!.. O bakışlar *adiyö! adiyö!*.. demek değil miydi?.. Tifo ne münasebet! Verem olmalı… Öyle nâzik vücutlar hep veremden giderler…" (DK, s. 200).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey çok üzülür. Bunun üzerine akıl yürüterek sevdiğinin mezarının nerede olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım… Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim… O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur…" (DK, s. 200).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, bir sabah Bihruz Bey'i kontrol ettiğinde onun çok halsiz bir biçimde hâlâ yatmakta olduğunu görür. Akıl yürüterek durumun iyi olmadığını tahmin eden dadı kalfa, hemen Bihruz Bey'e sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa akıl yürüterek Bihruz Bey'in kederini herkesten sakladığını tahmin eder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben anlıyorum beyim. Bugünlerde senin bir kederin var, bizden saklıyorsun, öyle değil mi?.." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa akıl yürüterek Bihruz Bey'in sıcaklıklardan dolayı hasta olmuş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise soğuk mu aldın? Sıcak mı geçti? Ne oldu da keyfini bozdun bakayım?.." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa akıl yürüterek beyin bulantısı olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bulantın var galiba, liyen (leğen) getireyim, cam açmak olmaz, belki terlisin, soğuk alırsın." (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Haberi alır almaz oğlunun yanına gider ve ateşini kontrol eder. Bihruz Bey'in ateşinin çok yüksek olduğunu anlayınca akıl yürüterek hemen bir doktor çağırmaya karar verir. Bihruz Bey'in annesinin bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, akıl yürüterek oğlunun terli terli su içerek veya dondurma yiyerek hastalanmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne yaptın Bihruz oğlum?.. Niçin hastalandın?.. Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?.." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, akıl yürüterek şemsiyesiz gezdiği için oğluna güneş çarpmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yoksa şemsiyesiz çok gezdin de güneş mi çarptı?.." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi akıl yürüterek Bihruz Bey'in oturuşundan, kalkışından, yemesinden ve içmesinden canının sıkkın olduğunu tahmin eder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valideler evladını görmese de hallerinden haber alırlar, bana kimse bir şey söylemedi, ben kendim anladım, oturuşundan, kalkışından, yemenden içmenden, her halinden öyle anlaşılıyor…" (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, akıl yürüterek konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Sevdiği kadının ölüm haberinin ardından hastalanarak yatağa düşen ve sonrasında yavaş yavaş iyileşmeye başlayan Bihruz Bey, Keşfi Bey'den Periveş Hanım'ın mezar yerini öğrenmek ister. Bununla birlikte hüzünlü yüzünü ona göstermek istemediğinden akıl yürütür ve birkaç gün beklemeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Onun için halinde tam bir sakinlik oluşuncaya kadar birkaç gün beklemek gerekiyordu." (DK, s. 207).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Kalkmak üzere olan vapura koşmasına rağmen yetişemez. Vapurda bulunanlar kendisine bakarak gülüşmeye başlamışken Bihruz Bey, vapurda Periveş Hanım'ı görür. Tanıyıp tanımadığına dair bir süre emin olamayan Bihruz Bey akıl yürüterek gördüğü kişinin Periveş Hanım olduğuna karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Mon diyö! Kel vizyon kö sa? Eskö jö reve? Non!* Ta kendisi idi... Evet! O idi."

(DK, s. 208).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Kalkmak üzere olan vapura koşmasına rağmen yetişemez. Üsküdar vapurundakiler kendisine bakarak gülüşmeye başlamışken Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı görerek heyecanlanır ve akıl yürüterek vapura yetişmek için bir çare aramaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin nasıl edeyim de şuna yetişeyim?.. Ah! Bir balon olsa! Bir balon yok mu?" (DK, s. 209).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, iki buçuk aylık izin almasına rağmen işlerin tahmini üç, üç buçuk ay kadar sürebileceğini belirtir. Keşfi Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İki buçuk ay için izin aldım, fakat zannederim işler üç, üç buçuk ay kadar sürecek…" (DK, s. 211).

Bihruz Bey sohbet sırasında Keşfi Bey'e Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı gördüğünü ve kadının sapasağlam gezmekte olduğunu anlatır. Keşfi Bey, bunun imkânsız olduğunu ve vapurdaki kişinin sarışın hanımın kız kardeşi olabileceğini söyler. Keşfi Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Olamaz şey… Sakın hemşiresi olmasın?.. Bir büyük hemşiresi vardır, biraz benzerler…" (DK, s. 213).

Bihruz Bey sohbet sırasında Keşfi Bey'e Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı gördüğünü ve kadının sapasağlam gezmekte olduğunu anlatır. Keşfi Bey, bunun imkânsız olduğunu ve vapurdaki kişinin sarışın hanımın dul ablası olabileceğini söyler. Keşfi Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, bir dul hemşiresi var imiş, ben onu da görmüş idim, gördüğünüz mutlak odur, başka türlü olamaz." (DK, s. 213).

Keşfi Bey'in yaptığı açıklamalar üzerine fikir yürüten Bihruz Bey, düşündükçe arkadaşına hak vermeye başlar. Vapurda gördüğü hanım Periveş Hanım'a benzemekle birlikte gerçekten de ondan daha yaşlı, zayıf ve renksizdir. Bihruz Bey tüm bu farklılıkları göz

önünde bulundurarak bu defa arkadaşının doğru söylediğine karar verir. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten gördüğü hanım -ki sarışın hanıma benziyordu- biraz daha zayıf biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha asli olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım taptaze, pembe yanaklı açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi?.. Sarışın hanımın yaşmağındaki hotozundaki zarafet, halindeki edasındaki letafet benzeri olan hanımda var mıydı?.. Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu." (DK, s. 213).

Öğrencisi ile selamlaşarak sohbet etmeye başlayan Mösyö Piyer, geç gelmesinden hareketle Bihruz Bey'in uzun bir gezintiden geldiğini düşünür. Mösyö Piyer'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Uzunca bir *promenad*dan geliyorsunuz zannederim." (DK, s. 216).

Sağlığının nasıl olduğu sorusuna yüreğinin rahatsız olduğu cevabını veren Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer, nasihat vermeye başlar. Genç, yakışıklı, zeki ve zengin bir kişinin kalben rahatsızlık yaşamasını mantıksız bularak Bihruz Bey'e üzüntü duymaması gerektiğini söyler. Mösyö Piyer'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne var rahatsız olacak? Sizin gibi genç, yakışıklı, zeki, zengin bir kişinin kalben rahatsızlığını anlayamam!.." (DK, s. 216).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in akıl yürüterek öneride bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark

eder. Şiiri bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan ve akıl yürüterek anlamaya çabalayan Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır." (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde girofle kelimesiyle karşılaşır. Anlamını bilmediği bu kelime için akıl yürüterek Biyanki sözlüğüne bakan Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Jirofle… Jirofle Jirofla*'yı bilirim… Fakat Türkçesini bilmem… Biyanki'de olmalı… Frenk benefşesi… Ak veya kırmızı şebboy… İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar… Demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde bahsedilen on altı yaşındaki kızı akıl yürüterek sevdiği kadınla özdeşleştirir ve onun da sevgilisi gibi sarışın olup olmadığını merak eder. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! On altı yaş… On sekiz yirmi hepsi bir!.. *Povr fiy!* Acaba o da benim sevgilim gibi *blond* mu idi?.." (DK, s. 219-220).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için akıl yürütür ve Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Biyanki sözlüğünde kelimenin "rüya görmek" anlamı dışında "zihni dalmak" anlamının da olduğunu görür ve akıl yürüterek bu çevirinin daha uygun olduğuna karar verir. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdi demek oluyor ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi." (DK, s.220).

Çalışma odasında kendi kendine Graziella'yı okuyan Bihruz Beyi öğretmeni Mösyö Piyer'in neden gelmediğini merak ederek Mişel Ağa'ya sorar. Mişel Ağa gazete okurken uyuyakalan Mösyö Piyer'in durumunu anlatmak için akıl yürüterek "uykuyor" tabirini kullanır. Mişel Ağa'nın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir.

> "Mişel Ağa'nın dil bilmezliğinden kaynaklanarak uydurup söylediği 'uykuyor' kelimesi ise 'okumak-uyumak' fiillerini birden ifade eder; yani herkesin başına geldiği gibi okurken uyumak halini gösterir güzel ve özlü bir deyim iken…" (DK, s. 221).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in akıl yürütmeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'dan Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını ister. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey akıl yürüterek Andon'un arabayla birini çiğnemiş olabileceğini veya arabayı uçuruma düşürmüş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir adam mı çiğnemiş, yoksa arabayı bir uçuruma mı düşürmüş!.." (DK, s. 224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'dan Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını ister. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey akıl yürüterek

bulunduğu mevkiden temiz bir araba kiralamaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Burada, Kısıklı'da yahut Tophanelioğlu'nda temiz araba bulunur değil mi?" (DK, s.224).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, sabah kalkarak hızlıca giyinir. Bu sırada Bihruz Bey'in uyandığını anlayan dadı kalfa akıl yürüterek Bihruz Bey'in evden çıkmak üzere olduğunu anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yere mi gideceksin giyinmişsin. Kahvaltı etmeyecek misin beyim?.. Andon hala gelmemiş. Acaba ne oldu da gelmedi bu?" (DK, s. 225).

Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağ evine giden ancak kendisini orada bulamayan Bihruz Bey akıl yürüterek arkadaşının henüz gitmemiş olabileceğini düşünür ve hizmetkârın Keşfi Bey'den talimat alma ihtimalini yüksek görür. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bugün gideceğini söyledi, dün gitmiş. Belki daha gitmedi orada idi; hizmetkâr, o dağ ayısı beni savdı. Kim bilir? Belki öyle talimat almıştır." (DK, s. 227).

Öldüğünü düşündüğü sevgilisinin mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağ evine giden ancak kendisini orada bulamayan Bihruz Bey akıl yürüterek Keşfi Bey'in dün gitmiş olamayacağını çünkü vapur olmadığını düşünür. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vapura da gitmeli mi? Ya orada bulamazsam… Dün nasıl gidebilirdi? Vapur yoktu." (DK, s. 227).

Keşfi Bey'i Kadıköy'de bulamayan Bihruz Bey Küçük Çamlıca'ya geri dönmeye karar verir. Yolda kendi arabasının ve hayvanlarının ne durumda olduğunu merak ederek bunların nerede olabileceği hakkında akıl yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba ne oldu acaba? Hayvanlar nerede kaldı?.." (DK, s. 228).

Bihruz Bey Kadıköy'den Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıkar. Mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda

kaldığını belirtir. Mösyö Kondoraki'nin akıl yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya maalesef mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini ise önceden yüce şahsınıza bildirmiştik. Alacağımızın sağlanması için böyle bir muameleye başvurmamıza dair mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz." (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon arabanın yolda başka bir arabayla çarpıştığını söyler ve bu yüzden de arabayı tamir ettirmek amacıyla feribotla Kabataş'a gittiğini açıklar. Andon'un akıl yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Na orada iskelede feribot var… Söylediler bana ki Kabataş gider… Hem sonra iki saat yine Üsküdar gelir. Gittim fabrika gittim ki yapsınlar tamir çabuk…" (DK, s. 230).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon akıl yürüterek doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon akıl yürütür ve arabayı tamir ettirmek için daha önce yaptığı gibi Kabataş'a geçmeye karar verir. Feribota binerek Kabataş'a geçer ve Feriköy'e Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gider. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu tecrübeden yararlanmak istedi. Vapuru araştırdı. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz hızla Feriköy'e vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti." (DK, s. 231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon akıl yürüterek hatanın kendisinde olmadığını ve doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Andon'un arabayı tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitmesinin ardından arabaya ve hayvanlara el konulması Bihruz Bey'in ilk esnada canını sıkar. Bey, daha sonra akıl yürüterek aslında bu durumun iktisadi yönden kendi lehinde sonuçlandığına karar verir. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yüz elli lira bir eski araba için!.. Hayvanlar da iyice bozulmadılar mı ya? Şimdi satacak olsan kim alır?.. Özellikle şimdiden sonra arabanın ne lüzumu var? Gezmeye kim gidecek?.. Araba kullanmaya kimin hevesi kaldı?.." (DK, s. 232).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey akıl yürüterek konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Hesap yaparak Andon'a vermesi gereken maaş miktarını belirler ve arabacıya iletilmek üzere çekmeceden parayı tahsil eder. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek lâzım geliyordu. Bundan dolayı beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kütüphanesine giderek *armuvar*ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*a koydu *armuvar*ı da kilitledi." (DK, s. 233).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, akıl yürüterek kışın Süleymaniye'ye taşındıklarında zaten arabaya ihtiyacı olmayacağını düşünür. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kış gelmeden İstanbul'a, Süleymaniye'ye taşınılacak. Fena havalar, yağmurlar başladı mı artık bir tarafa çıkılamayacak değil mi? Binaenaleyh arabanın hiç lüzumu yoktu…" (DK, s. 234).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce vapura yetişmek ve ona Periveş Hanım'ın mezar yerini sormak isteyen Bihruz Bey akıl yürüterek sevdiği kadının defin yerini doğrudan doğruya sormaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saat kaç acaba?.. Beş buçuk… Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan evvel hareket etmez. Evet! Artık ne olursa olsun *direktöman* sorar öğrenirim." (DK, s. 235).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey akıl yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit geçiyor… Şimdi bir araba… Yarım saatte Üsküdar… Oradan iki çifte bir kayık… Doğru İzmir vapuru… Durmayalım…" (DK, s. 235).

Bihruz Bey İzmir vapuruna varmak için Üsküdar'dan kayığa biner. Kayıkçı Bihruz Bey'in işi bittikten sonra Üsküdar'a döneceğini öğrenince akıl yürüterek Bihruz Bey'i beklemeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki seni bekleyeceğiz…" (DK, s. 237).

İçine girdiği vapurda Keşfi Bey'i arayan ancak bulamayan Bihruz Bey akıl yürüterek şimdiye kadar Keşfi Bey'in gelmiş olması gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmiyor acaba? Dün 'İşlerimi bugünden bitireyim de yarın *libr* kalırım' demişti. Halbuki nasıl olsa şimdiye kadar gelmeli idi… Of! Saat sekiz buçuk, vapur yarım saate kadar kalkacak!.." (DK, s. 240).

Keşfi Bey'i bulmak amacıyla iskeleye gelen ancak arkadaşının vapurda olmadığını gören Bihruz Bey akıl yürüterek yaklaşmakta olan kayıklardan birinde Keşfi Bey'in olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu gelen kayıktaki fesli Keşfi'ye benziyor… Evet! Evet! O!.." (DK, s. 240).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için iskeleye gelen ancak onu bulamayan Bihruz Bey, akıl yürüterek Keşfi Bey'in dün gitmiş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Anlaşılan gelmeyecek… Öyle ise muhakkak dün gitmiştir." (DK, s. 240).

Keşfi Bey'in dünkü vapurla İzmir'e gittiğini düşünen Bihruz Bey akıl yürüterek arkadaşının ne zaman döneceği üzerine tahminlerde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kim bilir ne zaman gelir?.. İki ay sonra mı… Üç ay sonra mı…" (DK, s. 241).

Bihruz Bey'in annesi Süleymaniye'deki konağa gitmek istemektedir. Yağmurların sıkça yağmaya başlaması, havaların serinlemesi ve Ramazan'ın yaklaşmasından hareketle akıl yürüterek İstanbul'a dönme vaktinin geldiğine karar verir. Çamlıca'da Ramazan geçiremeyeceğini belirten valide hanımın akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın önümüz Ramazan… Bilirsin ya ben camilere giderim… Burada nasıl olur?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un sık sık gezintiler yapmak istemesi üzerine annesi akıl yürüterek Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı ve Direklerarası'nın gezmek için çok güzel yerler olduğunu söyler ve onu ikna etmeye çalışır. Valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Valide hanım akıl yürüterek oğlu Bihruz'u da ikna eder ve perşembe günü gitmeye karar verirler. Bununla birlikte gerekli hazırlıkları önceden yaptığını ekleyerek

Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in akıl yürüterek değerli eşyalarını bizzat götürmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın akıl yürüterek böyle bir işe girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Konağın bahçıvanının özenle hazırlayıp getirdiği gül buketini seyre dalan Bihruz Bey, sarı güllerden birini Periveş Hanım'a benzetir. Bu nedenle hasreti yenilenir ve Graziella'yı tekrar okumak ister. Graziella'daki İlk Nedamet şiirinden usanan Bihruz Bey akıl yürütür; bunun ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü olması gerektiğine karar vererek o şiirleri elde etme hevesine düşer. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu *rögre*nin ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olması gerektiğinden onları tedarik ederek okuma hevesine düştü." (DK, s. 250).

Bihruz Bey Graziella'dan İlk Nedamet şiirini bularak kitapçı Vik'e gösterir. İlk Nedamet şiirinden hareketle akıl yürüterek bunun ikinci, üçüncü ve dördüncüsünün olması gerektiğini belirten Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bakınız: *Lö Prömiye Rögre*, elbette bunun ikincisi, üçüncüsü ve bir de sonuncusu olmak lâzım gelir…" (DK, s. 251).

Kitapçı Vik, Bihruz Bey'e Lamartine'in eserlerinin külliyatını gösterir ve aradığı şiirlerin bu külliyatın içinde olabileceğini belirtir. Kitapçı Vik'in akıl yürüterek böyle bir tavsiye vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İhtimal… Burada dö Lamartin'in eserlerinin külliyatı var, belki onların içinde aradığınız şeyler de mevcuttur." (DK, s. 251).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı kitapçı Vik'ten satın alan Bihruz Bey akıl yürütür ve kitapların paket yapılarak Beyoğlu'ndaki Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Hakkınız var… Kitapları sarınız bağlayınız da Beyoğlu'nda (...) numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler…" (DK, s. 252).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik akıl yürütür ve beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeye karar verir. Kitapçı Vik'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

Kitapların teslimine dair gerekli talimatları verdikten sonra Alber Kun'un dükkânından çıkan Bihruz Bey Taksim Bahçesi'ne doğru yürümeye başlar. Bey bahçeye varmak üzereyken Mösyö Kondoraki'nin el koyduğu araba ve hayvanlar Andon'un şoförlüğünde Bihruz Bey'in yanından geçer. Bir hayli şaşıran Bihruz Bey akıl yürüterek bunun nasıl olabileceği üzerine tahminlerde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı, hayvanları diyelim ki o beyefendi Kondoraki'den satın almış. Andon'u nereden bulmuş?.. O da beraber mi satıldı? Yoksa benzettim mi?.. Benzetme de değil." (DK, s. 253).

Borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki'nin el koyduğu araba ve hayvanlar, Andon'un şoförlüğünde Bihruz Bey'in yanından geçer. Bunun üzerine Bihruz Bey akıl yürüterek Mösyö Kondoraki ve Andon'un başından beri birlikte hareket etmiş olabileceklerini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki bunlar bizim *ekipaj*ı kaçırıp zapt etmek için birleşmişler!.. *Anfen* ben *debarase* oldum ya! Araba zati berbat olmuş idi... Hayvanlar da öyle… Acaba kaç liraya satıldı bunlar? Neme lâzım!.. Üste benden para istemesinler de…" (DK, s. 253).

Kitapçı Vik'in dükkânından alışveriş yaptığı günün akşamı eve dönen Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'in de o akşam konakta olduğunu görür ve sohbet etmeye başlarlar. Mösyö Piyer, iskelede Keşfi Bey'i gördüğünü söyler. Bihruz Bey, Keşfi Bey'in İzmir'e gittiğini belirtince Mösyö Piyer akıl yürüterek gördüğü kişiyi Keşfi'ye benzetmiş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki benzetmişim, gece karanlığında besbelli tanıyamamışım…" (DK, s. 256).

Beyoğlu'ndan eve döndüğü akşam Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'in de o akşam konakta olduğunu görür ve sohbet etmeye başlarlar. Mösyö Piyer, iskelede Keşfi Bey'i gördüğünü söyler. Keşfi Bey'in İzmir'e gittiğini Bihruz Bey'den öğrenen Mösyö Piyer akıl yürüterek iskelede gördüğü kişiyi Keşfi'ye benzettiğine karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mademki İzmir'de imiş, benzetmişim demek olur…" (DK, s. 257).

Bihruz Bey öğretmeni Mösyö Piyer'e Beranje ile Lamartine'den hangisinin daha büyük olduğu sorusunu sorar. Mösyö Piyer akıl yürüterek iki şairin farklı tarzlarda yazdığını ve aralarında bir ilişki olmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beranje başka *janr*, dö Lamartin başka, aralarında ilişki yok… Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır!.. Güneş varken de ay görünmez a… *Nespa* beyefendi?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in Küçük Çamlıca'dan Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte kendisi gibi çeşitli yazlıklarda bulunan arkadaşları da Ramazan'ın eylüle denk gelmesi ile erkenden kışlıklarına taşınmaya başlar. Bihruz Bey'in ve arkadaşlarının akıl yürüterek sonbahardan önce taşınmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sene eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin gelmesi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden önce kışlıklarına dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler…" (DK, s. 260).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in akıl yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in keyifsizliğini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Sohbet esnasında aralarından biri akıl yürüterek Bihruz Bey'in başı ağrıdığı için yatmaya gittiğini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dedi ya: Rahatsız imiş, başı ağrıyormuş, bu da yattı…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri akıl yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Oyuna dahil olmak istemeyen ve bir köşede otururak düşünceye dalan Bihruz Bey'in bu haline dikkat eden arkadaşları, bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Aralarından biri akıl yürüterek Bihruz Bey'in bir sıkıntısının olmadığını ve sadece oynamak istemediği için baş ağrısını bahane ettiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalırsa Bihruz Bey'in hiçbir şeyi yok, oyunda bulunmak istemedi, baş ağrısını bahane etti…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giderek Mişel'i çağırtır. Ondan herhangi birinin gelerek kendisini sorması halinde rahatsız olduğunu söylemesini ister ve meşgul olduğunu belirtir. Bihruz Bey'in akıl yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz bir akşam yine yalnızca yemek yedikten sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için 'Rahatsızdır, haremdedir,' denilmesini tembih etti." (DK, s. 262).

Hilalin görülmesiyle birlikte Ramazan'ın gelişi kesinleştiğinden mahalle bekçileri bu ayın gelişini halka haber vermek üzere davullarla ilana çıkar. Bekçilerin akıl yürüterek halkı bilgilendirmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika o akşam hilalin görünmesi ile Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini şehrin adetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı." (DK, s. 262).

Ramazan'ın geldiğini anlayan Bihruz Bey akıl yürüterek yaşasaydı sevdiği kadının da Beyazıt ve Şehzadebaşı gibi kalabalık gezinti yerlerinde bulunacağını düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Sarışın hanım sağ olaydı elbette o da oralarda sıklıkla görülürdü." (DK, s. 262).

Ramazan'ın gelişinden davulların ilanıyla haberdar olan Bihruz Bey otuz gün boyunca oruç tutmaya, camiye gitmeye, ibadet etmeye ve kalabalık gezinti yerlerine mümkün olduğunca gitmemeye karar verir. Bihruz Bey'in akıl yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beyazıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!.." (DK, s. 263).

Kendi kendine Ramazan boyunca oruç tutmaya ve ibadet etmeye karar veren Bihruz Bey, sahur yemeği getirilmesini ister. Bunun üzerine dadı kalfa akıl yürütür ve beyin sahur yemeği istemesinden yola çıkarak onun oruç tutmak niyetinde olduğunu anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyin o şekilde sahur yemeği ısmarlamasından oruç tutmak niyetinde bulunduğunu anlayan dadı kalfa, hareme girince hemen koştu geldi…" (DK, s. 263).

Bihruz Bey'in sahur yemeği ısmarladığını gören dadı kalfa koşarak beyin yanına gelir ve konuşmaya başlarlar. Dadı kalfa akıl yürüterek beyin o saatte yemek yemesinden yola çıkarak oruç tutacağını anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "A!.. Sahur yemişsin, ben haber almaz mıyım?.. Pek hazzettim… Hanımefendi de pek sevindi." (DK, s. 263).

Beyazıt sergisi sonrası meydana çıkan Bihruz Bey, sokakta bazı gençlerin kira arabasında bulunan kadınlara kur yaptığını görür. Durumun münasebetsizliğini fark eden Bihruz Bey bunun üzerine akıl yürüterek bir kadına böyle kur edilemeyeceğine karar verir. Bu tutum şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Benim baktığım kadın haşa… O kadın değil bir kız… Kız da değil bir melekti… Yazık! *Povr fiy* şimdi sağ olsaydı o da buralarda bulunurdu ya!.. Evet! O da çıkardı gezerdi ama nasıl?.. *Nobl* bir hanıma lâyık surette… Evet! Şimdi o benim *fiyanse*m olacaktı… Belki de oh!.. *Madam Bihruz… Madam Bihruz* olacaktı!.." (DK, s. 269).

Beyazıt'tan konağa dönen Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer eski bir aşk romanı verir. Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği bu kitabı ilk önce ondan dinlemek ister. Bunun üzerine iftara yarım saat olduğunu öğrenen Mösyö Piyer akıl yürüterek beş on sayfa okuyabileceklerini tahmin eder. Mösyö Piyer'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise beş on sayfa okuyabiliriz…" (DK, s. 270).

Son zamanlarda Bihruz Bey'in aşk konularına olan ilgisizliğini fark eden ve yakın zamanda arabasını ve hayvanları borç karşılığında sattığını öğrenen Mösyö Piyer, beyin kendisinden de usanacağından korkarak buna bir çare düşünmeye başlar. Bunun üzerine akıl yürüterek Bihruz Bey'e aşk romanları getirmeye ve böylece onun arzu ve heveslerini diri tutmaya karar verir. Bu tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu çare ise ara sıra bazı arzu uyandıran romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayı ise gama yakalanmış olan arzu ve heveslerini canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi alıştırmaktı." (DK, s. 271).

Bihruz Bey'in kendisinden usanmasını ve dersleri bırakmasını engellemek için ona aşk romanları getirerek öğrencisinin arzu ve heveslerini diriltmeye karar veren Mösyö Piyer, beyin mali durumu şüpheli olduğundan yeni ve pahalı kitaplar almak yerine buna bir çözüm düşünür. Bunun üzerine akıl yürüterek bazı tanıdıklarından aşk kitapları ödünç almaya ve Bihruz Bey'e getirmeye karar verir. Bu tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden Mösyö Piyer bazı ahbaplarında da bulabileceği o türlü kitapları ödünç alıp öğrencisine getirmeyi düşünüyordu." (DK, s. 271).

Bir akşam kâğıt aramak için açtığı sandığında eski bir kitap bulan Mösyö Piyer, bunun *Manon Lesko* romanı olduğunu anlayınca akıl yürütür ve kitabı Bihruz Bey'e götürmeye karar verir. Cuma günü konağa giderken kitabı da yanına alan Mösyö Piyer'in tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitabı muayenede *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görünce aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı!" (DK, s. 271).

Manon Lesko romanını okumaya devam etmek üzere misafirlerden izin alarak çalışma odasına dönen Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'den kitabı kaldığı yerden dinlemek ister. Mösyö Piyer, bunu kabul ederek bu hikâyeyi gençliğinde birçok kez okuduğunu anlatır ve akıl yürütüldüğünde kitabın eskiliğinden bunun anlaşılabileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Tre volontiye!*.. Bu hikâye bana da yeniden merak verdi. Gençliğimde beş altı kere okumuş idim, kitabın eskiliğinden de anlaşılıyor ya… Ne kadar okusam bıkmıyorum…" (DK, s. 272).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak akıl yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin böyle bir hale geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Sevdiği kadının mezarını öğrenemeyeceğini fark eden Bihruz Bey, hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde gezinerek böylece bir teselli bulmak ister. Bunun üzerine akıl yürüterek dadı kalfa ile konaktan birkaç hizmetçi almaya ve Küçük Çamlıca'daki köşke gitmeye karar veren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkar alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı…" (DK, s. 276).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa akıl yürütür ve beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

Vezneciler'deki kalabalık nedeniyle bir köşede bir süre beklemek zorunda kalan Bihruz Bey, o sırada daha önce Üsküdar vapurunda gördüğü ve sevdiği kadının ablası olduğunu öğrendiği kadının önünden geçtiğini görür. Bunun üzerine akıl yürüterek iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek ve bu fırsatı kaçırmamak için kadını takip etmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkilini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete girişti." (DK, s. 277).

Sevdiği kadının ablasını Vezneciler'de gören ve onu takip etmeye başlayan Bihruz Bey, takip ettiği kişinin Şehzade karakolundan bir sokağa sapması üzerine o sokağa girer. Girmiş oldukları sokak öncekiler kadar kalabalık değilse de istediği gibi tenha olmadığından Bihruz

Bey, kadına yaklaşmak istemez. Bihruz Bey'in bu akıl yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O sokak her ne kadar berileri kadar kalabalık değil ise de bütün bütün tenha olmadığından bey şemsiyeye pek yaklaşmak istemiyordu." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, bir süre önce Üsküdar vapurunda gördüğü kadını Vezneciler'de tekrar görür ve bunun üzerine takip ederek tenha bir yerde onunla konuşmaya başlar. Periveş Hanım, Çamlıca Bahçesi'nde beyle konuşan kişinin kendisi olduğunu açıklar. Çengi Hanım'ın da söze karışmasıyla Bihruz Bey, onun sesini tanır ve akıl yürüterek mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret düşünmeye başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey de Çengi Hanım'ın Çamlıca buluşması gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret aradı…" (DK, s. 281).

4.1.5.2. Özgür Düşünme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Düşünme kavramı Türkçe Sözlük'te "duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu" (TDK, 2011, s. 743) olarak tanımlanmaktadır. Düşünme; algılama, akıl yürütme, hatırlama, sınıflandırma, karşılaştırma, değerlendirme gibi eylemlerden meydana gelen zihinsel sürecin genel adıdır. Akıl bu süreç boyunca çeşitli simge, şema ve semboller kullanmaktadır. Düşünme eyleminin başından sonuna kadar bu şema ve semboller arasında karmaşık zihinsel bağlantılar kurulmakta ve bu sayede çeşitli analiz ve sentezler yapılmaktadır. Düşünmenin sağlıklı ve doğru işleyebilmesi için aklın süreç boyunca ilke ve kurallara uygun hareket etmesi, bağımsız ve tutarlı olması gerekmektedir. İlke ve kurallara riayet etmeyen ve bağımsız düşünmekten yoksun bir akıl, düşünme eylemini doğru ve sağlıklı yürütemez.

Düşünme eylemi, aklın kurallarına uygun ve bağımsız olmakla beraber özgür de olmalıdır. Hökelekli (2013, s. 96), özgürlüğün "akıl dışı tutkuların sesine karşın; aklın, sağlığın, huzurun, vicdanın sesinin dinleme ve izleme yeteneği" olduğunu belirtmektedir. Düşünme sürecinde özgür olan bir aklın ürettiği ürün özgün olmakta ve kişinin benlik duygusu gelişmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen özgür düşünme değerinin işlenme sıklığı tablo 4.12'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 12. Araba Sevdası'nda Özgür Düşünme Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Özgür Düşünme	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	18
Üçüncü Kısım	60
Dördüncü Kısım	86

Babası İstanbul'a döndüğünde Bihruz Bey'i bizzat imtihan ederek onun mevcut bilgilerinin yeterli olduğuna karar vermekte ve diploma alıncaya değin okula gitmesine gerek kalmadığı kanaatine varmaktadır. Bu özgür düşünme örneği şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İki sene sonra Paşa yine azledilip İstanbul'a geldiği zaman küçük beyi dört işlemden, imlâdan, okumadan bizzat imtihan ederek bilgisini yeterli derece görmekle eğitimini tamamlayıp da bir diploma alıncaya kadar mektebe devam ettirmeğe lüzum görmeyerek çocuğu kendi arzusu üzerine Babıali kalemlerinden birisine çırak ettirmiş…" (BK, s. 53-54).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek için ona bir kitap hediye etmeyi akletmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in özgür bir biçimde düşünerek Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Bihruz Bey'in içinde bulunduğu sıkıntıdan çıkmanın yollarını düşünmesi ve tek bir çözüm gördüğünü anlatması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Küçük hanımefendi! Kulunuz yalnız bir çare görüyorum bu *ambaradan* çıkmaklık için ki sonra arz ederim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ilk aşk mektubunda özgür düşünmesi ve kendi zihni aracılığıyla Keşfi Bey'e gönderme yapacak ibareler kullanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kendi zihninin ürünü olan sözlerden: 'sebebini mümkünü yok keşfedemedim' cümlesindeki göndermeyi beğendi…" (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba güzel bir şiir ya da şiirden bir kıta eklemenin uygun olacağını düşünmesi ve bu amaçla kitaplardaki şiirleri incelemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O zaman bu mektuba bir güzel *poezi* veya bir *kuple* de eklemeyi düşündü. *Sökreter dez Aman*'ı karıştırırken gözüne ilişen şiirlerden bazıların tekrar okudu." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in öğle yemeği vaktinin geçtiğini fark etmesiyle bu yemekten vazgeçerek akşam yemeğini erken yapmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık yemeğin ikisini birleştirmeye, yani vakti geçmiş olan *dejöne*den vazgeçerek *dine*yi biraz erkence etmeye karar vererek Mişel'i çağırdı, kararını ona anlattı." (İK, s. 109).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar'ında rastladığı bir kasidede yer alan "Çamlıca-i sagir" ifadesinden etkilenmesi ve bu ifadede bahsedilen Küçük Çamlıca'nın Çamlıca Bahçesi olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "En sonra da *sagir*i aradı. Kelimenin yanında 'küçük, ufak olan' açıklamasını görünce 'Bravo!.. Bravo!.. *Çamlıca-i sagir*, Küçük Çamlıca, bizim *kartiye* bravo!.. Demek ki *kartiye*miz eskiden beri *nobl* bir *kartiye* imiş ki şairlerin *deskripsiyon*larına kadar geçmiş... Bravo!' diyerek sevindi." (İK, s. 112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları okuduktan sonra Vasıf'ın Türklerin Beranje'si olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!..

> Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda kura çekmeye karar vermesi ve bu özgür düşünme süreci şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr…*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in "bir siyeh" kelimelerinin Türkçe sözlükte olması gerektiği yönünde fikir yürüterek Lügat-ı Osmaniye'ye bakması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önce *bir siyeh* kelimelerini *mersiye* vezninde ve bir kelimeden ibaret olmak üzere okumuş idi. Bu vezinde okuyuşa göre kelime Fransızcaya benziyor ise de şair Vasıf'ın Fransızca bildiğini işitmemiş olduğundan yine Türkçe olmalıdır diye *Lügat-ı Osmaniye*'de aradı…" (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağı yönünde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına -hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkması sonucunda Bihruz Bey'in bu şarkının bir sarışın için yazıldığına ve kurada meydana gelen bu hatanın Venüs ile bir ilgisinin olduğuna karar vererek bağımsız ve özgür düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in sabahki güzel havayı ve parlayan güneşi Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı göreceğine dair bir işaret olarak algılaması ve bu düşüncesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in bağımsız bir şekilde fikir yürüterek İstanbul'daki evi satmaya karar vermesi ve satıştan elde edeceği parayı nasıl değerlendirebileceği üzerine düşünceler üretmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in bağımsız bir şekilde fikir yürüterek Süleymaniye'deki evi satmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey başlangıçta kendisini pek endişelendiren bu düşüncelerden de kurtulmanın çaresini buldu. Eldeki parası olan altı yüz lira bitinceye kadar Süleymaniye'deki konağı satmaya karar vermişti." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde bağımsız ve özgür bir şekilde fikir yürüterek Periveş Hanım'ın sıradan bir kira arabasıyla seyir yerine gelmeyeceğini düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey ise sevgilisini bahçenin içinde beklediği kadar açık kapının önünden geçen arabaları da nazardan kaçırmıyor idiyse de bunların içinde daha önceki landoya benzer bir şey göremediğinden ve sarışın hanımın öyle sıradan bir kira arabasıyla böyle bir seyir yerine gelmeye tenezzül edebileceğine ihtimal veremediğinden boşuna sıkılıp duruyordu." (İK, s. 136-137).

Periveş Hanım'ın arkadaşı olan Gülşeker Hanım'ın bağımsız ve özgür düşünerek landolarını takip eden Bihruz Bey'in elindeki mektubu alması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Gülşeker Hanım beyin haline acıdığından dolayı değil o belayı başlarından defetmek için kolunu uzattı, elinden mektubu aldı." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından bağımsız ve özgür düşünerek bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunda bağımsız ve özgür düşünerek pazar gününü buluşma günü olarak kararlaştırması ve o gün Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman bağımsız ve özgür düşünerek nasıl hareket edeceğine yönelik tasarılarda bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek… Sonra da dışarısında *an vuvatür* bir iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti." (ÜK, s. 144-146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı uygun bir yerde beklemek üzere özgür düşünerek arabasını ileri yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı biraz ileriye yürüttü. 'Siyeh-çerde'yi orada beklemek üzere hayvanlara 'ıstop!' emrini verdi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve özgür bir şekilde düşünerek bahçeye gelen araçlardan herhangi birinin Periveş Hanım'a ait olabileceği yönünde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım'ın mektubunu getiren adam zannıyla: 'Aradığınız benim' yollu söz söylemeye hazırlanırdı." (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada bağımsız ve özgür düşünerek verdiği mektubun Periveş Hanım tarafından okunmuş olduğu yönünde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mektubu okumuş olacağından şüphe yok, o mektup okunduktan sonraki muamele de başka türlü olmalı idi." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada bağımsız ve özgür düşünerek Periveş Hanım ile Keşfi Bey arasında bir bağlantı olduğu yönünde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...mutlaka onunla bir *rölasyon*u olmalıdır boş yere *Haset! Haset!* diye bağırmamıştır elbette…" (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark ederek bağımsız ve özgür bir şekilde düşünmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda ne yapabileceği üzerine fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in sürekli Periveş Hanım'ı düşünmesi ve bağımsız ve özgür bir biçimde akıl yürüterek bu durumu Periveş Hanım'a olan aşkının bir göstergesi olduğuna yorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir adamın sevdiği kadını düşünmesi ya düşmanlıktan veya aşktan ileri gelir. Bihruz Bey 'siyeh-çerde'ye düşmanlık duymamıştı. Öyle ise neden sürekli onu düşünüyordu? Demek ki seviyordu!" (ÜK, s. 152).

Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir şekilde düşünmesi ve öğretmeni Mösyö Piyer'in kadınlar hakkındaki bazı görüşlerine hak vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunun üzerine mösyöden *amur dö fam* hakkında evvelki cuma akşamı işittiği sözleri birer birer zihninden geçirerek ihtiyara biraz hak vermek tarafına meyil gösterdi." (ÜK, s. 153).

Âşık olduğu kadının kendisine darılmasına neden olabilecek bir ibare olup olmadığını anlamak için Bihruz Bey'in daha önce yazdığı mektupların müsveddelerine bakmaya karar vererek bağımsız ve özgür bir şekilde düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunları okumadan maksadı ise içindekilerde 'siyeh-çerde' sevgilisinin kırılmasına neden olacak bir fena lâkırdı, bir çirkin ifade, bir manasız kelime olup olmadığını anlamaya özgü idi." (ÜK, s. 154-155).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı üzerine fikir yürüten Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir şekilde düşünerek bu konuya zihninde bir yorum bulmaya çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Sözlükte anlamını aradığı "bir siyeh" kelimesinin özel bir isim olma ihtimalini düşünen Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bir şarkıda kula atın yer alamayacağına karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat 'bir siyeh' Bihruz gibi lügat kitaplarına dahil olmayan bir *nom propr* olmak mısraya 'Bersiye nam kız genç bir *blond*dur' manası yakıştırabildiğine göre ihtimal dahilinde görünüyordu. Mısraya böyle bir mana vermek ise bayağı zaruri bir durumdu. Çünkü bir *şansonet*in içinde kula atın ne işi olacak?" (ÜK, s. 157).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğine karar vermesi ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bindiği vapurda bulunan bazı gençlerin bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Bihruz Bey'in Fransızca gazete almasından hareketle onun sahte alafrangalardan olmadığı sonucuna varmaları şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek isteyen Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir şekilde düşünerek Keşfi'nin kalemde bulunmayacağı erken bir saatte işe gitmesi ve bu davranışının nedeni şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zira kuruntusu Bihruz Bey'e diyordu ki: 'Keşfi'nin sarışın hanımla bir münasebeti olması ve o münasebetle senin aşk mektubunun onun eline geçmiş bulunması pek *probabl*dır. O halde sen bersiyeyi Keşfi Bey oradayken ortaya sürecek olursan Keşfi'nin, o *meşan* çocuğun *trahizon*u ile iş meydana çıkar, kalemde bir alaydır başlar. Onun için o oradayken sakın 'bersiye'den kimseye söz açma!..'" (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bu kelimenin özel bir isim olabileceği konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Nom propr* olmalı, bir şahıs veya bir hayvan veyahut bir memleket veyahut... Veyahut hiçbir şey değil!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bu kelimenin biyografik sözlükte bulunup bulunmadığı konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Ben de öyle dedim ama bilmem ki *diksiyoner biyografik*te var mıdır?" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek anlamını bulmadan önce kelimenin nerede kullanıldığını bilmek gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"O öyle bulunmaz, nerede kullanıldığını bilmeli ki…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin bir şiir içinde geçtiğini öğrendiklerinde bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Fransızca olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Öyle ise Fransızca olacak…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından biri olan Naim Efendi kelimeyi daha önce hiç duymadığını söyler ve Türkçe olmadığı konusunda tahminde bulunur. Bu durumun ardından Bihruz Bey'in arkadaşlarından bir kişinin bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin Fransızca olabileceği hususunda tahminde bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bana kalsa bu yine Fransızcadır." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin aslen "persiy" kökünden gelen "persiye" olabileceği üzerine fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana da Fransızca gibi geliyor, hem galiba *persiye* olacak, *persiy*den." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek maydanoz anlamına gelen "persiy" kelimesinin aradıkları kelime olabileceği konusunda tahmin yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, *persiye* de içinde yeşil lekeleri olan şeye denir." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin anlamının rokfor peyniri yahut kirlihanım peyniri olabileceği konusunda tahmin yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise *rokfor* peyniri… Yahut kirlihanım peyniri, onun da lekeleri dışındadır!" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bir şiirde geçen "bersiye" kelimesinin anlamının rokfor peyniri olamayacağı konusunda fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Daha neler! 'Bersiye' bir şiir içinde imiş deniyor, şiirde *rokfor* peynirinin münasebeti ne?.." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek beşik anlamına gelen "berso" kelimesinin aradıkları kelimeye daha uygun olacağı konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Daha münasebetlisi *berso* değil mi?" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek alafranga bestelere verilen bir ad olan

"bersöz" kelimesinin daha uygun olacağı konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalsa *bersöz* hepsinden uygun, çoğunlukla alafranga bestelere *bersöz* namı verirler." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek çoban anlamına gelen "berje" kelimesinin aradıkları kelimeye daha uygun olduğu konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mademki bir *poezi* içinde imiş *berje* olmalı, yakışan bu!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Agâh Bey'in önerdiği "persiye" kelimesinin daha doğru olduğu konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yine Agâh Bey'in dediğidir, *persiye*'dir." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve Agâh Bey'in önerdiği "persiye" kelimesinin şiire yakışır bir anlamının olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne olur? *Persiye*ye de bakınız da meraktan kurtulalım, belki şiire yakışır diğer bir manası daha vardır." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve kelimenin "persiye" olamayacağını çünkü rokfor peynirinin bir şiirde geçmesinin imkânsız olduğunu belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Rokfor* peyniri yakışacak şey değil, *sa setemposibl*!" (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığını araştırmaları gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Hüsnü Bey'in bu kelimenin anlamını bilebileceği konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Bersiye, işitmediğim bir söz… Hüsnü Bey'e gösterelim belki o bilir…" (ÜK, s.165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri bağımsız ve özgür düşünerek ilk önce manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hezeyan demek için ilk iş manasını anlamalı değil mi?.." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri ilk önce şarkının manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu öneri sonucunda Bihruz Bey'in kalem arkadaşlarının manasız hezeyan olamayacağı konusunda bağımsız ve özgür bir biçimde düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pek doğru, manasız hezeyan olur mu ya…" (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye.'" (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek "bersiye"nin tenbih vezninde "bersih" olabileceği yönünde fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bersiye dediğiniz de sakın tenbih vezninde 'bersih' olmasın?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Bersiye Çerde isminin Macarca özel bir isim olabileceği yönünde tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben buldum, ben buldum: 'Bersiye Çerde' hepsi birden Macarca şahıs ismi. 'Civan' o ismi taşıyan şahsın sıfatı. '-dır' da haber edatı." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" olabileceği yönünde fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalırsa bu kelime 'viresiye' vezninde Fransızca *presiye* olacak ki matbaa amelesi, daha Türkçe basmahane işçisi demektir. 'Çerde' de zerde veya perde vezninde Nemsece şahıs ismidir. Hatta ben o şahsı bilirim: Ruznameci Çörçil'in matbaasında çalışır, iriyarı genç bir Nemseli idi." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" anlamına gelemeyeceğini aksi takdirde şiirin Churchill'e ait olmak lâzım geleceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hep birden alay etmeye başladınız, öyle ise *poezi* de Mösyö Çörçil'in demek olur?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve kelimenin geçtiği şiirin, Churchill'in matbaasında çalışan biri tarafından yazılmış olabileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şiir Mösyö Çörçil'in olmak lâzım mıdır?.. Belki oraya devam eden muharrirlerden birisinindir." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve bu meseleyi ancak "bilgin" adını verdikleri Naim Efendi'nin çözebileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder." (ÜK, s. 166).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. Naim Efendi'nin bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek "siyeh-çerde" tamlamasına bakması ve Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini kullanılışıyla birlikte göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde civandır" ibaresinin anlamı hakkında Naim Efendi'ye soru sorar. Naim Efendi'nin bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek cevap vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Esmer yüzlü civan demek değil mi?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Periveş Hanım'dan nasıl özür dileyebileceği üzerine fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Karayağız... Hem de sadece kara… Yahut sadece yağız değil de ikisi birlikte. *Kel malör kö sa!*... Şimdi ne halt etmeli?.. Nasıl özür bulmalı?.." (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür, Periveş Hanım'ın buluşmaya gelmeme sebebinin bu hata olduğunu ve ondan özür dilemesi gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak bir *eksküz* bulmalı… Kabahat benim mi? Ben ne bileyim? 'Cerde' zannettim. Gelmemesinin sebebi bu imiş… Şimdi anlaşıldı, 'Karayağız!.. Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış… Hem yağız at! Nezâketin alafrangası' demez mi?" (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona bir mektup yazmaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bulduğu bu çözüm şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kopye*sini aldığım trapezin üstünde bulunduğundan, tertemiz şahsınız için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet* yazmıştım o da trapezin üstünde idi. *Par megard* ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan tertemiz şahsınızın darılmasına çok hak verdim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, yaptığı hata dolayısıyla Periveş Hanım'dan af dilemek için ona bir özür mektubu yazar. Bu mektubu verebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşmasına rağmen Periveş Hanım'a rast gelmez. Bunun üzerine Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek onun hasta olabileceğini, evlenmiş olabileceğini ya da taşınmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki hiçbir yere çıkmamasına başka bir sebep var. Bu sebep nedir acaba?.. Hasta mıdır? Yoksa kazara evlendi mi? Veyahut başka bir diyara mı gitti?" (ÜK, s. 177-178).

Bihruz Bey haftalık gezi programının düzenlemesi ile meşgulken içeri Mişel Ağa girerek beye bir mektup getirir. Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bu mektubun Periveş Hanım'dan geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sandı ki bu mektup 'siyeh-çerde'den hayırlı haberler getiren yeşil elbiseli bir habercidir." (ÜK, s. 178).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bu duruma bir çözüm bulması ve konağı satarak para bulmayı hedeflemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çare yok gidip görmeli… Para bulacağımı söylemeli de beş on gün daha avutmalı… Aracıyı da buldurmalı." (ÜK, s. 179).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek konağı

satmaya karar vermesi ve böylece masraflarını yoluna koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, ona sarışın hanımla görüşüp görüşmediğini sorar. Bihruz Bey'in görüşmediğini söylemesi üzerine Keşfi Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve Bihruz Bey ile sarışın kadınının bahçede konuşarak gezmesinden ikisi arasında bir münasebet gördüğünü belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, *jarden*de o önde siz arkada konuşarak geziyordunuz, münasebet ilerlemeyince bunlar olabilir mi ya?" (ÜK, s. 185).

Bihruz Bey Fenerbahçe'deki muhabbet sırasında Keşfi Bey'e bahçede gördüğü sarışın kadınla bir alâkası olmadığını söyler. Keşfi Bey, Bihruz Bey'in hareketli yaşamından hareketle bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Bihruz Bey'in gerçekleri sakladığı sonucuna varır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saklıyorsunuz… Bugünlerde sizi pek *an muvman* görüyorum, köşke ne zaman geldimse bulamadım, 'Bey gezmeye gitti' cevabını aldım. Bu *kur*slar elbette tevekkeli değil." (ÜK, s. 185).

Keşfi Bey ile Bihruz Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in Fenerbahçe'ye bir aşk buluşması için geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu saatte burada bulunmanın başka ne manası olur?" (ÜK, s. 186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Bihruz Bey, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek Keşfi Bey'in Fenerbahçe'ye bir aşk randevusu için geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İşte siz de buradasınız ya, demek ki sizin de bir *randevu*nuz var…" (ÜK, s. 186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen geri döndü. Aceleyle arabasına çıktı. Terbiyeleri eline aldı. Hayvanları kırbaçladı. Kalamış'a doğru süratle gitmeye başladı." (ÜK, s. 188).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları zaman Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. İlk duyduğunda buna inanmak istemeyen Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde düşünür ve Periveş Hanım'ın iki aydır hiçbir mesirede görünmemesinden hareketle Keşfi Bey'in doğru söylediğine karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Özellikle Periveş Hanım'ın iki aydan beridir hiçbir mesirede görülememesinden ibaret olan görünür hal de Keşfi Bey'in verdiği haberdeki doğruluğu teyit etmez mi?.." (DK, s. 196).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi ve hediye ettiği çiçeği alıp göğsüne takmasından hareketle Periveş Hanım'ın da kendisini sevdiğine karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!" (DK, s. 200).

Bihruz Bey, Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in kendisine Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle çok üzülür. Periveş Hanım ile karşılaştıkları günü hatırlayarak bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve sevdiği kadının mahzun bakışlarının veremin bir işareti olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu!.. O bakışlar *adiyö! adiyö!*.. demek değil miydi?.. Tifo ne münasebet! Verem olmalı… Öyle nâzik vücutlar hep veremden giderler…" (DK, s. 200).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey çok üzülür. Bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek sevdiğinin mezarının nerede olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım… Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim… O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur…" (DK, s. 200).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, bir sabah Bihruz Bey'i kontrol ettiğinde onun çok halsiz bir biçimde hala yatmakta olduğunu görür. Bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek durumun iyi olmadığını tahmin eden dadı kalfa, hemen Bihruz Bey'e sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapısına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in kederini herkesten sakladığını tahmin eder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben anlıyorum beyim. Bugünlerde senin bir kederin var, bizden saklıyorsun, öyle değil mi?.." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in sıcaklıklardan dolayı hasta olmuş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise soğuk mu aldın? Sıcak mı geçti? Ne oldu da keyfini bozdun bakayım?.." (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek beyin bulantısı olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bulantın var galiba, liyen (leğen) getireyim, cam açmak olmaz, belki terlisin, soğuk alırsın." (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Haberi alır almaz oğlunun yanına gider ve ateşini kontrol eder. Bihruz Bey'in ateşinin çok yüksek olduğunu anlayınca bağımsız ve özgür bir biçimde karar vererek hemen bir doktor çağırtır. Bihruz Bey'in annesinin bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek oğlunun terli terli su içerek veya dondurma yiyerek hastalanmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne yaptın Bihruz oğlum?.. Niçin hastalandın?.. Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?.." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek şemsiyesiz gezdiği için oğluna güneş çarpmış olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yoksa şemsiyesiz çok gezdin de güneş mi çarptı?.." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in oturuşundan, kalkışından, yemesinden ve içmesinden canının sıkkın olduğunu tahmin eder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valideler evladını görmese de hallerinden haber alırlar, bana kimse bir şey söylemedi, ben kendim anladım, oturuşundan, kalkışından, yemenden içmenden, her halinden öyle anlaşılıyor…" (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Sevdiği kadının ölüm haberinin ardından hastalanarak yatağa düşen ve sonrasında yavaş yavaş iyileşmeye başlayan Bihruz Bey, Keşfi Bey'den Periveş Hanım'ın mezar yerini öğrenmek ister. Bununla birlikte hüzünlü yüzünü ona göstermek istemediğinden bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve birkaç gün beklemeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Onun için halinde tam bir sakinlik oluşuncaya kadar birkaç gün beklemek gerekiyordu." (DK, s. 207).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Kalkmak üzere olan vapura koşmasına rağmen yetişemez. Vapurda bulunanlar kendisine bakarak gülüşmeye başlamışken Bihruz Bey, vapurda Periveş Hanım'ı görür. Tanıyıp tanımadığına dair bir süre emin olamayan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek gördüğü kişinin Periveş Hanım olduğuna karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Mon diyö! Kel vizyon kö sa? Eskö jö reve? Non!* Ta kendisi idi... Evet! O idi." (DK, s.208).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, iki buçuk aylık izin almasına rağmen işlerin tahmini üç, üç buçuk ay kadar sürebileceğini belirtir. Keşfi Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İki buçuk ay için izin aldım, fakat zannederim işler üç, üç buçuk ay kadar sürecek…" (DK, s. 211).

Bihruz Bey sohbet sırasında Keşfi Bey'e Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı gördüğünü ve kadının sapasağlam gezmekte olduğunu anlatır. Keşfi Bey, bunun imkânsız olduğunu ve vapurdaki kişinin sarışın hanımın kız kardeşi olabileceğini söyler. Keşfi Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Olamaz şey… Sakın hemşiresi olmasın?.. Bir büyük hemşiresi vardır, biraz benzerler…" (DK, s. 213).

Bihruz Bey sohbet sırasında Keşfi Bey'e Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı gördüğünü ve kadının sapasağlam gezmekte olduğunu anlatır. Keşfi Bey, bunun imkânsız olduğunu ve vapurdaki kişinin sarışın hanımın dul ablası olabileceğini söyler. Keşfi Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, bir dul hemşiresi var imiş, ben onu da görmüş idim, gördüğünüz mutlak odur, başka türlü olamaz." (DK, s. 213).

Keşfi Bey'in yaptığı açıklamalar üzerine fikir yürüten Bihruz Bey, düşündükçe arkadaşına hak vermeye başlar. Vapurda gördüğü hanım Periveş Hanım'a benzemekle birlikte gerçekten de ondan daha yaşlı, zayıf ve renksizdir. Bihruz Bey tüm bu farklılıkları göz önünde bulundurarak bu defa arkadaşının doğru söylediğine karar verir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten gördüğü hanım -ki sarışın hanıma benziyordu- biraz daha zayıf biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha asli olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım taptaze, pembe yanaklı açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi?.. Sarışın hanımın yaşmağındaki hotozundaki zarafet, halindeki edasındaki letafet benzeri olan hanımda var mıydı?.. Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu." (DK, s. 213).

Öğrencisi ile selâmlaşarak sohbet etmeye başlayan Mösyö Piyer, geç gelmesinden hareketle Bihruz Bey'in uzun bir gezintiden geldiğini düşünür. Mösyö Piyer'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Uzunca bir *promenad*dan geliyorsunuz zannederim." (DK, s. 216).

Sağlığının nasıl olduğu sorusuna yüreğinin rahatsız olduğu cevabını veren Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer, nasihat vermeye başlar. Genç, yakışıklı, zeki ve zengin bir kişinin kalben rahatsızlık yaşamasını mantıksız bularak Bihruz Bey'e üzüntü duymaması gerektiğini söyler. Mösyö Piyer'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne var rahatsız olacak? Sizin gibi genç, yakışıklı, zeki, zengin bir kişinin kalben rahatsızlığını anlayamam!.." (DK, s. 216).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek öneride bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark eder. Şiiri bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek anlamak için çaba harcaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır." (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde girofle kelimesiyle karşılaşır. Anlamını bilmediği bu kelime için bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Biyanki sözlüğüne bakan Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Jirofle… Jirofle Jirofla*'yı bilirim… Fakat Türkçesini bilmem… Biyanki'de olmalı… Frenk benefşesi… Ak veya kırmızı şebboy… İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar… Demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde bahsedilen on altı yaşındaki kızı fikir yürüterek sevdiği kadınla özdeşleştirir ve onun da sevgilisi gibi sarışın olup olmadığını merak eder. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! On altı yaş… On sekiz yirmi hepsi bir!.. *Povr fiy!* Acaba o da benim sevgilim gibi *blond* mu idi?.." (DK, s. 219-220).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Biyanki sözlüğünde kelimenin "rüya görmek" anlamı dışında "zihni dalmak" anlamının da olduğunu görür ve fikir yürüterek bu çevirinin daha uygun olduğuna karar verir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdi demek oluyor ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi." (DK, s. 220).

Çalışma odasında kendi kendine Graziella'yı okuyan Bihruz Beyi öğretmeni Mösyö Piyer'in neden gelmediğini merak ederek Mişel Ağa'ya sorar. Mişel Ağa gazete okurken uyuyakalan Mösyö Piyer'in durumunu anlatmak için bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek "uykuyor" tabirini kullanır. Mişel Ağa'nın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir.

> "Mişel Ağa'nın dil bilmezliğinden kaynaklanarak uydurup söylediği 'uykuyor' kelimesi ise 'okumak-uyumak' fiillerini birden ifade eder; yani herkesin başına geldiği gibi okurken uyumak halini gösterir güzel ve özlü bir deyim iken…" (DK, s. 221).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür düşünmeye yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'dan Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını ister. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Andon'un arabayla birini çiğnemiş olabileceğini veya arabayı uçuruma düşürmüş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir adam mı çiğnemiş, yoksa arabayı bir uçuruma mı düşürmüş!.." (DK, s. 224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'dan Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını ister. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bulunduğu mevkiden temiz bir araba kiralamaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Burada, Kısıklı'da yahut Tophanelioğlu'nda temiz araba bulunur değil mi?" (DK, s.224).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, sabah kalkarak hızlıca giyinir. Bu sırada Bihruz Bey'in uyandığını anlayan dadı kalfa akıl bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in evden çıkmak üzere olduğunu anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yere mi gideceksin giyinmişsin. Kahvaltı etmeyecek misin beyim?.. Andon hala gelmemiş. Acaba ne oldu da gelmedi bu?" (DK, s. 225).

Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağ evine giden ancak kendisini orada bulamayan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek arkadaşının henüz gitmemiş olabileceğini düşünür ve hizmetkârın Keşfi Bey'den talimat alma ihtimalini yüksek görür. Bihruz Bey'in bu fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bugün gideceğini söyledi, dün gitmiş. Belki daha gitmedi orada idi; hizmetkâr, o dağ ayısı beni savdı. Kim bilir? Belki öyle talimat almıştır." (DK, s. 227).

Öldüğünü düşündüğü sevgilisinin mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağ evine giden ancak kendisini orada bulamayan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Keşfi Bey'in dün gitmiş olamayacağını çünkü vapur olmadığını düşünür. Bihruz Bey'in bu fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vapura da gitmeli mi? Ya orada bulamazsam… Dün nasıl gidebilirdi? Vapur yoktu." (DK, s. 227).

Bihruz Bey Kadıköy'den Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Andon elinde bir mektupla beyin karşısına çıkar. Mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Mösyö Kondoraki'nin bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden bugün fabrikamıza tamir için kendiliğinden gelen arabanızı hayvanlarıyla beraber alıkoymaya maalesef mecbur olduk. Bu muamelenin gerçekleşeceğini ise önceden yüce şahsınıza bildirmiştik. Alacağımızın sağlanması için böyle bir muameleye başvurmamıza dair mazeretimizin teslim buyurulacağını ümit ederiz." (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon arabanın yolda başka bir arabayla çarpıştığını söyler ve bu yüzden de arabayı tamir ettirmek amacıyla feribotla Kabataş'a gittiğini açıklar. Andon'un bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Na orada iskelede feribot var… Söylediler bana ki Kabataş gider… Hem sonra iki saat yine Üsküdar gelir. Gittim fabrika gittim ki yapsınlar tamir çabuk…" (DK, s. 230).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek arabayı tamir ettirmek için daha önce yaptığı gibi Kabataş'a geçmeye karar verir. Feribota binerek Kabataş'a geçer ve Feriköy'e Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gider. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu tecrübeden yararlanmak istedi. Vapuru araştırdı. Vapur Kabataş'a geçmek üzere olup üç saat sonra da Kabataş'tan Üsküdar'a gelecekti. Hemen arabayı vapura soktu. Kabataş'a çıkar çıkmaz hızla Feriköy'e vardı. Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitti." (DK, s. 231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek hatanın kendisinde olmadığını Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Andon'un arabayı tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitmesinin ardından arabaya ve hayvanlara el konulması Bihruz Bey'in ilk esnada canını sıkar. Bey, daha sonra bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek aslında bu durumun iktisadi

yönden kendi lehinde sonuçlandığına karar verir. Bihruz Bey'in bu fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yüz elli lira bir eski araba için!.. Hayvanlar da iyice bozulmadılar mı ya? Şimdi satacak olsan kim alır?.. Özellikle şimdiden sonra arabanın ne lüzumu var? Gezmeye kim gidecek?.. Araba kullanmaya kimin hevesi kaldı?.." (DK, s. 232).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Hesap yaparak Andon'a vermesi gereken maaş miktarını belirler ve arabacıya iletilmek üzere çekmeceden parayı tahsil eder. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ve artık araba yok olunca Andon'un da bir işi kalmadığından, yağız hayvanlara valide hanımın seyisi Abdullah Ağa da bakabileceğinden Andon'a izin verilmek lâzım geliyordu. Bundan dolayı beyefendi bir kâğıt parçası üzerine Frenkçe birçok rakamlar yazıp çizdikten sonra kütüphanesine giderek *armuvar*ını açtı. Bir ufak çekmece çıkardı. Onu da açtı. Bu çekmecede beyin liraları duruyordu. O liralardan yirmi tanesini saydı aldı. Çekmeceyi kapadı. *Armuvar*a koydu *armuvar*ı da kilitledi." (DK, s. 233).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek kışın Süleymaniye'ye taşındıklarında zaten arabaya ihtiyacı olmayacağını düşünür. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kış gelmeden İstanbul'a, Süleymaniye'ye taşınılacak. Fena havalar, yağmurlar başladı mı artık bir tarafa çıkılamayacak değil mi? Binaenaleyh arabanın hiç lüzumu yoktu…" (DK, s. 234).

Keşfi Bey İzmir'e gitmeden önce vapura yetişmek ve ona Periveş Hanım'ın mezar yerini sormak isteyen Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek sevdiği kadının defin yerini doğrudan doğruya sormaya karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Saat kaç acaba?.. Beş buçuk… Vapura gitmeye daha vakit var. Elbette vapur dokuzdan evvel hareket etmez. Evet! Artık ne olursa olsun *direktöman* sorar öğrenirim." (DK, s. 235).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vakit geçiyor… Şimdi bir araba… Yarım saatte Üsküdar… Oradan iki çifte bir kayık… Doğru İzmir vapuru… Durmayalım…" (DK, s. 235).

Bihruz Bey İzmir vapuruna varmak için Üsküdar'dan kayığa biner. Kayıkçı Bihruz Bey'in işi bittikten sonra Üsküdar'a döneceğini öğrenince bağımsız ve özgür biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'i beklemeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki seni bekleyeceğiz…" (DK, s. 237).

İçine girdiği vapurda Keşfi Bey'i arayan ancak bulamayan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek şimdiye kadar Keşfi Bey'in gelmiş olması gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmiyor acaba? Dün 'İşlerimi bugünden bitireyim de yarın *libr* kalırım' demişti. Halbuki nasıl olsa şimdiye kadar gelmeli idi… Of! Saat sekiz buçuk, vapur yarım saate kadar kalkacak!.." (DK, s. 240).

Keşfi Bey'i bulmak amacıyla iskeleye gelen ancak arkadaşının vapurda olmadığını gören Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek yaklaşmakta olan kayıklardan birinde Keşfi Bey'in olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu gelen kayıktaki fesli Keşfi'ye benziyor… Evet! Evet! O!.." (DK, s. 240).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için iskeleye gelen ancak onu bulamayan Bihruz Bey, bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Keşfi Bey'in dün gitmiş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Anlaşılan gelmeyecek… Öyle ise muhakkak dün gitmiştir." (DK, s. 240).

Bihruz Bey'in annesi Süleymaniye'deki konağa gitmek istemektedir. Yağmurların sıkça yağmaya başlaması, havaların serinlemesi ve Ramazan'ın yaklaşmasından hareketle bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek İstanbul'a dönme vaktinin geldiğine karar verir. Çamlıca'da Ramazan geçiremeyeceğini belirten valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya! İşte eylül de giriyor, yağmurlar sıklaştı, havalar serinledi. Bunlar da bir tarafa kalsın önümüz Ramazan… Bilirsin ya ben camilere giderim… Burada nasıl olur?.." (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un sık sık gezintiler yapmak istemesi üzerine annesi bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı ve Direklerarası'nın gezmek için çok güzel yerler olduğunu söyler ve oğlunu ikna etmeye çalışır. Valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Valide hanım bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek oğlu Bihruz'u da ikna edip perşembe günü gitmeye karar verirler. Bununla birlikte gerekli hazırlıkları önceden yaptığını ekleyerek Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek değerli eşyalarını bizzat götürmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma

odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek böyle bir işe girişmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

Konağın bahçıvanının özenle hazırlayıp getirdiği gül buketini seyre dalan Bihruz Bey, sarı güllerden birini Periveş Hanım'a benzetir. Bu nedenle hasreti yenilenir ve Graziella'yı tekrar okumak ister. Graziella'daki İlk Nedamet şiirinden usanan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür; bunun ikincisi, üçüncüsü ve dördüncüsü olması gerektiğine karar vererek o şiirleri elde etme hevesine düşer. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu *rögre*nin ikincisi, üçüncüsü ve belki dördüncüsü ve bir de sonuncusu olması gerektiğinden onları tedarik ederek okuma hevesine düştü." (DK, s. 250).

Bihruz Bey Graziella'dan İlk Nedamet şiirini bularak kitapçı Vik'e gösterir. İlk Nedamet şiirinden hareketle bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bunun ikinci, üçüncü ve dördüncüsünün olması gerektiğini belirten Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bakınız: *Lö Prömiye Rögre*, elbette bunun ikincisi, üçüncüsü ve bir de sonuncusu olmak lâzım gelir…" (DK, s. 251).

Kitapçı Vik, Bihruz Bey'e Lamartine'in eserlerinin külliyatını gösterir ve aradığı şiirlerin bu külliyatın içinde olabileceğini belirtir. Kitapçı Vik'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek böyle bir tavsiye vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İhtimal… Burada dö Lamartin'in eserlerinin külliyatı var, belki onların içinde aradığınız şeyler de mevcuttur." (DK, s. 251).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı kitapçı Vik'ten satın alan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve kitapların paket yapılarak Beyoğlu'ndaki Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Hakkınız var… Kitapları sarınız bağlayınız da Beyoğlu'nda (...) numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler…" (DK, s. 252).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeye karar verir. Kitapçı Vik'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

Kitapların teslimine dair gerekli talimatları verdikten sonra Alber Kun'un dükkânından çıkan Bihruz Bey Taksim Bahçesi'ne doğru yürümeye başlar. Bey bahçeye varmak üzereyken Mösyö Kondoraki'nin el koyduğu araba ve hayvanlar Andon'un şoförlüğünde Bihruz Bey'in yanından geçer. Bir hayli şaşıran Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bunun nasıl olabileceği üzerine tahminlerde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı, hayvanları diyelim ki o beyefendi Kondoraki'den satın almış. Andon'u nereden bulmuş?.. O da beraber mi satıldı? Yoksa benzettim mi?.. Benzetme de değil." (DK, s. 253).

Borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki'nin el koyduğu araba ve hayvanlar, Andon'un şoförlüğünde Bihruz Bey'in yanından geçer. Bunun üzerine Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Mösyö Kondoraki ve Andon'un başından beri birlikte hareket etmiş olabileceklerini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki bunlar bizim *ekipaj*ı kaçırıp zapt etmek için birleşmişler!.. *Anfen* ben *debarase* oldum ya! Araba zati berbat olmuş idi... Hayvanlar da öyle… Acaba kaç liraya satıldı bunlar? Neme lâzım!.. Üste benden para istemesinler de…" (DK, s. 253).

Kitapçı Vik'in dükkânından alışveriş yaptığı günün akşamı eve dönen Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'in de o akşam konakta olduğunu görür ve sohbet etmeye başlarlar. Mösyö Piyer, iskelede Keşfi Bey'i gördüğünü söyler. Bihruz Bey, Keşfi Bey'in İzmir'e

gittiğini belirtince Mösyö Piyer bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek gördüğü kişiyi Keşfi'ye benzetmiş olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki benzetmişim, gece karanlığında besbelli tanıyamamışım…" (DK, s. 256).

Beyoğlu'ndan eve döndüğü akşam Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'in de o akşam konakta olduğunu görür ve sohbet etmeye başlarlar. Mösyö Piyer, iskelede Keşfi Bey'i gördüğünü söyler. Keşfi Bey'in İzmir'e gittiğini Bihruz Bey'den öğrenen Mösyö Piyer bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek iskelede gördüğü kişiyi Keşfi'ye benzettiğine karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mademki İzmir'de imiş, benzetmişim demek olur…" (DK, s. 257).

Bihruz Bey öğretmeni Mösyö Piyer'e Beranje ile Lamartine'den hangisinin daha büyük olduğu sorusunu sorar. Mösyö Piyer bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek iki şairin farklı tarzlarda yazdığını ve aralarında bir ilişki olmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beranje başka *janr*, dö Lamartin başka, aralarında ilişki yok… Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır!.. Güneş varken de ay görünmez a… *Nespa* beyefendi?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in Küçük Çamlıca'dan Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte kendisi gibi çeşitli yazlıklarda bulunan arkadaşları da Ramazan'ın eylüle denk gelmesi ile erkenden kışlıklarına taşınmaya başlar. Bihruz Bey ile arkadaşlarının bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek sonbahardan önce taşınmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sene eylül ile beraber Ramazan-ı şerifin gelmesi yazlıkçıları sonbaharın gelişinden önce kışlıklarına dönmeye teşvik ettiğinden Bihruz Bey Küçük Çamlıca'yı terk ile konağına geldiği gibi isimlerini söylediğimiz beyler de yazlıklarından kışlıklarına gelmişler…" (DK, s. 260).

Oyuna dahil olmak istemeyen Bihruz Bey ortağı Malik Efendi'yi dışarıdan desteklemek ve onun sermayesine eşit miktarda para koyarak oyun dışında kalmak ister. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey Malik Efendi ile dışarıdan dışarıya ortak olmak yani onun sermayesine eşit miktarda bir meblağ da kendisi ilâve etmek üzere oyundan hariç kalmasını -baş ağrısı bahanesiyle- beylerden rica ettiğinden…" (DK, s. 260).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in keyifsizliğini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Sohbet esnasında aralarından biri bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in başı ağrıdığı için yatmaya gittiğini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dedi ya: Rahatsız imiş, başı ağrıyormuş, bu da yattı…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Oyuna dahil olmak istemeyen ve bir köşede otururak düşünceye dalan Bihruz Bey'in bu haline dikkat eden arkadaşları, bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Aralarından biri bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'in bir sıkıntısının olmadığını ve sadece oynamak istemediği için baş ağrısını bahane ettiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalırsa Bihruz Bey'in hiçbir şeyi yok, oyunda bulunmak istemedi, baş ağrısını bahane etti…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giderek Mişel'i çağırtır. Ondan herhangi birinin gelerek kendisini sorması halinde rahatsız olduğunu söylemesini ister ve meşgul olduğunu belirtir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz bir akşam yine yalnızca yemek yedikten sonra *klas* odasına gitti. Mişel'i çağırdı. Biraz meşguliyeti olduğundan kimse gelecek olursa kendisi için 'Rahatsızdır, haremdedir,' denilmesini tembih etti." (DK, s. 262).

Hilalin görülmesiyle birlikte Ramazan'ın gelişi kesinleştiğinden mahalle bekçileri bu ayın gelişini halka haber vermek üzere davullarla ilana çıkar. Bekçilerin bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek halkı bilgilendirmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika o akşam hilalin görünmesi ile Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini şehrin adetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı." (DK, s. 262).

Ramazan'ın geldiğini anlayan Bihruz Bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek yaşasaydı sevdiği kadının da Beyazıt ve Şehzadebaşı gibi kalabalık gezinti yerlerinde bulunacağını düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Sarışın hanım sağ olaydı elbette o da oralarda sıklıkla görülürdü." (DK, s. 262).

Ramazan'ın gelişinden davulların ilanıyla haberdar olan Bihruz Bey otuz gün boyunca oruç tutmaya, camiye gitmeye, ibadet etmeye ve kalabalık gezinti yerlerine mümkün olduğunca gitmemeye karar verir. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah otuz Ramazan oruç tutayım, camilere gideyim, ibadet edeyim, Kalpakçılarbaşı'na gitmeyim, Beyazıt Meydanı'ndan geçmeyim, Şehzadebaşı'na çıkmayım, buralara gidersem de kimselere bakmayım!.." (DK, s. 263).

Kendi kendine Ramazan boyunca oruç tutmaya ve ibadet etmeye karar veren Bihruz Bey, sahur yemeği getirilmesini ister. Bunun üzerine dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve beyin sahur yemeği istemesinden yola çıkarak onun oruç tutmak niyetinde olduğunu anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyin o şekilde sahur yemeği ısmarlamasından oruç tutmak niyetinde bulunduğunu anlayan dadı kalfa, hareme girince hemen koştu geldi…" (DK, s. 263).

Bihruz Bey'in sahur yemeği ısmarladığını gören dadı kalfa koşarak beyin yanına gelir ve konuşmaya başlarlar. Dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek beyin o saatte yemek yemesinden yola çıkarak oruç tutacağını anlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "A!.. Sahur yemişsin, ben haber almaz mıyım?.. Pek hazzettim… Hanımefendi de pek sevindi." (DK, s. 263).

Beyazıt sergisi sonrası meydana çıkan Bihruz Bey, sokakta bazı gençlerin kira arabasında bulunan kadınlara kur yaptığını görür. Durumun münasebetsizliğini fark eden Bihruz Bey bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bir kadına böyle kur edilemeyeceğine karar verir. Bu tutum şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Benim baktığım kadın haşa… O kadın değil bir kız… Kız da değil bir melekti… Yazık! *Povr fiy* şimdi sağ olsaydı o da buralarda bulunurdu ya!.. Evet! O da çıkardı gezerdi ama nasıl?.. *Nobl* bir hanıma lâyık surette… Evet! Şimdi o benim *fiyanse*m olacaktı… Belki de oh!.. *Madam Bihruz… Madam Bihruz* olacaktı!.." (DK, s. 269).

Beyazıt'tan konağa dönen Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer eski bir aşk romanı verir. Bey, Mösyö Piyer'in getirdiği bu kitabı ilk önce ondan dinlemek ister. Bunun üzerine iftara yarım saat olduğunu öğrenen Mösyö Piyer bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek beş on sayfa okuyabileceklerini tahmin eder. Mösyö Piyer'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise beş on sayfa okuyabiliriz…" (DK, s. 270).

Son zamanlarda Bihruz Bey'in aşk konularına olan ilgisizliğini fark eden ve yakın zamanda arabasını ve hayvanları borç karşılığında sattığını öğrenen Mösyö Piyer, beyin kendisinden de usanacağından korkarak buna bir çare düşünmeye başlar. Bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek Bihruz Bey'e aşk romanları getirmeye ve böylece onun arzu ve heveslerini diri tutmaya karar verir. Bu tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu çare ise ara sıra bazı arzu uyandıran romanlar bulup getirmekle genç beyin her neden dolayı ise gama yakalanmış olan arzu ve heveslerini canlandırarak ve ders geceleri *amur dö fam* hakkında tatlı bahisler açarak beyi alıştırmaktı." (DK, s. 271).

Bihruz Bey'in kendisinden usanmasını ve dersleri bırakmasını engellemek için ona aşk romanları getirerek öğrencisinin arzu ve heveslerini diriltmeye karar veren Mösyö Piyer, beyin mali durumu şüpheli olduğundan yeni ve pahalı kitaplar almak yerine buna bir çözüm düşünür. Bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek bazı tanıdıklarından aşk kitapları ödünç almaya ve Bihruz Bey'e getirmeye karar verir. Bu tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu yüzden Mösyö Piyer bazı ahbaplarında da bulabileceği o türlü kitapları ödünç alıp öğrencisine getirmeyi düşünüyordu." (DK, s. 271).

Bir akşam kâğıt aramak için açtığı sandığında eski bir kitap bulan Mösyö Piyer, bunun *Manon Lesko* romanı olduğunu anlayınca bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve kitabı Bihruz Bey'e götürmeye karar verir. Cuma günü konağa giderken kitabı da yanına alan Mösyö Piyer'in tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitabı muayenede *Manon Lesko* hikâyesi olduğunu görünce aldı, bir tarafa koydu ve cuma günü konağa gelirken kitabı da sakosunun cebine yerleştirmeyi unutmadı!" (DK, s. 271).

Manon Lesko romanını okumaya devam etmek üzere misafirlerden izin alarak çalışma odasına dönen Bihruz Bey, öğretmeni Mösyö Piyer'den kitabı kaldığı yerden dinlemek ister. Mösyö Piyer, bunu kabul ederek bu hikâyeyi gençliğinde birçok kez okuduğunu anlatır ve bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütüldüğünde kitabın eskiliğinden bunun anlaşılabileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Tre volontiye!*.. Bu hikâye bana da yeniden merak verdi. Gençliğimde beş altı kere okumuş idim, kitabın eskiliğinden de anlaşılıyor ya… Ne kadar okusam bıkmıyorum…" (DK, s. 272).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin böyle bir hale geldiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Sevdiği kadının mezarını öğrenemeyeceğini fark eden Bihruz Bey, hiç olmazsa sevgilisinin gezip dolaştığı yerlerde gezinerek böylece bir teselli bulmak ister. Bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek dadı kalfa ile konaktan birkaç hizmetçi almaya ve Küçük

Çamlıca'daki köşke gitmeye karar veren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kısacası Çamlıca Bahçesi'nde kendi kendine gezinip ağlayıp bir teselli bulmaya çalışmak üzere dadı kalfa ile konaktan daha bir iki hizmetkâr alarak Küçük Çamlıca'daki köşke beş on gün için gitmek suretini zihninde kararlaştırdı…" (DK, s. 276).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürütür ve beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

Vezneciler'deki kalabalık nedeniyle bir köşede bir süre beklemek zorunda kalan Bihruz Bey, o sırada daha önce Üsküdar vapurunda gördüğü ve sevdiği kadının ablası olduğunu öğrendiği kadının önünden geçtiğini görür. Bunun üzerine bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek iki aydır merak ettiği mezarın yerini öğrenmek ve bu fırsatı kaçırmamak için kadını takip etmeye karar verir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın mevkiini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bu yüzden kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete girişti." (DK, s. 277).

Sevdiği kadının ablasını Vezneciler'de gören ve onu takip etmeye başlayan Bihruz Bey, takip ettiği kişinin Şehzade karakolundan bir sokağa sapması üzerine o sokağa girer. Girmiş oldukları sokak öncekiler kadar kalabalık değilse de istediği gibi tenha olmadığından Bihruz Bey, kadına yaklaşmak istemez. Bihruz Bey'in bağımsız ve özgür bir biçimde düşünerek bu kararı vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O sokak her ne kadar berileri kadar kalabalık değil ise de bütün bütün tenha olmadığından bey şemsiyeye pek yaklaşmak istemiyordu." (DK, s. 277).

Bihruz Bey, bir süre önce Üsküdar vapurunda gördüğü kadını Vezneciler'de tekrar görür ve bunun üzerine takip ederek tenha bir yerde onunla konuşmaya başlar. Periveş Hanım, Çamlıca Bahçesi'nde beyle konuşan kişinin kendisi olduğunu açıklar. Çengi Hanım'ın da

söze karışmasıyla Bihruz Bey onun sesini tanır. Bunun üzerine bey bağımsız ve özgür bir biçimde fikir yürüterek mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret düşünmeye başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey de Çengi Hanım'ın Çamlıca buluşması gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında mahcubiyetini hafifletecek bir mazeret aradı…" (DK, s. 281).

4.1.5.3. Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sabır kavramı Türkçe Sözlük'te "acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç" (TDK, 2011, s. 1996) olarak tanımlanmaktadır. Sabır, hayatta karşılaşılan zorluklara karşı ümidini kaybetmemek, pes etmemek ve bu zorlukların geçmesini umarak beklemektir. Ahlâk öğretilerinin başlıca erdemlerinden biri olan sabır, her toplumda olumlu ve edinilmesi gereken bir değer olarak görülmekte, zihnen ve ruhen sağlıklı bir yaşamın anahtarı olduğu belirtilmektedir. Sabrın asıl değeri, zorlukla yüz yüze gelinen ilk anda ortaya çıkmaktadır. Zorluğun ilk çıkış anında sabırlı olabilmek, zorluk sürecinin daha kolay ve bilinçli atlatılmasını sağlamakta ve bu sayede kişi zihnen, ruhen ve bedenen daha az zarar görmektedir. Zorluğun ortaya ilk çıktığı anda sabırlı olamayan bireyler ise süreç boyunca çok yıpranmakta, paniklemekte ve bu yüzden de zorluk karşısında erken pes etmektedir.

Sabırlı bireyler karşılarına çıkan engellerde zorlukları aşacaklarına olan inançlarını kaybetmez, pes etmek yerine engelleri aşmak için çaba sarf ederler. Karar vermekte acele etmez ve mevcut şartları göz önünde bulundurarak gerekli değerlendirmelerini yaparlar. Sorunlara geniş açılardan bakarak sabırla hareket ederler. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen sabırlı olma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.13'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 13. Araba Sevdası'nda Sabır Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Sabır	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	3
Üçüncü Kısım	7
Dördüncü Kısım	3

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği anlarda ona kızmak yerine sabırlı bir şekilde davranması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan cevap beklediğini, bu cevabı almak için belirli bir süre aralığında Çamlıca Bahçesi'nde olacağını söylemesi ve bu sabırlı tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifiniz beklerim." (İK, s. 102).

Mösyö Piyer'in kendi kendine verdiği sözü tutma konusunda sabırlı davranarak Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer geçen defa sofra başında öğrencisini fazlaca haşlayıp kırarak hareme kaçırdıktan sonra salı akşamı beye *amur dö fam*a dair bir güzel kitap getirmek için kendi kendine vermiş olduğu sözde sebat etti." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sabırlı bir şekilde davranarak sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sabırlı bir şekilde davranarak Periveş Hanım'ın gelmesini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı biraz ileriye yürüttü. 'Siyeh-çerde'yi orada beklemek üzere hayvanlara 'ıstop!' emrini verdi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine düşünürken sabırlı bir şekilde davranarak onu iki saat beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve sabırlı bir şekilde davranarak Periveş Hanım'ın bahçeye gelişini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım'ın mektubunu getiren adam zannıyla: 'Aradığınız benim' yollu söz söylemeye hazırlanırdı." (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları sabırlı bir biçimde davranarak sözlükte "berse" kelimesinin anlamını bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sabret bakalım, na işte *berse* beşik sallamak…" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, iki saat boyunca aradığı bir kayda özenle ve bıkmadan çalışarak ulaşır. Naim Efendi'nin bu sabırlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi o sabah çeşitli defterler içinde iki saatten beri özenle araştırdığı bir kayda sonunda ulaşınca mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Mektubu verebilmek için iki ay dolaşan ve Periveş Hanım'ı arayan Bihruz Bey'in bu sabırlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey bu mektubunu takdim edebilmek için tam iki ay dolaştı." (ÜK, s. 176).

Ramazan boyunca oruç tutma konusunda kendine söz veren Bihruz Bey, bu kararından dönmeyerek ilk üç gün hayli zorlanmasına rağmen bir hafta sonra bu duruma alışır ve halinden memnuniyet duymaya başlar. Bihruz Bey'in bu sabırlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey sözünde sebat etti. Ramazan'ın birinci ikinci üçüncü günü oruç hali kendisine epeyce meşakkat vermişti. Bir hafta sonra buna alışıverdi ve halinden memnun olmaya başladı." (DK, s. 264).

Bihruz Bey'in *Manon Lesko* romanını dinlemeye devam etmek istemesi üzerine Mösyö Piyer, Mişel Ağa'nın ikram ettiği şerbet ve kahveyi içerek beş saat kadar ara vermeden hikâyeyi okur ve romanın yarısından fazlasını bitirir. Mösyö Piyer'in bu sabırlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mişel Ağa'nın getirdiği şerbet ve kahveyi de içerek bir iki nefes almaya fırsat bulmak suretiyle beş saat kadar aralıksız okumaya devam ile romanın yarısından ziyadesini okudu öğrencisine dinletti." (DK, s. 272).

Manon Lesko romanını o gece kaldığı yerden devam ederek bitiren Bihruz Bey, hikâyedeki kahramanın yaşadığı maceralardan ve sevgilisinin vefatından çok etkilenerek okudukları ile kendi hayatı arasında bir derece yakınlık kurar. Merakla okuduğu romanda kendini kahramanın yerine koyarak olaylardan bir hayli etkilenen ve bu kitabı bitirmek için sabah saat dörde kadar uyumayan Bihruz Bey'in bu sabırlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'in birdenbire canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyat ile kendi şahsi halleri arasında bir derece mevcut olan uygunluğu örtüşme derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, bu nedenle sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış…" (DK, s. 274).

4.1.5.4. Sadakat Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Köken itibarıyla Arapça bir kelime olan sadakat Türkçe Sözlük'te "içten bağlılık, sağlam, güçlü dostluk" (TDK, 2011, s. 2000) olarak tanımlanmaktadır. Bir kimseye verilen söze sadık kalmak ve sözünde durmak da sadakat anlamına gelmektedir. Sadakat ayrıca yaptığı iyilik sebebiyle birine minnet ile içten bağlanmaktır. Sadakate değer veren bireyler ahde vefâ gösterirler, vaatlerinden dönmezler, itaatsizlik ve ihanet etmezler. Birey ve toplum arasında güvene dayalı bir ilişkinin kurulabilmesi sadakat değerinin varlığına bağlıdır. Tabiatı gereği doğruyu, iyiyi ve güzeli arayan insanoğlu; doğruya ulaşmak için sadık kimselerle beraber

olmaya iştiyak duymakta ve çevresinde sözünde durmayan, güçlü dostluklar kuramayan, topluma çeşitli zararları dokunabilecek kimseler bulunmasını istememektedir. Bu yönüyle sadakat, bireysel olduğu kadar toplumsal da bir olgudur.

"Sadakat değeri, toplum içerisinde yaşayan kişiler arasındaki birlikteliği güçlendirir. Bu sebeple insanlara küçük yaşlardan başlayarak sadakat kavramı öğretilmeli, bireyin bunu içselleştirmesi ve kendi kişiliğine yansıtması sağlanmalıdır." (Güven, 2014, s.101). Sadakat kavramına önem veren kişiler; ilişki içinde bulunduğu ailesine, çevresine, arkadaşlarına, büyüklerine ve vatanına bağlıdır. Samimi ve güçlü dostluklar kurar, yakın ilişki içinde olduğu kimselere güven verir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen sadakat değerinin işlenme sıklığı tablo 4.14'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 14. Araba Sevdası'nda Sadakat Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Sadakat	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	3
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	4

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağına inanması ve ona bu konuda bağlılık hissetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına - hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Mösyö Piyer'in kendi kendine verdiği söze sadık kalarak Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer geçen defa sofra başında öğrencisini fazlaca haşlayıp kırarak hareme kaçırdıktan sonra salı akşamı beye *amur dö fam*a dair bir güzel kitap getirmek için kendi kendine vermiş olduğu sözde sebat etti." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in yardımcıları Mişel'e söylediği gibi sözünde durarak sadık olması ve yatağına gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten dadı kalfa çekildiği gibi Bihruz Bey de yerinden kalktı, doğruca yatak odasına gitti, soyundu, mumlarını söndürdü, yatağına girdi." (İK, s. 125).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın içten ve gerçek duygularını barındıran bir aşk mektubu yazarak bunu Bihruz Bey'e vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sadık bir şekilde davranarak sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sadık bir şekilde davranarak Periveş Hanım'ın gelmesini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabayı biraz ileriye yürüttü. 'Siyeh-çerde'yi orada beklemek üzere hayvanlara 'ıstop!' emrini verdi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine düşünürken sadık bir şekilde davranarak onu iki saat beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve sadık bir şekilde davranarak Periveş Hanım'ın bahçeye gelişini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım’ın mektubunu getiren adam zannıyla: ‘Aradığınız benim’ yollu söz söylemeye hazırlanırdı.” (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşma hususunda kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği sadakat şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Niçin gelmedi acaba!.. Niçin?.. Ne sebeple?.. Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil mi idi?..” (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey’in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda sadık bir biçimde davranmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…” (ÜK, s. 150).

Periveş Hanım’a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey’i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, Bihruz Bey’e sadakat ile bağlı dadı kalfasını endişelendirir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey’i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı.” (ÜK, s. 181).

Mösyö Piyer’in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey’in sevdiği kadına karşı olan bu sadakati şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: ‘Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!’ dedi.” (DK, s. 223).

Mösyö Kondoraki’nin fabrikasında çalışmakta olan ustabaşı işine ve patronuna sadakat ile bağlı olduğundan, tamir için fabrikaya getirilen Bihruz Bey’in arabasından Mösyö Kondoraki’ye bahsederek ona danışır. Ustabaşının bu sadakati şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her ne olursa olsun kendisine danışmaksızın fabrikada bir iş yapılmamak üzere Mösyö Kondoraki ustabaşıya kesin emirler vermiş olduğundan ona danışmaya lüzum görüldü." (DK, s. 231).

Bihruz Bey Keşfi Bey'i bulamadığı günün sonrasında yeni bir hayata başlar ve düzenli bir şekilde yaşamaya bir hayli alışır. İçinde bulunduğu düzenden memnun olan Bihruz Bey'in tek amacı sevdiği kadının mezarını öğrenmek ve ardından onu sürekli ziyaret etmektir. Bihruz Bey'in bu sadakati şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle vicdanını rahatlatıp hicran yükünü hafifletmekten ibaretti." (DK, s. 245).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu sözüne sadık tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

4.1.5.5. Temiz Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Hayatın hastalıklardan, görünür ve görünmez kirlerden uzak sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi temizliğin sağlanmasına bağlıdır. Kişisel temizliğin çocuğa küçük yaşlardan itibaren ailesi tarafından yaparak-yaşayarak öğretilmesi gerekmektedir. Bu uygulamalı eğitim sayesinde çocuk, kendi vücut sağlığını korumayı, vücudunu temiz tutmayı ve gerektiğinde doğru şekilde temizlemeyi öğrenir. Temizlikte dikkat edilecek diğer bir husus da çevre temizliğidir. İnsanların ortak kullanım alanlarını temiz tutmaları, çevrenin zararlı bakterilerden arındırılması açısından önem taşımaktadır. Hastalıklara neden olabilecek bu zararlı bakteriler çevreyi olduğu kadar insan sağlığını da tehdit etmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı doğanın ve canlılığın devamı için temizliğe dikkat edilmesi son derece önemli hale gelmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen temiz olma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.15'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 15. Araba Sevdası'nda Temiz Olma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Temiz Olma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	0
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	4

Arabacıların vapurdan inenleri taşımak için birbirleriyle yarışmaları ve müşterileri temiz arabalarına çekmeye çalışmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Boş araba!.. Araba lâzım mı? Sizi şu temiz kupa ile götüreyim?.." (BK, s. 80).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazar. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Yazdıktan sonra müsveddeyi güzel bir biçimde temize çeken Bihruz Bey'in bu temiz tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey bu müsveddeyi bir güzel kâğıda temiz olarak nakletti." (ÜK, s. 176).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'dan Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını ister. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey fikir yürüterek bulunduğu mevkiden temiz bir araba kiralamaya karar verir. Bihruz Bey'in temizliğe önem veren bu tutumu şekilde ifade edilmektedir:

> "Burada, Kısıklı'da yahut Tophanelioğlu'nda temiz araba bulunur değil mi?" (DK,
>
> s.224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa'ya Andon'u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon'un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa'dan kendisine temiz bir araba bulup getirmesini ister. Bihruz Bey'in temizliğe önem veren bu tutumu şekilde ifade edilmektedir:

> "Erkenden birisi gitsin, sen kendin gitsen daha iyi olur, bana bir temiz araba bul getir…" (DK, s. 224).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey fikir yürüterek bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Bihruz Bey'in bu nedenle Mişel Ağa'dan kendisine temiz bir araba bulmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Geliyorum… Bahçıvana yahut bağcıya söyle de gitsin bir temiz araba getirsin!.." (DK, s. 235).

Bahçıvanın kendisine getirdiği gül buketini alarak bunu zarif bir çiçekliğe koyan ve çiçekliği de yazı masasının bir kenarına yerleştirerek düşünmeye başlayan Bihruz Bey; çiçekleri masum, temiz, nâzik, alçakgönüllü, utangaç ve nazlı kızlara benzetir. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...o masum, o temiz nâzik çiçekleri; o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gülgoncaları; o tabiatın hoş kokulu sarışın kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle…" (DK, s. 249-250).

4.1.5.6. Tutumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Tutumluluk, mevcut kaynakların israf edilmeden idareli ve tasarruflu bir şekilde kullanılması anlamına gelmektedir. Tutumluluk kavramı, kişinin malını ve zamanını en iyi şekilde değerlendirebilmesi için gerekli bir erdemdir. İnsanlar, kendilerine daha fazla zaman ayırabilmek ve az olan kaynaklarını en doğru şekilde kullanabilmek için tutumlu olmalıdır. Tutumluluk, kişiye ihtiyacı kadarıyla yetinme ve daha fazla birikim yapabilme imkânlarını sağlamaktadır. Diğer taraftan bu değerin toplumda uygulanabilmesi, gittikçe azalan doğal kaynakların tasarruflu bir şekilde değerlendirilmesi adına da önem taşımaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen tutumluluk değerinin işlenme sıklığı tablo 4.16'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 16. Araba Sevdası'nda Tutumluluk Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Tutumluluk	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	1
Üçüncü Kısım	0
Dördüncü Kısım	3

Çamlıca Bahçesi'ne bir sonraki hafta tekrar gelmek isteyen Periveş Hanım'a, Çerçi Hanım tarafından bir daha böyle süslü bir araba bulamayabilecekleri hatırlatılınca, Periveş Hanım'ın tutumluluk içeren davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Böylesi olmasın da adetası olsun, meram eğlenmek değil mi?" (BK, s. 82).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi sattıktan sonra yatırım yapmaya ve müsrifliği bırakmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu tutumluluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin yavaş yavaş ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu tutumluluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar

konusunda açıklama yapar. Valide hanımın tutumlu bir biçimde davranarak az eşya götürmek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

4.1.6. Evrenselcilik

4.1.6.1. Adalet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Köken itibarıyla Arapça bir kelime olan adalet Türkçe Sözlük'te "1. hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe 2. bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları 3. herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkını olanı verme 4. yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması" (TDK, 2011, s. 24) biçiminde tanımlanmaktadır.

Adalet; din, dil, ırk, cinsiyet, makam, mevki farkı gözetmeksizin insanlara insanlık yönünden eşit muamelede bulunmak ve herkese hak ettiğini vererek ayrım yapmamaktır. İnsanın var olduğu her yer ve her dönemde adalete ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim kişiler arası iletişimin doğru, sağlıklı ve adil bir şekilde yürütülmesi adalet kavramının varlığıyla ilişkilidir. Adalet kavramı; sorumluluk, barış, vicdan, güven, empati ve duyarlılık gibi değerlerin benimsenmesi ve uygulamasıyla tezahür etmektedir.

Adalet duygusu, sosyal barış ve huzur ortamının tesisi için toplumu meydana getiren tüm bireylerin sahip olması gereken bir kavramdır. Toplum içinde adaletin sağlanması ile bireyler arasında birlik ve beraberlik duygusu, güven, dayanışma ve yardımlaşma gibi değerler yer edinmektedir. Adil olma değeri ile birlikte sorumluluk ve demokrasi bilinci, toplumun adalet anlayışında bir temel oluşturarak bireylerde bu erdemin benimsenmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda adalet değerinin bireylerce karakterize edilmesi önem taşımaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen adalet değerinin işlenme sıklığı tablo 4.17'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 17. Araba Sevdası'nda Adalet Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Adalet	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	1
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları çok beğenmesi ve içinden hangisini seçeceğini bilememesi sonucunda adil bir çözüm bularak kura çekmeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Nihayet Divan'ın içinde en çok beğendiği sekiz şarkının üzerlerine Frenk kalemiyle '*Ön, dö, truva, katr...*' diye numaralar attı. Bu numaraları birer kâğıt parçasına yazdı. Kâğıtları parmakları arasında yuvarladı. Masanın üzerine koydu. Gözlerini kapadı. Kâğıt parçaları içinden bir tanesini aldı açtı. Kur'a çıka çıka (7) numaraya çıktı." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve adil tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Keşfi Bey'in yaptığı açıklamalar üzerine fikir yürüten Bihruz Bey, düşündükçe arkadaşına hak vermeye başlar. Vapurda gördüğü hanım Periveş Hanım'a benzemekle birlikte gerçekten de ondan daha yaşlı, zayıf ve renksizdir. Sevdiği kadının çok daha güzel olduğunu hatırlayan Bihruz Bey, tüm bu farklılıkları göz önünde bulundurarak bu defa arkadaşının doğru söylediğine karar verir. Bihruz Bey'in bu adil tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten gördüğü hanım -ki sarışın hanıma benziyordu- biraz daha zayıf biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha asli olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım taptaze, pembe yanaklı açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi?.. Sarışın hanımın yaşmağındaki hotozundaki zarafet, halindeki

> edasındaki letafet benzeri olan hanımda var mıydı?.. Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu." (DK, s. 213).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Bunu yaparken Andon'un hiçbir kötü niyeti olmadığını ekleyerek mektubu Bihruz Bey'e saygılarını ileterek bitirir. Mösyö Kondoraki'nin adaletli bir içimde davranarak Andon'un doğru söylediğini açıklaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un hiçbir kötü niyeti bulunmadığını ifade ederek, bunu özel saygılarımızı tekrar belirtmeye vesile sayarız." (DK, s. 229).

4.1.6.2. Barışseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Barış kavramı Türkçe Sözlük'te "uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam" (TDK, 2011, s. 255) olarak tanımlanmaktadır. Bireysel ve toplumsal huzurun sağlanabilmesi, barış kavramının benimsenmesiyle yakından ilintilidir. Barış ve uzlaşma esasında bir hak ve ihtiyaçtır. Herkesin birbiriyle savaş içinde olduğu bir dünyada, temel hak ve özgürlükler sekteye uğramakta ve dünyanın mevcut bilimsel ve kültürel birikimi tehlikeye girmektedir. Dünya barışının sağlanabilmesinin yolu ise kişilerin ilk önce kendileriyle barış içinde olmalarından geçmektedir. Kişi kendini anlamak, tanımak ve kabullenmek için çaba sarf etmelidir. Olumlu ve olumsuz tüm özellikleriyle barışık olarak kendini sevmelidir. Kişi içsel barışı sağladığında dayanışma, paylaşma, birlik ve uyum gibi esaslar toplumsal barışı mümkün hale getirmektedir. Barışın sağlanabilmesi kadar sürdürülebilmesi de huzur ve güven ortamının devamı için gereklidir. Herkes farklı duygu ve düşüncelerinden dolayı birbirine saygı duymalı ve hoşgörülü olmalıdır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen barışseverlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.18'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 18. Araba Sevdası'nda Barışseverlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Barışseverlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	5
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	2

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ardından onunla barışmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek onunla barışmak istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi ve barışsever bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta, Bihruz Bey'in Periveş Hanım'dan kendisine merhamet etmesini ve kendisini affederek barışmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Mösyö Piyer'in barışmak amacıyla Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve barışsever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve barışsever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey, "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra fikir yürüterek Periveş Hanım'dan nasıl özür dileyebileceğini ve barışma yollarını düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Karayağız… Hem de sadece kara… Yahut sadece yağız değil de ikisi birlikte. *Kel malör kö sa!...* Şimdi ne halt etmeli?.. Nasıl özür bulmalı?.." (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'ın buluşmaya gelmeme sebebinin bu hata olduğunu ve ondan özür dilemesi gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak bir *eksküz* bulmalı… Kabahat benim mi? Ben ne bileyim? 'Cerde' zannettim. Gelmemesinin sebebi bu imiş… Şimdi anlaşıldı, 'Karayağız!.. Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış… Hem yağız at! Nezâketin alafrangası' demez mi?" (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının esmer kişiler için kullanıldığını öğrendikten sonra fikir yürütür, Periveş Hanım'dan özür dilemek için ona bir mektup yazmaya karar verir. Bihruz Bey'in bu barışsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! Buldum… Şimdi güzel bir özür buldum… Oh! Hele iyi hatırıma geldi. Hemen köşke gittiğim gibi bir mektup… İşte iyi hatırıma geldi…" (ÜK, s. 172).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda pişmanlığını ve barışma isteğini dile getiren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Mil pardon* efendim!.. Yanlışlık olmuş, nasıl olmuş kulunuz da bilmez." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Samimi bir biçimde af dileyen Bihruz Bey'in bu barışçı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kulda kusur çok olur affeder efendisi sözü gereğince artık af dilerim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Yaptığı hataya karşılık Periveş Hanım'ın kendisini affetmesini isteyen Bihruz Bey'in bu barışçı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu konuda merhamet, yine siz bilirsiniz efendim." (ÜK, s. 175).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey'in yanına gider. Bihruz Bey'in annesinin bu barışsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başucunda bulundu." (DK, s. 204).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan barışsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

4.1.6.3. Bilimsellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Bilim kavramı Türkçe Sözlük'te "evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim" (TDK, 2011, s. 339) şeklinde tanımlanmaktadır. Bilimsel kavramı "bilimle ilgili,

bilime dayanan, ilmî" (TDK, 2011, s. 340) olarak belirtilirken, bilimsellik kavramı "bilimsel olma durumu, ilmîlik" (TDK, 2011, s. 341) biçiminde ifade edilmektedir. Bilim; insanın kendini, doğayı ve evreni anlama ve anlamlandırma çabasıdır. Bilinmeyeni bilmeye, tanımaya, sorgulamaya ve öğrenmeye dayalı olan bu süreç, belirli bir metodoloji takip edilerek yapılmaktadır. Sürecin sonunda elde edilen ürüne ise bilgi adı verilmektedir.

Aristo, ünlü eseri Metafizik'in girişinde "Bütün insanlar doğaları gereği bilmek ister." ifadesiyle bilme ihtiyacının tabiiliğini ortaya koymaktadır (Aristo, 980a-21). İnsanları bilmeye yönelten istenç, doğalarıdır. Her insanın tabiatında potansiyel olarak bilme isteği bulunmaktadır. Hayatı, evreni, içinde bulunduğu doğal ve toplumsal ilişkilerin mahiyetini anlamak ve bilmek isteyen insanoğlu düşünsel bir metot izleyerek bilimsel bir birikim oluşturmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen bilimsellik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.19'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 19. Araba Sevdası'nda Bilimsellik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Bilimsellik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	8
Üçüncü Kısım	44
Dördüncü Kısım	13

Mösyö Piyer'in siyaset bilimine olan ilgisi ve bu hususta makaleler okuması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...olanca iştahı, zevki, eğlencesi siyasi gazetelerin günlük meselelere dair sütun sütun yayımladıkları makalelerin ve değinilerin okunmasından ibaret olan bu altmış beşlik ihtiyar…" (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in siyaset bilimine olan ilgisi ile siyasi ve ticari gelişmeleri takip ederek bu konudaki makaleleri okuması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer'in o çarşaf kadar gazetede tam bir dikkatle okuduğu şey o dönemin en mühim siyasi meselelerinden olan Süveyş Kanalı'nda dair uzun bir makale idi ki meselenin esası hakkında servet, ticaret, siyaset açısından birtakım düşünceleri ve incelemeleri içeriyordu." (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in siyaset bilimine olan ilgisi ve bu doğrultuda edindiği bilgileri çevresiyle paylaşması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e hitaben: '*Patri'*de şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir,' diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti." (İK, s. 88).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e kavrayamadığı mevzularda yardım etmesi ve benimsediği bilimsel tutum şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Özellikle daha üç dört gün önce *Alfons Kar*'ın *Ihlamurlar Altında* adındaki romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan *İstefan*'ın aşk ile o derece çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman -nefsani alâkanın o derecesine *pasyon* denilip tutulanları, adeta mecnuna döndüreceğini… ve bu tutku halini Alman şairi *Göte,* meşhur *Verter* hikâyesinde gayet tabii bir şekilde tasvir etmiş olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lâzım olduğunu- Mösyö Piyer ne kadar ciddi bir tavır ile öğrencisine anlatmıştı!" (İK, s. 93).

Mösyö Piyer'in belâgat ilmine vakıf olması ve sözü süsleme konusunda bilgili bir insan konumunda bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendisine özgü belâgat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek…" (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in Jean-Jacques Rousseau'nun Julie ou la nouvelle Heloise adlı kitabını pek felsefik bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü kitabın ifadesi pek çetin, o ifadelerde gizlenen fikirler ise çok *filozofik* idi." (İK, s.99).

Bihruz Bey'in "bir siyeh" kelimelerinin Türkçe sözlükte olması gerektiği yönünde fikir yürüterek Lügat-ı Osmaniye'ye bakması ve bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Önce *bir siyeh* kelimelerini *mersiye* vezninde ve bir kelimeden ibaret olmak üzere okumuş idi. Bu vezinde okuyuşa göre kelime Fransızcaya benziyor ise de şair Vasıf'ın Fransızca bildiğini işitmemiş olduğundan yine Türkçe olmalıdır diye *Lügat-ı Osmaniye*'de aradı…" (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in anlamını bilmediği bir kelime için Redhouse'a bakması ve bu bilimsel tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İkinci olarak Arap harflerinden cim ile *cerde* okuduğu çerde kelimesinin manası hakkında tekrar *Redhavz* hazretlerine başvurdu." (İK, s. 116).

İçinde yanlış bir ifade olup olmadığını anlamak amacıyla aşk mektubuna eklediği şarkıyı inceleyen Bihruz Bey'in bilmediği kelimelerin anlamlarına sözlükten bakması ve bu bilimsel tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kuple*deki kelimelerden çoğunun manalarını unutmuş idi. *Lügat-i Osmaniye*'ye müracaatla bunları tekrar öğrendi." (ÜK, s. 156).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in bilimsel bir tutum benimseyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Sabah kalkıp giyindikten sonra çalışma odasına giderek dil bilgisi konularına bakan ve ardından kitap okuyan Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...*klas* odasına girdi, biraz *gramer*e baktı. Biraz *İstuvar Naturel* okudu. Beş on satır kadar da *Volter*'in *Siyekl dö Lui Katorz*'undan *kopye* etti." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in bilimselliğe uygun bir davranış sergileyerek anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in yanındaki arkadaşıyla biraz konuştuktan sonra bilimselliğe uygun bir tavır sergileyerek ona "bersiye" kelimesinin anlamını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz konuştuktan sonra: '*Monşer ami!.. Keskö se lö* 'bersiye'?' sualini irat etti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları bilimselliğe uygun bir biçimde hareket ederek ona yardım etmeye çalışır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Soru üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünerek bu kelimenin özel bir isim olabileceği konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Nom propr* olmalı, bir şahıs veya bir hayvan veyahut bir memleket veyahut... Veyahut hiçbir şey değil!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimselliğe uygun bir biçimde düşünerek bu kelimenin biyografik sözlükte bulunup bulunmadığı konusunda fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben de öyle dedim ama bilmem ki *diksiyoner biyografik*te var mıdır?" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek anlamını bulmadan önce kelimenin nerede kullanıldığını bilmek gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O öyle bulunmaz, nerede kullanıldığını bilmeli ki…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin bir şiir içinde geçtiğini öğrendiklerinde bilimsel bir biçimde düşünerek Fransızca olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise Fransızca olacak…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimselliğe uygun bir biçimde düşünerek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimselliğe uygun bir biçimde davranarak kütüphanedeki Fransızca sözlüklere bakmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Odacı kütüphanedeki Fransızca lügatleri getirse de baksak!" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünerek kelimenin aslen "persiy" kökünden gelen "persiye" olabileceği üzerine fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana da Fransızca gibi geliyor, hem galiba *persiye* olacak, *persiy*den." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünerek maydanoz anlamına gelen "persiy" kelimesinin aradıkları kelime olabileceği konusunda tahmin yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya, *persiye* de içinde yeşil lekeleri olan şeye denir." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünerek bir şiirde geçen "bersiye" kelimesinin anlamının rokfor peyniri olamayacağı konusunda fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Daha neler! 'Bersiye' bir şiir içinde imiş deniyor, şiirde *rokfor* peynirinin münasebeti ne?.." (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde davranarak sözlükte ilk önce "bersiye" kelimesini arar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İptida 'bersiye'yi ara bakalım…" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde davranarak sözlükte "berse" kelimesinin anlamını bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sabret bakalım, na işte *berse* beşik sallamak…" (ÜK, s. 163).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek alafranga bestelere verilen bir ad olan "bersöz" kelimesinin daha uygun olacağı konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalsa *bersöz* hepsinden uygun, çoğunlukla alafranga bestelere *bersöz* namı verirler." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek çoban anlamına gelen "berje" kelimesinin aradıkları kelimeye daha uygun olduğu konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mademki bir *poezi* içinde imiş *berje* olmalı, yakışan bu!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünür ve Agâh Bey'in önerdiği "persiye" kelimesinin şiire yakışır bir anlamının olabileceği konusunda tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne olur? *Persiye*ye de bakınız da meraktan kurtulalım, belki şiire yakışır diğer bir manası daha vardır." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde davranarak sözlükte "persiye" kelimesinin anlamını bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Persiye, persiye, persiye*… Na işte: '*Persiye: Adjektif, ki e söme a lentariör pötit taş verdatr, kom lö fromaj dö rokfor!* "' (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünür ve kelimenin "persiye" olamayacağını çünkü rokfor peynirinin bir şiirde geçmesinin imkânsız olduğunu belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Rokfor* peyniri yakışacak şey değil, *sa setemposibl*!" (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek kelimenin nerede ve ne şekilde kullanıldığını araştırmaları gerektiğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Canım şu *poezi*yi görsek de kelimeyi öyle arasak bulsak… Ne mevkide ne surette istimal olunmuş bilmiyoruz ki!.." (ÜK, s. 164).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri bilimsel bir biçimde düşünerek ilk önce manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hezeyan demek için ilk iş manasını anlamalı değil mi?.." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye.'" (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek "bersiye"nin tenbih vezninde "bersih" olabileceği yönünde fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bersiye dediğiniz de sakın tenbih vezninde 'bersih' olmasın?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, bilimsel bir biçimde düşünerek Bersiye Çerde isminin Macarca özel bir isim olabileceği yönünde tahminde bulunur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben buldum, ben buldum: 'Bersiye Çerde' hepsi birden Macarca şahıs ismi. 'Civan' o ismi taşıyan şahsın sıfatı. '-dır' da haber edatı." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" olabileceği yönünde fikir yürütür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bana kalırsa bu kelime 'viresiye' vezninde Fransızca *presiye* olacak ki matbaa amelesi, daha Türkçe basmahane işçisi demektir. 'Çerde' de zerde veya perde vezninde Nemsece şahıs ismidir. Hatta ben o şahsı bilirim: Ruznameci Çörçil'in matbaasında çalışır, iriyarı genç bir Nemseli idi." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünür ve "bersiye"nin "viresiye" vezninde Fransızca "presiye" anlamına gelemeyeceğini aksi takdirde şiirin Churchill'e ait olmak lâzım geleceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hep birden alay etmeye başladınız, öyle ise *poezi* de Mösyö Çörçil'in demek olur?.." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bilimsel bir biçimde düşünür ve bu meseleyi ancak "bilgin" adını verdikleri Naim Efendi'nin çözebileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, Arapça ve Farsçayı iyi bilen, sanata ve bilimlere meraklı elli beş yaşında biridir. Onun bu bilimsel karakteri şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Defterci Naim Efendi Arapçayı, Farsçayı iyi bilir, edebiyata musikiye meraklı, çeşit çeşit bilimlere, Fransızcaya ve hatta Almancaya, İtalyancaya da aşina elli beşlik bir kişi idi ki kalemin gerçekten en bilgini ve belki ayaklı kütüphanesi sayılırdı." (ÜK, s. 166-167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun bu bilimsel tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalende çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim

kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Onun bilimselliğe dair bu özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, iki saat boyunca aradığı bir kayda özenli çalışması sonucu ulaşır. Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi o sabah çeşitli defterler içinde iki saatten beri özenle araştırdığı bir kayda sonunda ulaşınca mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Bir" ve "siyeh-çerde" kelimelerinin ayrı birer kelime olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Öyle ya… Bir, vahid, yek, *ön, ayn, una, ena, mek*… 'Siyeh-çerde' de 'siyah'ın hafifletilmişi olan 'siyeh' ile 'çerde'den oluşan sıfat tamlamasıdır." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- 'Çerde' renk manasına gelir…" (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten ve konu hakkında daha ayrıntılı bilgiler veren Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Eskiden beri bizim bildiğimiz genel anlamdaki 'renk'tir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi; cim harfinin sadece Arapçada olduğunu, Farsçada cim harfi olmadığını söyleyen kalem arkadaşına açıklama yapar. Farsçada da cim harfi olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Yok niçin olsun? *Cim* de vardır amma, neyse konu o değil ya…" (ÜK, s.168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Manası esmer yüzlü demek, Türkçede karayağız dedikleri…" (ÜK, s.168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini, sarışın anlamında kullanılmadığını, esmer yüzlü insanlar için söylendiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Hayır! Öylesi değil, esmer yok mu? Hani ya bizim odacı Memiş gibi, işte 'siyeh-çerde' öyle esmer yüzlü insanlara denir. Yağız at, kula beygir yine başka..." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlamasındaki cim harfinin tek noktalı olduğunu söyleyen Bihruz Bey'e açıklama yapar. Kelimeyi çok iyi bildiğini belirten ve cim harfinin üç noktalı olduğuna emin olduğunu söyleyen Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Hayır! Efendim, bu benim pek bildiğim bir kelimedir, *cim* üç noktalı olacak…" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey, Redhouse'da "cerde" kelimesinin tek noktalı cim ile yazıldığını Naim Efendi ve diğer kalem arkadaşlarına gösterir. Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey- Veriniz de göstereyim, işte: 'Cerde, sarı renk at ki kuladan açıktır.' Buyurun efendim…" (ÜK, s. 169).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. "Siyeh-çerde" tamlamasına bakarak Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini ve kullanılışını gösteren Naim Efendi'nin bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada Mösyö Piyer o gün öğrendiği siyasi ve askeri gelişmelere dair yeni projelerden bahis açarak öğrencisi Bihruz Bey'e bunları anlatmaya başlar. Mösyö Piyer'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askeri düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu." (DK, s. 217).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirin kendi durumuna ne denli uygun olduğunu fark

eder. Kitabı bildiği dil bilgisi kurallarından hareketle çevirmeye çalışan ve fikir yürüterek anlamaya çabalayan Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rögre*, acayip!.. *Rögre, jö rögret, tü rögret, il rögret*… Teessüf ederim, teesüf edersin, teessüf eder… Demek ki ilk yahut birinci teessüf… Güzel çok güzel! Benim için ne kadar uygun… *Sonor… Sonor*… Ses çıkaran deniz kenarındaki oraya *Sorrant* denizi mavi dalgalarını… Portakal ağacının altında açar… Vardır… Ne vardır? İnce yolun kurbünde [der kurb-ı Çamlıca-i sagir gibi] kokulu çit duvarının altında vardır. Ne vardır? Bir adet ufak ve dar… Yani ensiz… Ve yabancının dalgın ayaklarına *endiferan*… Yani ilişiksiz bir taş vardır." (DK, s. 218-219).

Kütüphanesinden Graziella'yı çıkararak okuma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde girofle kelimesiyle karşılaşır. Anlamını bilmediği bu kelime için Biyanki sözlüğüne bakan Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Jirofle… Jirofle Jirofla*'yı bilirim… Fakat Türkçesini bilmem… Biyanki'de olmalı… Frenk benefşesi… Ak veya kırmızı şebboy… İşte o çiçek orada saklar. Ne saklar? Tek bir isim saklar… Demetinin altında. Bir tek isim ki hiçbir *eko* onu asla tekrar etmedi!.." (DK, s. 219).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Rüya görmek yakışmıyor ama *reve*yi Türkçede anlatacak başka da bir lügat var mı ya? Bakalım Biyanki'ye o ne söylüyor." (DK, s. 220).

Graziella'yı okumak için çalışma odasına geçen ve ardından yavaş yavaş kitabı okumaya başlayan Bihruz Bey, şiirde geçen bir kelimeyi "rüya görmek" şeklinde çevirir ancak kelimenin tam karşılığını merak eder. Bunu bulabilmek için Biyanki sözlüğüne başvurur. Biyanki sözlüğünde kelimenin "rüya görmek" anlamı dışında "zihni dalmak" anlamının da olduğunu görür ve fikir yürüterek bu çevirinin daha uygun olduğuna karar verir. Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdi demek oluyor ki rüya görmek de varsa da zihni dalmak hepsinden iyi." (DK, s.220).

Çalışma odasında kendi kendine Graziella'yı okuyan Bihruz Beyi öğretmeni Mösyö Piyer'in neden gelmediğini merak ederek Mişel Ağa'ya sorar. Mişel Ağa gazete okurken uyuyakalan Mösyö Piyer'in durumunu anlatmak için "uykuyor" tabirini kullanır. Mişel Ağa'nın farkında olmadan kendini içinde bulduğu bu bilimsel tutum şu şekilde ifade edilmektedir.

> "Mişel Ağa'nın dil bilmezliğinden kaynaklanarak uydurup söylediği 'uykuyor' kelimesi ise 'okumak-uyumak' fiillerini birden ifade eder; yani herkesin başına geldiği gibi okurken uyumak halini gösterir güzel ve özlü bir deyim iken…" (DK, s. 221).

Süleymaniye'deki konağa dönmek istemeyen Bihruz Bey, annesine sonbaharın Çamlıca'da çok güzel olduğundan bahseder. Konuşurken bazı kelimeleri Fransızca konuşması sebebiyle annesi oğlunun ne dediğini tam olarak anlayamaz. Bihruz Bey'in bu Fransızca kelimeleri bilimsel bir biçimde davranarak annesi için Türkçeye çevirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sonbahar değil mi ya?.. İlkbahar: *prentan*… Sonbahar: *oton*…" (DK, s. 246).

Kitapçı Vik, Bihruz Bey'e Lamartine'in eserlerinin külliyatını gösterir ve aradığı şiirlerin bu külliyatın içinde olabileceğini belirtir. Kitapçı Vik'in bilimsel bir tutumla böyle bir tavsiye vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İhtimal… Burada dö Lamartin'in eserlerinin külliyatı var, belki onların içinde aradığınız şeyler de mevcuttur." (DK, s. 251).

Bihruz Bey öğretmeni Mösyö Piyer'e Beranje ile Lamartine'den hangisinin daha büyük olduğu sorusunu sorar. Mösyö Piyer bilimsel bir üslupla cevap vererek iki şairin farklı tarzlarda yazdığını ve aralarında bir ilişki olmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beranje başka *janr*, dö Lamartin başka, aralarında ilişki yok… Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır!.. Güneş varken de ay görünmez a… *Nespa* beyefendi?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey öğretmeniyle sohbet ederken Lamartine'in İlk Nedamet şiirini birçok kez okuduğundan ve Türkçeye de kusursuz bir biçimde tercüme ettiğinden bahseder. Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Prömiye rögre*yi bitirdim, belki elli defa okudum, Türkçeye de hemen hemen mükemmel şekilde tercüme ettim; öbürlerini de göreyim, bakayım nasıl şeyler?.." (DK, s. 258).

Mösyö Piyer Lamartine'in Graziella kitabının sonunda yer alan İlk Nedamet şiirini çok güzel bulduğundan bahseder ancak devamını merak eden Bihruz Bey'e şairin ikinci, üçüncü ve dördüncü nedametleri yazmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Evet… Bildim… O *poezi* güzeldir. Şair ona *prömiye rögre* namını vermiş; fakat *döziyem rögre truvaziyem rögre* diye başka bir şiir yazmamış, öyle eseri yoktur…" (DK, s. 258).

Akşam yemeğini yedikten sonra çalışma odasına giden Bihruz Bey İlk Nedamet tercümesini düzeltme, Lamartine'in külliyatını okuma ve Bir Meleğin Düşüşü şiirini anlamaya çalışma gibi işlerle meşgul olmaya başlar. Bihruz Bey'in bu bilimsel tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey kendi kendine kâh düşünmek, kâh *Prömiye Rögre* tercümesini biraz daha ıslah edip parlatmak, kâh Lamartin'in külliyatını -içinde kendi haline uygun bir şiire, bir hikâyeye tesadüf etmek emeliyle- karıştırmak ve kâh *La şüt dön anj*dan birkaç mısra okuyup anlamaya çalışmak suretiyle meşgul olup duruyordu." (DK, s. 262).

4.1.6.4. Duyarlılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Duyarlı kavramı Türkçe Sözlük'te "dış etkenlere karşı duyarlığı olan, duygun, hassas" (TDK, 2011, s. 729) olarak, duyarlılık "duyarlı olma durumu" (TDK, 2011, s. 729) biçiminde tanımlanmaktadır. Bireylerin, içinde bulundukları topluma karşı duyarlı olması gerekmektedir. Kişilerarası ilişkilerin tesisinde ve sürdürülmesinde bu değerin büyük ölçüde önemi bulunmaktadır. Çevresinde meydana gelen olaylara karşı gerekli duyarlılığı göstermek, birey için en temel insani vazifelerden biridir. Duyarlılık; içinde saygı, hoşgörü ve empati gibi erdemler de barındırmaktadır.

Duyarlılık kavramına eğitim sistemlerinde değer veren toplumların daha müreffeh ve sağduyulu bireylerden meydana geldiği görülmektedir. Kızıler ve Canikli (2015, s. 132) "Duyarlı olmak bir bilinç ve gelişmişlik hâlidir." ifadeleriyle bu gerçeğe dikkat çekmektedir. Duyarlı insan, yaşadığı toplumda gerçekleşen olaylara karşı tutum sahibidir, gerekli

hassasiyeti gösterir ve güçlü bir iletişim kurar. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen duyarlılık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.20'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 20. Araba Sevdası'nda Duyarlılık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Duyarlılık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	18
Üçüncü Kısım	11
Dördüncü Kısım	20

Bihruz Bey'in arabasıyla gezmeye çıktığı günlerde herhangi bir kimseyi ezerek ona zarar vermek istememesi, arabayı kullanırken ihtimam göstermesi ve bu konudaki duyarlılığı şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey bahçe seyrinde araba kullandığı zamanlar bir kimseyi çiğneyip de bir kaza çıkarmamak, arabayı bir yere çarptırıp da bir sakatlığa meydan vermemek için kendi hayvanlarının ve özellikle öndeki ve gerideki arabaların hareketlerine sürekli dikkat göstermek mecburiyetinde bulunduğundan dolayı hiçbir şey göremez, hiçbir kimseye bakamazdı." (BK, s. 58).

Bihruz Bey'in bir süredir kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha fazla bekletmek istememesi ve bu konuda duyarlılık göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...*sal a manje*de hemen üç çeyrek saatten ziyade bir vakitten beri kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi, o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti." (İK, s. 86).

Bihruz Bey'in kendisini beklettiği için öğretmeni Mösyö Piyer'den özür dilemesi ve bu duyarlı davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz." (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in siyasi meselelere ilişkin duyarlılığı ve bu konudaki gazeteleri okuması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...olanca iştahı, zevki, eğlencesi siyasi gazetelerin günlük meselelere dair sütun sütun yayımladıkları makalelerin ve değinilerin okunmasından ibaret olan bu altmış beşlik ihtiyar…" (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in çevresinde gelişen siyasi olayları takip etmesi ve bu konuda duyarlılık göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer'in o çarşaf kadar gazetede tam bir dikkatle okuduğu şey o dönemin en mühim siyasi meselelerinden olan Süveyş Kanalı'na dair uzun bir makale idi ki meselenin esası hakkında servet, ticaret, siyaset açısından birtakım düşünceleri ve incelemeleri içeriyordu." (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in siyasi gelişmelere olan duyarlılığı ve okuduğu makalelerdeki siyasi meseleleri çevresiyle paylaşmaya olan gayreti şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e hitaben: '*Patri'*de şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir,' diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti." (İK, s. 88).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine duyarlı bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Kamelyalı Kadın romanını Bihruz Bey'e anlatırken kitaptaki karakterlere ve onların yaşadığı olaylara karşı duyarlı yaklaşımı şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefatından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Bihruz Bey'in kendisiyle vedalaşmadan seyir yerinden ayrılan sarışın kadın hakkında fikir alışverişinde bulunmak istediği öğretmeni Mösyö Piyer'den beklediği duyarlı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek, bu ümit ile sofraya oturmuşken…" (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve bu konuda duyarlı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmek istemesi ve ona karşı duyarlı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ondan duyarlı bir tutum benimsemesini isteyerek haline kayıtsız kalmamasını arzu etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak Periveş Hanım'dan kendisinin bulunduğu vaziyete duyarsız kalmamasını istemesi ve af beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan cevap beklediğini, bu cevabı almak için belirli bir süre aralığında Çamlıca Bahçesi'nde olacağını söylemesi ve

Periveş Hanım'dan duyarlı bir şekilde hareket etmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifinizi beklerim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan duyarlı bir tutum beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Bihruz Bey'in Periveş Hanım'dan kendisine bir cevap vermesini istemesi ve bu isteğine karşı ondan duyarlılık beklemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi güzel hanımefendi! Bu halis aşk ilanına ne *aköy* edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız… Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir." (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'dan duyarlılık beklemesi ve ondan haline kayıtsız kalmamasını istemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağını düşünmesi ve onun bu konuda duyarlı bir tutum benimsediğine dair inancı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına - hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in duyarlı bir şekilde hareket ederek erkenden arabayı hazırlatması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın duyarlı bir şekilde davranarak Bihruz Bey'in hareketlerinden onun kırgın olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...siyeh-çerde landosundan indikten sonra beyin bu duruşuna dikkatle: 'Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?' diye meraklanıp telaşlı telaşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek…" (ÜK, s. 144-145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın duyarlı bir tutum benimseyerek Bihruz Bey'in mevcut haline kayıtsız kalmaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'den duyarlı bir şekilde hareket etmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beni bu hale getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir biçareyi deliye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde duyarlı bir tavır benimseyerek Periveş Hanım'ın üzüntülü haline kayıtsız kalmaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere

> diz çökerek iki taraftan: ‘Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?’” (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey’in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi’nde duyarlı bir şekilde davranarak sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü.” (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği özür ve duyarlı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız.” (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği özür ve duyarlılık şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim.” (ÜK, s. 149).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen “çerde” kelimesinin yazılışı ve anlamı konusundaki şüphesini gidermek isteyen Bihruz Bey’in duyarlı bir şekilde davranarak evdekileri rahatsız etmemek için Vasıf Divanı’na bakmaktan vazgeçmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı’na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: ‘At ki kuladan açıktır’ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı.” (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey’in sorumluluklarını yerine getirme konusunda duyarlı bir tutum sergilemesi ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Fransızca olarak kendi kendine: ‘Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,’ diyordu.” (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özrünün kabul edilip edilmediği konusunda Periveş Hanım'dan bir cevap ve duyarlılık bekleyen Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Periveş Hanım'a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey'i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, Bihruz Bey'e karşı büyük bir hassasiyet gösteren dadı kalfayı endişelendirir. Dadı kalfanın bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey'i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı." (ÜK, s. 181).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e karşı olan bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, duyarlı bir biçimde davranarak Bihruz Bey'e sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi.

> Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı.” (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım’ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey’in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi.” (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz’un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey’in yanına gider. Bihruz Bey’in annesinin bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey’in başucunda bulundu.” (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz’un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, ona sorular sormaya başlar. Bihruz Bey’in annesinin bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Ne yaptın Bihruz oğlum?.. Niçin hastalandın?.. Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?..” (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi fikir yürüterek Bihruz Bey’in oturuşundan, kalkışından, yemesinden ve içmesinden canının sıkkın olduğunu tahmin eder. Valide hanımın bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Valideler evladını görmese de hallerinden haber alırlar, bana kimse bir şey söylemedi, ben kendim anladım, oturuşundan, kalkışından, yemenden içmenden, her halinden öyle anlaşılıyor…” (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada Mösyö Piyer o gün öğrendiği siyasi ve askeri gelişmelere dair yeni projelerden bahis açarak öğrencisi Bihruz Bey'e bunları anlatmaya başlar. Mösyö Piyer'in gündemle ilgili bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askeri düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu." (DK, s. 217).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Bunu yaparken Andon'un hiçbir kötü niyeti olmadığını ekleyerek mektubu Bihruz Bey'e saygılarını ileterek bitirir. Mösyö Kondoraki'nin duyarlı bir içimde davranarak Andon'un doğru söylediğini açıklaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un hiçbir kötü niyeti bulunmadığını ifade ederek, bunu özel saygılarımızı tekrar belirtmeye vesile sayarız." (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon fikir yürüterek doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon fikir yürüterek hatanın kendisinde olmadığını ve doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in duyarlı bir biçimde davranarak değerli eşyalarını bizzat götürmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in arabasını ve hayvanlarını yeni mirasyedilerden birine yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satar. Bununla birlikte arabacı Andon'un işsiz kalmasına sebep olduğundan onu mağdur etmemek adına satış yaptığı mirasyedi beye arabacı olarak Andon'u tavsiye eden Mösyö Kondoraki'nin bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yeniyetme mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!" (DK, s. 254).

Bihruz Bey'in Çamlıca'dan Süleymaniye'ye taşınacaklarını Mösyö Piyer'e haber vermeyi unutması sebebiyle Mösyö Piyer, cuma akşamı bir dizi talihsizlik geçirir. Nihayetinde Karaköy'e dönmek zorunda kalan Mösyö Piyer, güç bela bir sandal bularak karşıya geçer. Mösyö Piyer'in kendisinden yarım lira alan sandalcıdan yakınması üzerine Bihruz Bey

duyarlı bir biçimde davranarak o parayı ödeyeceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O bir şey değil, onu öderim…" (DK, s. 257).

Öğrencisinin isteği üzerine külliyattan bir şiir okumaya başlayan Mösyö Piyer, bir aralık Bihruz Bey'in uyuduğunu fark ederek onu uykusundan uyandırmamak için yavaşça salondan çıkar. Mösyö Piyer'in bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kitabı bir süreliğine elinden bıraktığı zaman Bihruz Bey'i mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnunu basa basa yürüyerek salondan çıktı." (DK, s. 259).

Arkadaşları, oynanan oyuna dahil olmak istemeyen ve bir köşede otururak düşünceye dalan Bihruz Bey'in bu haline dikkat ederler. Bihruz Bey'in eski neşesinin kalmadığını fark eden arkadaşları bu durumu aralarında konuşmaya başlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu duyarlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e dikkat ediyor musunuz? Hiç eski neşesi kalmamış…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, son zamanlarda Bihruz Bey'in pek neşesiz ve düşünceli olduğunu fark ederler. Küçük Çamlıca'dan döndüğünden beri Bihruz Bey'de hasıl olan bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu duyarlılığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet!.. Evet! Geçen akşam benim de dikkatimi çekti, bilmem ne var: pek çok düşünüyor…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri fikir yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bihruz Bey'in arkadaşının bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Manon Lesko romanını o gece kaldığı yerden devam ederek bitiren Bihruz Bey, hikâyedeki kahramanın yaşadığı maceralardan ve sevgilisinin vefatından çok etkilenerek okudukları ile kendi hayatı arasında bir derece yakınlık kurar. Kitabı bitirmek için sabah saat dörde kadar

uyumayan ve merakla okuduğu bu romanda kendini kahramanın yerine koyarak olaylardan bir hayli etkilenen Bihruz Bey'in bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'in birdenbire canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyat ile kendi şahsi halleri arasında bir derece mevcut olan uygunluğu örtüşme derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, bu nedenle sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış…" (DK, s. 274).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırarak ona çorba ısmarlaması ve bu duyarlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

4.1.6.5. Empati Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Türkçeye Fransızcadan geçen empati kelimesi Özen'e göre (2015, s. 69) kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyması, olaylara onun bakış açısı ile bakması, duygu ve düşüncelerini doğru algılayarak onun hissettiklerini hissetmesi ve bunu ona iletmesi sürecidir. Empati yapmak insanlar arasındaki mevcut bağları kuvvetlendirmekte ve daha sağlıklı iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Empati kurabilen bireylerin sorumluluk bilinci gelişmekte ve bu sayede bireyler çevresine ve topluma karşı daha duyarlı hale gelmektedir. Empati yetisine sahip bireyler dünyaya ve problemlere daha farklı açılardan bakabilmekte ve çok yönlü düşünebilmektedir. Karşısındaki insanın davranışlarının nedenlerini anlayabilen kişiler, kendileri gelecekte benzer bir durumla karşılaştıklarında daha temkinli ve tecrübeli hareket etme imkânını elde ederler.

Empati, geliştirilebilen bir yetidir. Bu değerin geliştirilebilmesi; kitap okuma alışkanlığı edinme, hayal kurarak farklı karakterlere bürünme, muhtemel problemlerin ve örnek olayların çözümleri üzerinde düşünme gibi yollarla mümkün olabilmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen empati değerinin işlenme sıklığı tablo 4.21'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 21. Araba Sevdası'nda Empati Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Empati	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	9
Üçüncü Kısım	7
Dördüncü Kısım	1

Periveş Hanım kendini Bihruz Bey'in yerine koyarak onun kendisine neden çiçek hediye ettiğini anlamaya çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Gerçek o ne demekti acaba? 'Benim aşkım da bu çiçek gibidir, böyle solar gider' mi demek istedi?" (BK, s. 82).

Bihruz Bey'in kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha fazla bekletmek istememesi ve onu daha fazla bekletmenin çirkin olacağını düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...*sal a manje*de hemen üç çeyrek saatten ziyade bir vakitten beri kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi, o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti." (İK, s. 86).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği anlarda ona kızmak yerine onunla empati yapması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Paul ve Virginie adlı bir aşk romanını Bihruz Bey'e yorumlarken empati yapması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefatından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Bihruz Bey'in kendini Mösyö Piyer'in yerine koyması ve onunla empati yaparak davranışlarını tahmin etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendisine özgü belâgat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek…" (İK, s. 94).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve kendini onun yerine koyarak Bihruz Bey ile empati yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ondan kendisini Bihruz Bey'in yerine koyarak empati yapmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in kendini Vasıf'ın yerine koyması ve şarkıda geçen kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağını düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına -hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in erkenden arabayı hazırlatması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a verdiği aşk mektubunun onun üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkması ve Periveş Hanım'ın landosunu etrafta görememesiyle empati yaparak saat geç olduğundan onun çoktan gitmiş olduğunu ve kendisini yolda beklediğini düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O zaman bey saatine baktı. On bir buçuk olduğunu görünce: '*İle tar, probablöman* gitmişler, *alon* takip edelim, bu defa *jö latrapöra jesper,* beni yolda beklemesi lâzım gelir.' dedi." (İK, s. 138-139).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın empati yaparak Bihruz Bey'in hareketlerinden onun kırgın olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...siyeh-çerde landosundan indikten sonra beyin bu duruşuna dikkatle: 'Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?' diye meraklanıp telaşlı telaşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek…" (ÜK, s. 144-145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın kendini Bihruz Bey'in yerine koyarak onunla empati yapması ve onu anlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'den empati yapmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beni bu hale getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir biçareyi deliye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve empatik tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve empati şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı konusundaki şüphesini gidermek isteyen Bihruz Bey'in empatik bir şekilde davranarak evdekileri rahatsız etmemek için Vasıf Divanı'na bakmaktan vazgeçmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey; "bir siyeh-çerde" tamlamasının anlamını öğrendikten sonra empati kurar, Periveş Hanım'ın buluşmaya gelmeme sebebinin bu hata olduğunu ve ondan özür dilemesi gerektiğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak bir *eksküz* bulmalı… Kabahat benim mi? Ben ne bileyim? 'Cerde' zannettim. Gelmemesinin sebebi bu imiş… Şimdi anlaşıldı, 'Karayağız!.. Ben at mıyım? Beyefendi beni at yapmış… Hem yağız at! Nezâketin alafrangası' demez mi?" (ÜK, s. 171).

Manon Lesko romanını o gece kaldığı yerden devam ederek bitiren Bihruz Bey, hikâyedeki kahramanın yaşadığı maceralardan ve sevgilisinin vefatından çok etkilenerek okudukları ile kendi hayatı arasında bir derece yakınlık kurar. Kitabı bitirmek için sabah saat dörde kadar uyumayan ve merakla okuduğu bu romanda kendini kahramanın yerine koyarak olaylardan bir hayli etkilenen Bihruz Bey'in bu empatik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'in birdenbire canlanan hayalleri o olaylar ve onların doğurduğu hissiyat ile kendi şahsi halleri arasında bir derece mevcut olan uygunluğu örtüşme derecesinde göstermeye başladığından kitabı bitirmedikçe elinden bırakmamış, bu nedenle sabahın saat dördüne kadar olduğu yerde uyanık kalmış…" (DK, s. 274).

4.1.6.6. Hoşgörü Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Hoşgörü kavramı Türkçe Sözlük'te "her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans" (TDK, 2011, s. 1112) şeklinde tanımlanmaktadır. Her insan bireysel, sosyal, bilişsel ve zihinsel bakımdan birbirinden farklılık göstermektedir. İnsanda var olan bu farklılıklar bir eksiklik değil aksine zenginliktir. Bunun ayırdında olabilen hoşgörülü bireyler; karşısındaki insanın farklılıklarını müsamaha ile karşılar, ona saygı duyar ve onunla empati yapmaya çalışır. Karşılıklı saygı ve anlayış ortamının oluşturulması farklı duygu ve düşüncelere hoşgörülü olmaktan geçmektedir.

Toplumsal huzurun hakimiyeti için gerekli olan erdemlerden biri olan hoşgörü kavramının benimsetilmesi ailede başlamaktadır. Ailesi içindeki değer ve inançları yaşayarak öğrenen bireyler, toplumda güven ve hoşgörü ortamının oluşmasına katkıda bulunurlar. Rol model olarak ailesini örnek alan hoşgörülü insan, ebeveyn olduğunda da kendi çocuklarına rol model olarak hoşgörüyü aşılayabilmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen hoşgörü değerinin işlenme sıklığı tablo 4.22'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 22. Araba Sevdası'nda Hoşgörü Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Hoşgörü	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	7
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	4

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği anlarda ona kızmak yerine onu hoş görmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Kamelyalı Kadın romanını Bihruz Bey'e anlatırken karakterlere karşı hoşgörülü bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği

> *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefatından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünerek ona hoşgörü ile yaklaşması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'e karşı hoşgörülü bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisine karşı hoşgörülü olmasını istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisini ve kusurlarını hoş görmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in kendisini darıltan Mösyö Piyer'i hoş görmesi ve onun verdiği hediyeden memnun kalması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özründe samimi olduğunu belirten Bihruz Bey'in Periveş Hanım'dan hoşgörü beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Yaptığı hataya karşılık Periveş Hanım'ın kendisine hoşgörü göstermesini isteyen Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu konuda merhamet, yine siz bilirsiniz efendim." (ÜK, s. 175).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey'in yanına gider. Bihruz Bey'in annesinin bu hoşgörülü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başucunda bulundu." (DK, s. 204).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan hoşgörülü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler

> bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

Üsküdar'da başka bir arabayla çarpışarak hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Andon, tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürür ancak arabaya ve hayvanlara borçlara karşılık el konulur. İlk esnada bu duruma sinirlenen Bihruz Bey, daha sonra fikir yürüttükçe aslında durumun iktisadi yönden kendi yararına olduğunu görerek memnun olur ve Andon'a hoşgörüyle bakmaya başlar. Bihruz Bey'in Andon'a karşı bu hoşgörülü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Böylesi hiç de hatıra gelmemişti. Ne kadar isabet!.. Aferin Andon! İşin içinden böyle de çıkılacağını bilseydim ben kendim gönderirdim." (DK, s. 233).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik, beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeyi uygun görür. Kitapçı Vik'in bu hoşgörülü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

4.1.6.7. İletişime Açık Olma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İletişim kavramı "duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon" olarak (TDK, 2011, s. 1173) tanımlanmaktadır. Başkan'a göre (2003, s.15) de bildirişim eylemi, önce bir yöne yapılan, sonra da o yönden geriye, ters yöne yapılan iki tane bildirim işleminden oluşmuş kabul edilebilir.

İletişim; gönderici ile alıcı arasında belirli bir bağlamda ve kanal kullanılarak yapılan karşılıklı duygu, düşünce ve bilgi alışverişine verilen genel addır. Kişilerarası ruhsal, bedensel ve toplumsal ihtiyaçların paylaşılması ve karşılanmasında iletişim büyük önem taşımaktadır. İletişim dille gerçekleştirilebileceği gibi çeşitli jest, mimik, resim, şekil, şema ve simgelerle de gerçekleştirilebilir. İletişime açıklık, saydamlık ve empati karşılıklı anlayış ortamının tesisinde esastır. Bireyler, duygu ve düşüncelerin karşılıklı paylaşımı sırasında iletişime açık olmalı ve bu sayede güçlü toplumsal ilişkiler kurmaya çalışmalıdır. *Araba*

Sevdası'nda tespit edilen iletişime açık olma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.23'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 23. Araba Sevdası'nda İletişime Açık Olma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: İletişime Açık Olma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	2
Üçüncü Kısım	11
Dördüncü Kısım	4

Mösyö Piyer'in iletişime açık bir tavır sergileyerek daha önce kırdığını düşündüğü Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi ve barışmak için gerekli ilk adımı atması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından iletişime açık bir tutum benimseyerek seyir yerinde karşılaştığı tanıdıklarıyla mutlu bir şekilde sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşağı doğru ferahlık ve iftiharla giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturanlar arasında bakışlarının denk geldiği mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: '*Koman sa va?*' deyişi, beyefendinin temkinini ortadan kaldıran aşırı neşesine işaret edecek hallerden idi". (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın iletişime açık bir şekilde davranarak Bihruz Bey ile konuşması ve ona yazdığı mektubu vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve iletişime açıklık şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve iletişime açık tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in iletişime açık bir tutum benimseyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in iletişime açık bir tavır sergileyerek arkadaşlarıyla sohbet etmesi ve onlara hâl hatır sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey arkadaşlarıyla hoşbeş ettikten sonra yanında bulunan Atıf Bey'den Keşfi Bey'in ne alemde bulunduğunu ve kaleme devam edip etmediğini güzelce sordu." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in iletişime açık bir tavır sergileyerek yanındaki arkadaşıyla biraz konuştuktan sonra ona "bersiye" kelimesinin anlamını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz konuştuktan sonra: '*Monşer ami!.. Keskö se lö* 'bersiye'?' sualini irat etti. (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, tatlı dilli ve şakacı elli beş yaşında biridir. Onun bu iletişime açık tutumu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak kalender mizaçlı bir adam olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri yerine getirmekten sorumlu bulunduğu defterdarlikten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği ve yardım istediği biridir. Onun bu iletişime açık tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalende çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Onun iletişime açık bu tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey'in iletişime açık bir biçimde davranarak Keşfi Bey'in hâl hatırını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*O mon şer*! Bir *siekl* oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?" (ÜK, s.170).

İki ay boyunca aradığı Periveş Hanım ile görüşemeyen Bihruz Bey, hüzne meyyal bir ruh haline bürünür. Bu yüzden tek başına gezmeye çıkan ve sevdiği kadınla olan anılarını taze tutmaya çalışan Bihruz Bey, Marmara denizini izlemek için durduğu bir sırada Keşfi Bey'in geldiğini görür. Arabadan inerek Keşfi Bey'i karşılamaya giden Bihruz Bey'in iletişime açık bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey Keşfi'yi gördüğü gibi arabadan inerek karşılamaya gittiğinden iki genç selâmlaşarak konuşmaya başladılar." (ÜK, s. 183).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey'in sevdiği kadının iletişime açık tavırlarını özlemle anması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!" (DK, s. 200).

Kalemden çıkmak üzere olan ve odacıya ne yapması gerektiği konusunda talimatlar veren Keşfi Bey, işini bitirdikten sonra Bihruz Bey'e dönerek tokalaşır ve iki arkadaş konuşmaya başlar. Keşfi Bey'in bu iletişime açık tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Keşfi Bey işini bitirip de Bihruz Bey'e dönünce iki arkadaş tokalaşıp konuşmaya başladılar." (DK, s. 211).

Bihruz Bey'in salona girmesiyle salonda gazetelerini okuyan Mösyö Piyer yerinden kalkarak Bihruz Bey'e doğru gelir. Ardından Bihruz Bey ile Mösyö Piyer selamlaşarak birbirlerine hâl hatır sormaya başlarlar. Öğretmen ile öğrenci arasındaki bu iletişime açık tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey salona girince Mösyö Piyer okumakta olduğu gazeteyi bir tarafa bıraktı ve yerinden kalkarak bir iki adım Bihruz Bey'e doğru geldi. Muallim ile öğrenci bir diğerine el vererek hal ve hatır sormaya giriştiler." (DK, s. 215).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada Mösyö Piyer o gün öğrendiği siyasi ve askeri gelişmelere dair yeni projelerden bahis açarak öğrencisi Bihruz Bey'e bunları anlatmaya başlar. Mösyö Piyer'in bu iletişime açık tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askeri düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu." (DK, s. 217).

4.1.6.8. Saygı Değeri ile ilgili Bulgu ve Yorumlar

Saygı "değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram" (TDK, 2011, s. 2047) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir kimseyi sahip olduğu duygu ve düşünceleri dolayısıyla incitmekten çekinme duygusu da saygı olarak açıklanmaktadır. Saygı; içinde duyarlılık, empati, hoşgörü ve sevgi gibi değerlerin de tezahür ettiği kompleks bir duygudur.

Kişinin kendisine veya karşısındaki kişiye önyargısız bir kabulle yaklaşması da saygı kapsamına girmektedir.

Saygı, toplumsal barış ve huzurun tesisine katkı sağlayan önemli bir değerdir. Bireylerin birbiriyle sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve birbirine hoşgörülü yaklaşabilmesi ancak saygı temelli bir toplumda mümkün olabilmektedir. Temelinde saygı bulunan bir toplumun oluşabilmesi de saygı değerinin ailede içselleştirilmesi ile mümkündür. Aile içindeki bireylerin birbirine saygılı bir tutumla yaklaştığı bir toplumda, sosyal düzenin seyrinde saygılı olma değerinin işlediği ve yerleştiği görülmektedir. Saygılı olmak, toplumsal dayanışmayı, hoşgörüyü ve özveriyi artırmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen saygı değerinin işlenme sıklığı tablo 4.24'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 24. Araba Sevdası'nda Saygı Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Saygı	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	11
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	10

Mişel'in Bihruz Bey'e yemeğin hazır olduğunu haber vermek üzere odasına izin isteyerek saygılı bir davranışla girmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu esnada üçüncü defa olarak -izin isteyerek- salona giren Mişel lambaları kontrol edip fitillerini biraz indirip yine çıkardıktan sonra beyefendinin çehresine gizlice baktı." (İK, s. 85-86).

Bihruz Bey'in kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha fazla bekletmek istememesi ve bu durum saygısızlık olacağı için artık yemek odasına geçmeye karar verişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*...sal a manje*de hemen üç çeyrek saatten ziyade bir vakitten beri kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi, o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti." (İK, s. 86).

Bihruz Bey'in kendisini beklettiği için öğretmeni Mösyö Piyer'den saygılı bir şekilde özür dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz." (İK, s. 87).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den saygılı bir şekilde izin istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pardon Mösyö Piyer! Rahatsızım, başım pek ağrıyor. Müsaadenizle içeri gideceğim. Siz yarın belki erken inmiş olursunuz, o halde *a mardi, nes pa?"* (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta saygılı bir üslup benimsemesi ve bu inceliği şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi ve bunu saygılı bir üslup kullanarak yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta saygılı bir üslup benimseyerek dikkatli ve ölçülü ibareler kullanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu saygılı bir şekilde Periveş Hanım'a takdim etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!'

> diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından saygılı bir tutum benimseyerek seyir yerinde karşılaştığı tanıdıklarıyla mutlu bir şekilde sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşağı doğru ferahlık ve iftiharla giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturanlar arasında bakışlarının denk geldiği mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: '*Koman sa va?*' deyişi, beyefendinin temkinini ortadan kaldıran aşırı neşesine işaret edecek hallerden idi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'e saygılı bir şekilde davranması ve koluna girerek ona salona kadar eşlik etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aziz hocasının koluna girdi. *Sal a manje*ye götürdü. Sofraya oturdular." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in oyunu kazandıktan sonra saygılı bir şekilde Bihruz Bey'den izin isteyerek odasına çekilmek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer beş buçuk lira kâr ile oyundan kalktığı zamandı ki nezlesini hatırlayabildi ve 'Oh! Ne kadar yoruldum!.. İzin verirseniz odama gideyim. İstirahate muhtacım.' diyerek beyden müsaade istedi." (İK, s. 140-141).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a ince ve saygılı bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...bey hemen yerinden fırlayıp 'siyeh-çerde'nin yanına gidecek, sürekli *reverans*lardan sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar…" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve saygı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve saygılı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı konusundaki şüphesini gidermek isteyen Bihruz Bey'in saygılı bir şekilde davranarak evdekileri rahatsız etmemek için Vasıf Divanı'na bakmaktan vazgeçmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalende çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Naim Efendi'ye duyulan bu saygı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özründe samimi olduğunu belirten Bihruz Bey'in saygılı bir biçimde af dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan ince bir biçimde özür diler. Yaptığı hataya karşılık Periveş Hanım'ın kendisini affetmesini isteyen Bihruz Bey'in bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu konuda merhamet, yine siz bilirsiniz efendim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey yazdığı özür mektubunu Periveş Hanım'a verebilmek için günlük ve haftalık gezi programı yapar. Bihruz Bey bu programın düzenlemesi ile meşgulken Mişel Ağa'nın saygılı bir biçimde izin isteyerek içeri girmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mişel Ağa izin isteyip odaya girerek gümüş tepsi içinde beyefendiye bir mektup arz etti." (ÜK, s. 178).

Bihruz Bey'in salona girmesiyle salonda gazetelerini okuyan Mösyö Piyer yerinden kalkarak Bihruz Bey'e doğru gelir. Ardından Bihruz Bey ile Mösyö Piyer selamlaşarak birbirlerine hâl hatır sormaya başlarlar. Öğretmen ile öğrenci arasındaki bu saygı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey salona girince Mösyö Piyer okumakta olduğu gazeteyi bir tarafa bıraktı ve yerinden kalkarak bir iki adım Bihruz Bey'e doğru geldi. Muallim ile öğrenci bir diğerine el vererek hal ve hatır sormaya giriştiler." (DK, s. 215).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Bihruz Bey'in isteği üzerine Lamartine'in İlk Nedamet şiirini baştan sona kadar okuyan Mösyö Piyer, şiir bittikten sonra oldukça yorulur. Bihruz Bey, zaten hayli uykusu gelmiş olan öğretmenine saygılı bir biçimde davranarak rahatlık diler. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne gezer! Ben uyuyamam, siz gidiniz rahat ediniz…" (DK, s. 222).

Keşfi Bey'i Kadıköy'de bulamayan Bihruz Bey geri dönmeye karar verir. Küçük Çamlıca'daki evine döndüğünde Mişel Ağa içeriden koşarak gelir ve arabanın kapısını açar. Mişel Ağa'nın bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba bağın kapısı önünde durunca içeriden Mişel Ağa koşarak geldi. Arabanın kapısını açtı." (DK, s. 228).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Bunu yaparken Andon'un hiçbir kötü niyeti olmadığını ekleyerek mektubu Bihruz Bey'e saygılarını ileterek bitirir. Mösyö Kondoraki'nin bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un hiçbir kötü niyeti bulunmadığını ifade ederek, bunu özel saygılarımızı tekrar belirtmeye vesile sayarız." (DK, s. 229).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik, beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeyi uygun görür. Kitapçı Vik'in bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü." (DK, s. 252).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri fikir yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bihruz Bey'in arkadaşının bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Beyazıt sergisi sonrası meydana çıkan Bihruz Bey, sokakta bazı gençlerin kira arabasında bulunan kadınlara kur yaptığını görür. Durumun münasebetsizliğini fark eden Bihruz Bey, kendisinin de bir zamanlar kur yaptığını hatırlar ancak bey, kendi kur yaptığı kadının saygılı ve asil biri olduğunu düşünür. Bu tutum şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Benim baktığım kadın haşa… O kadın değil bir kız… Kız da değil bir melekti… Yazık! *Povr fiy* şimdi sağ olsaydı o da buralarda bulunurdu ya!.. Evet! O da çıkardı gezerdi ama nasıl?.. *Nobl* bir hanıma lâyık surette… Evet! Şimdi o benim *fiyanse*m olacaktı… Belki de oh!.. *Madam Bihruz… Madam Bihruz* olacaktı!.." (DK, s. 269).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey'in bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kişiden saygıyla söz eden ve kırmızı şemsiyeli kadından da kız kardeşinin mezar yerini kendisine söylemesini isteyen Bihruz Bey'in bu saygılı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Nasıl söyleyim?.. Kız kardeşinizin… Of! Söyleyemiyorum… Ah! Mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz, lâkin emin olunuz ki kız kardeşiniz… Ah! Bir *anj* gibi *şast* olarak gitmiştir…" (DK, s. 279).

4.1.7. İyilikseverlik

4.1.7.1. Arkadaşlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Arkadaş "birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri" (TDK, 2011, s. 153) olarak tanımlanırken arkadaşlık "arkadaş olma durumu, arkadaşa yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet" (TDK, 2011, s. 153) şeklinde açıklanmaktadır. Arkadaş en genel tabirle insanın sevgi duyduğu ve anlayışla davranarak duygusal bir bağ kurduğu kişidir.

Sosyal bir varlık olan insanın, tabiatı gereği kendini toplumdan tecrit edebilmesi imkân dahilinde değildir. İnsan doğası gereği duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını anlatabileceği, paylaşabileceği ve iletişim kurabileceği başka kişilerin varlığına muhtaçtır. Bundan mütevellit insanoğlu sevgi ve yakınlık hissettiği kişilerle daha samimi ilişkiler kurmaya eğilimlidir. İnsanın paylaşım yapmaktan mutluluk duyduğu ve ortak özellikler taşıdığı kişilerden bir çevre oluşturması ve bu kişilerle manevi bağ kurması arkadaşlık ve dostluk kavramının bir tezahürüdür. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen arkadaşlık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.25'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 25. Araba Sevdası'nda Arkadaşlık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Arkadaşlık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	1
Üçüncü Kısım	11
Dördüncü Kısım	9

Bihruz Bey'in Babıali'deki kalemden bir arkadaşıyla sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "İki arkadaş hem konuşurlar hem de gözleri önünden geçmekte arabaları temaşa ederlerdi." (BK, s. 59).

Periveş Hanım'ın cuma günü Çamlıca Bahçesi'ne bir dostuyla gelmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Hakikaten Periveş Hanım, Çengi Hanım'ın dışında Gülşeker Hanım adında diğer bir genç arkadaşıyla beraber bahçe seyrine gelmişler…" (İK, s. 136).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in fikir yürüterek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in arkadaşlarıyla sohbet etmesi ve onlara hâl hatır sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey arkadaşlarıyla hoşbeş ettikten sonra yanında bulunan Atıf Bey'den Keşfi Bey'in ne alemde bulunduğunu ve kaleme devam edip etmediğini güzelce sordu." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in yanındaki arkadaşıyla biraz konuştuktan sonra ona "bersiye" kelimesinin anlamını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz konuştuktan sonra: '*Monşer ami!.. Keskö se lö* 'bersiye'?' sualini irat etti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun arkadaşlığa ve dostluğa önem veren bu tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Onun arkadaşlığa ve dostluğa önem veren bu tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey'in arkadaşlık ve dostluğa önem vererek Keşfi Bey'in hâl hatırını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*O mon şer*! Bir *siekl* oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?" (ÜK, s.170).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey'in arkadaşlık ve dostluğa önem vermesi ve dostlarına veda ederek kalemden çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...halinden renk vermemeye çalışarak arkadaşlarına birer '*Bonjur!*' dedi hemen kapıdan fırladı." (ÜK, s. 171).

İki ay boyunca aradığı Periveş Hanım ile görüşemeyen Bihruz Bey, hüzne meyyal bir ruh haline bürünür. Bu yüzden tek başına gezmeye çıkan ve sevdiği kadınla olan anılarını taze tutmaya çalışan Bihruz Bey, Marmara denizini izlemek için durduğu bir sırada Keşfi Bey'in

geldiğini görür. Arabadan inerek Keşfi Bey'i karşılamaya giden Bihruz Bey'in dostluğa önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey Keşfi'yi gördüğü gibi arabadan inerek karşılamaya gittiğinden iki genç selamlaşarak konuşmaya başladılar." (ÜK, s. 183).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, dostlarıyla buluşmak ve ay ışığını seyretmek için geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'i de davet eder. Keşfi Bey'in dostluğa önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün* pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?.." (ÜK, s. 184).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey, Fenerbahçe'ye gelme sebebinin arkadaşlarıyla buluşmak olduğunu belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Benim gelişim ahbap hatırı için, dokuzda geleceklerdir, gelirler görürsünüz…" (ÜK, s.186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, arkadaşlarının geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'e veda eder ve onların yanına gider. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Na işte bizim arkadaşlar da geldi, *pardon mon ami*… Sonra yine görüşürüz, *orövuvar*!" (ÜK, s. 188).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünmesi ve depresyonun da etkisiyle Periveş Hanım'a duyduğu sevda dile gelir. Sevda; Periveş Hanım'la münasebetlerinin çokça ilerlediğinden ve son zamanlarda onun dostu, dert ortağı gibi olduğundan bahseder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beş on gün içinde münasebetimiz o kadar ilerledi ki kendisinin sırlarının mahremi, fikirlerinin arkadaşı, dert ortağı hep ben idim." (DK, s. 199).

Kalemden çıkmak üzere olan ve odacıya ne yapması gerektiği konusunda talimatlar veren Keşfi Bey, işini bitirdikten sonra Bihruz Bey'e dönerek tokalaşır ve iki arkadaş konuşmaya başlar. Keşfi Bey'in bu arkadaşça tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Keşfi Bey işini bitirip de Bihruz Bey'e dönünce iki arkadaş tokalaşıp konuşmaya başladılar." (DK, s. 211).

Bihruz Bey'in hem komşusu hem de dostu olan Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey ve Malik Efendi isimlerinde arkadaşları vardır. Bihruz Bey arkadaşlarını kış akşamları konakta ağırlar ve uzun süre kâğıt oynayarak birlikte vakit geçirirler. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey, Malik Efendi Bihruz Bey'in konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları ekser akşam Bihruz Bey'in konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara kadar bir hoşça vakit geçirirler…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in Süleymaniye'deki konağa taşındığını haber alan arkadaşlarından ikisi üç gün sonra diğer ikisi de ertesi akşam beyi ziyarete gelir. Bundan üç gün sonra beylerin dördü de bir akşam konakta bir araya gelir. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı konağa taşınmasının üçüncü akşamı komşu beylerden ikisi, ertesi akşam diğer ikisi Bihruz Bey'i ziyarete gelmiş, üç gün sonra bir akşam bu beylerin dördü birden konakta birleşmişti." (DK, s. 260).

Arkadaşları, oynanan oyuna dahil olmak istemeyen ve bir köşede oturarak düşünceye dalan Bihruz Bey'in bu haline dikkat ederler. Bihruz Bey'in eski neşesinin kalmadığını fark eden arkadaşları bu durumu aralarında konuşmaya başlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu dostluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e dikkat ediyor musunuz? Hiç eski neşesi kalmamış…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, son zamanlarda Bihruz Bey'in pek neşesiz ve düşünceli olduğunu fark ederler. Küçük Çamlıca'dan döndüğünden beri Bihruz Bey'de hasıl olan bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu dostluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet!.. Evet! Geçen akşam benim de dikkatimi çekti, bilmem ne var: pek çok düşünüyor…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri fikir yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bihruz Bey'in arkadaşının bu dostça tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu dostça tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Ramazan'ın gelişiyle yeni bir hayat düzeni kuran Bihruz Bey, akşamları iftarını misafirlerle birlikte yapar ve ardından misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu zamanlar Süleymaniye Camii'ne teravihe gider. Bihruz Bey'in bu dostça tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camii'ne teravihe de giderdi." (DK, s. 264).

4.1.7.2. Cömertlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Köken itibarıyla Farsça bir sözcük olan cömert Türkçe Sözlük'te "para ve malını esirgemeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör" (TDK, 2011, s. 471) olarak tanımlanmaktadır. İnsanın sahip olduğu varlıkları ve imkânları başkaları için çekinmeden ve hiçbir karşılık beklemeden kullanabilmesi cömertlik tanımı içerisindedir. Cömert olma erdemi tarihin hemen her döneminde tasvip edilen ve övülen bir ahlâkî değer olmuştur. Toplumsal yardımlaşmanın ve dayanışmanın kökleşebilmesi, malı ve imkânı olan bireylerin çevresine karşı cömert olmasından geçmektedir.

Cömertlik vasfına sahip bireyler, elindeki imkân ve malları ihtiyaç sahibi kişilerden esirgemek yerine hiçbir tereddüte düşmeden onlarla paylaşırlar. Cömert olmak aynı zamanda barış, hoşgörü, sevgi ve duyarlılık gibi değerleri de barındırmaktadır. Bu nedenle toplumsal ve duygusal bağların güçlenmesinde cömertlik kavramının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çevresindeki insanlara karşı cömert bir tutum içerisinde olan bireyler, duyarlı hareket ederek

bilinçli bir davranış sergilemekte ve bu tutumları diğer kişilere örnek teşkil ederek sosyal iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen cömertlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.26'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 26. Araba Sevdası'nda Cömertlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Cömertlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	3
İkinci Kısım	7
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	9

Bihruz Bey'in Fransızca hocası Mösyö Piyer'in maaşına zam yapması ve bu cömert davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yalnız *Mösyö Piyer* namındaki Fransızca hocası beyin karakterine göre şerbet verir kurnaz bir ihtiyar olduğundan onun eskisi gibi devamına izin verildi ve hatta dört liradan ibaret maaşı altı liraya çıkarıldı." (BK, s. 56).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'ı takip etmek için bahçeden çıktığında arabasının o çıkışta olmadığını görerek bahçeye tekrar girer. Bu sırada giriş için gerekli olan ücreti vermeyi unutması ve akabinde bir mecidiye vererek üstünü almaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Aceleyle giriş parası vermeyi unutmuştu. İhtar üzerine elini cebine soktu, bir mecidiye çıkardı, para alan adama fırlattı." (BK, s. 75).

Bihruz Bey, bahçede aceleyle çıkışa doğru ilerlerken bir garsona çarparak tepsideki her şeyi döker. Bihruz Bey'in bu sırada kendisinden zararı karşılamasını isteyen garsona bir altın çıkarıp vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Jile*sinin cebinden bir altın çıkardı, garsona doğru attı." (BK, s. 75).

Mösyö Piyer'in kendisine verilen maaşı uygun bulması ve Bihruz Bey'in bu cömert davranışının Mösyö Piyer'ce kaybetmeyi göze alamayacağı bir nitelikte olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…çünkü Küçük Çamlıca'nın havadar bir köşkünde haftanın iki gecesini gönül rahatlığıyla geçirmek için vapur ve araba ücretlerinin yanı sıra peşin olarak her ay

> eline geçirdiği altı adet yirmi iki frank yetmiş beş santim, Mösyö Piyer'e hatırlıca bir dost idi." (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona hediye alarak cömert bir tutum benimsemek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek cömert bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in kendisine kitap getiren Mösyö Piyer'in cömert bir tavır sergileyerek kendi kusurlarını affettiğini söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Emabl*sınız aziz muallim efendi! Aciz öğrencinizin kusurlarını affetmekte cömertsiniz!" (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in cömert bir tutum benimseyerek kendisine getirilen kitabın ücretini ödemek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in cömertliği, alicenaplığı Mösyö Piyer'i bu endişeden kurtardı." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in gerekmesi halinde elindeki kitaba iki yüz frank dahi verebilecek derecede cömert biri oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki bey bulunduğu arzu ve neşe anı içinde kitabın bedeli olmak üzere 'İki yüz frank!' sözünü de işitseydi yine memnuniyetle verecekti." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in cömert bir tavır takınarak Mösyö Piyer'e kitabın bedeli olarak iki lira vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hemen jilesinin cebinden iki lira çıkardı, Mösyö Piyer'e uzattı." (İK, s. 120).

Bihruz Bey, Valori şekerlemecisinden çıktıktan sonra kunduracıya ve terziye de uğrayarak potin, iskarpin, kostüm, pantolon ve redingot siparişi verir. Bihruz Bey'in bu cömert tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kunduracı *Heral*'e, terzi *Mir*'e uğradı; bir çift potin, bir çift iskarpin, iki takım *kostüm*, beş pantolon, iki *redingot* ısmarladı." (ÜK, s. 173).

Bihruz Bey, Alber Kun'un mağazasından bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston ve iki şemsiye siparişi verir. Bihruz Bey'in bu cömert tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...on beş güne kadar yetmiş seksen liralık bir *akont* vereceğini beyan ile beyefendi bir düzine gömlek, iki düzine çorap ve mendil, sekiz on tane kravat, yarım düzine eldiven, bir baston, iki şemsiye beğenip bunların köşke gönderilmesini emir ile oradan da çıktı." (ÜK, s. 173).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve bir an

evvel köprüye ulaşmak için bir yol aramaya başlar. Sahilde bulunan kayıkçılara cömert bir biçimde davranarak kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmeleri karşılığında iki lira vermeyi vaat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir.

> "İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu söz ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" (DK, s. 209).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Andon'un maaş miktarını belirler ve cömert bir biçimde davranarak ona belirlediği miktardan daha fazlasını verir. Bihruz Bey'in bu cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Al bu on altı lirayı Andon'a ver. Tam dört ay olmadı ama dört aylığını tamam veriyorum." (DK, s. 233).

Keşfi Bey ile konuşmak için gittiği vapur iskelesinde arkadaşını bulamayan Bihruz Bey Üsküdar'a geri döner. Kayıktan çıkarken cömert bir biçimde davranarak bir lira veren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yirmi dakika sonra kayık iskeleye yanaştı. Bihruz Bey çıkarken kayığın ambarına bir lira fırlattı." (DK, s. 242).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Kendisine mevsim güllerinden bir deste yapıp getiren bahçıvana cömert bir biçimde davranarak iki altın bahşiş veren Bihruz Bey'in bu cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...umduğu şeylerden birincisine ulaşamadı ise de ikincisini umduğunun üstünde ele geçirdi: İki altın bahşiş aldı." (DK, s. 249).

Bihruz Bey'in Çamlıca'dan Süleymaniye'ye taşınacaklarını Mösyö Piyer'e haber vermeyi unutması sebebiyle Mösyö Piyer, cuma akşamı bir dizi talihsizlik geçirir. Nihayetinde Karaköy'e dönmek zorunda kalan Mösyö Piyer, güç bela bir sandal bularak karşıya geçer. Mösyö Piyer'in kendisinden yarım lira alan sandalcıdan yakınması üzerine Bihruz Bey cömert bir biçimde davranarak o parayı ödeyeceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O bir şey değil, onu öderim…" (DK, s. 257).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu cömert tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

4.1.7.3. Dayanışma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dayanışma kavramı "bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt" (TDK, 2011, s. 602) olarak tanımlanmaktadır. Güngör'e göre (2010, s. 112) de "Dayanışma, bir bakıma insanların eşitliği gerçekleştirebilmek için birbirine yardım etmeleri demektir."

Dayanışma, ortak amaçlara sahip olan ve bu amaçları hayata geçirmek için çalışan bireylerin birbirleriyle duygusal ve sosyal bağlarla bağlanmasıdır. Dayanışma; duyarlılık, yardımlaşma, empati gibi değerleri de bünyesinde barındırmaktadır. Dayanışmanın başka toplumsal değerleri de içerdiği gerçeğinden hareketle, bireylerin bu ortak değerlerde birleşmesi ve birlikte hareket etmesinin bir ihtiyaç hatta bir doğal zorunluluk olduğu ortaya çıkmaktadır. Sosyal yaşamlarında dayanışma erdemini bir esas olarak benimseyen toplumların medeniyete katkılarının daha çok ve kalıcı olduğu, aksi durumdaki toplumların devamlılıklarını sağlamada dahi zorlandıkları görülmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen dayanışma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.27'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 27. Araba Sevdası'nda Dayanışma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Dayanışma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	2
Üçüncü Kısım	10
Dördüncü Kısım	7

Eşi vefat ettikten sonra Bihruz Bey'in annesinin oğluna kalan servetin doğru değerlendirilmesi adına akrabadan bazı kişilerle istişare yapması ve bu dayanışma örneği şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pederinin ölümüyle oğluna intikal eden servetin güzelce idaresi yolunda akrabadan bazı kişileri işe karıştırmak gibi tedbirlere teşebbüs etmiş ise de sonuçsuz kalacağını anladığı gibi…" (BK, s. 55).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve Bihruz Bey'e destek olarak dayanışmaya önem veren bir tutum geliştirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Bihruz Bey ve Mösyö Piyer'in oynayacakları otuz bir oyununun her partisini bir çeyrek lira olarak belirlemeleri ve bu kararı dayanışma içinde birlikte almaları şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Oynanan oyun alaturka 'otuz bir' idi ki davsız olarak her partisi bir çeyrek liraya olmak üzere anlaşmaya varılmıştı." (İK, s. 140).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in kalem arkadaşlarıyla dayanışma içinde olarak kelimenin ne demek olduğunu onlara sormaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in arkadaşlarıyla dayanışma içerisinde olması ve anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek amacıyla kaleme erken gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in o gün vaktinden evvel kaleme gitmekten amacı ziyadece merak etmeye başladığı 'bersiye' kelimesinin anlamını çözmekti." (ÜK, s. 161).

Anlamını öğrenmek istediği "bersiye" kelimesini çözmek için kaleme erken giden Bihruz Bey'in dayanışma içerisinde hareket ederek yanındaki arkadaşına "bersiye" kelimesinin anlamını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey yanındaki arkadaşıyla öteden beriden biraz konuştuktan sonra: '*Monşer ami!.. Keskö se lö* 'bersiye'?' sualini irat etti." (ÜK, s. 161).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları dayanışma içerisinde hareket ederek ona yardım etmeye çalışır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Soru üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları dayanışma içerisinde hareket ederek aralarında "savan" diye hitap ettikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, dayanışma içerisinde hareket ederek kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine

müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun dayanışmaya önem veren bu tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Periveş Hanım'a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey'i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, aile arasındaki dayanışmanın tesisinde önemli bir yere sahip olan dadı kalfayı endişelendirir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey'i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı." (ÜK, s. 181).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Arabacı Andon'un dayanışmacı bir biçimde davranarak yön konusunda Bihruz Bey'e yardım etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Asıl köye gideceksi bağlar içinde de yol var, kestirme yol…" (ÜK, s. 189).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi." (DK, s. 203).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!" (DK, s. 216).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu dayanışmacı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

4.1.7.4. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dürüst kavramı sözlükte "sözünde ve davranışında doğruluktan ayrılmayan kimse" (TDK, 2011, s. 738-739) şeklinde açıklanmaktadır. Dürüstlük en genel tabirle söz ve davranışların birbiriyle ve gerçekle olan uygunluğu anlamına gelmektedir. Bireylerin olduğundan daha farklı görünmeye çalışmaması ve kendini başkalarına olduğu gibi yansıtması da doğruluk ve dürüstlük erdemleriyle alâkalıdır.

Aile ortamından okul ortamına, dostluk ilişkilerinden ticari ilişkilere değin hayatın tüm alanlarında toplumsal ilişkilerin güven çerçevesinde devam edebilmesinin yolu doğruluk ve dürüstlük değerlerinin benimsenmesinden geçmektedir. Bu değerlerin toplum tarafından içselleştirilmesi oranında toplumsal huzur ve güven ortamı tesis edilmektedir. Doğruluk ve dürüstlüğün sosyal düzen açısından olduğu kadar bireysel gelişim açısından da faydaları bulunmaktadır.

Dürüstlük değerine sahip bireyler çıkarları doğrultusunda hareket etmek yerine doğruluk ilkelerinin gerektirdiği şekilde hareket ederler. Verdikleri sözleri yerine getirir ve vefalı bir davranış sergilerler. Çevresiyle güven temelli ilişkiler kurarak kişilik gelişiminin önemli dinamiklerinden biri olan doğruluk ve dürüstlük erdemlerini bünyelerinde barındırırlar. Bireysel ve toplumsal hassasiyetin temini için doğruluk ve dürüstlük kavramlarının kazanımı önem taşımaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen dürüstlük değerinin işlenme sıklığı tablo 4.28'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 28. Araba Sevdası'nda Dürüstlük Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Dürüstlük	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	3
Üçüncü Kısım	11
Dördüncü Kısım	9

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer hakkındaki düşüncelerinin doğru olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in son sözü pek doğru idi." (İK, s. 92).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağını düşünmesi ve şairin doğruluğuna olan inancı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına -hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in dürüst bir tutum sergileyerek yardımcıları Mişel'e söylediği gibi sözünde durarak yerinden kalkması ve yatmaya gitmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten dadı kalfa çekildiği gibi Bihruz Bey de yerinden kalktı, doğruca yatak odasına gitti, soyundu, mumlarını söndürdü, yatağına girdi." (İK, s. 125).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın doğru ve gerçek duygularını barındıran bir aşk mektubu yazarak bunu Bihruz Bey'e vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde doğru ve dürüst bir şekilde davranarak Periveş Hanım'a olan sevgisini itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet efendim! Sizden kaçmalıyım, sizi o kadarcık bile görmemeli idim, biliyor musunuz ki aşkınız beni harap ediyor?.. Biliyor musunuz ki ben sizi bir gün görmezsem çıldırıyorum? Mümkünü yok ben burada duramam!" (ÜK, s. 145-146).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde dürüst bir şekilde davranarak Periveş Hanım'a doğruyu söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben yalan söylemeyi bilmem ki… Söyle bana gerçek yolculuk var mı?
> *Non*! *Non*! Bin kere *non*!" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde doğru ve dürüst bir şekilde davranarak sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada Periveş Hanım'a verdiği mektubun samimiyetle kabul edilişini hatırlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...mektubu verdiğim zaman *ampresman*la kabul etti. Hatta memnuniyetinden gülüyordu…" (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım hakkındaki düşünceleri konusunda haklı olması ve bu çıkarımlarının doğruluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin -aşk mektubunun güzel yazıldığı halde boşa gittiği, sarışın hanımdan daha güzelleri bulunsa da yine de fikren zarafetinin fevkalâdeliği, nazlı bir güzeli düşünmemeye muktedir olamamak aşktan kaynaklanıyorsa, o halde beyefendinin sarışın hanımı sevdiği, hanımın yer aynası yer elması teşbihlerinin hoşluğu, aşkta trampete çaldırmanın münasebetsizliği- noktalarında beyefendinin düşündüğü pek doğru idi." (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey'in yerine getirmesi gereken sorumluluklar konusunda kendisine karşı dürüst olması ve kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, kelimenin geçtiği şarkıda vezin olmadığını görünce şarkıyı anlamsız bulur. Bunun üzerine aralarından biri ilk önce şarkının manasını anlamaları gerektiği yönünde fikir üretir. Bu öneri sonucunda Bihruz Bey'in kalem arkadaşlarının tavsiye veren kişiye hak vermesi ve manasız hezeyan olamayacağı konusunda fikir yürütmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pek doğru, manasız hezeyan olur mu ya…" (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi; dalkavukluktan uzak, doğruluk ve dürüstlükle hareket eden elli beş yaşında biridir. Onun bu doğru ve dürüst tutumu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak kalender mizaçlı bir adam olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri yerine getirmekten sorumlu bulunduğu defterdarlıktan ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özründe samimi ve dürüst olduğunu belirten Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey, Bihruz Bey'in Periveş Hanım'la görüştüğünü iddia eder ve beyin son zamanlardaki hareketli hayatın bunun kanıtı olduğunu söyler. Bihruz Bey'in doğru ve dürüst bir biçimde davranarak sarışın kadını iki aydır hiç görmediğini söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Seriyözman* söylüyorum ki iyi aydır yüzünü bile gördüğüm yok." (ÜK, s. 186).

Keşfi Bey'in yaptığı açıklamalar üzerine fikir yürüten Bihruz Bey, düşündükçe arkadaşına hak vermeye başlar. Vapurda gördüğü hanım Periveş Hanım'a benzemekle birlikte

gerçekten de ondan daha yaşlı, zayıf ve renksizdir. Sevdiği kadının çok daha güzel olduğunu hatırlayan Bihruz Bey, tüm bu farklılıkları göz önünde bulundurarak bu defa arkadaşının doğru söylediğine karar verir. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten gördüğü hanım -ki sarışın hanıma benziyordu- biraz daha zayıf biraz daha renksiz değil mi idi? Halbuki sarışın hanım ile vapurda gördüğü hanım arasında simaca, renkçe, halce ve özellikle kıyafet ve zarafetçe görülen farkların daha asli olduğu şimdi hatırlanarak itiraf ediliyordu. Evet! Sarışın hanım taptaze, pembe yanaklı açık sarı saçlı olduğu halde benzeri olan hanım yaşlıca, donuk benizli, kumral saçlı değil mi idi?.. Sarışın hanımın yaşmağındaki hotozundaki zarafet, halindeki edasındaki letâfet benzeri olan hanımda var mıydı?.. Demek ki bu defa Keşfi Bey pek doğru söylüyordu." (DK, s. 213).

Bihruz Bey'e gönderdiği mektupta Mösyö Kondoraki, Andon'un tamir için kendi fabrikasına getirmiş olduğu arabayı ve hayvanları Bihruz Bey'in borçlarına karşılık alıkoymak zorunda kaldığını belirtir. Bunu yaparken Andon'un hiçbir kötü niyeti olmadığını ekleyerek mektubu Bihruz Bey'e saygılarını ileterek bitirir. Mösyö Kondoraki'nin dürüst bir içimde davranarak Andon'un doğru söylediğini açıklaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...arabayı fabrikamıza kadar getirmekte arabacınız Andon'un hiçbir kötü niyeti bulunmadığını ifade ederek, bunu özel saygılarımızı tekrar belirtmeye vesile sayarız." (DK, s. 229).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Bunun üzerine Andon doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kondoraki… Ben gitti fabrika bir keret daha… Aman zanım! Aman kuzum! Ben köşke nasın gider? Pasafendi ben nasın görür? Ver canım bana bir mektup… Al bu mektup götür… Ben bilirdi ki alacak var? Affedersi… Beni kabahat değil…" (DK, s. 230-231).

Mösyö Kondoraki'nin gönderdiği mektubu alan Bihruz Bey, mektupta anlatılanların nasıl gerçekleştiğini Andon'dan dinlemek istediği için onu sorgulamaya karar verir. Andon yolda başka bir arabayla çarpışan ve bu yüzden hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürdüğünü ancak mösyönün arabaya ve hayvanlara el koyduğunu anlatır. Andon'un sözlerinin doğru oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Arabacı Andon'un ifadeleri doğru ve fazlalık ve noksanlardan arınmış idi." (DK, s.231).

Arabayı geri alırken öteden gelen bir çarşı arabasıyla çarpışan ve bu yüzden arabanın dingilini çarpıtan Andon, tamir için Mösyö Kondoraki'nin Feriköy'deki fabrikasına gider. Mösyönün araba ve hayvanlara el koyması üzerine Andon, hatanın kendisinde olmadığını ve doğru söylediğini Bihruz Bey'e ispatlayacak bir mektup yazması için Mösyö Kondoraki'ye ricada bulunur. Andon'un bu dürüst tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Tekrar gitti. Kondoraki'yi buldu. Beyefendiden korktuğunu söyledi ve kabahat kendisinde olmadığına dair bari bir mektup verilmesini rica etti." (DK, s. 232).

Bihruz Bey annesinin kendisiyle konuşmak istediğini öğrenince doğruca onun odasına gider ve konuşmaya başlarlar. Annesinin arabayı ve hayvanları ne yaptığı sorusuna Bihruz Bey dürüst bir biçimde davranarak borçlarına karşılık birine verdiğini söyler. Bihruz Bey'in bu dürüst tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Zati araba yüz elli lira etmez ki, borcum o kadardı…" (DK, s. 245).

Ramazan'ın gelmesiyle yeni bir hayat düzeni oluşturan Bihruz Bey, konaktan çıkarak bazen Beyazıt Camii'ne bazen Ayasofya'ya ve bazen de Şehzade Camii'ne gider ve doğru sözlü vaizlerin vaazlarını dinler. Vaizlerin vaazlardaki bu dürüst tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Güzel sesli hafızların Kuran'ı etkileyici bir şekilde okuyuşlarını, doğru sözlü vaizlerin göz açıcı vaazlarını dinler." (DK, s. 264).

Bihruz Bey, bir süre önce Üsküdar vapurunda gördüğü kadını Vezneciler'de tekrar görür ve bunun üzerine takip ederek tenha bir yerde onunla konuşmaya başlar. Beyin takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadın dürüst bir biçimde davranarak bir kardeşi olmadığını açıklar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyefendi! Beni anam bir tane doğurmuş ne kız kardeşim var ne de erkek…" (DK, s.280).

Bihruz Bey, sevdiği kadının dul ablası zannettiği kadının aslında Çamlıca Bahçesi'nde gördüğü ve âşık olduğu kişi olduğunu anlar. Periveş Hanım'a o günkü güzel ve süslü arabasına ne olduğunu sorar. Periveş Hanım'ın dürüst bir biçimde davranarak o arabanın kira olduğunu açıklaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! O araba bizim değildi, biz onu kira ile tutmuştuk…" (DK, s. 281).

4.1.7.5. Fedakârlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Arapça "feda" sözcüğü ve Farsça "-kâr" ekinin birleşiminden oluşan fedakârlık kavramı Seyyar (2015, s. 181) tarafından "toplum lehine şahsi feragat; aynı zamanda her zaman ve her yerde başkalarını, özellikle muhtaçları düşünme hâli" olarak tanımlanmaktadır. Fedakârlık en genel tabirle kişinin kendine ait şeyleri bir başkası uğruna harcamaktan çekinmemesi ve başkasını kendine tercih ederek menfaatinden kendi isteğiyle vazgeçmesidir. Başkalarının yararı için kendi çıkarlarını geri plana alarak karşılık beklemeden yapılan bütün iyilikler fedakârlık kapsamına girmektedir.

Fedakârlık; içinde cömertlik, sabır, duyarlılık, empati, paylaşımcılık ve yardımseverlik gibi değerleri de ihtiva eden kompleks bir kavramdır. Toplumsal hayatın düzeni için gerekli insanlık değerlerinden birisi olan fedakârlık, yardımlaşma ve dayanışma bilincinin oluşmasını sağlamaktadır. Toplum yararının yanı sıra bireysel faydaları da bulunan fedakârlık, kişilerin amaçlarına ulaşarak başarılı olmalarına katkıda bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen fedakârlık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.29'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 29. Araba Sevdası'nda Fedakârlık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Fedakârlık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	2
Üçüncü Kısım	0
Dördüncü Kısım	4

Bihruz Bey'in annesinin konağın bir kısım masraflarını ve bazı elemanların maaşlarını ödemeyi kabul ederek fedakârlık göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...fazla olarak genç beye o cihetle de bir sıkıntı çektirmemek üzere konağın mutfak masraflarını ve hizmetlerinde bulundukları bazı *emektar* çalışanların maaşlarını kendi gelirinden karşılamaya razı olmuş idi." (BK, s. 55).

Bihruz Bey'in mutluluğunun bedeli olarak elindeki kitaba iki yüz frank ödemeyi dahi göze alarak fedakârlık gösterebileceği şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki bey bulunduğu arzu ve neşe anı içinde kitabın bedeli olmak üzere 'İki yüz frank!' sözünü de işitseydi yine memnuniyetle verecekti." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve bu fedakâr tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey'in yanına gider. Bihruz Bey'in annesinin bu fedakâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başucunda bulundu." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu fedakâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir

pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan fedakâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu fedakâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

4.1.7.6. İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İyiliksever kavramı Türkçe Sözlük'te "hayırsever" (TDK, 2011, s. 1237) olarak tanımlanmaktadır. İyilik yapmayı seven ve iyiliği karakterlerinin bir parçası haline getiren bireyler iyiliksever olarak adlandırılmaktadır. Yardıma muhtaç olan bireylerin ihtiyaçlarını sevgiyle, duyarlılıkla ve gönülden karşılayan kişiler iyilikseverlik tanımı dahilindedir.

Güçlü bir toplum yapısının oluşabilmesi, birey ve toplum arasındaki bağları kuvvetlendiren erdemlerin varlığıyla mümkün olmaktadır. Kişilerin birbirlerine karşılık beklemeden iyilik yaptığı ve bunu başlıca erdem olarak kabullendikleri toplumlarda iyilikseverlik bir alışkanlık haline gelmektedir. İyilikseverlik kavramının ihtiva ettiği değerler arasında paylaşımcılık, yardımseverlik, sorumluluk, nezâket, empati ve dayanışma gibi değerler de bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen iyilikseverlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.30'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 30. Araba Sevdası'nda İyilikseverlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: İyilikseverlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	8
Üçüncü Kısım	14
Dördüncü Kısım	14

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona hediye alarak iyiliksever bir tutum benimsemek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek iyiliksever bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan iyiliksever bir tutum beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın kendisine verilen çiçeği kabul ederek Bihruz Bey'e iyilik yapması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi ve Periveş Hanım'ın iyiliksever biri olduğuna olan inancı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın iyiliksever bir tutum benimseyerek kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in iyiliksever bir tutum benimseyerek erkenden arabayı hazırlatması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Mösyö Piyer'in iyiliksever bir tutum benimseyerek Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve iyilikseverlik şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve iyiliksever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, iyiliksever bir şekilde davranarak kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, iyiliksever bir biçimde davranarak kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye.'" (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun bu iyiliksever tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Bir" ve "siyeh-çerde" kelimelerinin ayrı birer kelime olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Öyle ya… Bir, vahid, yek, *ön, ayn, una, ena, mek*… 'Siyeh-çerde' de 'siyah'ın hafifletilmişi olan 'siyeh' ile 'çerde'den oluşan sıfat tamlamasıdır." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- 'Çerde' renk manasına gelir…" (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten ve konu hakkında daha ayrıntılı bilgiler veren Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Eskiden beri bizim bildiğimiz genel anlamdaki 'renk'tir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi; cim harfinin sadece Arapçada olduğunu, Farsçada cim harfi olmadığını söyleyen kalem arkadaşına açıklama yapar. Farsçada da cim harfi olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Yok niçin olsun? *Cim* de vardır amma, neyse konu o değil ya…" (ÜK, s.168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Manası esmer yüzlü demek, Türkçede karayağız dedikleri…" (ÜK, s.168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini, sarışın anlamında kullanılmadığını, esmer yüzlü insanlar için söylendiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Hayır! Öylesi değil, esmer yok mu? Hani ya bizim odacı Memiş gibi, işte 'siyeh-çerde' öyle esmer yüzlü insanlara denir. Yağız at, kula beygir yine başka..." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. "Siyeh-çerde" tamlamasına bakarak Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini ve kullanılışını gösteren Naim Efendi'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Arabacı Andon'un iyiliksever bir biçimde davranarak yön konusunda Bihruz Bey'e yardım etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Asıl köye gideceksi bağlar içinde de yol var, kestirme yol…" (ÜK, s. 189).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz ve hemen durumu soruşturmaya başlar. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e karşı olan bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi.” (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz’un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey’in yanına gider. Bihruz Bey’in annesinin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey’in başucunda bulundu.” (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey’e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey’e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz.” (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey’e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!..” (DK, s. 204-205).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer’in bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!” (DK, s. 216).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Andon'un maaş miktarını belirler ve cömert bir biçimde davranarak ona belirlediği miktardan daha fazlasını verir. Bihruz Bey'in bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Al bu on altı lirayı Andon'a ver. Tam dört ay olmadı ama dört aylığını tamam veriyorum." (DK, s. 233).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in arabasını ve hayvanlarını yeni mirasyedilerden birine yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satar. Bununla birlikte arabacı Andon'un işsiz kalmasına sebep olduğundan onu mağdur etmemek adına satış yaptığı mirasyedi beye arabacı olarak Andon'u tavsiye eden Mösyö Kondoraki'nin bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yeniyetme mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!" (DK, s. 254).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu iyiliksever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu." (DK, s. 269).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın iyiliksever bir biçimde davranarak Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırması ve ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

4.1.7.7. İyimserlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İyimserlik kavramı "genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren, kötümser karşıtı, nikbin, optimist" (TDK, 2011, s. 1237) şeklinde tanımlanmaktadır. İyimserlik genel itibarıyla kişinin gelecekte olacak olan olayların iyi gideceğine ve güzel sonuçlanacağına

inanmasıdır. Hayatta karşılaşılan olumsuzluklara iyimser bir tutumla karşılık veren bireyler, kişiliklerini daha sağlam temellere oturtarak gelecekle ilgili plan ve programlarını güven içinde yapmaktadırlar.

İyimserlik zihinle ilgili bir kavramdır. Bireyler, üretkenlik ve performanslarının sürekliliği için zihinlerini her türlü kötümser tutumdan uzak tutmalıdır. Gerçekçi temellere dayanan bir iyimserlik, sahibinin engellerle başa çıkmasına ve problemlere bakış açılarını geliştirerek hızlı çözümler üretmelerine katkı sağlamaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen iyimserlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.31'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 31. Araba Sevdası'nda İyimserlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: İyimserlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	6
Üçüncü Kısım	4
Dördüncü Kısım	2

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine iyimser bir tutum geliştirmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Bihruz Bey'in kendisiyle vedalaşmadan seyir yerinden ayrılan sarışın kadın hakkında fikir alışverişinde bulunmak istediği öğretmeni Mösyö Piyer'den beklediği iyimser tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek, bu ümit ile sofraya oturmuşken…" (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek Bihruz Bey'in bundan gayet derecede memnun olacağına dair iyimser bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında güzel şarkılar bulacağına dair iyimser tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkmasının ardından meydana gelen bu durumun amacına ulaşacağına dair kesin bir işaret olduğuna karar vermesi ve bu iyimser tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in İstanbul'daki evi satmaya karar vermesi ve böylece borçlarını nasıl ödeyeceği konusunda daha iyimser bir tavır benimsemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve iyimser bir tavırla Periveş Hanım'ın geleceğini umarak onu beklemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman Periveş Hanım'la arasında gelişecek olayları iyimser bir tutum benimseyerek tasarlaması ve geleceğe umutlu bakması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek… Sonra da dışarısında *an vuvatür* bir iki defa dolaşılıp ayrılınmak üzere arabalara binilecekti." (ÜK, s. 144-146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve iyimser bir şekilde davranarak bahçeye gelen araçlardan herhangi birinin Periveş Hanım'a ait olabileceğini düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım'ın mektubunu getiren adam zannıyla: 'Aradığınız benim' yollu söz söylemeye hazırlanırdı." (ÜK, s. 148).

"Bir siyeh" kelimesinin anlamını öğrenmek isteyen Bihruz Bey'in iyimser bir tutum benimseyerek kelimenin ne demek olduğunu kalem arkadaşlarına sorup öğrenebileceğini düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mamafih 'bir siyeh'in ne demek olduğunu kalem arkadaşlarından sorup öğrenmek de mümkün değil mi?" (ÜK, s. 157).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey, Periveş Hanım'a duyduğu aşkın karşılıklı olduğu konusunda iyimserdir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!" (DK, s. 200).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz

Bey'in ortağının para kaybı karşısında ümitsizliğe kapılmaması ve bu iyimser tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

4.1.7.8. Kadirşinaslık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Kadirşinaslık kavramı Seyyar (2015, s. 332) tarafından "herkesin mertebesini, kıymetini, statüsünü ve seviyesini bilip, hakkında ona göre muamelede bulunma hasleti" şeklinde tanımlanmaktadır. Değerli olanın değerini takdir etme ve davranışlarını buna göre belirleme eylemi kadirşinaslık olarak adlandırılmaktadır. Kadirşinaslık, muhatabın mevcut bireysel ve sosyal birikiminin farkında olarak bunu göz önünde bulundurmak ve durumun gerektirdiği tutum biçimini göstermektir.

Kadirşinaslık, bireylerin mizaç ve karakterlerinde kendine yer bulması gereken ahlâkî bir erdemdir. Kadirşinas bireyler, karşısındaki insanın kıymetini bilerek bireysel ve toplumsal ilişkilerini sağlam temellere oturtma ve bu ilişkileri sağlıklı bir şekilde sürdürme imkânı bulmaktadırlar. Buna ek olarak kadirşinas kişiler çaba, emek ve zaman harcayarak güçlü insani bağlar oluşturmaktadırlar. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen kadirşinaslık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.32'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 32. Araba Sevdası'nda Kadirşinaslık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Kadirşinaslık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	18
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	6

Bihruz Bey'in gölün başında bulunan sarışın kadın için ceketinin cebinden sardalya çiçeğini çıkarması ve kıymeti haiz olmamakla beraber onu sarışın kadına verişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane* çiçekle karşılık vermek lâyık değil ise de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım..." (BK, s. 70).

Bihruz Bey'in kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'den özür dilemesi ve onun değerinin farkında olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz." (İK, s. 87).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine kendini teskin etmesi ve kendine değerli biri olduğunu hatırlatması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'in değerini bilmesi ve onun niteliklerinin üstünlüğünün farkında olması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Bihruz Bey'in kendisiyle vedalaşmadan seyir yerinden ayrılan sarışın kadın hakkında fikir alışverişinde bulunmak istediği öğretmeni Mösyö Piyer'in değerinin farkında olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek, bu ümit ile sofraya oturmuşken…" (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın değerinin farkında olduğunu belirtmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak ve kadirşinas bir tutum benimseyerek Periveş Hanım'ın değerini bilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın değerinin ve niteliklerinin farkında olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'ı kıymetli bulması ve bu kadirşinas tutumu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi güzel hanımefendi! Bu halis aşk ilanına ne *aköy* edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız… Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir." (İK, s. 104).

Vasıf'ın Mısır'da basılan Divan-ı Eş'ar adlı kitabına Bihruz Beylerin konağında ihtimam gösterilmesi ve değer verilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kitap Vasıf'ın Mısır'da basılmış Divan-ı Eş'ar'ı idi ki harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi." (İK, s. 110).

Bihruz Bey'in İngiliz sözlük bilimci Redhouse tarafından yazılan Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü ciltlettirerek kütüphanesine koymaya karar vermesi ve sözlüğün kıymetli olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in muhammes, gazel ve şarkılarıyla tanınan önemli şairlerden Vasıf'ın kıymetinin farkında olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vasıf'ın şarkıcılıktaki maharetine dair Bihruz Beyce eskiden beri kulak dolgunluğu vardı. Bu kısımda güzel *şanson*lar bulacağını ümit ederek sayfaları süzmeye başladı." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları okuduktan sonra onun çok kıymetli bir şair olduğunu belirterek iltifatlar etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in akşamki fırtınanın ardından sabah meydana gelen güzel havanın ve doğanın kıymetini bilmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in kendisine güzel bir kitap hediye eden öğretmeni Mösyö Piyer'in kıymetini bilmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'den hediye olarak aldığı kitaba çok kıymet vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Profesör* Piyer'in hediye ettiği resimli kitap Bihruz Bey'in pek kıymetlisi olduğundan *park*ta bulunmadığı zamanlar bunu okuyarak hayallerini aydınlatırdı." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a takdim etmesi sırasında Periveş Hanım'ın kendisi için kıymetli biri olduğunu belirtmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'den hediye olarak aldığı kitabın bir hazine olduğunu düşünmesi ve kitabı çok değerli bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin *şer profesör* getirdiğiniz o güzel kitap adeta bir *trezor*." (İK, s. 139).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'e kıymet vermesi ve koluna girerek ona salona kadar eşlik etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aziz hocasının koluna girdi. *Sal a manje*ye götürdü. Sofraya oturdular." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a kıymet vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Periveş Hanım'ın "yer aynası" benzetmesinin Fransızca tabirlerine müracaat edildiğinde benzetmedeki kıymetin ortaya çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hele bu yer aynasının Fransızcası olan *glas parter* yahut *miruvar terestr* tabirleriyle benzetmedeki kıymet ve zarafet daha iyi takdir olunmuyor mu idi?" (ÜK, s. 152).

Bihruz Bey'in akıl yürütmesi ve öğretmeni Mösyö Piyer'in kadınlar hakkındaki bazı görüşlerine kıymet vererek onun haklı olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bunun üzerine mösyöden *amur dö fam* hakkında evvelki cuma akşamı işittiği sözleri birer birer zihninden geçirerek ihtiyara biraz hak vermek tarafına meyil gösterdi." (ÜK, s. 153).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları aralarında "savan" diye hitap ettikleri ve görüşlerine değer verdikleri bir kişiye danışmayı önerir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dur bakalım şu bizim *savan*a soralım…" (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bu meseleyi ancak çokça kıymet verdikleri ve "bilgin" diye hitap ettikleri Naim Efendi'nin çözebileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder." (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Kalemde kendisine çokça kıymet verilen Naim Efendi'nin bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde çokça saygı duyulan, samimi bir biçimde iletişim kurmayı seven ve dostlarının kendisine "bilgin" diye hitap ettiği biridir. Onun kıymetine dair bu özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı kalemce pek saygı duyulan bir kişi olsa da laubali meşrebi arkadaşlarıyla olan muamelelerini ve ilişkilerini resmiyetin getirdiği davranış kalıplarından bütün bütün kurtardığından küçük büyük beyler, efendiler tarafından kendisine *savan* diye hitap olunur…" (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu şarkıyı kıymetli buluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey'in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne kadar kıymetli olduğunu düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Çünkü kızcağızın meşrebi pek yüce, tabiatı pek müşkülpesent idi." (DK, s. 198).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, baba yadigârı olan ve manevi değeri bulunan konağı satmamasını tavsiye eder. Valide hanımın bu kadirşinas tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in kıymetli eşyalarını Mişel Ağa'ya vermek istememesi ve bizzat götürmeyi düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Kitapçı Vik'in dükkânından aldığı Lamartine külliyatını öğretmeni Mösyö Piyer'e gösteren Bihruz Bey, kitaplara altmış dokuz frank ödediğini açıklar. Mösyö Piyer Lamartine'in Fransa'nın yüz akı olduğunu ifade ederek basımın, kâğıdın ve gravürlerin güzelliği karşısında altmış dokuz frankın bedava olduğunu söyler. Mösyö Piyer'in bu kadirşinas tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bedava!.. Basımı enfes, kâğıdı enfes, *gravür*leri enfes!.. Hele içindekiler, koca *poet*!.. *Se lün de gluvar döla Frans*!.." (DK, s. 257).

Bihruz Bey öğretmeni Mösyö Piyer'e Beranje ile Lamartine'den hangisinin daha büyük olduğu sorusunu sorar. Mösyö Piyer iki şairin de çok değerli olduğunu söyleyerek farklı

tarzlarda yazdıklarını ve aralarında bir ilişki olmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu kadirşinas tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beranje başka *janr*, dö Lamartin başka, aralarında ilişki yok… Öteki buna nazaran güneşin yanında ay gibi kalır!.. Güneş varken de ay görünmez a… *Nespa* beyefendi?.." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in ricası üzerine kitaptan Bir Meleğin Düşüşü şiirini açan Mösyö Piyer, uzun zamandır böyle yüksek duygulardan bahseden bir şiire zaman bulamadığından şiiri aşkla okumaya başlar. Mösyö Piyer'in bu kadirşinas tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer ise çoktandır öyle yüce şiirler okumaya vakit bulamadığından şu fırsattan istifade ederek aşk ve şevk ile okumakta devam ediyordu." (DK, s. 259).

4.1.7.9. Minnettarlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Minnettarlık kavramı Türkçe Sözlük'te "minnettar olma durumu, şükran" (TDK, 2011, s. 1687) şeklinde tanımlanmaktadır. Hökelekli (2013, s. 143) de minnettarlığı "bir kimseden gördüğü iyiliğe karşı gönül borcu olmak" olarak açıklamaktadır.

Minnettarlık, kişinin gördüğü bir yardım veya iyilik karşısında kendini manevi bir yükümlülük altında hissetmesidir. Minnettarlık erdemini benimseyen bireyler, kendilerine yapılan iyiliği takdir ederek bu iyiliğe mukabele etme ihtiyacını taşımaktadır. İyiliksever bir insanın hiçbir karşılık beklemeden iyilik yapması sonucunda karşı tarafta oluşan minnet duygusu, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın kökleşebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte minnettarlık değerinin toplumsal niteliği ortaya çıkmaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasında böyle duygusal bir döngünün varlığı sayesinde huzur ve güven mümkün olabilmektedir. Bireylerin duygusal gelişimleri ve kişilerarası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi iyilik-minnettarlık değerleri arasındaki dengeye bağlıdır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen minnettarlık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.33'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 33. Araba Sevdası'nda Minnettarlık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Minnettarlık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	5
Üçüncü Kısım	3
Dördüncü Kısım	6

Sarışın kadının Bihruz Bey'in çiçek hediye etmesine karşılık teşekkür edişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Bihruz Bey'e doğru döndü, 'Teşekkür ederim,' dedi, çiçeği aldı…" (BK, s. 71).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın çiçeği kabulüne ilişkin minnettar bir tutum benimsemesi ve Bihruz Bey'de hasıl olan bu gönül borcu hissiyatı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö,* ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları okuduktan sonra ona minnettar olması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!..*' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in kendisini affeden Mösyö Piyer'e minnettar olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Emabl*sınız aziz muallim efendi! Aciz öğrencinizin kusurlarını affetmekte cömertsiniz!" (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in kendisine güzel bir kitap hediye eden öğretmeni Mösyö Piyer'e minnettar olması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mösyö Piyer… Ne iyi adamdır!.. -Bugün şu lâtif hediyeyle beni memnun etmek için dün mahsus darılttı- diyeceğim geliyor. Bakalım daha neler var? Bakalım bizim *Brav şövalye dö Foblas* daha neler diyor!.." (İK, s. 127).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'den hediye olarak aldığı kitabın bir hazine olduğunu düşünmesi ve ona minnettar olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin *şer profesör* getirdiğiniz o güzel kitap adeta bir *trezor*." (İK, s. 139).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada Periveş Hanım'a verdiği mektubun memnuniyetle kabul edilişini hatırlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...mektubu verdiğim zaman *ampresman*la kabul etti. Hatta memnuniyetinden gülüyordu…" (ÜK, s. 149).

Periveş Hanım'a daha önce yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini inceleyen Bihruz Bey'in sevdiği kadına duyduğu aşktan dolayı ağlamaya başlaması ve bundan edindiği gizli memnuniyet şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...aşıklığının en büyük ve belirgin işareti olan ağlayabilme kabiliyetinden ortaya çıkan gizli memnuniyeti, o üzüntülü gözyaşlarını mutluluktan ağlamaya çevirdi." (ÜK, s. 156).

Vapurda bulunan bazı gençlerin dikkatli bir şekilde Bihruz Bey'in giyimine, tavırlarına ve davranışlarına ilgiyle bakması ve Bihruz Bey'in bundan memnun olması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Borçlarını annesinin ödeyeceğini ve kendisine de yüz elli lira vereceğini öğrenen Bihruz Bey, annesine Fransızca teşekkür eder. Bihruz Bey'in bu minnettarlığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Mersi! Mil mersi şer mer*!.." (DK, s. 205).

Borçlarını annesinin ödeyeceğini ve kendisine de yüz elli lira vereceğini öğrenen Bihruz Bey, annesine Fransızca teşekkür eder. Annesinin Türkçe konuşmasını istemesi üzerine teşekkürünü Türkçe olarak tekrar eden Bihruz Bey'in bu minnettarlığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Teşekkür ederim validem!.." (DK, s. 205).

Andon'un arabayı tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına gitmesinin ardından arabaya ve hayvanlara el konulması, Bihruz Bey'in ilk esnada canını sıksa da bu durumdan daha sonra memnun olmaya başlar. Bihruz Bey'in bu memnuniyeti şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e gelince Andon'dan aldığı açıklamalar ve ayrıntılar üzerine hayreti memnuniyete döndü. O memnuniyetinin işaretleri yüzünde belirmeye başladı." (DK, s. 232).

Üsküdar'da başka bir arabayla çarpışarak hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Andon, tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürür ancak arabaya ve hayvanlara borçlara karşılık el konulur. İlk esnada bu duruma sinirlenen Bihruz Bey, daha sonra fikir yürüttükçe aslında durumun iktisadi yönden kendi yararına olduğunu görerek memnun olur. Bihruz Bey'in Andon'a karşı olan bu gizli minnettarlığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Böylesi hiç de hatıra gelmemişti. Ne kadar isabet!.. Aferin Andon! İşin içinden böyle de çıkılacağını bilseydim ben kendim gönderirdim." (DK, s. 233).

Üsküdar'da başka bir arabayla çarpışarak hasar alan Bihruz Bey'in arabasını Andon, tamir ettirmek amacıyla Mösyö Kondoraki'nin fabrikasına götürür ancak arabaya ve hayvanlara borçlara karşılık el konulur. İlk esnada bu duruma sinirlenen Bihruz Bey, daha sonra fikir yürüttükçe aslında durumun iktisadi yönden kendi yararına olduğunu görerek memnun olur. Bihruz Bey'in araba ve hayvanlardan kurtulduğunu düşünüp minnettar olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Bihruz Bey araba ile hayvanların başından bu suretle def olmasından dolayı memnun idi." (DK, s. 233).

Oğlu Bihruz'un Süleymaniye'ye giderken çok fazla eşya götürmeyi düşünmediğini söylemesi üzerine valide hanım memnun olur. Valide hanımın bu minnettarlığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Memnun oldum oğlum... Allah senden razı olsun!.." (DK, s. 247).

4.1.7.10. Paylaşma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Paylaşmak kavramı "aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek" (TDK, 2011, s. 1903) olarak tanımlanmaktadır. Paylaşma değeri toplumsal yönü kuvvetli bir ahlâkî erdem olmakla birlikte karakter gelişimi açısından da önemli bir kavramdır. Doğru, sağlıklı ve kesintisiz kişilerarası iletişimin mümkün olabilmesinin yolu, paylaşma değerinin varlığına ve sürekliliğine bağlıdır.

Paylaşma kapsamına para, mal, yiyecek, giyecek gibi maddi unsurlarla birlikte duygu, düşünce, sevgi, sevinç, üzüntü gibi manevi unsurlar da girmektedir. Paylaşılacak unsurların çokluğu, paylaşımcılığın sosyal hayatın her alanına sirayet ettiğinin bir göstergesidir. Paylaşımcılık esasına dayanan toplumlarda bireyler, birbirleriyle daha samimi, güçlü, etkili ve uzun süreli bağlar kurmaktadır. Paylaşma kavramının ihtiva ettiği değerler arasında yardımlaşma, dayanışma, sevgi, iyilikseverlik, hoşgörü, empati ve duyarlılık gibi erdemler de bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen paylaşma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.34'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 34. Araba Sevdası'nda Paylaşma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Paylaşma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	2
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	7

Mösyö Piyer'in gazeteden öğrendiği bilgileri öğrencisi Bihruz Bey ile paylaşması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e hitaben: '*Patri'*de şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir,' diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti." (İK, s. 88).

Vasıf'ın Divan-ı Eş'ar adlı kitabının harem dairesinde herkes tarafından paylaşılması ve sürekli okunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kitap Vasıf'ın Mısır'da basılmış Divan-ı Eş'ar'ı idi ki harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi." (İK, s. 110).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun bu paylaşımcı tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi." (DK, s. 203).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi

düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada Mösyö Piyer o gün öğrendiği siyasi ve askeri gelişmelere dair yeni projelerden bahis açarak öğrencisi Bihruz Bey'e bunları anlatmaya başlar. Mösyö Piyer'in bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O gün okuduğu gazetelerin içeriğinden olmak üzere Fransa'nın askeri düzenlemelerine dair harbiye nazırının yeni *proje*sinden uzun bir bahis tutturdu. Aralıksız söylüyordu." (DK, s. 217).

Mösyö Piyer Lamartine'in Graziella kitabının sonunda yer alan İlk Nedamet şiirini çok güzel bulduğundan bahseder ancak devamını merak eden Bihruz Bey'e şairin ikinci, üçüncü ve dördüncü nedametleri yazmadığını açıklar. Mösyö Piyer'in bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Evet… Bildim… O *poezi* güzeldir. Şair ona *prömiye rögre* namını vermiş; fakat *döziyem rögre truvaziyem rögre* diye başka bir şiir yazmamış, öyle eseri yoktur…" (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Ramazan'ın gelişiyle yeni bir hayat düzeni kuran Bihruz Bey, akşamları iftarını misafirlerle birlikte yapar ve ardından misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu zamanlar Süleymaniye Camii'ne teravihe gider. Bihruz Bey'in bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camii'ne teravihe de giderdi." (DK, s. 264).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu paylaşımcı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu." (DK, s. 269).

4.1.7.11. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sevgi kavramı "insanı bir şeye ya da bir kimseye karşı yakın ilgi göstermeye yönelten duygu (TDK, 2011, s. 2081) olarak tanımlanmaktadır. Sevgi, kişiyi karşılık beklemeden çevresindeki bireylere bağlılık göstermeye sevk etmektedir. Sevgi değeri esasen paylaşma, yardımlaşma, dayanışma, nezâket, duyarlılık ve iyilikseverlik gibi birçok erdemi içeren bir kavramdır. İnsanları birbirlerine bağlayan en güçlü manevi bağlardan biri olan sevgi sayesinde duygusal sağlık ve toplumsal birlikten söz edilebilmektedir. Sevgi bu yönüyle evrensel yönü kuvvetli bir değerdir.

Sevgi kavramının yaparak-yaşayarak öğrenildiği ve karakter gelişimine katkı sağladığı ilk yer aile olmaktadır. Karşılıksız sevginin aile içindeki örneğiyle karşılaşan çocuk, sevginin kendiliğinden görülen bu dışa vurumunu çevresine yönelterek sevgiyi içselleştirmektedir. Sahip olduğu sevgi ile birlikte paylaşımlarını içtenlik ilkesinden hareketle yapmaya ve hoşgörüyle yardımlaşmaya gayret etmektedir. Sevginin paylaşıldıkça çoğalan ve aktarıldıkça değer kazanan kıymetli bir erdem olduğunu bilen bir birey, hayatta karşılaştığı üzüntü ve zorlukların üstesinden gelme gücünü kendinde bularak daha bilinçli bir tutum sergilemektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen sevgi değerinin işlenme sıklığı tablo 4.35'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 35. Araba Sevdası'nda Sevgi Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Sevgi	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	20
Üçüncü Kısım	13
Dördüncü Kısım	11

Bihruz Bey'in artık iyiden iyiye yolunu gözlemeye başladığı sarışın kadına karşı sevgi duymaya başlaması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey o güne gelinceye kadar öyle bir yürek çarpıntısına uğramamıştı. Başındaki kan kalbine doğru hücum ederek yüzünde bir mavilik ortaya çıktı. Kendi kendine *Diyabl! Par hazar sörej amurö?* gibi alafranga söylenmeğe başladı." (BK, s. 63).

Mösyö Piyer'in anlattıklarını ilginç bulmayan Bihruz Bey'in aşktan bahsetmek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in: *'Pardon mon şe! Parlon damur ön pö, sil vu ple,'* diye hocasını aşk ve alâka konusuna davet etmesi…" (İK, s. 88).

Sevdadan bahsetmek isteyen Bihruz Bey'e Mösyö Piyer'in hangi sevdadan bahsetmek istediğini sorması ve ona sevda türlerini özetlemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sevdanın hangi nev'inden bahsetmek istiyorsunuz? Malum ya, muhabbetin envaı vardır: evlat muhabbeti, valide muhabbeti, hısım akraba muhabbeti, nefse muhabbet…" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Paul ve Virginie adlı bir aşk romanını Bihruz Bey'e çok beğenerek ve yorumlayarak anlatması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört ay evvel *Pol e Virjini*'yi birlikte okudukları zaman bu iki tabiat çocuğunun hemen kendileriyle birlikte doğup kendileriyle birlikte ortaya çıkan ruhani alâkalarını, iki saf kalbi birbirine bağlayan o masum aşkı -ıssız bir adanın tenha mevkilerinde, akarsuların kenarlarında, karanlık ormanların kıyıcıklarında, kumluk sahillerde, muz ağaçlarının tepelerinde, yavru kuşların yuvaları yanında aydınlık denizlere, renkli günbatımlarına, parlak güneşlere, lâtif mehtaplara karşı gerçekleşen- belirişlerin hoşluklarını Mösyö Piyer ne kadar tatlı tatlı anlatmış, ne kadar tatlı tatlı yorumlayıp açıklamıştı!" (İK, s. 92).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Ihlamurlar Altında adındaki bir aşk romanıyla ilgili bilgiler vermesi ve sevginin tutku halinin en iyi örneklerinden bahsetmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Özellikle daha üç dört gün önce *Alfons Kar*'ın *Ihlamurlar Altında* adındaki romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan *İstefan*'ın aşk ile o derece

> çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman -nefsani alâkanın o derecesine *pasyon* denilip tutulanları, adeta mecnuna döndüreceğini… ve bu tutku halini Alman şairi *Göte,* meşhur *Verter* hikâyesinde gayet tabii bir şekilde tasvir etmiş olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lâzım olduğunu- Mösyö Piyer ne kadar ciddi bir tavır ile öğrencisine anlatmıştı!" (İK, s. 93).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediğini söylemesi ve kendi aşk macerasını anlatmayı tasarlaması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona karşı sevgi beslemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in kitaplığından aldığı kitapların aşk ve sevgi konulu olması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in kütüphaneden aldığı iki ciltten birisi *Jan Jak Ruso'*nun aşk yazışmalarını içeren meşhur *Nuvel Eloiz'*i diğeri ise *Sökreter dez Aman* namında ufak bir kitap idi." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a duyduğu sevgiyi kendisine iletmek amacıyla bir mektup yazmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat beyin fikrince Periveş Hanım gibi *nobl* bir aileye mensup, mükemmel terbiye görmüş bir nazlı hanıma sunulacak aşk mektubunun içereceği tabirler, *santiman*lar da *nobl* olmak lâzımdı ve bu hususta Fransızca o yolda yazılmış şeylere müracaat zaruriydi." (İK, s. 99).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunda onu sevdiğini itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ı çok sevdiğini belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; sarhoşluk verici bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını letâfetine hayran eden güzelliğinizi yakından gördüm; çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta *mezon dezalyene*den kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bu konuda tertemiz şahsınızı temin edebilirim." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ı güzel ve estetik buluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'a olan aşkını itiraf etmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bunun ispatı sizsiniz ey lâtif varlık! Mademki benim bahtımı kararlaştırmaya birkaç dakikacık yetti! Gerçekten kim karşı koyabilirdi o letâfete ki cümle hareketlerinizde hüküm sürüyor gibi idi?" (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'a duyduğu sevgiyi itiraf etmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi güzel hanımefendi! Bu halis aşk ilanına ne *aköy* edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız… Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir." (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'a olan sevgisini dile getirmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bulduğu ve ardından Türkçeye çevirdiği şiirde sevgiliye duyulan aşk şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir gül gibi
> Beni kendisine doğru çektiğinden beri
> Yüreğim hiç durmayarak vuruyor." (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında aşk ve sevgi konulu bir şarkıya rastlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sana sık sık bakıp zur ile gönlüm müptela ettim." (İK, s. 114).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkması sonucunda Bihruz Bey'in şarkıyı çok beğendiği için değiştirmemeye ve Periveş Hanım'a olan sevgisini anlattığı aşk mektubuna eklemeye karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e sevgiye dair güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a olan hayranlığı ve ona duyduğu sevgi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Periveş Hanım'ın güzelliğinden yayılan tatlı ışıklara, dudaklarında parlayan lâtif gülümsemelere hayran olup duruyordu." (İK, s. 121).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a takdim etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak için Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey, sevilenle buluşmak için kendince kararlaştırdığı pazar günü, bir gün evvelkinden daha pek çok itinalarla *tuvalet*ini yapıp hazırlandıktan, öğle yemeğini de yedikten sonra saat sekize gelmeden arabasına bindi, Tophanelioğlu yoluyla Çamlıca'ya giderken Millet Bahçesi'ne de sevgi dolu bir bakış atarak bekleme yerine vardı." (ÜK, s. 143).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'e olan sevgisini itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'e olan sevgisini itiraf etmesi aşkından deliye döndüğünü söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beni bu hale getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir biçareyi deliye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a olan sevgisini ona itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Birinci *rankontr*ımızdan beri gözlerime uyku girdiği var mı? Bir dakika sizi düşünmediğim var mı? 'Hayalimin' parkında sizden başka bir dolaşan var mı?" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a olan sevgisini itiraf etmesi ve onun aşkından harap bir halde olduğunu söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet efendim! Sizden kaçmalıyım, sizi o kadarcık bile görmemeli idim, biliyor musunuz ki aşkınız beni harap ediyor?.. Biliyor musunuz ki ben sizi bir gün görmezsem çıldırıyorum? Mümkünü yok ben burada duramam!" (ÜK, s. 145-146).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın önünde diz çökerek ona olan sevgisini itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Periveş Hanım'ı düşünmeden duramadığını fark eden Bihruz Bey'in bu sevgisini tekrar edişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Demek ki seviyorum, evet! Seviyorum, seviyorum vesselam!.." (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Periveş Hanım'ı düşünmeden duramadığını fark eden Bihruz Bey'in bu sevgisini tekrar edişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Anfen jö lem, jö lem, jö lem!..*" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in sürekli Periveş Hanım'ı düşünmesi ve ona duyduğu aşk şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Lâkin -aşk mektubunun güzel yazıldığı halde boşa gittiği, sarışın hanımdan daha güzelleri bulunsa da yine de fikren zarafetinin fevkalâdeliği, nazlı bir güzeli düşünmemeye muktedir olamamak aşktan kaynaklanıyorsa, o halde beyefendinin sarışın hanımı sevdiği, hanımın yer aynası yer elması teşbihlerinin hoşluğu, aşkta

> trampete çaldırmanın münasebetsizliği- noktalarında beyefendinin düşündüğü pek doğru idi.” (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey’in sürekli Periveş Hanım’ı düşünmesi ve bu durumu Periveş Hanım’a olan aşkının bir göstergesi olduğuna yorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bir adamın sevdiği kadını düşünmesi ya düşmanlıktan veya aşktan ileri gelir. Bihruz Bey ‘siyeh-çerde’ye düşmanlık duymamıştı. Öyle ise neden sürekli onu düşünüyordu? Demek ki seviyordu!” (ÜK, s. 152).

Periveş Hanım’a daha önce yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini inceleyen Bihruz Bey’in mektupta yer verdiği sevgi dolu deyim ve ifadeler şu şekilde tasvir edilmektedir:

> “Böyle gönül avlayıcı sözler, böyle sevdayı okşayan deyimlerle dopdolu olan bir aşk mektubunun nasıl olup da sarışın hanımın gönlünü aldatmaya yetmediğine Bihruz Bey şaşkınlıkla beraber teessüf etmekte haklı idi.” (ÜK, s. 155).

Periveş Hanım’a daha önce yazmış olduğu aşk mektubunun müsveddesini inceleyen Bihruz Bey’in sevdiği kadına duyduğu aşktan dolayı ağlamaya başlaması ve bundan edindiği gizli memnuniyet şu şekilde tasvir edilmektedir:

> “...aşıklığının en büyük ve belirgin işareti olan ağlayabilme kabiliyetinden ortaya çıkan gizli memnuniyeti, o üzüntülü gözyaşlarını mutluluktan ağlamaya çevirdi.” (ÜK, s. 156).

Periveş Hanım’a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey’i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, Bihruz Bey’i annesiymişçesine seven dadı kalfasını endişelendirir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey’i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı.” (ÜK, s. 181).

Sevginin insanın bütün duygularına, düşüncelerine kısacası tüm manevi yetilerine hâkim olması ve aklın sevginin hakimiyeti altına girmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Sevda -ki bir insanın yalnız gönlüne değil akıl ve fikrine, cüzi iradesine kısacası bütün duygularına, manevi yetilerine hakimdir- daima şüphe ve kuruntulanmaların içinde bulunmaktan hoşnut olduğundan kulak ve göz her işittiği, her gördüğü şeyi onun karakterine göre işitip görmeye, akıl yetisi her hükmünü onun arzusuna göre vermeye mecburdur." (DK, s. 196).

Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı gördüğü andan itibaren ona âşık olan Bihruz Bey'in iki ay içinde karasevdalı biri haline gelmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'i -birkaç zamandan beri düşünüşlerin ve hasret çekişlerinin getirdiği ciddiyet tavrına bakarak- bir karasevdalı addettiğimizden…" (DK, s. 196).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey'in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne kadar ağırbaşlı, zarif ve güzel olduğunu düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! O sırma saçlı, ela gözlü melek -o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel- o şirin sözlü nazlı salınışlı dilber- o cisimleşmiş letafet- o kişileşmiş zarafet- o yürüyen ruh- o yeni yetişmiş biçare kız… Ah! Ne söyleyeyim?.. İşte o *şer adore* gitti!.. Yazık! Yazık!.. O yeni açmış sarı gül soldu! O on sekiz baharın güzelliği taze fidan kurudu! O tatlılık burcunun parlak dolunayı ebediyen sönükleşti! O güzelliğiyle dünyayı süsleyen nurdan yüz, tüm vücuduyla!... Yazık! Yazık!.." (DK, s. 197).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey, Periveş Hanım'a duyduğu sevginin karşılıklı olduğu fikrindedir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!" (DK, s. 200).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e olan bu sevgisi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın oğluna olan bu sevgisi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Rüyasında Periveş Hanım'ı gören ve bu yüzden o sabah halsiz ve hasta bir şekilde uyanan Bihruz Bey, annesiyle sağlığı ve borçları üzerine konuşur. Bu sırada Bihruz Bey, dünya üzerinde başka hiçbir yerde bulamayacağı sevgiyi annesinin bakışlarında bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...dünya yüzünde hiçbir kimseden nail olamayacağı sessizce merhamet gösteren bu teselliyi sevgili annesinin o şefkâtli bakışının alevinde buldu." (DK, s. 205).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan sevgisi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in sevdiği kadına karşı olan bu sevgisi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kadından aşkla söz eden Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O zavallı meleği görmüş sevmiştim, benim bahtsızlığım… Aman affedersiniz!.." (DK, s. 279).

Bir süre önce Üsküdar vapurunda gördüğü kadını Vezneciler'de tekrar gören ve takip ederek tenha bir yerde onunla konuşmaya başlayan Bihruz Bey, sevdiği kişiden aşkla söz eder. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bilmezsiniz, tasavvur edemezsiniz ne kadar sevmiştim…" (DK, s. 280).

4.1.7.12. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sorumluluk kavramı "kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet" (TDK, 2011, s. 2142) şeklinde tanımlanmaktadır. Sorumluluk, kişinin kendine ve çevresindekilere karşı yerine getirmesi gereken işleri doğru ve zamanında ifa etme mecburiyetidir. İnsanın sahip olduğu birtakım görevleri yapması için lüzumlu bir beceri olan sorumluluk, düzenli bir yaşam biçimi ve başarılı bir eğitim hayatının anahtarı konumundadır. Sorumluluk bilincinin aşılandığı bir çevrede yetişen bireyler, üzerine düşen görevleri yerine getirerek bir bütünün parçası olma hissiyatıyla özgüven sahibi olmaktadırlar. Sorumluluk duygusunun aşamalı gelişimiyle birlikte kendi kendine yetebilen, bağımsız ve özgür düşünebilen bireyler yetişmektedir.

Sorumluluk değerinin birey tarafından benimsenmesi ile birlikte toplumsal yararları da belirmeye başlamaktadır. Toplumun mutluluğunun ve huzurunun sağlanabilmesi için toplumu oluşturan tüm bireylerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Sorumluluklarını yerine getiren bireylerden oluşan bir toplum, dünyada meydana gelen olaylara karşı daha duyarlı bir tutum geliştirerek nitelikli bir gelişim göstermektedir. Toplumun niteliği, bireylerin nitelikleri ile şekillendiğinden her bireyin sorumluluk bilinciyle donanmış olması önem taşımaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen sorumluluk değerinin işlenme sıklığı tablo 4.36'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 36. Araba Sevdası'nda Sorumluluk Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Sorumluluk	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	6
Üçüncü Kısım	6
Dördüncü Kısım	25

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde kendisine veda etmeden ayrılan sarışın kadına bir sitem mektubu yazma sorumluluğunu hatırlayarak kitaplığından gerekli kitapları seçmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a vermek amacıyla bir sitem mektubu yazma yönündeki sorumluluğunu yerine getirmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...yukarıda bahsi geçtiği gibi gelecek cuma günü Periveş Hanım'a sunulmak üzere mükemmel bir sitem mektubu hazırlamak yönündeki, akşamdan kendi kendine vermiş olduğu karardan vazgeçmemişti." (İK, s. 99)

Bihruz Bey'in günlük araba gezintilerini yapamadığında canının sıkıldığını bilen Mişel'in arabayı hazırlatarak sorumluluğunu yerine getirmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! Beyefendinin *promenat an vuvatür*den hiçbir gün geri kalmadığını ve bir kere '*Ma vuvatür!*' deyip de '*Ele pret'* cevabını almazsa canı sıkıldığını Mişel tecrübeyle bildiğinden arabayı hazırlamasını saat ondan beri *koşe*ye söylemiş…" (İK, s. 117).

Mösyö Piyer'in kendi kendine verdiği sözü yerine getirerek Bihruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi ve bu sorumluluk bilinci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer geçen defa sofra başında öğrencisini fazlaca haşlayıp kırarak hareme kaçırdıktan sonra salı akşamı beye *amur dö fam*a dair bir güzel kitap getirmek için kendi kendine vermiş olduğu sözde sebat etti." (İK, s. 119).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi sattıktan sonra sorumluluk sahibi biri olmaya dair tasarıları şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Mösyö Piyer, öğrencisi Bihruz Bey'e nezle olduğunu söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey o akşam ders yapmayabileceklerini belirtirken Mösyö Piyer sorumluluk sahibi bir birey tutumu göstererek nezlesinin derse engel olmadığını anlatır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hayır! Benim nezlem derse asla mâni değildir. Her vakitki gibi çalışabiliriz." (İK, s. 139).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi ve bu sorumluluk sahibi tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşma hususunda kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği sorumlu hareket şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niçin gelmedi acaba!.. Niçin?.. Ne sebeple?.. Hiç olmazsa bir haber göndermeli değil mi idi?.." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in sorumlu bir şekilde davranarak kaleme gitmek üzere sabah kalkıp hazırlanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fransızca olarak kendi kendine: 'Birkaç haftadır vazifelerimi ihmal ettim, bari biraz çalışayım,' diyordu." (ÜK, s. 158).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, sorumluluk bilinciyle hareket ederek kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, iki saat boyunca aradığı bir kayda özenli çalışması sonucu ulaşır. Naim Efendi'nin bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi o sabah çeşitli defterler içinde iki saatten beri özenle araştırdığı bir kayda sonunda ulaşınca mevcut beylerin, efendilerin konuşmalarına kulak vermeye meydan bulup…" (ÜK, s. 167).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in borçlarına karşılık arabasını rehin alarak borcunun ödenmesini talep eder. Bihruz Bey'in fikir yürüterek konağı satmaya karar vermesi ve sorumlu bir biçimde davranarak masraflarını yoluna koymayı amaçlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mutlak satmalı kurtulmalı… Ondan sonra da masrafımı yoluna koymalıyım." (ÜK, s. 179-180).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz ve hemen durumu soruşturmaya başlar. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e karşı olan bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu sorumluluk bilinci şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi." (DK, s. 203).

Keşfi Bey ile karşılaştığı Fener olayının üzerinden yaklaşık iki hafta geçmesinin ardından Bihruz Bey evden çıkarak Üsküdar'a gider. Koşmasına rağmen vapura yetişemez ve bir an evvel köprüye ulaşmak için bir yol aramaya başlar. Sahilde bulunan kayıkçılardan sorumlu bir biçimde davranmalarını istemesi ve kendisini vapurdan evvel köprüye yetiştirmelerine karşılık onlara iki lira vermeyi vaat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir.

> "İki çeyrek değil sana iki lira var, ama şu söz ile ki beni dediğin gibi vapurdan evvel yetiştireceksin!" (DK, s. 209).

Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı görmesinin ardından onun ölmediğini anlayan Bihruz Bey, bundan Keşfi Bey'e bahsetmek ve söylediği yalanı yüzüne vurmak için doğruca kaleme gider. Keşfi Bey o sırada odacıdan gazetelerini birkaç günde bir vapura bırakmasını istemektedir. Keşfi Bey'in odacıya sorumluluklarını iletmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Gazetelerimi vapura bırakırsın, her gün değil a, iki üç günde bir… Ben kamarota tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir." (DK, s. 210).

Kalemden çıkmak üzere olan ve odacıya ne yapması gerektiği konusunda talimatlar veren Keşfi Bey, odacıdan Keşfi Bey'in adamına iletilmek üzere gazeteleri kamarota vermesini ve daha sonra kendisinin nerede olduğunun sorulması halinde İstanbul'da olmadığını söylemesini ister. Keşfi Bey'in odacıya sorumluluklarını iletmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kamarotun adını bilmek lâzım değil… 'Bunlar Keşfi Bey'in adamına verilecek' dersin, işte o kadar… Bir de beni soran, görmek isteyen olursa İstanbul'da olmadığımı söylersin…" (DK, s. 211).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, birkaç işi kaldığını ve onları bitirerek yarın serbest olmak istediğini belirtir. Bihruz Bey'den böylece müsaade ister. Keşfi Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık zaruri öyle… Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr* kalayım…" (DK, s. 212).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu sorumluluk bilinci şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!” (DK, s. 216).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey’in Kadıköy’deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa’ya Andon’u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon’un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa’dan kendisine temiz bir araba bulup getirmesini ister. Bihruz Bey’in Mişel Ağa’ya sorumluluk vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Erkenden birisi gitsin, sen kendin gitsen daha iyi olur, bana bir temiz araba bul getir…” (DK, s. 224).

Bihruz Bey, sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey’in Kadıköy’deki bağına gitmeye karar verir. Mişel Ağa’ya Andon’u bulmasını ve hazırlanmasını söyler. Andon’un ve arabanın akşamdan beri konakta olmadığını öğrenen Bihruz Bey, Mişel Ağa’dan kendisine saat tam on ikide hazır bulunacak bir araba bulmasını ister. Bihruz Bey’in Mişel Ağa’ya sorumluluk vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Ama on ikide araba burada bulunacak… Anladın mı?..” (DK, s. 224).

Mösyö Kondoraki’nin fabrikasında çalışmakta olan ustabaşı işine ve patronuna karşı sorumluluklarının farkında olduğundan, tamir için fabrikaya getirilen Bihruz Bey’in arabasından Mösyö Kondoraki’ye bahsederek ona danışır. Ustabaşının bu sorumluluk bilinci şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Her ne olursa olsun kendisine danışmaksızın fabrikada bir iş yapılmamak üzere Mösyö Kondoraki ustabaşıya kesin emirler vermiş olduğundan ona danışmaya lüzum görüldü.” (DK, s. 231).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey’i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey’in sorumlu bir biçimde davranarak her sabah okuma odasında bir müddet ders çalışması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “...itinasızca gösterişsizce giyinip haremden dışarıya çıktıktan sonra *klas* odasında bir müddet derse çalışmak…” (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in sorumlu bir biçimde davranarak akşam yemeğinden sonra Mösyö Piyer ile bir iki saat ders çalışmaya başlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın sorumlu bir biçimde davranarak hazırlıkların çoğunu önceden bitirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

Süleymaniye'deki konağa dönme kararından sonra Bihruz Bey fikir yürütür ve götüreceği eşyaları toplaması için Mişel Ağa'ya talimatlar vermeye karar verir. Bihruz Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise ben de Mişel'e *ordr* vereyim de benim gidecek eşyamı *ambale* etsin." (DK, s.247).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in sorumlu bir biçimde davranarak değerli eşyalarını bizzat götürmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

Annesini kırmayarak Süleymaniye'ye taşınmaya razı olan Bihruz Bey, ufak tefek eşyaların kırılmayacak şekilde ambalajı işini Mişel Ağa'nın sorumluluğuna ve götürmeyi düşündüğü elbiselerin meşin sandıklara yerleştirilmesi işini de dadı kalfanın, Reşkidil'in ve Nalişger'in

yardımseverliğine bırakmaya karar verir. Bihruz Bey'in evinde çalışan kişilere çeşitli sorumluluklar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...ufak tefeğin taşınma sırasında kırılmayacak bozulmayacak surette *ambalaj*ı işini Mişel Ağa'nın yetenekli ve yetkin sorumluluğuna ve çamaşıra, elbiseye dair olarak konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi meselesini de dadı kalfa ile Reşkidil'in, Nalişger'in yardımsever ellerine havale ile…" (DK, s. 248-249).

Süleymaniye'deki konağa taşınmasıyla birlikte Bihruz Bey'in iç dünyasında iyileşmeler görülür. Salonu, çalışma odasını ve kitaplığı düzenleme gibi sorumluluklarla meşgul olması, Bihruz Bey'e üzüntülerini unutturur. Bihruz Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İstanbul'a taşınma Bihruz Bey için manen pek hayırlı oldu. Konaktaki salonu, *klas* odasını, kitaplığını sıralayıp düzenlemekle birkaç gün aralıksız meşgul olması kalbindeki meseleyi azıcık unutturur gibi olmuş idi." (DK, s. 249).

Süleymaniye'deki konağın hem bekçiliğini hem de bahçıvanlığını yapan hizmetli hem bahçeye ne denli güzel baktığının bir göstergesini sunmak hem beğenilmek hem de biraz bahşiş alabilmek amacıyla mevsime özgü en güzel güllerden bir deste yaparak çalışma odasında ders çalışmakta olan Bihruz Bey'e getirir. Bahçıvanın sorumluluklarını yerine getirdiğini beye göstermek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağın yazları bekçilik vazifesini de yerine getiren bahçıvanı bahçeye ne kadar güzel baktığının lâtif bir işaretini sunarak hem bir aferin almak hem de beş on kuruş bahşişe konmak ümidiyle mevsime özgü ayva güllerinden gayet lâtif ve zarif bir deste derleyerek bir sabah *klas* odasında ders ile meşgul iken beyefendiye sundu…" (DK, s. 249).

İkinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerini bulmak için hazırlanarak evden çıkan Bihruz Bey Beyoğlu'na gider ve önce terziye, kunduracıya ve tuhafiyeciye uğrayarak hesap öder. Burada işi bittikten sonra kitapçı Vik'in dükkânına giden Bihruz Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Terzi Mir'e, kunduracı Heral'e, tuhafçı Alber Kun'a uğrayarak yirmi, otuz, kırk liralık bir hesap ödemesinden sonra Tekke civarındaki kitapçı Vik'in dükkânına gitti." (DK, s. 250).

Lamartine'in tüm eserlerini içeren külliyatı kitapçı Vik'ten satın alan Bihruz Bey, kitapların paket yapılarak Beyoğlu'ndaki Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderilmesini ister. Bihruz Bey'in kitapçı Vik'e teslimatı nasıl yapacağına dair sorumluluk ve talimat vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ha! Hakkınız var… Kitapları sarınız bağlayınız da Beyoğlu'nda (...) numaralı Mösyö Alber Kun'un dükkânına gönderiniz olmaz mı? Oradan bana gönderirler…" (DK, s. 252).

Kitapçı Vik'in dükkânından çıkan Bihruz Bey Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların Süleymaniye'deki konağa gönderilmesi talimatını verir. Bihruz Bey'in Alber Kun'a kitapların teslimatına dair gereklilikleri iletmesi ve bu konuda sorumluluk vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey oradan çıktıktan sonra tekrar Alber Kun'a uğrayarak gelecek kitapların derhal konağa gönderilmesini tembih etti…" (DK, s. 252).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in arabasını ve hayvanlarını yeni mirasyedilerden birine yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satar. Bununla birlikte arabacı Andon'un işsiz kalmasına sebep olduğundan onu mağdur etmemek adına satış yaptığı mirasyedi beye arabacı olarak Andon'u tavsiye eden Mösyö Kondoraki'nin bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yeniyetme mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!" (DK, s. 254).

Hilalin görülmesiyle birlikte Ramazan'ın gelişi kesinleştiğinden mahalle bekçileri bu ayın gelişini halka haber vermek üzere davullarla ilana çıkar. Bekçilerin sorumlu bir biçimde davranarak halkı bilgilendirmek üzere böyle bir karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Filhakika o akşam hilalin görünmesi ile Ramazan'ın gelişi kesinleşmiş olduğundan mahalle bekçileri mübarek ayın gelişini şehrin adetine uygun olarak davullarla ilana çıkmıştı." (DK, s. 262).

Sahur vakti dadı kalfa ile sohbet eden Bihruz Bey, oruç tutmaya karar verdiğini ve otuz gün boyunca niyetini hiç bozmayacağını söyler. Bihruz Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Niyetim hiç bozmayacağım, otuz gün boyunca tutacağım…" (DK, s. 263).

Ramazan boyunca oruç tutma konusunda kendine söz veren Bihruz Bey, bu kararından dönmeyerek ilk üç gün hayli zorlanmasına rağmen bir hafta sonra bu duruma alışır ve halinden memnuniyet duymaya başlar. Bihruz Bey'in bu sorumlu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey sözünde sebat etti. Ramazan'ın birinci ikinci üçüncü günü oruç hali kendisine epeyce meşakkat vermişti. Bir hafta sonra buna alışıverdi ve halinden memnun olmaya başladı." (DK, s. 264).

4.1.7.13. Şefkât ve Merhamet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Şefkât kavramı "çevresindeki insanları kabullenme, onlarla yakından ilgilenme, onlara sevecenlik ve sempati ile yönelme" (Hökelekli, 2013, s. 199) şeklinde tanımlanmaktadır. Şefkât en genel tabirle kişide hasıl olan koruyucu bir sevgi halidir. Şefkât duygusu bireylerin sahip olduğu içten ve samimi ilginin bir tezahürüdür.

Merhamet kavramı ise "tüm varlıklara sevgi ile yaklaşma, onları kötülüklerden koruma ve kurtarma, zor durumlarında yardım etme, bağışta bulunma, affetme gibi iyi huy ve davranışların başlıca nedeni" (Kızıler ve Canikli, 2015, s. 159) olarak tanımlanmaktadır. Merhamet, bir kişinin veya canlı herhangi bir varlığın başına gelen olumsuz durumdan dolayı üzüntü duymaktır.

Şefkât ve merhamet değerlerinin toplum tarafından içselleştirilmesi; yardımseverlik, dayanışma, paylaşma, empati ve duyarlılık gibi erdemlerin bireyler tarafından uygulanarak somutlaştırılması ile gerçekleşmektedir. Değerlerin salt zihinde kalmaması ve hayatın içinde tatbik edilmesi gerekmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin gerek karakter gelişimleri gerek topluma katkıları açısından değerleri içselleştirerek bunu davranışlarına yansıtmaları bireysel ve sosyal bağlamda büyük önem taşımaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen şefkât ve merhamet değerinin işlenme sıklığı tablo 4.37'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 37. Araba Sevdası'nda Şefkât ve Merhamet Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Şefkât ve Merhamet	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	15
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	14

Bihruz Bey'in annesinin şefkâtli ve merhametli oluşu ve oğluna sıkıntı vermemek için bazı fedakarlıklarda bulunması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "...fazla olarak genç beye o cihetle de bir sıkıntı çektirmemek üzere konağın mutfak masraflarını ve hizmetlerinde bulundukları bazı *emektar* çalışanların maaşlarını kendi gelirinden karşılamaya razı olmuş idi." (BK, s. 55).

Heyecanla anlattığı siyasi gelişmeler Bihruz Bey'in aşktan söz etmek istemesiyle kesilen ve şaşkınlık yaşayan Mösyö Piyer'den şefkât ve merhametle bahsedilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zavallı ihtiyar çatalı bıçağı bırakarak iki eliyle gözlüğünü iyice yerleştirdikten ve Bihruz Bey'in yüzüne -sofraya oturduğundan beri henüz birinci defa olmak üzere- uzun bir süre dikkatlice baktıktan sonra Fransızca: 'Peki buyurunuz, ondan bahsedelim,' dedi…" (İK, s. 88-89).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği anlarda ona kızmak verine şefkât ve merhamet göstermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Kamelyalı Kadın romanını Bihruz Bey'e anlatırken karakterlere şefkât ve merhamet göstermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik

> ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefatından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediği söyler ve akabinde gelişen olaylar hayal ettiği gibi olmaz. Bu durum sonucunda Bihruz Bey'in şefkât ve merhamete lâyık bir konumda bulunması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Mösyö Piyer'den beklediği desteği göremeyen Bihruz Bey'in şefkât ve merhamete muhtaç mevcut ruh hali şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey, bu dakikada gerçekten pek ziyade ıstıraplıydı." (İK, s. 95).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den umduğu yardımı bulamaması ve bu durumun ardından şefkât ve merhamete muhtaç mevcut ruh hali şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...biçarenin sevdalı başına şiddetli bir ağrı yapışmış ve bu ağrı kendisini istirahate muhtaç etmişti." (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona şefkât ve merhamet ile yaklaşması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek şefkâtli ve merhametli bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in gördüğü karmaşık rüya sonrası şefkât ve merhamete muhtaç ruh hali şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey bunları görmekten, bunları işitmekten huzursuz oluyorsa da gözlerini o bunaltıcı uykudan bir türlü açamıyordu." (İK, s. 97-98).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ondan şefkât ve merhamet beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın kendisine hediye edilen çiçeği kabul edişinde şefkât ve merhametin bulunuşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak Periveş Hanım'dan kendisine şefkât ve merhametle muamele etmesini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan kendisine karşı şefkât ve merhamet göstermesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'dan şefkât ve merhamet beklemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey'in hayalinde Periveş Hanım'dan kendisine merhamet etmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Görüyor musunuz ne kadar *sufrans* içindeyim!.. Bana merhamet ediniz…" (İK, s. 123).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın şefkât ve merhametli bir tavırla Bihruz Bey'in hareketlerinden onun kırgın olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...siyeh-çerde landosundan indikten sonra beyin bu duruşuna dikkatle: 'Acaba beyefendiyi beklettim de darılttım mı?' diye meraklanıp telaşlı telaşlı bayırdan yukarı çıkarken beyin gözüne ilişecek…" (ÜK, s. 144-145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın Bihruz Bey'den şefkât ve merhamet beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beni bu hale getirdikten sonra kendiniz Paris'e gitmeyi düşünüyorsunuz. Mademki gidecekmişsiniz, benim gibi bir biçareyi deliye döndürüp de buralara kadar niçin getirdiniz?" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a şefkât ve merhametli bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve merhamet şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve şefkâtli tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özrünün kabul edilmesi konusunda Periveş Hanım'dan şefkât ve merhamet bekleyen Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Yaptığı hataya karşılık Periveş Hanım'ın kendisine şefkât ve merhamet göstermesini isteyen Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu konuda merhamet, yine siz bilirsiniz efendim." (ÜK, s. 175).

Periveş Hanım'a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey'i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, Bihruz Bey'i annesiymişçesine bir şefkâtle seven dadı kalfasını endişelendirir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey'i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile

> baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı.” (ÜK, s. 181).

Fenerbahçe’de karşılaştıkları gün Keşfi Bey’in Bihruz Bey’e Periveş Hanım’ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey’in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne kadar ağırbaşlı, zarif ve güzel olduğunu düşünmesi ve onu şefkât ve merhametle anması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> “Evet! O sırma saçlı, elâ gözlü melek -o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel- o şirin sözlü nazlı salınışlı dilber- o cisimleşmiş letafet- o kişileşmiş zarafet- o yürüyen ruh- o yeni yetişmiş biçare kız… Ah! Ne söyleyeyim?.. İşte o *şer adore* gitti!.. Yazık! Yazık!.. O yeni açmış sarı gül soldu! O on sekiz baharın güzelliği taze fidan kurudu! O tatlılık burcunun parlak dolunayı ebediyen sönükleşti! O güzelliğiyle dünyayı süsleyen nurdan yüz, tüm vücuduyla!... Yazık! Yazık!..” (DK, s. 197).

Fenerbahçe’de karşılaştıkları gün Keşfi Bey’in Bihruz Bey’e Periveş Hanım’ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünüp kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadını düşünür. Bihruz Bey’in sevdiği kadını şefkât ve merhametle anması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Evet bana büyük bir *sempati*si olmasaydı ne mecburiyeti vardı ki benim için bahçeye insin… Lakın yanında dursun benimle lâkırdı etsin… Verdiğim çiçeği alsın göğsüne taksın! Zavallı çiçek kim bilir ne oldu? İhtimal ki iki çiçek birbirine sarıldılar da öyle kurudular gittiler!” (DK, s. 200).

Bihruz Bey, Fenerbahçe’de karşılaştıkları gün Keşfi Bey’in kendisine Periveş Hanım’ın öldüğünü söylemesiyle çok üzülür. Periveş Hanım ile karşılaştıkları günü düşünerek onu şefkât ve merhametle anar ve sevdiği kadının mahzun bakışlarının veremin bir işareti olduğunu düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu!.. O bakışlar *adiyö! adiyö!..* demek değil miydi?.. Tifo ne münasebet! Verem olmalı… Öyle nâzik vücutlar hep veremden giderler…” (DK, s. 200).

Keşfi Bey’den sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey çok üzülür. Bunun üzerine Periveş Hanım’ı şefkât ve merhametle anarak sevdiği kadının mezarının nerede olabileceğini düşünür. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım… Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim… O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur…" (DK, s. 200).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e karşı olan bu şefkâtli ve merhametli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, Bihruz Bey'e şefkât ve merhametle yaklaşarak sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı." (DK, s. 202).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey'in yanına gider. Bihruz Bey'in annesinin bu şefkâtli ve merhametli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başucunda bulundu." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, ona sorular sormaya başlar. Bihruz Bey'in annesinin bu şefkâtli ve merhametli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne yaptın Bihruz oğlum?.. Niçin hastalandın?.. Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?.." (DK, s. 204).

Rüyasında Periveş Hanım'ı gören ve bu yüzden o sabah halsiz ve hasta bir şekilde uyanan Bihruz Bey, annesiyle sağlığı ve borçları üzerine konuşur. Bu sırada Bihruz Bey, dünya üzerinde başka hiçbir yerde bulamayacağı şefkât ve merhameti annesinin bakışlarında bulur. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...dünya yüzünde hiçbir kimseden nail olamayacağı sessizce merhamet gösteren bu teselliyi sevgili annesinin o şefkâtli bakışının alevinde buldu." (DK, s. 205).

Annesi, Bihruz Bey'in gençlik saikasıyla işlediği her bir kusuru affeder. Bununla birlikte oğlunun kurtuluşu yolunda bütün varını yoğunu uğrunda feda etmek için Bihruz Bey'den bir pişmanlık işareti bekler. Beklediği bu işareti oğlunun memnun bakışlarında bulan annenin oğluna karşı olan şefkâtli ve merhametli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şefkâtli anne ise heves düşkünü oğlunun gençlik hevesiyle ortaya çıkan her bir kusurunu affedip unuttuktan sonra varını yoğunu da kurtuluşu uğrunda feda etmek için oğlundan pişmanlık hissini bildiren küçücük bir davranış ya da işareti bekler bulunuyordu. İşte bu işareti, gözünün nurunun bir anlık memnun bakışında gördü." (DK, s. 205).

Bahçıvanın kendisine getirdiği gül buketini alarak bunu zarif bir çiçekliğe koyan ve çiçekliği de yazı masasının bir kenarına yerleştirerek düşünmeye başlayan Bihruz Bey; çiçekleri masum, temiz, nâzik, alçakgönüllü, utangaç ve nazlı kızlara benzetir. Bihruz Bey'in çiçekleri şefkât ve merhametle seyretmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...o masum, o temiz nâzik çiçekleri; o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gül goncaları; o tabiatın hoş kokulu sarışın kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle…" (DK, s. 249-250).

Öğrencisinin isteği üzerine külliyattan bir şiir okumaya başlayan Mösyö Piyer, bir aralık Bihruz Bey'in uyuduğunu fark ederek onu uykusundan uyandırmamak için yavaşça salondan çıkar. Mösyö Piyer'in bu şefkâtli ve merhametli tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...kitabı bir süreliğine elinden bıraktığı zaman Bihruz Bey'i mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnunu basa basa yürüyerek salondan çıktı." (DK, s. 259).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın şefkâtle davranarak Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırması ve ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kadından şefkât ve merhametle söz eden Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O zavallı meleği görmüş sevmiştim, benim bahtsızlığım… Aman affedersiniz!.." (DK, s. 279).

4.1.7.14. Vefâ Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vefâ kavramı "hiçbir inanç ayrımına girmeden insanlara karşı maddi ve manevi borçlarını ödemek, sıkıntılı anlarında dost ve yakınlarının, tanıdıklarının imdadına yetişip onların ihtiyaçlarını karşılamak" (Hökelekli, s. 230) şeklinde tanımlanmaktadır. Vefâ, kişinin kendisine yapılan iyilikleri unutmaması ve bu iyiliklere aynı şekilde karşılık vermeye gayret etmesidir. Vefâkârlık, sevdiklerinin zor koşullarla karşılaştığı zamanlarda onlara destek olma erdemini göstermektir. Dostluk ve arkadaşlıkta yılmadan sabır göstermek, sadakat ve bağlılığını devam ettirmek de vefâ tanımı içindedir.

Vefâ erdemi, bireyin kendisine yapılan iyiliklerin ve verilen emeklerin değerini bilmeyi, bu iyiliklere en güzel şekilde karşılık verme isteğini içermektedir. Vefâlı bir birey kendisine yapılan yardımları unutmayarak minnetle anar. Sevdikleri kişiler zorluklarla karşılaştığında

bunu birlikte aşmaya çalışarak onların yanında olduklarını gösterir. Vefâ, toplumu oluşturan bireyler arasında insani bağlar oluşturabilmek için manevi bir araç konumundadır. Kişiler, içinde yaşadığı topluma karşı yararlı olma isteği taşımalı ve içten bağlı olduğu herkese karşı bir vefâ borcu olduğunu hatırından çıkarmamalıdır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen vefâ değerinin işlenme sıklığı tablo 4.38'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 38. Araba Sevdası'nda Vefâ Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Vefâ	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	5
Üçüncü Kısım	8
Dördüncü Kısım	5

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediğini söylediğinde Bihruz Bey'in öğretmeninden beklediği vefâlı tutum şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek için fikir yürüterek vefâlı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek vefâlı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesiyle ona olan sevgisine bağlı kalması ve Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından vefâkâr bir tutum benimseyerek seyir yerinde karşılaştığı tanıdıklarıyla mutlu bir şekilde sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşağı doğru ferahlık ve iftiharla giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturanlar arasında bakışlarının denk geldiği mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: '*Koman sa va?*' deyişi, beyefendinin temkinini ortadan kaldıran aşırı neşesine işaret edecek hallerden idi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde vefâkâr bir şekilde davranarak sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırarak pazar günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım ile buluştuğu zaman onunla ne konuşacağı üzerine düşünürken vefâkâr bir şekilde davranarak onu iki saat beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Araba durduğu gibi Bihruz Bey 'siyeh-çerde'si geldiği zaman ne harekette bulunup konuşmak için de ne tedbir icra etmek lâzım geleceği hakkında zihnini tekrar işletmeye başladı. Zihni bu planları tertip ile meşgul olduğu kadar gözleri de yokuşun başından birer ikişer ortaya çıkan arabalara dikkat ediyordu. Bu suretle iki saat bekledi." (ÜK, s. 147).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gitmesi ve vefâkâr bir şekilde davranarak Periveş Hanım'ın bahçeye gelişini beklemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bir yarım saat evvele kadar kâh yokuştan çıkan bir arabayı sarışın hanımın arabasıdır diye ümitlenir, kâh aşağıdan yukarıya gelen üstü başı temizce birisi kendisine dikkatlice bakınca yine Periveş Hanım’ın mektubunu getiren adam zannıyla: ‘Aradığınız benim’ yollu söz söylemeye hazırlanırdı.” (ÜK, s. 148).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği özür ve vefâkâr tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız.” (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey’in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi’ne gelmeyen Periveş Hanım’dan beklediği özür ve vefâlı tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey’in zihninde sürekli Periveş Hanım'a yer verdiğini fark etmesi ve ona olan sevgisini sürdürme ve açıklama konusunda vefâkâr bir biçimde davranmaya karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Öyle ise ne yapmalı, aramalı, bulmalı, yalvarmalı, arkasını bırakmamalı…” (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey’in vefâlı olmaya önem vererek Keşfi Bey’in hâl hatırını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> “*O mon şer*! Bir *siekl* oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?” (ÜK, s. 170).

İki ay boyunca aradığı Periveş Hanım ile görüşemeyen Bihruz Bey, hüzne meyyal bir ruh haline bürünür. Bu yüzden tek başına gezmeye çıkan ve sevdiği kadınla olan anılarını taze tutmaya çalışan Bihruz Bey, Marmara denizini izlemek için durduğu bir sırada Keşfi Bey’in geldiğini görür. Arabadan inerek Keşfi Bey’i karşılamaya giden Bihruz Bey’in bu vefâlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bihruz Bey Keşfi’yi gördüğü gibi arabadan inerek karşılamaya gittiğinden iki genç selâmlaşarak konuşmaya başladılar.” (ÜK, s. 183).

Sevdiği kadının öldüğünü öğrenmesiyle rahatsızlanarak yatağa düşmesinin ardından birkaç gün içinde iyileşmeye başlayan Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a dair sadece tek bir amacı kalır. Sarışın kadının mezarını bularak ondan özür dilemeyi, kendisini affettirdiğine inanıncaya kadar toprağının başında ağlamayı ve ona dua etmeyi amaçlayan Bihruz Bey'in bu vefâlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'in sarışın hanıma ait olarak artık yalnız bir emeli kaldı ki o da 'siyeh-çerde' münasebetsizliğinden dolayı gerçekleşen kusurunu affettirdiğine vicdanınca kanaat oluşuncaya kadar toprağının başında ağlamaya ve duaya devam etmekti." (DK, s. 207).

Mösyö Piyer'in okuduğu İlk Nedamet şiirini çok beğenen Bihruz Bey bir hayli düşünür ve bu şiiri sevdiği kadının mezarının başında ağlayarak okumaya karar verir. Bihruz Bey'in sevdiği kadına karşı olan bu vefâsı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir hayli düşünüşten sonra kendi kendisine: 'Mutlak o mezarı ziyaret etmeliyim, bu şiiri o mezarın başında okuyup ağlamalıyım!' dedi." (DK, s. 223).

Bihruz Bey Keşfi Bey'i bulamadığı günün sonrasında yeni bir hayata başlar ve düzenli bir şekilde yaşamaya bir hayli alışır. İçinde bulunduğu düzenden memnun olan Bihruz Bey'in tek amacı sevdiği kadının mezarını öğrenmek ve ardından onu sürekli ziyaret etmektir. Bihruz Bey'in bu vefâsı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Düşündüğü şey yalnız fani sevgilinin mezarını öğrenmek, öğrendikten sonra da sık sık onu ziyaretle vicdanını rahatlatıp hicran yükünü hafifletmekten ibaretti." (DK, s. 245).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu vefâkâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Bihruz Bey'in Süleymaniye'deki konağa taşındığını haber alan arkadaşlarından ikisi üç gün sonra diğer ikisi de ertesi akşam beyi ziyarete gelir. Bundan üç gün sonra beylerin dördü de

bir akşam konakta bir araya gelir. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu vefâkâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı konağa taşınmasının üçüncü akşamı komşu beylerden ikisi, ertesi akşam diğer ikisi Bihruz Bey'i ziyarete gelmiş, üç gün sonra bir akşam bu beylerin dördü birden konakta birleşmişti." (DK, s. 260).

4.1.7.15. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yardım kavramı "kendi gücünü ve imkânlarını birinin gücü için kullanma, muavenet" (TDK, 2011, s. 2535) olarak, yardımseverlik kavramı "hayırseverlik" (TDK, 2011, s. 2536) şeklinde tanımlanmaktadır. Yardımseverlik en genel tabirle karşılık beklemeden iyilikte ve yardımda bulunmayı sevme halidir. Yardımsever kişinin yaptığı iyiliği içten ve samimi bir şekilde yapması, yardımseverliğin esasındandır.

Yardımseverlik; paylaşma, dayanışma, iyilikseverlik, sorumluluk, sevgi, duyarlılık, şefkât ve merhamet gibi ahlâkî erdemleri de ihtiva eden kompleks bir kavramdır. Yardımseverlik ilkesiyle hareket eden bireyler arasında sevgi bağı oluşmakta ve bu sayede kişilerarası iletişim daha sağlıklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Toplumu meydana getiren bireylerin ortak paydalarda buluşabilmesi, insani değerlerin uygulanabilirliği ve benimsenmesi ile ilgilidir. Yardımseverlik değeri, toplumsal barış ortamının hakimiyetini mümkün kılmaktadır. Yardımseverlik kavramı, toplumu oluşturan bireyler arasında var olan eşitsizliğin ortadan kaldırılmasında etkili bir rol oynamaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen yardımseverlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.39'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 39. Araba Sevdası'nda Yardımseverlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Yardımseverlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	12
Üçüncü Kısım	13
Dördüncü Kısım	14

Bir arabacının Periveş ve Çerçi Hanımı araba beklerken görmesi ve iki saat vapur beklemektense onları götürmeye karar vererek yardımsever bir davranış göstermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nereye gideceksiniz hanımefendi?.. İsterseniz sizi bu lando ile götüreyim." (BK,

s.81).

Mösyö Piyer'in edindiği bilgileri Bihruz Bey ile paylaşarak onun siyasi gelişmelerden haberdar olmasını sağlamak istemesi ve bu yardımseverliği şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e hitaben: '*Patri'*de şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir,' diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti." (İK, s. 88).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Paul ve Virginie adlı bir aşk romanını yorumlayarak anlatması ve bu yardımsever davranışı şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört ay evvel *Pol e Virjini*'yi birlikte okudukları zaman bu iki tabiat çocuğunun hemen kendileriyle birlikte doğup kendileriyle birlikte ortaya çıkan ruhani alâkalarını, iki saf kalbi birbirine bağlayan o masum aşkı -ıssız bir adanın tenha mevkilerinde, akarsuların kenarlarında, karanlık ormanların kıyıcıklarında, kumluk sahillerde, muz ağaçlarının tepelerinde, yavru kuşların yuvaları yanında aydınlık denizlere, renkli günbatımlarına, parlak güneşlere, lâtif mehtaplara karşı gerçekleşen- belirişlerin hoşluklarını Mösyö Piyer ne kadar tatlı tatlı anlatmış, ne kadar tatlı tatlı yorumlayıp açıklamıştı!" (İK, s. 92).

Mösyö Piyer'in Kamelyalı Kadın romanını Bihruz Bey'e anlatması ve bu yardımsever tutumu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Daha üç dört hafta önce *La Dam O Kamelya*'yı köşke getirip de *'Vuala ön şedövr dü roman!'* diyerek kitabı hemen o gece yukarıdan aşağıya Bihruz Bey'e dinletip anlatırken *Margrit*'in o aslında temiz olmayan bahtsız kadıncağızın sevip sevildiği *Arman* hakkındaki aşkının halisliğinden ve bu aşktan doğan hissiyatın saflık, incelik ve nezihliğinden ve sonunda çaresiz aşığın verem olarak garip bir şekilde vefâtından Mösyö Piyer ne kadar etkilenmiş, öğrencisini de ne kadar etkilemişti!" (İK, s. 92-93).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e anlamadığı mevzularda yardım etmesi ve bu yardımsever tutumu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Özellikle daha üç dört gün önce *Alfons Kar*'ın *Ihlamurlar Altında* adındaki romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan *İstefan*'ın aşk ile o derece çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman -nefsani alâkanın o derecesine *pasyon* denilip tutulanları, adeta mecnuna döndüreceğini… ve bu tutku

> halini Alman şairi *Göte,* meşhur *Verter* hikâyesinde gayet tabii bir şekilde tasvir etmiş olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lâzım olduğunu- Mösyö Piyer ne kadar ciddi bir tavır ile öğrencisine anlatmıştı!" (İK, s. 93).

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşktan bahsetmek istediğini söylediğinde ondan beklediği yardımsever tutum şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Zavallı Bihruz Bey muallim efendiye hitaben: '*Pardon damur sil vu ple!*' dediği vakit neler düşünmüş idi: Gündüzki aşk macerasını tüm ayrıntılarıyla ve özlü bir şekilde Mösyö Piyer'e anlattıktan sonra o özü muallim efendinin dil becerisiyle giydirilmiş, kuşatılmış, süslenmiş, kıvraklanmış olarak tekrar işitecekti!.." (İK, s. 93).

Bihruz Bey Mösyö Piyer'e aşk macerasını anlattığında Bihruz Bey'in öğretmeninden beklediği yardımsever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...Mösyö Piyer bu cümle ve kısımları kendisine özgü belâgat ve şenlikle genişletip süsleyerek tekrar edecek…" (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'e yaşadığı aşk macerasını anlattığında ondan beklediği yardımsever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Henüz birinci faslı meydana gelebilen bu güzel romanı arzuladığı (gibi) sonuçlandırmak için ne türlü *entriglere,* tedbirlere başvurmak lâzım geleceği konusunda Mösyö Piyer'in teorik bilgisinden ve pratik tecrübelerinden yardım da istenecekti." (İK, s. 94).

Bihruz Bey'in kendisiyle vedalaşmadan bahçeden ayrılan sarışın kadın hakkında fikir alışverişinde bulunmak istediği Mösyö Piyer'den beklediği yardımsever tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceğini ümit ederek, bu ümit ile sofraya oturmuşken…" (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek için yardımsever bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek yardımsever bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta ondan yardımsever bir tutum benimseyerek kendisine tavsiye vermesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Güzel hanımefendi!
> Sizden kaçmalıyım. Evet efendim! Burasını pek iyi hissediyorum. O kadarcık bile durup size bakmamalı idim. Yahut sizi hiç görmemeli idim. Lâkin bugünkü gün ne yapmalı? Kendimi nasıl idare etmeli? Bakınız halime de biçare aşığınıza bir *konsey* veriniz." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in arabacısının uçuruma sürüklenen arabayı ani bir refleks geliştirerek kurtarması ve bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey *satire* hiddetinden elindeki terbiyeleri sağına doğru çekerek hayvanları uçuruma sürerken geride bulunan *koşe* hemen beyin yerine sıçrayıp terbiyelere sarılarak hayvanların başlarını doğrultmayı başardı. Bey de bu sayede hem uçuruma gitmekten hem de *park*tan dışarıya çıkarak *satir*in tacizlerinden kurtuldu." (İK, s. 122).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine düşünen kalem arkadaşları hep birlikte hareket ederek ona yardım etmeye çalışır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Soru üçüncü sırada İrfan Efendi'ye yöneldi. İrfan Efendi bir hayli düşündü. Bilgi dağarcığını karıştırdı." (ÜK, s. 162).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, yardımsever bir şekilde davranarak kelimenin yazılı olduğu şarkıyı inceler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu suretle kâğıt elden ele geçerek -önemli bir meşguliyet içinde olduğundan etrafa göz gezdirip kulak vermeye vakti olmayan defterci Naim Efendi'den başka- mevcut beylerin, efendilerin hepsini dolaştı." (ÜK, s. 165).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları, yardımsever bir biçimde davranarak kelimenin geçtiği şarkıda yer alan "çerde" kelimesinin anlamını sözlükten araştırır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'Çerde' yahut 'cerde'yi sözlükte ben buldum: Sarı renk… *blond* manasında imiş, kula at gibi… Asıl bilinemeyen 'bersiye.'" (ÜK, s. 166).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde lisan ve edebiyat mevzularında herkesin kendisine müracaat ettiği, bu konularda kendisinden yardım istediği biridir. Onun bu yardımsever tavrı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lisanca, edebiyatça her zorluk için arkadaşları buna müracaat ederler, o da kendisine arz olunan zorlukları bilgece halledip açıklardı." (ÜK, s. 167).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Bir" ve "siyeh-çerde" kelimelerinin ayrı birer kelime olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Öyle ya… Bir, vahid, yek, *ön, ayn, una, ena, mek*… 'Siyeh-çerde' de 'siyah'ın hafifletilmişi olan 'siyeh' ile 'çerde'den oluşan sıfat tamlamasıdır." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- 'Çerde' renk manasına gelir…" (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten ve konu hakkında daha ayrıntılı bilgiler veren Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Eskiden beri bizim bildiğimiz genel anlamdaki 'renk'tir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi; cim harfinin sadece Arapçada olduğunu, Farsçada cim harfi olmadığını söyleyen kalem arkadaşına açıklama yapar. Farsçada da cim harfi olduğunu belirten Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Yok niçin olsun? *Cim* de vardır amma, neyse konu o değil ya…" (ÜK, s.168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini belirten Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Manası esmer yüzlü demek, Türkçede karayağız dedikleri…" (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. Tamlamanın "esmer yüzlü" anlamına geldiğini, sarışın anlamında kullanılmadığını, esmer yüzlü insanlar için söylendiğini belirtir. Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Hayır! Öylesi değil, esmer yok mu? Hani ya bizim odacı Memiş gibi, işte 'siyeh-çerde' öyle esmer yüzlü insanlara denir. Yağız at, kula beygir yine başka..." (ÜK, s. 168).

Naim Efendi, Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfinin sözlükte ne şekilde geçtiği konusunda Bihruz Bey'e ve diğer kalem arkadaşlarına bilgi verir. "Siyeh-çerde" tamlamasına bakarak Farsçada kullanılan üç noktalı cim harfini ve kullanılışını gösteren Naim Efendi'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Cim-i Farisi (Ç) ile olan kelimeler ayrı bir kısımda bulunur, sabredin de arayalım… Gerçek yok… Fakat bir de 'siyah-siyeh' kelimelerine bakalım belki 'siyeh-çerde'nin kendisini buluruz, na! İşte: siyah-baht, siyah-puş… Al efendim size: 'Siyah-çerde, esmer, karayağız olan…' Bihruz Beyefendi! Bakar mısınız?" (ÜK, s. 169).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söyler. Bir hayli şaşıran ve üzülen Bihruz Bey, emin olmak için Kızıltoprak'a gitmeye karar verir. Arabacı Andon'un yardımsever bir biçimde davranarak yön konusunda Bihruz Bey'e yardım etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Asıl köye gideceksi bağlar içinde de yol var, kestirme yol…" (ÜK, s. 189).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa; oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz ve hemen durumu soruşturmaya başlar. Dadı kalfanın Bihruz Bey'e karşı olan bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım'ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey'in bu halini gören dadı kalfa, durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi." (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey'in yanına gider. Bihruz Bey'in annesinin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey'in başucunda bulundu." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey'e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satıp ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, borçları kendisinin ödeyeceğini söyleyerek yüz elli lira verir. Valide hanımın bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ben senin borçlarını yavaş yavaş öderim, şimdilik de sana bir yüz elli lira vereyim, fakat bugün değil, bir hafta sonra olmaz mı oğulcuğum!.." (DK, s. 204-205).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!" (DK, s. 216).

Öğretmeni ile sohbet eden Bihruz Bey, Mösyö Piyer'den bir ricada bulunur. Ondan yirmi yaşında hastalanarak bir hafta içinde ölen sarışın bir kız hakkında bir şiir yazmasını ister. Mösyö Piyer şair olmadığını ama bununla birlikte bu konuda yazılmış bazı şiirler olduğunu söyleyerek Bihruz Bey'e Lamartin'in Graziella'sını önerir. Mösyö Piyer'in bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hım!.. *Malörözman* ben şair değilim. Lâkin istediğiniz yolda şiirler zati var: Dö Lamartin'in *Graziyella*'sını okumadınız mı?.." (DK, s. 216).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Yağız atların seksen lira karşılığında satışı konusunda Bihruz Bey ve annesi anlaşırlar. Bunun üzerine Bihruz Bey'in annesi, oğluna daha önce vermeyi vaat ettiği yüz elli lirayı yastığın üzerinden alarak beyaz bir ipek mendil içinde verir. Valide hanımın bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Valide hanımefendi -beyaz bir ipek mendil içinde ağzı kırmızı kurdele ile bağlı- altın çıkınını yastık üzerinden alıp Bihruz Bey'e uzatarak…" (DK, s. 246).

Annesini kırmayarak Süleymaniye'ye taşınmaya razı olan Bihruz Bey, ufak tefek eşyaların kırılmayacak şekilde ambalajı işini Mişel Ağa'nın sorumluluğuna ve götürmeyi düşündüğü elbiselerin meşin sandıklara yerleştirilmesi işini de dadı kalfanın, Reşkidil'in ve Nalişger'in yardımseverliğine bırakmaya karar verir. Bihruz Bey'in evinde çalışan kişilerin yardımsever oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...ufak tefeğin taşınma sırasında kırılmayacak bozulmayacak surette *ambalaj*ı işini Mişel Ağa'nın yetenekli ve yetkin sorumluluğuna ve çamaşıra, elbiseye dair olarak konağa gitmesi gereken şeylerin meşin sandıklara yerleştirilmesi meselesini de dadı kalfa ile Reşkidil'in, Nalişger'in yardımsever ellerine havale ile…" (DK, s. 248-249).

Mösyö Kondoraki Bihruz Bey'in arabasını ve hayvanlarını yeni mirasyedilerden birine yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satar. Bununla birlikte arabacı Andon'un işsiz kalmasına sebep olduğundan onu mağdur etmemek adına satış yaptığı mirasyedi beye arabacı olarak Andon'u tavsiye eden Mösyö Kondoraki'nin bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...yeniyetme mirasyedilerden Balcızade Nisbeti Bey'e yüz kırk beş liralık bir senetle yüz doksan altı buçuk liraya satmış ve arabacı Andon'un Bihruz Bey'in yanından ayrılarak açıkta kalmasına kendisi sebebiyet verdiğinden bunu da mağdur etmiş olmamak için o mirasyedi beye tavsiye ederek kapılandırmıştı!" (DK, s. 254).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu yardımsever tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu." (DK, s. 269).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın yardımsever bir biçimde davranarak Bihruz Bey'i dinlenmesi için yatağa yatırması ve ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

4.1.8. Geleneksellik

4.1.8.1. Ağırbaşlılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Ağırbaşlı kavramı "davranışları ölçülü, olgun (kimse), vakur, ciddi, hoppa karşıtı" (TDK, 2011, s. 41) olarak tanımlanmaktadır. Ağırbaşlılık, kişinin mevcut makamına ve kişiliğine uygun bir davranış ve ciddiyet göstermesi anlamına gelmektedir. Ağırbaşlı bir birey, insanlarla kurduğu ilişkilerinde samimidir ve kurduğu bu ilişkileri saygı ve ciddiyet üzerine inşa etmektedir. Ağırbaşlılığa önem veren insanlar, kişilerarası iletişim sırasında takındıkları tavır ve üslup konusunda seçici davranmaktadırlar.

Bireylerin ağırbaşlılık değeriyle donanması, beraberinde toplumda kendisi için beslenen bir güven duygusunu beraberinde getirmektedir. Toplumsal normlarda kendine yerleşmiş köklü bir yer edinen ağırbaşlılık kavramı, istendik ve takdir edilen bir değer olmakla birlikte kişiye bireysel faydalar da sağlayan bir özellik taşımaktadır. Karakter gelişimleri sırasında ağırbaşlılık değeriyle iç içe olan bireyler, davranışlarını sağlam temellere oturtmakta ve olumsuz durumlar sırasında ani ve gayriciddi tutumlardan uzak durmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen ağırbaşlılık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.40'ta gösterilmiştir.

Tablo 4. 40. Araba Sevdası'nda Ağırbaşlılık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Ağırbaşlılık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	2
İkinci Kısım	8
Üçüncü Kısım	7
Dördüncü Kısım	5

Bihruz Bey'in okuduğu romanlardan hareketle heyecana kapılmayarak ağırbaşlı bir tavır sergilemeye karar vermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çünkü böyle durumlarda kadınlara karşı e*ndiferans* göstermekten başka etkili ve yararlı bir tedbir olamayacağına dair tecrübeye dayalı kuralı o romanların kendisine kazandırdığı faydalardan biri olarak hatırlayarak olduğu gibi orada kalmağa ve *lando* tekrar gelip geçtiği vakit kendisi de amaçsızca başka bir tarafa bakmağa karar verdi. Bu defa *lando*yu rahatça bekledi." (BK, s. 64).

Kendisine iltifat ederek çiçek hediye eden Bihruz Bey'e karşı ağırbaşlı bir tavır takınan sarışın kadının bu tutumu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Sarışın hanım bu sözü hiç üzerine almayarak güya kendi temaşasıyla meşgul oluyordu." (BK, s. 70-71).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine ağırbaşlı bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e sevginin tutku halinin tezahür ettiği çeşitli edebi eserlerden bahsederken ağırbaşlı bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Özellikle daha üç dört gün önce *Alfons Kar*'ın *Ihlamurlar Altında* adındaki romanını Bihruz Bey okuyup da romanın kahramanı olan *İstefan*'ın aşk ile o derece çılgınlıklarını zihnine aldıramadığından bahsettiği zaman -nefsani alâkanın o derecesine *pasyon* denilip tutulanları, adeta mecnuna döndüreceğini… ve bu tutku halini Alman şairi *Göte,* meşhur *Verter* hikâyesinde gayet tabii bir şekilde tasvir etmiş olduğundan bir kere de o hikâyenin Fransızca tercümesini okumak lâzım olduğunu- Mösyö Piyer ne kadar ciddi bir tavır ile öğrencisine anlatmıştı!" (İK, s. 93).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona karşı ağırbaşlı bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Çamlıca Bahçesi'ndeki ilk görüşmeleri sırasında bazı kabiliyetlerini göstermesine rağmen bunların Periveş Hanım'a lâyık olmadığını söyleyerek ağırbaşlı bir tutum benimsemesi şu şekilde tasvir edilmektedir

> "Her ne kadar bazı *talan*lar *kültive* ettimse de tertemiz şahsınıza lâyık olamadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak ve vakur bir tutum benimseyerek Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan vakur ve ciddi bir şekilde af dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi sattıktan sonra evlenmeye karar vererek ağırbaşlı bir tutum benimsemeye yönelik tavrı şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a vermek üzere cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde ağırbaşlı bir tutum benimseyerek Periveş Hanım'ı beklemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Beyefendi hedeflediği arabanın gelişini bekleyerek bir kenarda bastonuna dayandı durdu." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere Çamlıca Bahçesi'ne gittiği zaman Periveş Hanım'la arasında gelişecek olayları ağırbaşlı bir tavır takınarak tasarlaması ve hayalinde olgun bir kimse gibi hareket etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü beyefendi orta set üzerinde büyük çınarın altında tenhaca sandalyesine kurulup, ayağını da ayağının üzerine atacak da sevgili 'siyeh-çerde'sini öyle bekleyecek, siyeh-çerdenin landosu uzaktan göründüğü gibi görüp görmezliğe gelecek…" (ÜK, s. 144).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a ince ve ağırbaşlı bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...bey hemen yerinden fırlayıp 'siyeh-çerde'nin yanına gidecek, sürekli *reveran*slardan sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar…" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in hayalinde Periveş Hanım'ın ağırbaşlı bir şekilde davranarak Bihruz Bey'e naz yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "... 'siyeh-çerde' biraz naz *difikülte*leri çıkardıktan sonra razı olacak..." (ÜK, s. 146).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı konusundaki şüphesini gidermek isteyen Bihruz Bey'in olgun bir şekilde davranarak evdekileri rahatsız etmemek için Vasıf Divanı'na bakmaktan vazgeçmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Bihruz Bey'in kaleme gitmek üzere hazırlandığı sabah ağırbaşlı ve olgun bir şekilde giyinmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu sabah Bihruz Bey pek *saj* idi." (ÜK, s. 158).

Bindiği vapurda bulunan bazı gençlerin Bihruz Bey'in topluluk içindeki tutum ve davranışlarındaki olgunluğa ve ağırbaşlılığa dikkat etmeleri ve onu baştan ayağa süzmeleri şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Vapurda bulunan bazı genç beyler Bihruz Bey'in tuvaletine, tavırlarına, kıyafetine başka başka dikkat edip dururlarken bir de beyefendinin Fransızca gazete almasına bakarak sahte alafrangalardan olmadığını anladıkları gibi gıpta eden bir bakışla beyi baştan ayağa kadar süzmeye başladılar. Bihruz Bey de o bakışlardan memnun oldu." (ÜK, s. 159-160).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, ciddi ve olgun mizaçlı elli beş yaşında biridir. Onun bu ağırbaşlı tutumu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak kalender mizaçlı bir adam olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri yerine getirmekten sorumlu bulunduğu defterdarlikten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti." (ÜK, s. 167).

Keşfi Bey, zekâca ve huyca sakin ve dengeli bir gençtir. Bu özellikler sayesinde döneminde mevcut aşırılığa kaçan eğilimlerin hepsinden uzak kalan Keşfi Bey'in bu ağırbaşlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zekâsındaki yumuşaklık ve sakinlik, huyundaki dengelilik nedeniyle aşırılığa kaçan eğilimlerin hemen hepsinden kurtulmuş bulunan Keşfi Bey…" (DK, s. 194).

Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'ı gördüğü andan itibaren ona âşık olan Bihruz Bey'in iki ay içinde ciddi tavırlı ve karasevdalı biri haline gelmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'i -birkaç zamandan beri düşünüşlerin ve hasret çekişlerinin getirdiği ciddiyet tavrına bakarak- bir karasevdalı addettiğimizden…" (DK, s. 196).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Bihruz Bey'in kendi içine kapanarak sürekli sevdiği kadının ne kadar ağırbaşlı, zarif ve güzel olduğunu düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Evet! O sırma saçlı, elâ gözlü melek -o güneş yüzlü, ahu bakışlı güzel- o şirin sözlü nazlı salınışlı dilber- o cisimleşmiş letâfet- o kişileşmiş zarafet- o yürüyen ruh- o yeni yetişmiş biçare kız… Ah! Ne söyleyeyim?.. İşte o *şer adore* gitti!.. Yazık! Yazık!.. O yeni açmış sarı gül soldu! O on sekiz baharın güzelliği taze fidan kurudu! O tatlılık burcunun parlak dolunayı ebediyen sönükleşti! O güzelliğiyle dünyayı süsleyen nurdan yüz, tüm vücuduyla!... Yazık! Yazık!.." (DK, s. 197).

Ramazan'ın on ikinci günü Bihruz Bey, bir saat boyunca Beyazıt sergisinde gezinip eğlendikten sonra meydana çıkar. Meydanı dolduran insanlar arasında ellilik, elli beşlik, altmışlık efendilerin ağırbaşlı ve vakur hallerinin hemen göze çarpması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "...siyah çuhadan düz yakalı bir önlü sakoları veya koyu renk kaşmirden yakası kadifeli iki önlü paltoları yukarıdan aşağıya kadar ilikli, büyücek tablalıca fesleri iki yandan kulaklarının üst kısımlarını örtmüş, keçi derisi potinleriyle parlak ve sustalı kunduraları çamur lekesinden ve tozdan tamamıyla azade ellilik elli beşlik altmışlık efendilerin sol ellerinde altın veya ipek kamçılı, nadiren inci ve mercan bazen kehribar ve necef, bazen narçıl yüz sürü kuka birer tespih olduğu halde sağ ellerindeki gümüş kakmalı, kabzası kanca şeklinde abanozdan bastonlarına dayanarak eşit adımlar ve son derece temkin ve vakarla yürüyüşleri…" (DK, s. 266).

Beyazıt sergisi sonrası meydana çıkan Bihruz Bey, henüz Ramazan'ın on beşi gelmeden sokakları tıklım tıklım dolduran kalabalığa şaşkınlıkla bakar ve ağırbaşlı birine yakışır bir biçimde yoluna devam eder. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Oruç tuttuğundan dolayı Ramazan günlerini pek iyi saymakta olan Bihruz Bey mübarek ayın on beşi gelmeden sokakları hıncahınç dolduran bu kalabalığa şaşkınlıkla bakarak ağırbaşlı bir beyefendiye yakışır tavır ve eda ile yoluna devam ediyordu." (DK, s. 267).

4.1.8.2. Aile Birliğine Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Aile kavramı "evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik" (TDK, 2011, s. 57) olarak tanımlanmaktadır. Aralarında akrabalık ilişkisi bulunan kişilerin oluşturduğu birliğe de aile adı verilmektedir. Bununla birlikte aynı atadan gelen kişilerin oluşturduğu topluluk da aile tanımı dahilindedir. Aile bireylerini birbirine bağlayan değerlerin varlığı, onların ortak paydalarda bir araya gelmelerini ve birlik oluşturmalarını sağlamaktadır.

Toplumun en küçük birimi olması hasebiyle ailenin niteliği, toplumsal özellikler ve niteliklerin görülebildiği bir ayna özelliği taşımaktadır. Aile ve toplum birbirinden ayrı düşünülemeyen ve sürekli etkileşim halinde olan iki kavramdır. Bu nedenle bu iki kavramın birbirine bağlı olduğu, birinde mevcut bir özelliğin diğer kavrama da kısa veya uzun vadede tesir ettiği görülmektedir. Aile içinde birliğin sağlanabilmesi, arzu edilen toplumsal birliğin ön koşuludur. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen aile birliğine önem verme değerinin işlenme sıklığı tablo 4.41'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 41. Araba Sevdası'nda Aile Birliğine Önem Verme Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Aile Birliğine Önem Verme	
Araba Sevdası'nda Kısımlar	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	1
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	6

Bihruz Bey'in babasının paşa olmasına ve bu nedenle sık sık memurluk vazifesiyle farklı şehirlerde görev yapmasına rağmen baba, ailenin birliğine önem vererek gittiği memleketlere ailesini de götürmeye gayret etmiştir. Ancak yeni bir valilik görevi sonrası babanın, oğlu Bihruz'u eğitiminin devamı için annesiyle bırakarak İstanbul'dan ayrılmaya mecbur olması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Aradan altı ay geçmeden (...) Paşa yine bir ilin valiliğine memur ve İstanbul'dan tekrar ayrılmağa mecbur oldu ise de artık bu defa Bihruz Bey eğitiminden geri kalmamak için validesiyle beraber İstanbul'da bırakıldı." (BK, s. 53).

Bihruz Bey'in borçlarını ödeme amacıyla İstanbul'daki evi sattıktan sonra evlenmeye karar vererek aile birliğine önem veren bir tutum benimsemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bir dört bin lira daha elime geçerse bin lirasıyla borçları öderim. Üç bin lira ile de konsolide alsam epeyce *entere* getirir. Artık bundan sonra sefihliği de bırakmalı… Artık evleneceğim. Evlilere yakışan da *saj* olmaktır. Meyus olacak bir hal yok." (İK, s. 131).

Bihruz Bey'in hayalinde Periveş Hanım'dan evlilik konusunu görüşmek için ravdevu almayı düşünmesi ve aile birliğine önem veren bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...ondan sonra Bihruz Bey evlilik meselesini -Koşuyolu'nda araba sürer gibi- bir hızla ortaya koymakla beraber bu mesele hakkında enikonu lâkırdı edip bir *desizyon* almak için 'siyeh-çerde'den *randevu* isteyecek…" (ÜK, s. 146).

Periveş Hanım'a rast gelebilmek ve yazdığı özür mektubunu ona takdim edebilmek için iki ay boyunca mesire mesire dolaşması ve bunun sonucunda sevdiği kadınla görüşememesi; Bihruz Bey'i fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak çok yıpratır. İki ay içinde meydana gelen bu değişim, aile birliğine önem veren dadı kalfayı endişelendirir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çünkü yirmi senedir hizmetinde ve gece gündüz bir arada bulunmakla dadı kalfa Bihruz Bey'i annesiymişçesine bir şefkât hissiyle sever ve beyin hastalığında can ile baş ile kendisine bakıp kederli vakitlerinde de hatırını ele almaya, kederini unutturmaya çabalardı." (ÜK, s. 181).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz. Aile birliğine önem veren dadı kalfanın Bihruz Bey'e olan bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, aile birliğine önem vererek Bihruz Bey'e sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi.

> Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı.” (DK, s. 202).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, bu haberi aldıktan sonra çok değişir. Bir akşam rüyasında Periveş Hanım’ı görür ve o sabah çok halsiz bir şekilde uyanır. Yataktan çıkamayan Bihruz Bey’in bu halini gören dadı kalfa durumu beyin annesine haber verir. Dadı kalfanın aile birliğine önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Dadı kalfa istorları kaldırdı. Odadan çıktı. Hanımefendiyi buldu. Beyin keyifsizliğini haber verdi.” (DK, s. 203).

Oğlu Bihruz’un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, bu duruma çok üzülür. Oğluna kırgın olmasına rağmen haberi alır almaz Bihruz Bey’in yanına gider. Bihruz Bey’in annesinin aile birliğine önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bu kırgınlık bu güceniklik halinde bile zavallı kadın oğlunun keyifsizliği haberini alır almaz yerinden fırladı. On saniye içinde Bihruz Bey’in başucunda bulundu.” (DK, s. 204).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey’in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey’e, baba yadigârı olan konağı satmamasını tavsiye eder. İleride kendisinin de Bihruz Bey’e miras bırakacağını ekleyen valide hanımın aile birliğine önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz.” (DK, s. 204).

Bihruz Bey’in annesi Ramazan’ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın aile birliğine önem veren bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu.” (DK, s. 269).

4.1.8.3. Alçak Gönüllülük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Alçak gönüllülük kavramı "kendi başarı ve yeteneklerini değerlendirmede ölçülü olma, hatalarını, sınırlılıklarını ve eksikliklerini kabul etme" (Hökelekli, 2013, s. 281) olarak tanımlanmaktadır. Alçak gönüllülük, kişinin kendi değerini olduğundan az göstermesi ve diğer insanları küçük görmemesidir. Gösteriş ve kibirden uzak olma hali de alçak gönüllülük tanımı dahilindedir. Ayrıca alçak gönüllülük, kişinin kendinden daha büyük olanlar huzurunda kendi seviyesini bilerek buna göre davranmasıdır.

Alçak gönüllülük, empati duygusu, nezâket ve saygı kültürünün doğal bir gereği olarak meydana gelen bir erdemdir. Alçak gönüllü bir birey, kendi başarıları ve mevcut potansiyelinin farkında olmakla beraber bu özellikleriyle kibirlenmek yerine mütevazı olarak gösterişten uzak durmayı tercih etme erdemini göstermektedir. Alçak gönüllü kişiler; kendilerine yönetilen bir övgü sırasında gururlanarak büyüklenmezler, yapılan övgüye mukabil teşekkür ederek böbürlenmekten kaçınırlar.

Toplum tarafından kabul görmüş ve edinilmesi istenen erdemlerin kökleri, insanlık tarihi kadar geriye gitmektedir. Yazılı bir kanun hükmünde olmasa bile sözlü bir örf şeklinde geliştirilerek aktarılan bu erdemler, toplum hayatında barış, huzur ve mutluluğun tesisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda istendik davranışlardan biri olan alçak gönüllü olma erdemi, birey ve toplum arasındaki bağları kuran ve güçlendiren etkenlerden biridir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi ve barış ortamını haiz bir toplum yapısı için bireyler, alçak gönüllü olmalı ve bu davranışlarıyla topluma örnek teşkil etmelidir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen alçak gönüllülük değerinin işlenme sıklığı tablo 4.42'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 42. Araba Sevdası'nda Alçak Gönüllülük Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Alçak Gönüllülük	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	10
Üçüncü Kısım	9
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey'in kendisini yaklaşık bir saatten ziyade bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'den tevazu içinde özür dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz." (İK, s. 87).

Bihruz Bey'in kendisinden özür dilemesi üzerine Mösyö Piyer'in öğrencisi Bihruz Bey'e alçak gönüllü bir şekilde karşılık vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiç zararı yok, zaten ben gazete okuyordum…" (İK, s. 87).

Süveyş Kanalı hakkında Bihruz Bey'e verdiği bilgiler onun aşktan bahsetmek istemesiyle kesilen ama yine de alçak gönüllülük göstererek öğrencisine karşılık veren Mösyö Piyer'in bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zavallı ihtiyar çatalı bıçağı bırakarak iki eliyle gözlüğünü iyice yerleştirdikten ve Bihruz Bey'in yüzüne -sofraya oturduğundan beri henüz birinci defa olmak üzere- uzun bir süre dikkatlice baktıktan sonra Fransızca: 'Peki buyurunuz, ondan bahsedelim,' dedi…" (İK, s. 88-89).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e öfkelendiği zamanlarda ona kızmak yerine kusurları affeden alçak gönüllü bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" (İK, s. 90).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve ona karşı alçak gönüllü bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın alçak gönüllü bir biçimde kendisine hediye edilen çiçeği kabul etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Çamlıca Bahçesi'ndeki ilk görüşmeleri sırasında bazı kabiliyetlerini göstermesine rağmen bunların Periveş Hanım'a lâyık olmadığını söyleyerek alçak gönüllü bir tutum benimsemesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Her ne kadar bazı *talan*lar *kültive* ettimse de tertemiz şahsınıza lâyık olamadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak ve alçak gönüllü bir tutum benimseyerek Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'dan af dileyerek alçak gönüllü bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in kendisine kitap getiren Mösyö Piyer'in alçakgönüllü bir tavır sergileyerek kendi kusurlarını affettiğini söylemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Emabl*sınız aziz muallim efendi! Aciz öğrencinizin kusurlarını affetmekte cömertsiniz!" (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'a ince ve alçakgönüllü bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...bey hemen yerinden fırlayıp 'siyeh-çerde'nin yanına gidecek, sürekli *reveran*slardan sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar…" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde Periveş Hanım'ın alçakgönüllü bir şekilde davranarak yazdığı aşk mektubunu Bihruz Bey'e vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sizin mektubunuz gibi bu da *sufran* bir yüreğin fotoğrafıdır. Zat-ı alinizinki *artistik* bir fotoğraf olduğu için güzeldir. Bu onun yanında kabadır, *rötuş*suzdur. Lâkin pek *egzak*tır, pek *fidel*dir. Onun için sunmaya cesaret ediyorum." (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayalde alçakgönüllü bir tavır benimseyerek ve karşısında diz çökerek Periveş Hanım'a olan sevgisi itiraf etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve alçak gönüllülük şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesine dair kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde on beş seneden beri sorumlu bulunduğu üzere deftercilik yapan elli beş yaşında biridir. Onun bu alçakgönüllü tutumu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak kalender mizaçlı bir adam olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri yerine getirmekten sorumlu bulunduğu deftercilikten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti." (ÜK, s. 167).

Naim Efendi, Vasıf'ın şarkısında geçen "bir siyeh-çerde" tamlaması hakkında kalem arkadaşlarına açıklama yapar. "Çerde" kelimesinin renk manasına geldiğini belirten ancak daha sonraki dönemlerde kelimenin anlamında bir değişim olup olmadığına dair bilgisi bulunmadığını söyleyen Naim Efendi'nin bu alçakgönüllü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Naim Efendi- Eskiden beri bizim bildiğimiz genel anlamdaki 'renk'tir. Sonradan sarılığa uğradıysa ondan haberim yok." (ÜK, s. 168).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Alçakgönüllü bir biçimde af dileyen Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kulda kusur çok olur affeder efendisi sözü gereğince artık af dilerim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özründe samimi olduğunu belirten Bihruz Bey'in alçakgönüllü bir biçimde af dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

İki ay boyunca aradığı Periveş Hanım ile görüşemeyen Bihruz Bey, hüzne meyyal bir ruh haline bürünür. Bir süre sonra içinde bulunduğu elemli ve hüzünlü durumdan memnun olmaya ve bu yeni halini alçakgönüllü bir biçimde kabul etmeye başlayan Bihruz Bey'in bu durumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elemli varlığı halinden memnun bir tevazua dönüşmüş ve o tevazu içinde hayalindeki sevgiliyi bedeninden sıyırıp mutlak bir nura, ruha dönüştürerek arzuyla kucaklamıştı." (ÜK, s. 183).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu alçakgönüllü tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!" (DK, s. 216).

Bahçıvanın kendisine getirdiği gül buketini alarak bunu zarif bir çiçekliğe koyan ve çiçekliği de yazı masasının bir kenarına yerleştirerek düşünmeye başlayan Bihruz Bey; çiçekleri masum, temiz, nâzik, alçakgönüllü, utangaç ve nazlı kızlara benzetir. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...o masum, o temiz nâzik çiçekleri; o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gül goncaları; o tabiatın hoş kokulu sarışın kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle…" (DK, s. 249-250).

4.1.8.4. Hayâ Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Hayâ kavramı "nefsin çirkin davranışlarından kalbin rahatsız olup ıstırabından dolayı onları terk etmesi veya kötü bir işin yapılması yahut iyi bir işin terk edilmesinden dolayı insanın yüzünü kızartan sıkıntı" (Seyyar, 2015, s. 234) olarak tanımlanmaktadır. Hayâ en genel tabirle utanma, çekinme, ar ve edep anlamlarına gelmektedir. Hayâ, kişinin yapmaması gereken bir davranışta bulunması veyahut yapması elzem bir işi ihmal etmesiyle hissettiği mahcubiyet duygusudur.

Hayâ duymak, tarih boyunca insanlık için en değerli ahlâkî erdemlerden biri olmuştur. Bir kimsenin yaptığı veya yapmadığı bir işin neticesinde mahcubiyet hissetmesi, toplumsal olguların nizamında ve korunmasında önem taşımaktadır. Hayâ duygusunun benimsenmesi, toplumda güzel ahlâkın ve değerler sisteminin oluşmasına katkı sağladığı gibi nezâket üzerine kurulacak bir dayanışma ve yardımlaşmanın tesisine yardımcı olmaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasında mevcut sohbet ve sevgiyi artırarak kişilerarası bağları kuvvetlendirmede hayânın önemli bir yeri bulunmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen hayâ değerinin işlenme sıklığı tablo 4.43'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 43. Araba Sevdası'nda Hayâ Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Hayâ	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	0
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey, bahçede sarışın kadına çiçek hediye ettiği zaman kadının hediye edilen çiçeği hemen kabul etmemesinin nedenini onun hayâlı olmasında bulmaktadır. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çiçeği pek güç *aksepte* etti. Tabii, öyle bir *jön person* için *sa va bien, sa ne kö dö la püdör... se dö la kandör!"* (BK, s. 72).

Bihruz Bey'in hayâlinde Periveş Hanım'ın utangaç bir şekilde Bihruz Bey'e naz yapması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "... 'siyeh-çerde' biraz naz *difikülte*leri çıkardıktan sonra razı olacak..." (ÜK, s. 146).

Bahçıvanın kendisine getirdiği gül buketini alarak bunu zarif bir çiçekliğe koyan ve çiçekliği de yazı masasının bir kenarına yerleştirerek düşünmeye başlayan Bihruz Bey; çiçekleri masum, temiz, nâzik, alçakgönüllü, utangaç ve nazlı kızlara benzetir. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...o masum, o temiz nâzik çiçekleri; o alçakgönüllü, o utangaç nazlı gül goncaları; o tabiatın hoş kokulu sarışın kızlarını bir müddet temaşaya dalıvermekle…" (DK, s. 249-250).

Sevdiği kadının ablasını Vezneciler'de gören ve onu takip etmeye başlayan Bihruz Bey, takip ettiği kişinin tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider. Bununla birlikte kadının yüzüne bakamaz ve gözlerini yere indirerek onunla konuşmaya başlar. Bihruz Bey'in bu hayâlı tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yerde olduğu halde meramını arz etmeye başladı." (DK, s. 278).

4.1.8.5. İffet Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İffet kavramı "cinsel dürtülerini kontrol etmek, namuslu olmak, nezih ve temiz olmak, saf ve lekesiz olmak, ılımlı ve alçak gönüllü olmak" (Hökelekli, 2013, s. 93) şeklinde tanımlanmaktadır. İffet en genel tabirle ırz, namus ve şeref demektir. Kişinin hayâ ve edep sınırları içerisinde bulunma hali de iffet tanımına dahildir. Bununla birlikte iffet, tabi olunan ahlâk ilkelerine bağlılık anlamına da gelmektedir.

İffet; edep, hayâ ve nezâket erdemlerini ihtiva eden ve bu erdemlerin temkinli birlikteliğinden meydana gelen kompleks bir kavramdır. İffetli olma, toplumsal ahlâk normlarının oluştuğu ilk dönemlerden beri sahibine itibar ve saygınlık sağlayan bir değer olmuştur. Her bireyden toplumsal örf ve ahlâk normlarına dayanan erdemlere itaat etmesi beklenmektedir. Toplumsal nizam sağlayan ahlâkî öğretilerin hemen hepsinde istendik bir şekilde benimsetilmeye çalışılan değerlerden biri olan iffet, toplumsal güven ve huzur ortamına katkı sağlayarak daha insani bağlar kurulmasına yardımcı olmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen iffet değerinin işlenme sıklığı 4.44'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 44. Araba Sevdası'nda İffet Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: İffet	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	2
İkinci Kısım	6
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey, beğendiği sarışın kadına çiçek hediye ettiği sırada kadının hediye edilen çiçeği hemen kabul etmemesinin nedenini onun iffetli davranışında görmektedir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çiçeği pek güç *aksepte* etti. Tabii, öyle bir *jön person* için *sa va bien, sa ne kö dö la püdör... se dö la kandör!"* (BK, s. 72).

Periveş Hanım'ın Çerçi Hanım ile tanışmadan önce çok namuslu ve iffetli bir şekilde yaşam sürmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Kaşıkçı esnafından Sakin Ağa adında namuslu bir adamın kızı ve dilekçecilikle geçinen Mağmum Efendi adında haysiyetli bir kişinin eşi olan Periveş Hanım, on altı yaşında babasını kaybettikten ve yirmi üç yaşında eşinden ayrıldıktan sonra annesi Zaime Hanımla birlikte Karabaş mahallesinde bulunan dört odalı evlerinde fakirlik içerisinde ve fakat yine iffetli bir surette geçinir giderlerdi." (BK, s. 78).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın iffetli bir davranış benimsediğini düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; sarhoşluk verici bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını letafetine hayran eden güzelliğinizi yakından gördüm; çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta *mezon dezalyene*den kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bu konuda tertemiz şahsınızı temin edebilirim." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın iffetli bir tavır benimsemesi Bihruz Bey tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya

> cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Çamlıca Bahçesi'ndeki ilk görüşmeleri sırasında bazı kabiliyetlerini göstermesine rağmen bunların Periveş Hanım'a ve onun iffetli şahsına lâyık olmadığını söylemesi şu şekilde tasvir edilmektedir

> "Her ne kadar bazı *talan*lar *kültive* ettimse de tertemiz şahsınıza lâyık olamadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın iffetli ve temiz biri olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şimdilik tertemiz şahsınızdan dileğim budur ki kulunuzun bu dilekçesine her ne *sans*ta olursa olsun bir iki satırlık cevap yazmaklığınızı rica ederim. Cevabı kendim almak için pazar günü saat sekizden on bir buçuğa kadar Büyük Çamlıca'ya teşrifiniz beklerim." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Periveş Hanım'ın iffetli ve temiz biri olduğunu düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda Periveş Hanım'ın temiz ve namuslu olduğunu düşünmesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi temiz ve namuslu ayağınızın toprağına yüzüm gözüm sürüp perişan halimi serbestçe arz etmeklik için merhametinize ve kulluğunuza lâyık bir *senser* kul olduğumu ispat eylemek üzere münasip bir yerde *randevu* vermekliğinizi istirham eder ve işbu dilekçemin cevabını almak için işbu gelecek pazar günü Büyük Çamlıca'da bulunan gazinoda iffetli teşrifinizi bekliyor bulunacağımı arz ile sözlerimi sona erdiririm. Herhalde ferman tertemiz şahsınızındır." (İK, s. 105).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yazdığı şarkının masadaki diğer kâğıtla karıştığını ve

kendisine yanlış şarkıyı gönderdiğini belirtir. İffetli bir kadına karşı böyle bir hata yaptığı için pişmanlığını dile getiren Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> *"Kopye*sini aldığım trapezin üstünde bulunduğundan, tertemiz şahsınız için gayet güzel ve beğeneceğiniz gibi bir *şansonet* yazmıştım o da trapezin üstünde idi. *Par megard* ötekini bunun yerine göndermiş olduğumdan tertemiz şahsınızın darılmasına çok hak verdim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, takip ettiği kırmızı şemsiyeli kadının tenha bir sokağa girmesi üzerine daha fazla beklemeye gerek duymayarak kadının yanına gider ve onunla konuşmaya başlar. Sevdiği kişiden saygıyla söz eder ve kırmızı şemsiyeli kadından kız kardeşinin mezar yerini kendisine söylemesini ister. Ölen sevgilisinin iffetli bir biçimde gittiğini belirten Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Nasıl söyleyim?.. Kız kardeşinizin… Of! Söyleyemiyorum… Ah! Mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim, affedersiniz, lâkin emin olunuz ki kız kardeşiniz… Ah! Bir *anj* gibi *şast* olarak gitmiştir…" (DK, s. 279).

Bir süre önce Üsküdar vapurunda gördüğü kadını Vezneciler'de tekrar gören ve takip ederek tenha bir yerde onunla konuşmaya başlayan Bihruz Bey, sevdiği kişiyle Çamlıca Bahçesi'nde namus dairesinde görüştüğünü açıklar. Sevdiği kadının iffetli olduğunu belirten Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Lâkin *ma parol donör* namus dairesinde konuştuk. Ah! *Kom se trist*!.. *Mil pardon* efendim ne söylediğimi ne söyleyeceğimi de bilmiyorum… Evet! Topu bir defa konuştuk!.." (DK, s. 279).

4.1.8.6. Kanaatkârlık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Kanaatkârlık kavramı "azla yetinme durumu, kanıklık, yetingenlik" (TDK, 2011, s. 1293) olarak tanımlanmaktadır. Hökelekli (2013, s. 269) de kanaatkârlık kavramını "yeme, içme, barınma konusunda bileğin emeği ve alın teri ile kazanılana razı olmak, başkasının malına ve kazancına göz dikmemek" şeklinde açıklamaktadır. Kanaatkârlık, bir kimsenin elindekini kâfi görerek daha fazlasını istememesidir. Kişinin, mevcut potansiyeli ölçüsünde sabrederek çalışması sonucu elde ettiği kâr ve kazanç ile tatmin olarak iktifa etme hali de kanaatkârlık tanımı dahilindedir. Kanaatkârlık ayrıca aşırı mal kazanma hırsından kurtulmak biçiminde de açıklanmaktadır.

Kanaatkârlık, toplumlarca her daim takdir edilen bir değer olmuş ve bireyler tarafından edinilmesi gereken bir davranış olarak görülmüştür. Kanaatkâr bireyler, kendi çabalarıyla elde ettikleri mal ve kazanç ile yetinerek daha fazlasını elde etme isteğine kapılmazlar. Sahip olduklarına razı olan kanaatkâr bir kimse, mutluluk ve iç huzuru elde ederek dingin bir ruh haline sahip olmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen kanaatkârlık değerinin işlenme sıklığı tablo 4.45'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 45. Araba Sevdası'nda Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Kanaatkârlık	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	1
İkinci Kısım	1
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	1

Çerçi Hanım, haftaya cuma Çamlıca Bahçesi'ne tekrar gelmek isteyen Periveş Hanım'a, haftaya böyle süslü bir araba bulamayabileceklerini söylediğinde Periveş Hanım'ın bu konudaki kanaatkâr tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Böylesi olmasın da adetası olsun, meram eğlenmek değil mi?" (BK, s. 82).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kanaatkâr bir şekilde Periveş Hanım'ın çiçeği kabulüyle kifayet etmesi ve bu mutlulukla yetinmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesine dair kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kalemde on beş seneden beri sorumlu bulunduğu üzere deftercilik yapan elli beş yaşında biridir. Onun bu kanaatkâr tutumu şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Tatlı dilli, şakacı, dalkavukluktan uzak kalender mizaçlı bir adam olduğundan kalemde hemen bir on beş seneden beri yerine getirmekten sorumlu bulunduğu deftercilikten ileriye gidememiş, ileri gitmeyi de doğrusu pek arzu etmemişti." (ÜK, s. 167).

Ramazan'ı Çamlıca'da geçirmek istemeyen Bihruz Bey'in annesi, Süleymaniye'deki konağa dönmek ister. Oğlu Bihruz'u da ikna ederek perşembe günü gitmeye karar verirler. Valide hanım gerekli hazırlıkları yaptığını söyler ve Bihruz Bey'e gidecek eşyalar konusunda açıklama yapar. Valide hanımın kanaatkâr bir biçimde davranarak az eşya götürmek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ya… Bugün pazar, önümüzdeki perşembeye gidelim… Ben Memiş'e söylettim, iki araba ısmarlayacak… Çok eşya gidecek değil: Yalnız benim, kızların sandıklarımız, sepetlerimiz, biraz da öteberi gidecek, o kadar…" (DK, s. 247).

4.1.8.7. Komşuluk Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Komşu kavramı "konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad" (TDK, 2011, s. 1469) olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın tesis edilmesinde komşuluğun ihtiva ettiği ilişki ve bağların büyük önemi bulunmaktadır. Komşuluk değerinin toplum tarafından benimsenmesi; huzur, güven ve barış ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Birçok kültürde önemi haiz olan komşuluk, bireysel ve toplumsal bağlamda aidiyet duygusunun hissi ve tatminini sağlayan bir araç konumundadır.

Komşuların aileden sonra kişiye en yakın sosyal çevre olduğu göz önünde bulundurulduğunda iyi, doğru ve sağlıklı bir komşuluğun önemi ortaya çıkmaktadır. Komşuluk ilişkilerine değer veren bireyler, günümüzde hızla gelişen teknoloji ve şehirleşmenin ilişkilerini etkilemesine ve zayıflatmasına izin vermeyerek güçlü komşuluk bağları kurmaya gayret ederler. Komşuluk ilişkilerinin dayanışma ve yardımlaşma temelinde sürdürülmesi, sosyallik kavramının toplumda yerleşik hale gelebilmesini sağlamaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen komşuluk değerinin işlenme sıklığı tablo 4.46'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 46. Araba Sevdası'nda Komşuluk Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Komşuluk	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	0
Üçüncü Kısım	0
Dördüncü Kısım	6

Bihruz Bey'in hem komşusu hem de dostu olan Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey ve Malik Efendi isimlerinde arkadaşları vardır. Bihruz Bey arkadaşlarını kış akşamları konakta ağırlar ve uzun süre kâğıt oynayarak birlikte vakit geçirirler. Bihruz Bey'in bu komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey, Malik Efendi Bihruz Bey'in konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları ekser akşam Bihruz Bey'in konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara kadar bir hoşça vakit geçirirler…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in Süleymaniye'deki konağa taşındığını haber alan arkadaşlarından ikisi üç gün sonra diğer ikisi de ertesi akşam beyi ziyarete gelir. Bundan üç gün sonra beylerin dördü de bir akşam konakta bir araya gelir. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı konağa taşınmasının üçüncü akşamı komşu beylerden ikisi, ertesi akşam diğer ikisi Bihruz Bey'i ziyarete gelmiş, üç gün sonra bir akşam bu beylerin dördü birden konakta birleşmişti." (DK, s. 260).

Arkadaşları, oynanan oyuna dahil olmak istemeyen ve bir köşede oturarak düşünceye dalan Bihruz Bey'in bu haline dikkat ederler. Bihruz Bey'in eski neşesinin kalmadığını fark eden arkadaşları bu durumu aralarında konuşmaya başlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey'e dikkat ediyor musunuz? Hiç eski neşesi kalmamış…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, son zamanlarda Bihruz Bey'in pek neşesiz ve düşünceli olduğunu fark ederler. Küçük Çamlıca'dan döndüğünden beri Bihruz Bey'de hasıl olan bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Bihruz Bey'in arkadaşlarının bu komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet!.. Evet! Geçen akşam benim de dikkatimi çekti, bilmem ne var: pek çok düşünüyor…" (DK, s. 261).

Arkadaşları, Bihruz Bey'in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri fikir yürüterek Bihruz Bey'i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bihruz Bey'in arkadaşının bu örnek komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…" (DK, s. 261).

Ramazan'ın gelişiyle yeni bir hayat düzeni kuran Bihruz Bey, akşamları iftarını komşularla birlikte yapar ve ardından misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu zamanlar Süleymaniye Camii'ne teravihe gider. Bihruz Bey'in bu komşuluğu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camii'ne teravihe de giderdi." (DK, s. 264).

4.1.8.8. Kültürel Mirası Koruma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Türkçeye Fransızcadan geçen kültür kavramı "tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin" (TDK, 2011, s. 1558) olarak tanımlanmaktadır. Kültür ayrıca bir milletin sahip olduğu düşünce ve sanat eserlerinin tümüne verilen addır.

Kültür, bir milletin yapısını oluşturan kodların gözlenebildiği ve tarihsel süreç boyunca meydana gelen değişikliklerin izlenebildiği canlı, doğal ve dinamik bir sistemdir. Kültürel özellikler kökleşerek kuşaklar boyu sürekliliğini korumaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki en köklü ve sağlam bağlar kültüre ait bağlardır. Bu nedenle toplumlar, önceki kuşaklardan kendilerine miras bırakılan kültürel değerleri koruma ve sürdürme konusuna ihtimam göstermelidir. Bir topluma mensup olan bir kimse, mensubu olduğu toplumun kültürel özelliklerini tanımalı, sahip olduğu kültürel mirasın farkında olarak onu korumaya ve sürdürmeye çalışmalıdır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen kültürel mirası koruma değerinin işlenme sıklığı tablo 4.47'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 47. Araba Sevdası'nda Kültürel Mirası Koruma Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Kültürel Mirası Koruma	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	4
Üçüncü Kısım	1
Dördüncü Kısım	2

Bihruz Bey'in kitaplığında bulunan eski, ciltli ve yaldızlı kitapları dahi özenle koruması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Kitaplığının önünde durdu. Raflardaki irili ufaklı, ciltli ciltsiz, yaldızlı yaldızsız kitapları camın arkasından inceledikten sonra kitaplığın kapısını açtı. İki cilt kitap aldı. Orta yerdeki yeşil çuha örtülü masanın üzerine koydu. Kendi de bir iskemle ile masanın yanına geçti oturdu." (İK, s. 98).

Vasıf'ın Mısır'da basılan Divan-ı Eş'ar adlı kitabına Bihruz Beylerin konağında ihtimam gösterilmesi ve kitabın sıkça okunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu kitap Vasıf'ın Mısır'da basılmış Divan-ı Eş'ar'ı idi ki harem dairesinde daima odadan odaya gider, elden ele gezerdi." (İK, s. 110).

Bihruz Bey'in İngiliz sözlük bilimci Redhouse tarafından yazılan Lügat-ı Osmaniye adlı sözlüğü ciltlettirerek kütüphanesine koymaya karar vermesi ve kültürel mirası korumaya yönelik olan bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki *Lügat-i Osmaniye*'nin *Redhavz* isminde bir İngiliz tarafından telif olunmuş olduğunu iki ay evvel bir gün kalemde kulak misafiri olduğu bir edebi sohbet içinde işitir işitmez bu kitabı güzelce ciltlettirerek yine kitaplığına kabul etmeyi kararlaştırmıştı." (İK, s. 111-112).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları okuduktan sonra onun çok değerli bir şair olduğunu düşünmesi ve bu kültürel mirasa sahip çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in anlamını sorduğu "bersiye" kelimesi üzerine kafa yoran kalem arkadaşlarından Naim Efendi, kelimenin aslında "bir siyeh-çerde" biçiminde olduğunu ve Vasıf'ın bir şarkısında geçtiğini belirtir. Naim Efendi'nin kültürel değerleri koruyan bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ah! Bu ne güzel şarkıdır, güfte Vasıf-ı Enderuni'nin, beste de merhum Dede Efendi'nindir. Vaktiyle pek meşhur idi." (ÜK, s. 167).

Oğlunun hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Bir hayli üzülen ve oğluyla sohbet etmeye başlayan annesi, oğluna parası olup olmadığını sorar. Borçları olduğunu ve bunu konağı satarak ödemeyi düşündüğünü söyleyen Bihruz Bey'e, baba yadigarı olan ve manevi değeri bulunan konağı satmamasını tavsiye eder. Valide hanımın kültürel mirası korumaya yönelik bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konağı satma, babandan kalan malındır ben karışmak istemem, lâkin şimdilik ilişme, ileride benden kalacak bir iki parça şeyle beraber üzerinde bulunsun ne olur ne olmaz." (DK, s. 204).

Süleymaniye'ye dönmek isteyen annesini kırmayıp onun isteğini kabul eden Bihruz Bey, kıymet verdiği dersle ilgili bazı kitaplarını, Biyanki, Hançerli ve Redhouse sözlükleri ile Graziella'yı konağa bizzat kendisi götürmeye karar verir. Bihruz Bey'in kültürel mirası korumaya önem vererek değerli eşyalarını bizzat götürmeyi planlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bundan dolayı, beyefendi dersle ilgili kitaplarıyla Biyanki ve Hançerli sözlüklerini ve Redhavz'un itibarlı *Lügat-i Osmaniye*'sini ve *Graziyella*'yı kendi bizzat götürmek üzere…" (DK, s. 248).

4.1.8.9. Misafirperverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Misafirperverlik kavramı Türkçe Sözlük'te "konukseverlik" (TDK, 2011, s. 1689) olarak tanımlanmaktadır. Misafirperverlik en genel tabirle konuk ağırlamaktan hoşlanma halidir. Çoğu toplum tarafından en önemli kültürel normlardan biri kabul edilen misafirperverlik, esasen Türk kültüründe köklü bir geçmişe sahiptir. Türk örf, adet, gelenek ve göreneklerinde misafir; saygıyla ağırlanır, ikramlarla karşılanır ve güler yüzle uğurlanır. Misafire azami surette ihtimam gösterilmesi, onun Allah tarafından gönderildiği inancına dayanmaktadır.

Misafirperverlik kavramı ve ihtiva ettiği hoşgörü, cömertlik, duyarlılık, yardımlaşma, nezâket, paylaşımcılık, alçak gönüllülük ve sevgi gibi değerler; milli kültürün ifade edilmesi ve yaşanması açısından önemli bir işlevde bulunmaktadır. Türk kültüründe misafirperverliğe değer veren bireyler; misafiri en doğru şekilde ağırlamanın ahlâkî bir ödev olduğu kadar

toplumsal ve kültürel bir sorumluluk olduğunun da bilincindedir. Bu bağlamda Türk misafirperverliğinin evrensel bir üne sahip köklü bir gelenekle beslenen bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen misafirperverlik değerinin işlenme sıklığı tablo 4.48'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 48. Araba Sevdası'nda Misafirperverlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Misafirperverlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	4
Üçüncü Kısım	0
Dördüncü Kısım	10

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a yazdığı aşk mektubunu verdiği cuma günü evine döndüğünde misafirperver bir tutum benimseyerek hocası Mösyö Piyer'i sorması ve onu güzel bir şekilde selâmlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Köşke ulaşınca Mösyö Piyer'in gelip gelmediğini sordu. Mösyö Piyer yarım saat evvel gelmiş salonda gazete okuyordu. Bey doğru salona girdi: '*Bon suvar şer profesör!*'" (İK, s. 139).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'e misafirperver bir şekilde davranması ve koluna girerek ona salona kadar eşlik etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aziz hocasının koluna girdi. *Sal a manje*ye götürdü. Sofraya oturdular." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer için ikramda bulunması ve onun neşeli vakit geçirmesi amacıyla salona oyun masasını getirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Salona girilip kahveler içildikten sonra Bihruz Bey oyun masasını ısmarladı, mumları yaktırdı, Mösyö Piyer'e hitaben: '*Nuzalon fer kelkö parti dö tranteön!*' dedi karşı karşıya geçtiler, oturdular." (İK, s. 140).

Bihruz Bey'in misafirperver bir şekilde davranarak oyun sırasında öğretmeni Mösyö Piyer'e dondurma ve kahve ikramında bulunması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arada dondurmalar da yenilmek, kahveler de içilmek suretiyle üç saat devam eden oyuna son verildi." (İK, s. 140).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada bulunan sebze çorbasını çok beğenen Mösyö Piyer, iki kaşıkta bir çorbanın lezzetini över. Bihruz Bey'in konuğuna güzel yemekler ikram etmesi ve bu misafirperverliği şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer nefis sebze çorbasını sekiz saatten beri gıdadan uzak bulunan midesine yollarken her iki kaşıkta bir: '*Kom se bon!.. Setekselam, seteksgi, se superb!..*' diyordu." (DK, s. 217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada bulunan yemekler çok lezzetli ve seçkindir. Ev sahiplerinin misafirleri Mösyö Piyer için çok güzel yemekler hazırlaması ve bu misafirperverlikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki bu akşam yemekler pek seçkin, pek nefis idi. Kısacası nemse böreği, yerli kalkan balığı tavası, mayonezli tavuk söğüşü, piliç etiyle güveçte pişmiş taze bamya, bezelyeli kuzu külbastısı, kremalı çikolata geri çevrilir şeylerden değildi." (DK, s. 217).

Bihruz Bey'in isteği üzerine Lamartine'in İlk Nedamet şiirini baştan sona kadar okuyan Mösyö Piyer, şiir bittikten sonra oldukça yorulur. Bihruz Bey, zaten hayli uykusu gelmiş olan öğretmenine misafirperver bir biçimde davranarak rahatlık diler. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne gezer! Ben uyuyamam, siz gidiniz rahat ediniz…" (DK, s. 222).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ın oldukça yaklaşması sebebiyle Süleymaniye'deki konağa taşınmak ister. Oğlu Bihruz'un gitmek istememesi üzerine annesi Süleymaniye'deyken evlerine sık sık misafir geldiğini hatırlatır ve Çamlıca çok uzak olduğu için artık misafirlerin gelemediğini söyler. Valide hanımın bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ramazan'da Beyazıt, Şehzadebaşı, Direklerarası pek güzel olur. Oralarda gezersin… Hem senin İstanbul'da misafirlerin gelirlerdi… Burası uzak da besbelli onun için gelmiyor…" (DK, s. 247).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer sohbet ederken Mişel içeri girerek yemeğin hazır olduğunu haber verir. Bihruz Bey'in misafirperver bir biçimde davranarak Mösyö Piyer'e ikramda bulunması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu aralık Mişel yemek hazır olduğunu haber verdi. Muallim efendi ile öğrencisi *sal a manje*ye gittiler. Sofraya oturdular. Şuradan buradan konuşarak bir saatte yemeği bitirdiler." (DK, s. 258).

Bihruz Bey'in hem komşusu hem de dostu olan Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey ve Malik Efendi isimlerinde arkadaşları vardır. Bihruz Bey arkadaşlarını kış akşamları konakta ağırlar ve uzun süre kâğıt oynayarak birlikte vakit geçirirler. Bihruz Bey'in bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Çakar Bey, Talib Bey, Sabhan Bey, Malik Efendi Bihruz Bey'in konak komşularından ve teklifsiz görüştüğü gençlerdendir. Bunlar kışları ekser akşam Bihruz Bey'in konağında toplanırlar, konuşurlar, kâğıt oynarlar, beşlere altılara kadar bir hoşça vakit geçirirler…" (DK, s. 260).

Bihruz Bey'in dışarıdan sermayece desteklediği ortağı Malik Efendi, oyunda sadece dört buçuk mecidiye ile birkaç kuruşları kaldığını söyler. Bunun üzerine Bihruz Bey ortağına devam etmesini tavsiye ederek ihtiyaç halinde iki lira daha verebileceğini belirtir. Bihruz Bey'in ortağını desteklemesi ve bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Zararı yok devam ediniz, lâzım gelirse ikişer lira daha koyarız…" (DK, s. 261).

Ramazan'ın gelişiyle yeni bir hayat düzeni kuran Bihruz Bey, akşamları iftarını misafirlerle birlikte yapar ve ardından misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu zamanlar Süleymaniye Camii'ne teravihe gider. Bihruz Bey'in bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camii'ne teravihe de giderdi." (DK, s. 264).

Bihruz Bey'in annesi Ramazan'ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu." (DK, s. 269).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey'in bu misafirperver tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

4.1.8.10. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Vatanseverlik kavramı "vatansever olma durumu, yurtseverlik" (TDK, 2011, s. 2474) olarak tanımlanmaktadır. Vatanseverlik, bir kimsenin ülkesine ya da içinde bulunduğu coğrafyaya duyduğu bağlılıktır. Kişinin doğup büyüdüğü ve üzerinde yaşam sürdüğü toprağa içten ve samimi bir şekilde sevgi, saygı ve sadakatle yakınlık göstermesi, vatanseverliğin bir göstergesidir. Aidiyet duygusunun oluşması ve gelişmesinde bireylerin sahip olduğu vatanseverlik değerinin etkisi yadsınamamaktadır. Vatanseverlik bağı, toplumdaki bireyleri birbirine bağlayan manevi bir köprü işlevinde bulunmaktadır.

Toplumu oluşturan bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşamasını sağlayan en önemli erdemlerden biri olan vatanseverlik; kişilerde özveri, duyarlılık, dayanışma ve yardımlaşmayı artırarak sosyal barış ve huzur ortamının tesisine katkı sağlamaktadır. Vatanseverliğin; bir toplumu meydana getiren dil, gelenek, görenek, milli bilinç, milli tarih ve folklor gibi ortak temellerin korunarak sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Nihayetinde toplum ve vatanın devamı, vatanseverliğe verilen değerle yakından ilişkilidir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen vatanseverlik değerinin işlenme sıklığı 4.49'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 49. Araba Sevdası'nda Vatanseverlik Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Vatanseverlik	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	0
Üçüncü Kısım	0
Dördüncü Kısım	0

Recaizade Mahmut Ekrem'in bilhassa şiirlerinde sosyal temalara yer verdiği, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde yaşadıklarından etkilenerek vatan sevgisi temalı "bülbül" redifli bir gazel yazdığı bilinmektedir. Bununla birlikte *Araba Sevdası* romanında vatanseverlik değerine ilişkin herhangi bir veriye rastlanmamıştır.

4.1.9. Uyma

4.1.9.1. Nezâket Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Nezâket kavramı "başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranma, incelik, nâziklik" (Pektaş, 2013, s. 3) olarak tanımlanmaktadır. Nezâket en genel tabirle edep, kibarlık, terbiye ve zarafet anlamlarına gelmektedir. Kişiler arası iletişimde önemi haiz bir erdem olan nezâket, kişilerin davranışlarını yer ve zamana göre ayarlayarak düzenlemelerine yardımcı olmaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasında sağlıklı, verimli ve mutlu bir iletişimin mümkün olabilmesi için nezâket kurallarına riayet edilmesi gerekmektedir.

Nezâket, sahibini aciz değil bilakis güçlü gösteren bir erdemdir. Nezâket eyleminin tezahürü; hoşgörü, empati, vefâ, saygı, duyarlılık ve iyimserlik değerlerinin eşliğiyle mümkündür. Her bir birey, toplumsal hayatın gerektirdiği nezâket ölçülerine uymakla yükümlüdür. Nâzik bir birey, karşısındaki insanın duygu ve düşüncelerini önemseyerek onu kırmaktan imtina etmektedir. Nezâket ayrıca toplumsal barış ve huzur ortamının oluşmasına ve sürdürülmesine katkı sağlayan ahlâkî bir erdemdir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen nezâket değerinin işlenme sıklığı tablo 4.50'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 50. Araba Sevdası'nda Nezâket Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Nezâket	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	5
İkinci Kısım	24
Üçüncü Kısım	20
Dördüncü Kısım	18

Müziğin ritmine kendini kaptıran Bihruz Bey'in ritim tuttuğu ayağı küçük olmamasına rağmen yine de nâzik görünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Genç bey ise oturduğu yerde sol ayağı üzerine atmış olduğu sağ ayağını müziğin usulüne muvafık bir hareketle aralıksız oynatır ve o ayağı pek de küçük değil iken ziyadesiyle nâzik, ziyadesiyle biçimli gösteren *Heral* işi parlak potininin sivrice

> burnuna elindeki bağa saplı ve sapının üzeri Fransızca *M.B.* harflerini gösterir gümüş markalı bastonuyla aralıksız vurur…" (BK, s. 52-53).

Bihruz Bey'in arabasının zarif oluşu ve nâzik bir kıza benzeyişi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Araba hakikaten o senenin moda rengi olan gayet açık, tatlı sarıya boyanmış, yan tarafları beyin isim ve mahlasının ilk harflerine sahip yaldızlı birer marka ile bezeli, tekerleklerinin çubukları incecik fakat kendisi ziyadesiyle yüksek, zarif ve nâzik ve amiyane bir tabir ile kız gibi bir şeydi." (BK, s. 57).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'ne gezmeye gittiği bir gün, kalemden tanıdığı bir arkadaşıyla karşılaşması ve onun nâzik tavırları şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Yine bir defa o suretle araba içinde sürekli devreden bir temaşayla eğlenirken kalem arkadaşlarından kendisi gibi epeyce süslü, fakat arabalı değil, hatta hayvanlı da değil, yaya bir genç bey, Bihruz Bey'in arabasına yaklaşarak beyefendiye *alamod* yani kısacık bir temenna ederek ve el de verdikten ve arabayı, hayvanları övüp yücelten birkaç sözden sonra Bihruz Bey'in daveti üzerine arabaya çıkmış, ötekinin yanına oturmuş idi." (BK, s. 58-59).

Bihruz Bey'in bahçe seyrinde gördüğü sarışın kadının nâzik bir şekilde konuşarak neler elde edebileceği şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O dudaklarda bilmem ne kuvvet vardı ki nâzikçe konuşarak veya zarifçe gülümseyerek hareket etmeğe başladığı zaman, hasretli bakışlara türlü türlü anlamlar sunar ve bu anlamlar sakinlik ve dayanabilme kudretini yok ederdi!" (BK, s. 66).

Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesi'nde beğendiği sarışın kadına nâzik bir şekilde çiçek takdim edişi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane* çiçekle karşılık vermek lâyık değil ise de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım..." (BK, s. 70).

Bihruz Bey'in kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha fazla bekletmesinin nezâketsizlik olacağını bildiğinden artık yemek odasına geçmeye karar vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...*sal a manje*de hemen üç çeyrek saatten ziyade bir vakitten beri kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi, o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti." (İK, s. 86).

Bihruz Bey'in kendisini beklettiği için öğretmeni Mösyö Piyer'den nâzik bir şekilde özür dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz." (İK, s. 87).

Bihruz Bey'in Mösyö Piyer'den nâzik bir şekilde izin istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Pardon Mösyö Piyer! Rahatsızım, başım pek ağrıyor. Müsaadenizle içeri gideceğim. Siz yarın belki erken inmiş olursunuz, o halde *a mardi, nes pa?"* (İK, s. 95).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e münasebetsizlik ettiğini düşünmesi ve onu neşelendirmek amacıyla nâzik bir çözüm bulması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin bazen ben de münasebetsizlik ediyorum! Zavallı çocuğu fena sıktım. Şuna gelecek salı kadın aşkına dair güzel bir eser getireyim." (İK, s. 96).

Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'e Boccaccio'nun Decameron adlı eserini hediye etmeye karar vererek nâzik bir tutum benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Koca profesör! Gelecek salı akşamı öğrencisine cildi tezhipli bir *Kont dö Bokas* hediye etmeye niyet etmişti. Bu şefkâtli niyetten sonra Bihruz Bey'e dair artık hiçbir endişesi kalmadı." (İK, s. 96).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta nezâket çerçevesinde hareket ederek lâtif ibareler kullanması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; sarhoşluk verici bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını letafetine hayran eden güzelliğinizi yakından gördüm; çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta *mezon dezalyene*den kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bu konuda tertemiz şahsınızı temin edebilirim." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta hediye ettiği çiçeği Periveş Hanım'ın kabul etmesini nâzik buluşu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ah! O *moman*da ne kadar *örö*, ne kadar da *malörö* idim! Derece-i *noblesini* tarif etmeye kâfi bir *kalifikatif* bulmaktan aciz kaldığım tertemiz şahsınıza sunmaya cesaret ettiğim o fakir *jeranyum*u *par jantiyes* kabul buyurdunuz da o güzel *korsaj*ınızda ona yer bile verdiniz…. Ah! O *fane* çiçeğin bahtiyarlığına haset!.. Her biri bir cihana bedel olan iltifatlarınız onunla da kalmadı." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta Çamlıca Bahçesi'ndeki ilk görüşmeleri sırasında bazı kabiliyetlerini göstermesine rağmen bunların Periveş Hanım'a lâyık olmadığını söylerken nâzik bir üslup benimsemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her ne kadar bazı *talan*lar *kültive* ettimse de tertemiz şahsınıza lâyık olamadığımı itiraf ile kendimi bahtiyar sayarım!" (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yaparak ve nâzik bir tutum benimseyerek Periveş Hanım'dan kendisini affetmesini istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta nâzik bir tutum benimsemesi ve bu ince üslubu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O kadar güzel bir vücudun içindeki yürek taş olabilir mi? Artık merhametinize iltica ederim. Dilekçe tertemiz şahsınıza lâyık değilse de bu yoldaki kusurlarımı affını dileyerek kendimi bahtiyar sayarım. Herhalde ferman efendimizindir." (İK, s. 102).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda saygılı ve nâzik bir üslup kullanarak ince bir tutum benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bunun ispatı sizsiniz ey lâtif varlık! Mademki benim bahtımı kararlaştırmaya birkaç dakikacık yetti! Gerçekten kim karşı koyabilirdi o letafete ki cümle hareketlerinizde hüküm sürüyor gibi idi?" (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı ikinci aşk mektubunda ince ve nâzik bir üslup benimsemesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "İmdi güzel hanımefendi! Bu halis aşk ilanına ne *aköy* edeceğinizi bildirmeye tenezzül ediniz veyahut daha iyisi hiç yazmayınız… Kâğıt sizin kıymetli fikirlerinizi saklamaya lâyık değildir." (İK, s. 104).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuba eklemek üzere kitaptan bir şiir bulması ve bu şiirde yer alan hislerin ince ve nâzik olduğunu belirtmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ancak *kuple*nin içindeki o güzel fikirlerin, o nâzik hislerin Türkçeye çevrilmişinin nasıl olacağını anlamak için şu suretle tercüme ediverdi…" (İK, s. 106).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın Divan'ında yer alan şarkıları okuduktan sonra ona iltifatlar etmesi ve bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...nakaratlarını içeren şarkıları mümkün mertebe okuyabilip manalarına da yarı buçuk aşina çıkınca 'İşte Türklerin *Beranje*'si! İşte şöhretine lâyık tek şair! Tek bir şarkıcı! *Lö söl poet!*..' diyerek şairin dingin ruhuna heyecanlar verecek surette iltifatlar etmeye başladı. Aşağılara doğru indikçe kısa vezinli, sade ifadeli, güllü müllü birçok şarkılar okuyup manalarını da olabildiğince anladıkça 'Ah! Ne güzel!.. Ne lâtif!.. Ne kadar *espritüel*!.. Ne kadar *jantiy*!..' diye her birini başka başka beğenip ve bunların içinden hangisini alacağını bilemezdi." (İK, s. 115).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağını düşünmesi ve onun bu konuda ince bir tutum benimsediğine olan inancı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına - hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkması sonucunda Bihruz Bey'in bu şarkının bir sarışın için yazıldığına ve kurada meydana gelen bu hatanın Venüs'ün nezâketinin bir tezahürü olduğuna karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Mösyö Piyer'in nâzik bir şekilde davranarak Biruz Bey'e güzel bir kitap getirmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bonjur Bey! Nasılsınız?.. *Amur dö fam*'a dair size güzel bir kitap getirdim, diyerek kitabı yazı masasının üzerine bıraktı." (İK, s. 118).

Bihruz Bey'in hayâl aleminde yer alan perilerin nâzik kuğulara benzetilmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "…bu heykellerin etrafında üçer beşer dolaşır *nenf*ler, suları yeşil havuzlar içinde mercan gagalı, lâl gözlü, uzun boyunlu, kardan beyaz nâzik kuğularla birlikte yüzen sırma saçlı, mavi gözlü, güneş yüzlü periler de ortaya çıkmıştı." (İK, s. 121).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu Periveş Hanım'a verdiğinde onun bunu nâzik bir şekilde kabul edeceğini düşünmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Ne kadar güzel! Ne kadar parlak!.. Güzel *natür*! Bugün o da aynı benim sevgilim gibi *blond*!.. Demek ki yarın kendini göreceğim… Evet! Yarın mutlak gelir. Dilekçemi takdim ederim. O da elbet güzelce kabul eder." (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in cuma günü gittiği Çamlıca Bahçesi'nde yazdığı aşk mektubunu nâzik bir şekilde Periveş Hanım'a takdim etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Arabanın içinde kırılarak tebessümlere başlayan Periveş Hanım'a saygı ifadesi olan bir *reverans* ettikten sonra Fransızca: 'Matmazel!.. Istıraplı ve perişan gönlümün konuşan fotoğrafı olan bu mektubu yüce şahsınıza sunmama müsaade buyurunuz!' diyerek ve araba yürüdüğü kadar bu da yanı sıra giderek mektubu arz etti." (İK, s. 137).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından nâzik bir tutum benimseyerek seyir yerinde karşılaştığı tanıdıklarıyla mutlu bir şekilde sohbet etmesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Aşağı doğru ferahlık ve iftiharla giderken yolunun üzerinde karşılaştığı, oturanlar arasında bakışlarının denk geldiği mösyölerden, madamlardan biraz göz aşinalığı olanlara *reverans*lar edip az buçuk tanıştıklarına el verip: '*Koman sa va?*' deyişi, beyefendinin temkinini ortadan kaldıran aşırı neşesine işaret edecek hallerden idi." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in yazdığı aşk mektubunu cuma günü Çamlıca Bahçesi'nde Periveş Hanım'a vermesinin ardından içinde ince şiirler de bulunan bu mektubun Periveş Hanım üzerindeki etkilerini görmek amacıyla bahçeden çıkmaya karar vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "O lâtif mektubun, o nâzik *kuple*lerin yüreğinde ne tesir icra ettiğini Periveş Hanım'ın simasından anlamak üzere bir aralık beyefendi bahçenin yukarıki kapısından çıktı." (İK, s. 138).

Bihruz Bey'in öğretmeni Mösyö Piyer'e ince ve nâzik bir şekilde davranması ve koluna girerek ona salona kadar eşlik etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey aziz hocasının koluna girdi. *Sal a manje*ye götürdü. Sofraya oturdular." (İK, s. 140).

Mösyö Piyer'in oyunu kazandıktan sonra nâzik bir şekilde Bihruz Bey'den izin isteyerek odasına çekilmek istemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mösyö Piyer beş buçuk lira kâr ile oyundan kalktığı zamandı ki nezlesini hatırlayabildi ve 'Oh! Ne kadar yoruldum!.. İzin verirseniz odama gideyim. İstirahate muhtacım.' diyerek beyden müsaade istedi." (İK, s. 140-141).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'a ince ve nâzik bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...bey hemen yerinden fırlayıp 'siyeh-çerde'nin yanına gidecek, sürekli *reveran*slardan sonra birlikte tepeye kadar çıkacaklar…" (ÜK, s. 145).

Bihruz Bey'in kurduğu hayâlde Periveş Hanım'a ince ve nâzik bir şekilde davranması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "'siyeh-çerde' *sanglote* ederek ağlamaya başlayacak, bunun üzerine artık beyefendi insafa gelip hemen olduğu noktada hayran olduğuna kulluğunu ifade etmek için yere diz çökerek iki taraftan: 'Oh! Seni nasıl seviyorum! Sen de beni seviyor musun?'" (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve nâzik tutum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Şu sebeple gelemedim. *Pardon*! Bugün çok beklemiş olmalısınız" (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey'in pazar günkü buluşmayla ilgili olarak kendisini beyhude bekletip Çamlıca Bahçesi'ne gelmeyen Periveş Hanım'dan beklediği özür ve nezâket şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affınızı dilerim, filanca gün filanca yerde buluşalım, bu sefer de ben sizi bekleyeyim de ödeşelim." (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bihruz Bey'in bu sırada Periveş Hanım'a verdiği mektubun nâzik bir şekilde kabul edilişini hatırlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...mektubu verdiğim zaman *ampresman*la kabul etti. Hatta memnuniyetinden gülüyordu…" (ÜK, s. 149).

Bihruz Bey pazar günkü buluşmayla ilgili olarak Periveş Hanım'ın Çamlıca Bahçesi'ne neden gelmediği üzerine düşünmeye başlar. Bu sırada Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın güzelliğini ve nâzik oluşunu yeniden anması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Öyle amma ne kadar *elegant*! Ne kadar *espritüel*!" (ÜK, s. 150).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektuptaki benzetmelerin zarifliği ve hislerin ne denli nâzik oluşu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O aşk mektubunun içindeki o güzel sözler, o zarif benzetmeler, o parlak ifadeler, o nâzik hisler hiç olmazsa bir hayâli aydınlatıp bir fikri aldatmalı…" (ÜK, s. 151).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'ın tavırlarında, konuşmasında ve tebessümünde gördüğü zarafet ve nezâketin peri kızında bile olmadığını düşünmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin sarışın hanımın tavır ve muamelelerinde, konuşmasında, tebessümünde olan zarafet ve letafet o peri kızında bile yoktu!" (ÜK, s. 152).

Periveş Hanım'ın "yer aynası" benzetmesinin Fransızca tabirlerine müracaat edildiğinde benzetmedeki nezâketin ve ince anlamın ortaya çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hele bu yer aynasının Fransızcası olan *glas parter* yahut *miruvar terestr* tabirleriyle benzetmedeki kıymet ve zarafet daha iyi takdir olunmuyor mu idi?" (ÜK, s. 152).

Aşk mektubuna eklediği şarkıda geçen "çerde" kelimesinin yazılışı ve anlamı konusundaki şüphesini gidermek isteyen Bihruz Bey'in nâzik bir şekilde davranarak evdekileri rahatsız etmemek için Vasıf Divanı'na bakmaktan vazgeçmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İlk iş olarak, bu nokta hakkındaki şüphesini halletmek için tekrar Vasıf Divanı'na müracaat etmek istediyse de Divan yine haremden aldırılmış bulunduğu ve bir nokta için gece oda oda dolaşıp şunu bunu taciz etmek uygun olamayacağından, bundan sakınarak: 'At ki kuladan açıktır'ı düşünmeye ve buna zihninde bir yorum aramaya başladı." (ÜK, s. 157).

Vapurda bulunan Bihruz Bey'in elindeki gazeteyi gelişigüzel bir biçimde katlayarak zarif bir şekilde yanına bırakması ve bu ince ve nâzik davranışı şu cümlelerle tasvir edilmektedir:

> "Bey ilan sayfasına da şöyle bir göz attıktan sonra gazeteyi dağınık, güya gelişigüzel bir surette katladı. Tam bir zarafetle yanına bırakıverdi." (ÜK, s. 160).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey'in nezâkete önem vererek Keşfi Bey'in hâl hatırını sorması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*O mon şer*! Bir *siekl* oldu ki bir yerde görülmüyorsunuz, nasılsınız bakalım?" (ÜK, s.170).

Bihruz Bey, kaleme gittiği gün tam çıkmak üzereyken Keşfi Bey ile karşılaşır. Bihruz Bey'in nezâkete önem vermesi ve dostlarına veda ederek kalemden çıkması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...halinden renk vermemeye çalışarak arkadaşlarına birer '*Bonjur!*' dedi hemen kapıdan fırladı." (ÜK, s. 171).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan özür diler. Özründe samimi olduğunu belirten Bihruz Bey'in ince ve nâzik bir biçimde af dilemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Dilekçemin cevabını almak bahtiyarlığına bu kulunuzu nail etmenizi istirham ederim. Bu dilekçemi gözüm yaşıyla yazdım. *Senser* bir kulunuz olduğum noktasında merhametinize iltica ederim. Ayağınızın tertemiz toprağına yüzüm gözüm sürmek için Çamlıca'ya, Fenerbahçe'ye, her nereye irade ederseniz emrinizi

> icraya hazırım. Rahatsız etmekten korktuğumdan bu kadarca yazabildim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan özür dilemek amacıyla ona bir mektup yazmaya karar verir. Mektubunda, Periveş Hanım'a yanlış şarkıyı gönderdiği için ondan nâzik bir biçimde özür diler. Yaptığı hataya karşılık Periveş Hanım'ın kendisini affetmesini isteyen Bihruz Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Her şeyden evvel ettiğim *betiz*den dolayı affınızı istirham edip sözü keserim. Bu konuda merhamet, yine siz bilirsiniz efendim." (ÜK, s. 175).

Bihruz Bey yazdığı özür mektubunu Periveş Hanım'a verebilmek için günlük ve haftalık gezi programı yapar. Bihruz Bey bu programın düzenlemesi ile meşgulken Mişel Ağa'nın nâzik bir biçimde izin isteyerek içeri girmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mişel Ağa izin isteyip odaya girerek gümüş tepsi içinde beyefendiye bir mektup arz etti." (ÜK, s. 178).

İki ay boyunca aradığı Periveş Hanım ile görüşemeyen Bihruz Bey, hüzne meyyal bir ruh haline bürünür. Bu yüzden tek başına gezmeye çıkan ve sevdiği kadınla olan anılarını taze tutmaya çalışan Bihruz Bey, Marmara denizini izlemek için durduğu bir sırada Keşfi Bey'in geldiğini görür. Arabadan inerek Keşfi Bey'i karşılamaya giden Bihruz Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey Keşfi'yi gördüğü gibi arabadan inerek karşılamaya gittiğinden iki genç selamlaşarak konuşmaya başladılar." (ÜK, s. 183).

Bihruz Bey ile muhabbet eden Keşfi Bey, dostlarıyla buluşmak ve ay ışığını seyretmek için geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'i de davet eder. Keşfi Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemek yiyeceğiz, bu gece *kler dö lün* pek parlak olacak, siz de beraber bulunur musunuz?.." (ÜK, s. 184).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Keşfi Bey, Fenerbahçe'ye gelme sebebinin arkadaşlarıyla buluşmak ve onların hatırını kırmamak olduğunu belirtir. Keşfi Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Benim gelişim ahbap hatırı için, dokuzda geleceklerdir, gelirler görürsünüz…" (ÜK,

s. 186).

Bihruz Bey ile Keşfi Bey Fenerbahçe'de karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Sohbet sırasında Keşfi Bey, arkadaşlarının geldiğini söyleyerek Bihruz Bey'e nâzik bir biçimde veda eder ve onların yanına gider. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Na işte bizim arkadaşlar da geldi, *pardon mon ami*… Sonra yine görüşürüz, *orövuvar*!" (ÜK, s. 188).

Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in Bihruz Bey'e Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle Bihruz Bey çok üzülür. Melankolik bir ruh haline bürünmesi ve depresyonun da etkisiyle Periveş Hanım'a duyduğu sevda dile gelir. Sevda; Bihruz Bey'in nezâketinin Periveş Hanım tarafından çokça beğenildiğini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Nihayet seni gösterdim senin yüzünü, süsünü, tavır ve muameleni, hususuyla *ekipaj*ını ve cümleden ziyade *edükasyon*unu beğendi." (DK, s. 198).

Bihruz Bey, Fenerbahçe'de karşılaştıkları gün Keşfi Bey'in kendisine Periveş Hanım'ın öldüğünü söylemesiyle çok üzülür. Periveş Hanım ile karşılaştıkları günü düşünür ve o gün sevdiği kadının mahzun bakışlarını hatırlayarak onun gibi nâzik kişilerin hep veremden öldüklerini söyler. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Mektubu alırken nasıl da mahzun mahzun bakıyordu!.. O bakışlar *adiyö! adiyö!*.. demek değil miydi?.. Tifo ne münasebet! Verem olmalı… Öyle nâzik vücutlar hep veremden giderler…" (DK, s. 200).

Keşfi Bey'den sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey çok üzülür. Bunun üzerine fikir yürüterek sevdiğinin mezarının nerede olabileceğini düşünür. Mezarına giderken ona güzel çiçekler de götürmek isteyen Bihruz Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Acaba zavallıyı nereye gömdüler? Bunu haber almalıyım… Mezarını ziyaret edip çiçekler götürmeliyim… O da bir çiçek değil miydi? Çiçek çiçekten memnun olur…" (DK, s. 200).

Babasına ait bazı arazilerin satışı için şehir dışına çıkacağını söyleyen Keşfi Bey, birkaç işi kaldığını ve onları bitirerek yarın serbest olmak istediğini belirtir. Bihruz Bey'den nâzikçe müsaade ister. Keşfi Bey'in bu ince tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Artık zaruri öyle… Ey *mon ami* bana müsaade ediniz, bir iki işim var, bari bugün onları bitireyim de yarın bütün bütün *libr* kalayım…" (DK, s. 212).

Kalemden çıkmak üzere olan Keşfi Bey'e eşlik etmek isteyen Bihruz Bey, sevdiği kadının mezarını öğrenmek gayesiyle köprüye kadar birlikte gitmeyi önerir. Keşfi Bey ise köprüye gitmeyeceğini ve birkaç yere uğrayacağını söyleyerek nâzik bir şekilde arkadaşını geri çevirir. Keşfi Bey'in bu ince tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Teşekkür ederim, lâkin ben köprüye değil yukarıya gideceğim, birkaç yere de uğrayacağım, geç kaldım, *pardon*!.." (DK, s. 214).

Bihruz Bey'in salona girmesiyle salonda gazetelerini okuyan Mösyö Piyer yerinden kalkarak Bihruz Bey'e doğru gelir. Ardından Bihruz Bey ile Mösyö Piyer selâmlaşarak birbirlerine hâl hatır sormaya başlarlar. Öğretmen ile öğrenci arasındaki bu incelik ve nezâket şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bihruz Bey salona girince Mösyö Piyer okumakta olduğu gazeteyi bir tarafa bıraktı ve yerinden kalkarak bir iki adım Bihruz Bey'e doğru geldi. Muallim ile öğrenci bir diğerine el vererek hâl ve hatır sormaya giriştiler." (DK, s. 215).

Sağlığının nasıl olduğu sorusuna yüreğinin rahatsız olduğu cevabını veren Bihruz Bey'e öğretmeni Mösyö Piyer, nasihat vermeye başlar. Genç, yakışıklı, zeki ve zengin bir kişinin kalben rahatsızlık yaşamasını mantıksız bularak Bihruz Bey'e üzüntü duymaması gerektiğini söyler. Mösyö Piyer'in bu nezâketi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne var rahatsız olacak? Sizin gibi genç, yakışıklı, zeki, zengin bir kişinin kalben rahatsızlığını anlayamam!.." (DK, s. 216).

Mösyö Piyer ile sohbet eden Bihruz Bey, öğretmeninden bir ricada bulunur. Elinden gelen bir şey olduğu müddetçe yardıma hazır olduğunu söyleyen Mösyö Piyer'in bu nezâketi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Emrediniz, elden gelen bir şey ise icrasına hazırım!" (DK, s. 216).

Mösyö Piyer Lamartin'in Graziella'sını okumak isteyen Bihruz Bey'den yemekten sonra kitabı getirmesini isteyerek hikâyenin sonundaki şiiri birlikte okuyabileceklerini belirtir. Mösyö Piyer'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Yemekten sonra getiriniz de hikâyenin sonundaki şiiri okuyalım, ne kadar beğenirsiniz, fakat ağlamamak şartıyla…" (DK, s. 216-217).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce akşam yemeği için salona geçerler. Yemek faslının ardından Bihruz Bey, Graziella'yı bulmak için öğretmeni Mösyö Piyer'den müsaade alarak çalışma odasına gider. Bihruz Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "*Pardon mon şer profesör*! Ben gideyim de *Graziyella*'yı arayım, lütfen *klas* odasına geldiğinizde okuruz." (DK, s. 218).

Bihruz Bey'in isteği üzerine Lamartine'in İlk Nedamet şiirini baştan sona kadar okuyan Mösyö Piyer, şiir bittikten sonra oldukça yorulur. Bihruz Bey, zaten hayli uykusu gelmiş olan öğretmenine nâzik bir biçimde davranarak rahatlık diler. Bihruz Bey'in bu tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne gezer! Ben uyuyamam, siz gidiniz rahat ediniz…" (DK, s. 222).

Arabasına ve hayvanlarına daha önceki borçlarına karşılık Mösyö Kondoraki tarafından el konulan Bihruz Bey, konakta arabacılık yapmasına gerek kalmayan Andon'a izin vermeye karar verir. Andon'un maaş miktarını belirler ve cömert bir biçimde davranarak ona belirlediği miktardan daha fazlasını verir. Bihruz Bey'in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Al bu on altı lirayı Andon'a ver. Tam dört ay olmadı ama dört aylığını tamam veriyorum." (DK, s. 233).

Bihruz Bey'in aradığı ikinci, üçüncü ve dördüncü nedamet şiirlerinin Lamartine'in eserleri arasında olmadığını gayet iyi bilen kitapçı Vik, beyi cahil göstermiş olmak istemediği için o an bilmezlikten gelmeyi uygun görür. Kitapçı Vik'in bu nezâketi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Kitapçı Mösyö Vik Lamartin'in asarı içinde *Döziem rögre, Truvaziyem rögre, Derniye rögre*nin olmadığını pekâlâ bilirdi. Fakat Bihruz Bey'i cahil göstermiş

> olmak nezâketsizliğinde bulunmamak için bu konuda bilmezlikten gelmeyi uygun gördü.” (DK, s. 252).

Öğrencisinin isteği üzerine külliyattan bir şiir okumaya başlayan Mösyö Piyer, bir aralık Bihruz Bey’in uyuduğunu fark ederek onu uykusundan uyandırmamak için yavaşça salondan çıkar. Mösyö Piyer’in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “...kitabı bir süreliğine elinden bıraktığı zaman Bihruz Bey’i mışıl mışıl uyur görünce aziz muallim efendi genç beyi o tatlı uykusundan uyandırmaya kıyamadığından kitabı kapadı. Yavaşçacık yerinden kalktı. Potinlerinin burnunu basa basa yürüyerek salondan çıktı.” (DK, s. 259).

Arkadaşları, Bihruz Bey’in son zamanlardaki düşünceli halini fark ederek bu durum hakkında aralarında konuşmaya başlarlar. Konuşma sırasında aralarından biri fikir yürüterek Bihruz Bey’i rahatsız etmemek için erkenden gitmeyi önerir. Bihruz Bey’in arkadaşının bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Öyle ise biz de bir taraftan rahatsız etmesek… Bir an evvel gitsek…” (DK, s. 261).

Ramazan’ın gelişiyle yeni bir hayat düzeni kuran Bihruz Bey, akşamları iftarını misafirlerle birlikte yapar ve ardından misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu zamanlar Süleymaniye Camii’ne teravihe gider. Bihruz Bey’in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Konudan komşudan davetli davetsiz olarak çoğu akşam hazır olan misafirleriyle iftarını eder ve misafirler içinde uygun bir arkadaş bulduğu geceler civardaki Süleymaniye Camii’ne teravihe de giderdi.” (DK, s. 264).

Bihruz Bey’in annesi Ramazan’ı ihya etmek amacıyla akrabadan birkaç kişiyi iftara davet eder. Valide hanımın bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> “Bey salona çıktı. Orada valide hanımın davetiyle iftar için gelmiş akrabadan birkaç kimse oturuyordu.” (DK, s. 269).

Manon Lesko romanından on beş sayfa dahi okunmadan iftar vaktinin girmesiyle Bihruz Bey ve Mösyö Piyer sofraya giderler. Dinlediği hikâyeyi pek merak ettiğinden Bihruz Bey, öğretmeni ile ders yapacağını söyleyerek çay vaktinin sonunda misafirlerden izin alır. Bihruz Bey’in bu nâzik tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Affedersiniz, muallim efendi ile ders yapacağız, siz keyfinize bakınız…" (DK, s. 272).

4.1.10. Güvenlik

4.1.10.1. Güven Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Güven kavramı "korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat" (TDK, 2011, s. 1012) olarak tanımlanmaktadır. Güven oluşumunun ailede başladığı göz önüne alındığında güvenin sağlam temellere dayanmasının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Aile içinde oluşmaya başlayan güven duygusu, ileriki dönemlerde toplumsal ilişkilere tesir etmektedir. Güven kavramının ailede oluşumu sırasında herhangi bir problemle karşılaşılması, sonraki dönemlerde sosyal ilişkilerde güvensizliğe, çekingenliğe ve özgüven eksikliğine neden olmaktadır.

Toplumsal ilişkilerin temelinde yer alan olgulardan biri olan güven; duyarlılık, özgüven, iletişime açıklık gibi değerlerle yakından ilişkilidir. Mevcut bir değerin varlığı veya yokluğu, ilişkili olduğu diğer değerleri de etkilemektedir. Güven değerinin doğru kazanımı sonrası kişilerde sağlıklı bir ruh halinin gözlemlendiği, kişinin toplumla olan ilişkilerini samimiyet esasına dayanarak kurduğu ve çevresindeki olaylara kayıtsız kalmayan duyarlı bir kişilik yapısının oluştuğu kaydedilmektedir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen güven değerinin işlenme sıklığı tablo 4.51'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 51. Araba Sevdası'nda Güven Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Güven	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	4
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	1

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta belirttiği ve anlattığı her şeye Periveş Hanım'ın güvenebileceğine dair teminat vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bilirsiniz ki bendeniz bahçeye kendi arzumla girmedim; sarhoşluk verici bakışınızın davetiyle girdim. Yer aynalarını letafetine hayran eden güzelliğinizi yakından gördüm; çıldırdım! Evet! Sizden ayrıldıktan sonra bahçenin öbür kapısından adeta

> *mezon dezalyene*den kurtulmuş gibi çılgın çıktım! Bu konuda tertemiz şahsınızı temin edebilirim." (İK, s. 100).

Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a yazdığı mektupta kul-efendi benzetmesi yapması ve bu münasebetle Periveş Hanım'ın kendisini affedeceğine olan güveni şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Lâkin kulda kusur çok olur affeder efendisi! sözü gereği kulunuzun bu kabahatini affetmekliğinizi yüce zatınızın büyüklüğünden beklerim." (İK, s. 101).

Bihruz Bey'in Vasıf'ın şarkısında yer alan bir kelimenin manasının kötü olması durumunda şairin bunu kullanmayacağına dair inancı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat kelimenin manası fena bir şey olsa şairin bunu şiirinde kullanmayacağına -hakkında yarım saatten beri oluşturduğu olumlu önyargıya dayanarak- inandı ve kelimeyi öylece kabul etti." (İK, s. 116).

Bihruz Bey'in yanlışlıkla numaralandırdığı şarkının kurada çıkmasının ardından meydana gelen bu durumun amacına ulaşacağına dair kesin bir işaret olduğuna karar vermesi ve başaracağına yönelik bu güven duygusu şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "'Besbelli bu şarkı bir genç *blond* için yapılmış,' diyerek sarışın hanıma sunulmaya lâyık ve en uygun şarkının yine bu olacağına ve (7) rakamının diğer bir şarkının üzerine konulacak yerde buna konulmasında ve kurada bu rakamın çıkmasında *Venüs*'ün nâzik parmağı oynamış bulunduğuna katiyen hükmederek ve bu tesadüfü emeline ulaşacağına dair bir *bon ogür* sayarak şarkıdan yalnız iki *kuple*sini başka bir *parfüme* kâğıda yazdı, aşk mektubuna iliştirdi." (İK, s. 116-117).

Bihruz Bey'in kendi kendine kararlaştırdığı pazar günü sevdiği kadın ile buluşmak üzere gittiği Çamlıca Bahçesi'nde sözüne aykırı hareket etmemek için bahçede kalmaya karar vermesi ve bu güven veren tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hiddetin ilk aşamasında ters yüzüne gidivermek hatırına geldiyse de *parol*üne riayetsizlik etmiş olacağını düşündü." (ÜK, s. 146).

Bihruz Bey'in kendilerine sorduğu "bersiye" kelimesinin anlamı üzerine kafa yoran kalem arkadaşları bu meseleyi ancak çokça güven duydukları ve "bilgin" diye hitap ettikleri Naim Efendi'nin çözebileceğini belirtir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hah! İşte *savan* işini bitirdi. Meseleyi hallederse yine o halleder." (ÜK, s. 166).

Üsküdar vapurunda Periveş Hanım'ı görmesinin ardından onun ölmediğini anlayan Bihruz Bey, bundan Keşfi Bey'e bahsetmek ve söylediği yalanı yüzüne vurmak için doğruca kaleme gider. Keşfi Bey o sırada odacıdan gazetelerini birkaç günde bir vapura bırakmasını istemektedir. Vapurda bulunan gazeteleri daha sonra kamarot alarak Keşfi Bey'in uşağına teslim edecektir. Keşfi Bey'in kamarota güven duyması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Gazetelerimi vapura bırakırsın, her gün değil a, iki üç günde bir… Ben kamarota tembih ettim, bizim uşağa teslim edecektir." (DK, s. 210).

4.1.10.2. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Sağlık kavramı Türkçe Sözlük'te "bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet" (TDK, 2011, s. 2006) olarak tanımlanmaktadır. Sağlık, yaşam boyu gerekli olan ve ihtimam gösterilmesi gereken elzem bir olgudur. Dinç, uzun ve kaliteli bir yaşamın anahtarı konumunda olan sağlığın korunabilmesi; bireylerin fiziksel aktivitelerini tam gerçekleştirmesi ile sosyal ve ruhsal sağlığa dair gerekli etkinlikleri davranış haline getirmesine bağlıdır.

Sağlıklı olmanın kalp ritminin düzenlemek, vücutta bulunan su, şeker ve mineral gibi değerlerini dengelemek, yağların yakılarak kilo alımını önlemek ve damar hastalıkları riskini azaltmak gibi bedensel faydaları bulunmakla beraber; bedeni ile barışık özgüvenli ve ruh sağlığı yerinde bireyler yetiştirmek, stresle başa çıkmak, hayatta karşılaşılan olumsuzluklarla mücadele etmek ve mutluluk hormonlarının doğru çalışmasını sağlayarak huzurlu bir yaşam sahibi olmak gibi sosyal ve ruhsal faydaları da bulunmaktadır.

Sağlıklı bireyler fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden kendini zinde hisseden kimselerdir. Çevresel ve genetik farklılıklar, eğitim durumu, gelir seviyesi, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi birtakımı faktörlerin sağlık üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bireyler sağlıklı olmaya önem vermeli, dengeli ve düzenli beslenerek spor yapmalı, belirli aralıklarla sağlık taraması yapmaya özen göstermeli, stresi yönetebilme kabiliyeti edinmeli ve hayata karşı olumlu bir bakış açısı geliştirmelidir. *Araba Sevdası*'nda tespit edilen sağlıklı olmaya önem verme değerinin işlenme sıklığı tablo 4.52'de gösterilmiştir.

Tablo 4. 52. Araba Sevdası'nda Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değerinin Dağılımı

Değerin Adı: Sağlıklı Olmaya Önem Verme	
Araba Sevdası	**f**
Birinci Kısım	0
İkinci Kısım	5
Üçüncü Kısım	2
Dördüncü Kısım	18

Bihruz Bey'in sabah dağdan gelen esinti ile kendini daha sağlıklı ve zinde hissetmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sabaha karşı Büyük Çamlıca Dağı'ndan kopup kendisine kadar gelen taze ve saf havayı soluması sayesinde yorgun vücuduna bir zindelik, ağrılı başına bir hafiflik geldi. Sinirlerindeki gerginlik geçti." (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in sabah kahvaltı yaparak sağlığına önem vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bu aralık, -iki rafadan yumurta, bir parça taze tereyağı ile büyücek bir fincan içinde sütlü kahveden, iki ufak dilim de francaladan ibaret olmak üzere- dadı kalfanın getirdiği kahvaltıyı epeyce bir iştahla yiyip içtikten…" (İK, s. 98).

Bihruz Bey'in Mişel'e söylediği gibi sözünde durarak yatmaya gitmesi ve sağlıklı olmaya önem veren bu davranışı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Hakikaten dadı kalfa çekildiği gibi Bihruz Bey de yerinden kalktı, doğruca yatak odasına gitti, soyundu, mumlarını söndürdü, yatağına girdi." (İK, s. 125).

Bihruz Bey'in sabah kalktığında kahvaltısını yaparak sağlıklı olmaya önem vermesi şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Bihruz Bey o sevinç ile her zamanki gibi hazırlandı, *tuvalet*ini yaptı, kahvaltısını yedi…" (İK, s. 126).

Bihruz Bey'in her zamanki saatinde akşam yemeği yemesi ve uyku düzenine dikkat ederek sağlıklı olmaya önem vermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Bey adeti üzere saat birde akşam yemeğini yedi. Bir iki saat salonda vakit geçirdi. Erkence hareme gitti, soyundu yattı. Dokuz saat kadar aralıksız rahatça uyudu." (İK, s. 131).

Çamlıca'nın sahip olduğu tabii özellikler nedeniyle halkın fiziksel ve ruhsal sağlığına önem vererek Çamlıca'ya gelmeleri şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Çamlıca gibi İstanbul'un, Boğaziçi'nin her tarafını bakışları altına almaya ve on iki burcun on üçüncüsü addolunmaya liyakati olan yüksek bir noktadan aşağıya ve yukarıya, sağa ve sola hayretle kendinden geçen bakışlar atmak ve tabiatın bin bir farklı tecellisini temaşayla ruh ve gönlünü ferahlatmak, fikir ve vicdanını rahatlatmak maksatlarıyla sabahtan beri dalga dalga gelen halk…" (ÜK, s. 143-144).

Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vererek uyumak için hareme gitmesi ve tatlı bir uykuya dalması şu şekilde tasvir edilmektedir:

> "Mumların söndürülmesini ona havale ile kendisi hareme girdi. Soyundu yatağına yattı. *Hayâli park*ının civar ve kenarında ruhunu gezindire gezindire tatlı bir uykuya daldı." (ÜK, s. 157).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey melankolik bir ruh haline bürünerek içine kapanır. Onun bu hallerini gören dadı kalfa oğlu gibi sevdiği Bihruz Bey'in iştahsızlığına, keyifsizliğine ve üzüntüsüne dayanamaz ve hemen Bihruz Bey'in sağlık durumunu soruşturmaya başlar. Dadı kalfanın Bihruz Bey'in sağlığına yönelik bu ilgili tutumu şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim niçin yemek yemedin? Keyifsiz misin? Hanımefendi merak ediyor, ben de merak ettim de geldim, bana söyle: Bir şeye mi canın sıkıldı? Yoksa bir kederin mi var?.. Allah'a emanet! Hasta olma da…" (DK, s. 201).

Sevdiği kadının tifodan öldüğünü öğrenen Bihruz Bey, hastalanarak yatağa düşer. Onun son zamanlardaki hallerinin farkında olan dadı kalfa, Bihruz Bey'in sağlığına önem vererek ona sorular sormaya başlar. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bir saat sonra dadı kalfa oda kapına geldi, sessizce kapıyı aralık etti baktı. Beyefendisinin uyanık olduğu halde çıkmadığını anladı. Telaşlı telaşlı içeriye girdi. Beyi öyle takatsiz, çehresi soluk, gözlerinin etrafı morarmış bir halde görünce şaşırarak hemen suallere başladı." (DK, s. 202).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, bu duruma çok üzülür. Haberi alır almaz oğlunun yanına gider ve ateşini kontrol eder. Bihruz Bey'in ateşinin çok yüksek olduğunu anlayınca hemen bir doktor

çağırtır. Bihruz Bey'in annesinin oğlunun sağlıklı olmasına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Elini oğlunun alnına götürüp de ateşler gibi yandığını anlayınca derhal hekime adam koşturulmasını emretti." (DK, s. 204).

Oğlu Bihruz'un hasta olduğunu ve yataktan çıkamadığını dadı kalfadan öğrenen Bihruz Bey'in annesi, hemen oğlunun yanına gider. Oldukça endişelenen ve oğlunun nasıl hastalandığını merak eden annesi, ona sorular sormaya başlar. Bihruz Bey'in annesinin oğlunun sağlığına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Ne yaptın Bihruz oğlum?.. Niçin hastalandın?.. Terli terli su mu içtin? Dondurma mı yedin? Söyle bana bakayım?.." (DK, s. 204).

Öldüğünü öğrendiği Periveş Hanım'ı rüyasında gören ve o sabah rahatsızlanarak yataktan çıkamayan Bihruz Bey'i muayene etmek üzere doktor gelir. Doktorun tavsiyesiyle o gün dinlenen Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vermesi şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Hekim geldi. Bihruz Bey'i bir iyice muayene etti. Vücudunda belli başlı bir hastalık belirtisi bulamayınca rahatsızlığı, şiddetli bir sinir hareketliliği neticesi olmak üzere telakki etti. Bu yüzden hastanın sinirlerini yatıştırıp hararetini kesmek için lüzum gördüğü ilaçları yazdı. Bir iki gün perhiz ve istirahat tavsiyesiyle çıktı gitti. Hasta o gün yataktan çıkmadı. Gece biraz rahatça uyuyabildi. Ertesi gün vücudundaki hararet yok oldu." (DK, s. 205).

Öldüğünü öğrendiği Periveş Hanım'ı rüyasında gören ve o sabah rahatsızlanarak yataktan çıkamayan Bihruz Bey'i muayene etmek üzere doktor gelir. Doktorun tavsiyesiyle birkaç gün dinlenen Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vererek yemeklerini yemeye başlaması ve yürüyüşe çıkması şu cümlelerle ifade edilmektedir:

> "Üçüncü gece uykusu daha sakin, sabahleyin uyanışı daha hafif oldu. O gün iştahı da epeyce arttığından her günden iyi bir şekilde yemeğini yedi, ikindiye doğru giyindi. Bastonunu aldı. Yayan olarak dolaşmak üzere köşkten çıktı." (DK, s. 206).

Öğrencisi ile selâmlaşarak sohbet etmeye başlayan Mösyö Piyer, Bihruz Bey'e tamamen iyileşip iyileşmediğini sorar. Mösyö Piyer'in Bihruz Bey'in sağlıklı olmasına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "İnşallah artık bütün bütün sağlığınızı kazandınız ya?.." (DK, s. 216).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer Graziella'yı okumadan önce yemek salonuna geçerler. Sofrada bulunan yemekler çok lezzetli, sağlıklı ve seçkindir. Ev sahiplerinin misafirleri Mösyö Piyer için sağlıklı yemekler hazırlamaya önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Halbuki bu akşam yemekler pek seçkin, pek nefis idi. Kısacası nemse böreği, yerli kalkan balığı tavası, mayonezli tavuk söğüşü, piliç etiyle güveçte pişmiş taze bamya, bezelyeli kuzu külbastısı, kremalı çikolata geri çevrilir şeylerden değildi." (DK, s. 217).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için Keşfi Bey'in Kadıköy'deki bağına gitmeye karar veren Bihruz Bey, o akşam aralıksız altı saat uyur. Bihruz Bey'in sağlığına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Genç bey altı saat aralıksız uyuyup gözlerini açar açmaz bakışını konsolun üzerindeki saatin kadranına yöneltti." (DK, s. 225).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek amacıyla İzmir'e gitmeden önce iskelede Keşfi Bey'e sormak isteyen Bihruz Bey önce bir araba bulup yarım saatte Üsküdar'a geçmeye ve oradan da bir kayıkla İzmir vapuruna gitmeye karar verir. Evden çıkmadan önce sofraya oturarak yemeğini ve meyvesini yiyen Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Sofraya oturdu. Ara sıra içinden gelen gizli ahları midesinin feryâdına mağlup ederek enine boyuna yemeğini yedi. Meyveden da uzak durmadı." (DK, s. 236).

Sevdiği kadının mezar yerini öğrenmek için son çare olarak Keşfi Bey gitmeden önce iskeleye yetişerek ona doğrudan sormaya karar veren ancak Keşfi Bey'i orada bulamayan Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vererek öğle yemeğinden sonra biraz uyuması ve istirahat etmesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...öğle yemeğinden sonra biraz uzanıp istirahat etmek…" (DK, s. 243).

Salıpazarı iskelesindeki olaydan sonra Bihruz Bey köşke döner ve yeni bir hayat alemine girer. Bu yeni düzene göre Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vererek yarım saatlik kır gezintisinden sonra köşke gelmesi ve akşam yemeği yemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "...köşke dönüşünde akşam yemeğini sakince yiyip eğer Mösyö Piyer var ise birlikte bir iki saat ders çalıştıktan…" (DK, s. 243).

Annesiyle konuştuktan ve Süleymaniye'ye dönmeyi kararlaştırdıktan sonra Bihruz Bey, sabah erken kalkıp ders çalışmak istediğini söyleyerek yatmak üzere odasına gider. Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vererek uykusunu almak üzere vaktinde yatması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Evet! Yatma vakti geldi, sabahleyin biraz erken kalkıp da ders yapacağım…" (DK, s. 248).

Bihruz Bey ile Mösyö Piyer sohbet ederken Mişel içeri girerek yemeğin hazır olduğunu haber verir. Bihruz Bey ve Mösyö Piyer'in sağlıklı olmaya önem vererek salona gidip yemek yemesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Bu aralık Mişel yemek hazır olduğunu haber verdi. Muallim efendi ile öğrencisi *sal a manje*ye gittiler. Sofraya oturdular. Şuradan buradan konuşarak bir saatte yemeği bitirdiler." (DK, s. 258).

Ramazan'ın gelmesiyle yeni bir hayat düzeni oluşturan Bihruz Bey, geceleri sahura kadar ders çalışır. Sahur yemeğini yedikten sonra hareme giderek gündüz saat beşe kadar dinlenen Bihruz Bey'in sağlıklı olmaya önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Geceleri çoğunlukla sahura kadar oturur, dersleriyle meşgul olur. Sahur yemeğini yer. Hareme girer yatar. Gündüz saat beşe kadar uyur." (DK, s. 264).

Manon Lesko romanını bitirmek için saat sabah dörde kadar uyumayan ve okuduklarından çok etkilenerek sinirleri bozulan Bihruz Bey, ayakta duramayacak kadar yorulur. Hava almak için pencereyi açtıktan sonra yatmak üzere odasının kapısını açtığında sofada oturmakta olan dadı kalfa beyin henüz yatmadığını anlar. Bunun üzerine odaya giren dadı kalfa Bihruz Bey'in perişan halinden yola çıkarak fikir yürütür ve Mösyö Piyer'in yaptığı dersler sebebiyle beyin sağlığının bozulduğunu düşünür. Dadı kalfanın Bihruz Bey'in sağlığına önem vermesi ve dinlenmesi için beyi yatağa yatırarak ona çorba ısmarlaması şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Vah vah!.. Bu koca papaz ne zaman gelse benim beyimde böyle bir hal görülüyor! Hınzır herif, böyle de ders okutulur mu? Zavallı beyciğim sabahlara kadar gözlerini kırpmamış!.. O pis kitap için mi böyle harap ettin kendini?.. Buna hanımefendi de

> razı değil. Ben de razı değilim, Allah da razı değildir. Bari gir yatağına da biraz rahat et!.. Vah vah!.. Bugün oruç da tutulmaz!.. Biraz uyu da bakayım sana çorba ısmarlayım. Hadi sen yat, ben pencereyi filanı kaparım." (DK, s. 275).

Mösyö Piyer'in getirdiği romanı okumak için uykusuz kalan ve ardından sinirleri bozularak yorgun düşen Bihruz Bey, dadı kalfanın yardımıyla biraz uyur. Birkaç saat uykunun ardından sinirleri biraz düzelen ve acıkmaya başlayan Bihruz Bey'e dadı kalfa çorba getirir. Dadı kalfanın beyin sağlığına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "O birkaç saatlik uyku ile asabı biraz düzelmiş midesi gıda aramaya başlamıştı. Dadı kalfanın hazırlattığı çorba ile kebabı iştahlıca yedi." (DK, s. 276).

Bihruz Bey'in sağlığının çok daha iyi olduğunu fark eden dadı kalfa, beye dışarı çıkarak biraz hava almasını önerir. Havanın güzel olduğunu söyleyerek beyden gezip eğlenmesini isteyen dadı kalfanın Bihruz Bey'in sağlığına önem vermesi şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Beyim! İyisin maşallah! Giyinip de azıcık hava almaya çıksan olmaz mı? Hava güzel, sokaklar adam almıyor, gezer eğlenirsin, hadi beyim hazırlan!.." (DK, s. 276).

4.2. Araba Sevdası'nda Tespit Edilen Değerlerin İşlenme Sıklıkları

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanının Schwartz Değer Kuramı'na göre incelenmesinin sonucunda 15 alt değerle en çok iyilikseverlik değerinin işlendiği görülmüştür. İyilikseverlik değerini; geleneksellik değeri 10 alt değer, evrenselcilik değeri 8 alt değer, başarı değeri 7 alt değer, özyönelim değeri 6 alt değer ve güvenlik değeri 2 alt değer ile takip etmektedir. Güç, hazcılık, uyarılım ve uyma değerlerinde ise birer alt değere rastlanmıştır.

Sonuç olarak *Araba Sevdası*'nda Schwartz Değer Kuramı'na göre en çok iyilikseverlik ve geleneksellik değerlerinin işlendiği görülmüş ve bu iki değere ait alt değerleri içeren verilerin sıklıkla yer aldığı tespit edilmiştir. *Araba Sevdası* romanında en sık işlenen alt değerler akıl yürütme, özgür düşünme, estetik, planlı olma, hedef belirleme ve nezâket olurken en az işlenen alt değerlerin adalet, hayâ, kanaatkârlık, tutumluluk, temiz olma ve komşuluk olduğu görülmektedir. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanı; başta Türkçe dersi olmak üzere çeşitli derslerin öğretim programlarından ve MEB'in yayınladığı Değerler Eğitimi Yönergesi'nden yararlanılarak hazırlanmış değer listesinde yer alan değerleri içermektedir. Romanda yer alan 52 değerin işlenme sıklığı tablo 4.53'te gösterilmiştir.

Tablo 4.53. Araba Sevdası'nda Yer Alan Değerlerin İşlenme Sıklıkları

Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)	Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)
1. Adalet	-	1	1	2	12. Çalışkanlık	-	4	16	25
2. Ağırbaşlılık	2	8	7	5	13. Dayanışma	1	2	10	7
3. Aile Birliğine Önem Verme	1	1	2	6	14. Duyarlılık	1	18	11	20
4. Akıl Yürütme	8	52	69	89	15. Dürüstlük	-	3	11	9
5. Alçak Gönüllülük	-	10	9	2	16. Empati	1	9	7	1
6. Arkadaşlık	1	1	11	9	17. Estetik	31	51	26	44
7. Azim	-	13	9	26	18. Fedakârlık	1	2	-	4
8. Barışseverlik	-	5	8	2	19. Girişimcilik	3	20	10	28
9. Bilimsellik	-	8	44	13	20. Güven	-	4	2	1
10. Cesaret	1	5	2	-	21. Hayâ	1	-	1	2
11. Cömertlik	3	7	2	9	22. Hedef Belirleme	1	26	26	71

Tablo 4.53'ün Devamı

Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)	Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)
23. Hoşgörü	-	7	2	4	34. Nezâket	5	24	20	18
24. İffet	2	6	1	2	35. Özgür Düşünme	1	18	60	86
25. İletişime Açık Olma	-	2	11	4	36. Özgüven	5	11	5	2
26. İyilikseverlik	-	8	14	14	37. Paylaşma	-	2	2	7
27. İyimserlik	-	6	4	2	38. Planlı Olma	1	27	31	74
28. Kadirşinaslık	1	18	8	6	39. Sabır	-	3	7	3
29. Kanaatkârlık	1	1	1	1	40. Sadakât	-	3	8	4
30. Komşuluk	-	-	-	6	41. Sağlıklı Olmaya Önem Verme	-	5	2	18
31. Kültürel Mirası Koruma	-	4	1	2	42. Saygı	-	11	8	10
32. Minnettarlık	1	5	3	6	43. Sevgi	1	20	13	11
33. Misafirperverlik	-	4	-	10	44. Sorumluluk	-	6	6	25

Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)	Değer Adı	BK (f)	İK (f)	ÜK (f)	DK (f)
45. Şefkât ve Merhamet	1	15	8	14	49. Vatanseverlik	-	-	-	-
46. Takım Ruhu	-	-	4	4	50. Vefâ	-	5	8	5
47. Temiz Olma	1	-	1	4	51. Yardımseverlik	1	12	13	14
48. Tutumluluk	1	1	-	3	52. Zamanı İyi Kullanma	1	2	8	11

V. BÖLÜM: SONUÇ

5.1. Sonuç

Araba Sevdası romanı değerler eğitimi bağlamında incelenmiş ve romanın 51 farklı alt değer içerdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler, ilgili alt değerin bulunduğu kısımda sayısal olarak gösterilmiş ve eserden alıntılarla desteklenmiştir. İletişim Yayınlarından (315 sayfa, 4. Baskı, 2019) temin edilen *Araba Sevdası* romanındaki her bir kısım için değerlerin işlenme sıklığı tabloda belirtilmiş ve açıklanmıştır.

Araştırmada tespit edilen değerler Schwartz Değer Kuramı temel alınarak gruplandırılmıştır. Schwartz Değer Kuramı'nda bulunan alt değerler, Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda yeniden gruplandırılmış ve araştırma bu yeni gruplandırmaya dayanarak yapılmıştır. Bazı değerlerin romanda açıkça belirtildiği görülmüş ancak değerler romanda bazen örtülü olarak yer aldığı için gerekli görülen yerlerde açıklamalar da yapılmıştır.

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında tespit edilen değerlerin birinci kısımda diğer kısımlara nispeten daha az olduğu görülmüştür. Dağılım göz önüne alındığında son iki kısımda daha fazla eğitsel değer olduğu belirlenmiştir. Bu durumun, Bihruz Bey'in karakterinde meydana gelen olumlu değişimlerle ilgisi olduğu söylenebilir. Bihruz Bey, romanın başlarında züppe tipi özelliklerinin tamamını gösterirken, romanın son kısımlarında bu özelliklerin yerine bazı olumlu tutumlar benimsemiştir.

Araba Sevdası'nda en çok işlenen değerler akıl yürütme, özgür düşünme, estetik, planlı olma, hedef belirleme ve nezâket değerleridir. Akıl yürütme değeri, Bihruz Bey başta olmak üzere romanda yer alan karakterlerin içinde bulundukları durumdan kurtulmak veya daha iyi bir duruma geçmek için çeşitli çarelere başvurmaları ile işlenmiştir.

Özgür düşünme değeri; romandaki karakterlerin mevcut hallerden en iyisini seçebilme, karar verebilme, verdiği kararda sebat gösterme ve bağımsız bir şekilde düşünebilme yetisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Estetik değeri; romanda yer alan karakterlerin giyimlerine özen göstermeleri, güzele yönelik bir meyil göstermeleri, edebi ve sanatsal özellikleri ön plana çıkarmaları yoluyla işlenmiştir.

Planlı olma değeri; karakterlerin hedeflerine ulaşmak üzere çeşitli adımlar atmaları, işlerini gerçekleştirmek için gerekli yolları tasarlamaları ve bu gayeyle planlarına sadık kalmaları yoluyla işlenmiştir.

Hedef belirleme değeri; karakterlerin içinde bulundukları şartları değiştirme ve geliştirme amacı taşımaları, bu amaca ulaşmak için gerekli içgüdüyü yönlendirerek gayeye ulaşmalarından hareketle kullanılmıştır.

Nezâket değeri; karakterlerin hangi şartlar altında bulunurlarsa bulunsun karşısındaki kişiye karşı ince ve saygılı bir şekilde davranması yoluyla işlenmiştir. Romanda yer alan karakterler birbirine karşı ince ve zarif bir şekilde hitap eder. Bu nedenle nezâket değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Araba Sevdası'nda en az işlenen değerlerin adalet, hayâ, kanaatkârlık, tutumluluk, temiz olma ve komşuluk olduğu görülmüştür. Vatanseverlik değerine ilişkin herhangi bir veriye ise rastlanmamıştır. Adalet değeri romandaki karakterlerin hak sahibine karşı adil bir tutum göstermeleri ve karşılaştıkları sorunlar karşısında adil bir karar vermelerinden hareketle kullanılmıştır.

Hayâ değeri; karakterlerin çirkin işlerden sakınması, utanç verici durumların ve alışkanlıkların terk edilmesi ile romanda kendine yer bulmuştur. Bununla birlikte işlenme sıklığı düşük bir değerdir.

Kanaatkârlık değeri, romanda en az işlenen alt değerlerden biridir. Başta Bihruz Bey olmak üzere karakterlerin çokça para harcamaları zaman zaman parasız kalmalarına yol açmış ve borçlanmalarına neden olmuştur. Bu değer, genellikle romandaki yaşlı karakterlerin bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır.

Tutumluluk değeri, kanaatkârlık değeri ile beraber romanda en az işlenen değerlerden biridir. Bihruz Bey'in şahsında Tanzimat toplumu gençlerinin içinde bulunduğu hayat tarzı, zevk için çok para harcamayı gerektirmiş ve bu durum karakterlerin tutumlu olmasını engellemiştir. Bu alt değer romanda daha çok yaşlı karakterlerin bir özelliği olarak kendine yer bulmuştur.

Temiz olma değeri; romandaki karakterlerin kişisel temizliklerine dikkat etmeleri ve çevre temizliğini sağlamaları yoluyla işlenmekle beraber romanda en az rastlanan değerlerdendir.

Komşuluk değeri; Bihruz Bey ve annesinin komşularını eve davet etmeleri ve onlarla ilgilenmeleri ile romanda kendine yer bulmuştur ancak bu alt değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

İşlenme sıklıklarına göre romanda tespit edilen değerlere ilişkin sonuçlar şu şekilde değerlendirilmiştir:

Nezâket değerinin ardından işlenme sıklığı en yüksek değer bilimsellik değeridir. Bu değer; romanda yer alan karakterlerin karşılaştıkları sorunlarda bilimsel bir tutum benimseyerek araştırmaya girişmeleri ve sonuca bilimsel bir açıdan yaklaşmaları yoluyla işlenmiştir.

Girişimcilik değeri; romandaki karakterlerin kâr elde etmek için çeşitli alım-satım işleri yapması ve yeni bir şeyler üretmek amacıyla risk alması ile romanda kendine yer bulmuştur.

Romandaki karakterler çevresinde meydana gelen olaylara karşı hassastır ve toplumdaki siyasi ve ekonomik gelişmeleri de takip eder. Bilhassa Mösyö Piyer siyasi ve diplomatik olaylara duyarlılığı ile bilinir. Bu nedenle duyarlılık değerin işlenme sıklığı da yüksektir.

Romandaki karakterler karşılaştıkları zorlukları aşmaya kararlıdır ve bu engeller karşısında pes etmeyerek mücadele ederler. Belirledikleri hedefi gerçekleştirebilmek amacıyla azim gösterirler. Bu nedenle azim değerinin işlenme sıklığı da yüksektir.

Çalışkanlık değeri; romandaki karakterlerin amaçlarına ulaşabilmek için çabalaması, bilmediği kelimeleri kitaplara başvurarak öğrenmesi ve bilenlere sorması yoluyla işlenmiştir. Bilhassa Bihruz Bey'in Periveş Hanım'a bir aşk mektubu yazmak için sık sık Biyanki ve Hançeri sözlüklerine başvurması ve kalemdeki Naim Efendi'nin çalışkan tavrı buna örnek teşkil etmektedir.

Sevgi değeri romanda sık işlenen alt değerlerden biridir. Bilhassa Bihruz Bey'in Çamlıca Bahçesinde Periveş Hanım'ı görmesiyle ona âşık olması ve bu aşkı ona ifade etmek için her an fırsat kollaması bu değere örnek teşkil etmektedir.

Romandaki karakterler karşılık beklemeden iyilik yapan ve yardım etmeyi seven kişilerdir. Özellikle Bihruz Bey'in anlamını bilmediği "bersiye" kelimesi üzerine kalem arkadaşlarının yardımsever bir şekilde davranması ve uzun süre kelimenin anlamını araması, yardımseverlik değerinin işlenme sıklığını artırmıştır.

Şefkât ve merhamet değeri; romandaki karakterlerin sevdiklerini kötülüklerden korumaya çalışması, zor durumda kaldıklarında onlara yardım etmesi ve onlarla yakından ilgilenmesi ile işlenmiştir.

Romandaki kişiler üzerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışan ve bu konuda çaba gösteren kişilerdir. Sorumluluk bilinciyle hareket eden karakterler, kendisinden ve çevresinden mesul olduğunun farkındadır. Sorumluluk değeri bu nedenle romanda sıkça işlenmiştir.

İyilikseverlik değeri; romanda yer alan karakterlerin yardıma muhtaç olan kişilere yardım etmesi, onların ihtiyaçlarını gönülden ve severek karşılaması yoluyla işlenmiştir. Buna ek olarak romandaki kahramanlar birbirleriyle sık sık hediyeleşir ve bilmedikleri konularda birbirlerine yardım eder. Bu yüzden iyilikseverlik değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Romandaki karakterler; karşısındaki insanın kıymetini bilen, değerli olanın değerini takdir etmeye çalışan, bireylerin sosyal birikiminin bilincinde olan ve bunu göz önüne alarak mevcut durumun gerektirdiği tutum biçimini gösteren kişilerdir. Bu yüzden kadirşinaslık değerinin işlenme sıklığı da yüksektir.

Saygı değeri; romandaki karakterlerin karşısındaki kişiye değer vermesi, onu yüceltmesi, yaşlılığı ve üstünlüğü sebebiyle ona hürmet etmesi, ölçülü ve dikkatli davranarak ona hoşgörü göstermesi ile işlenmiştir.

Romandaki karakterler, fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı olmaya özen gösteren, öğün kaçırmayan, uyku düzenine dikkat eden, mevsime uygun giyinmekle birlikte hasta olduğunda vakit kaybetmeden doktor çağıran kişilerdir. Bu nedenle sağlıklı olmaya önem verme değerinin işlenme sıklığı da yüksektir.

Özgüven değeri; romandaki karakterlerin öz benliklerinin farkında olması, kendisine değer vermesi, kendisini diğer insanlardan farklı kılan özelliklerini bilmesi ve var olan tüm karakteristik özelliklerini kabul etmesi ile işlenmiştir. Bilhassa roman boyunca Bihruz Bey'in özgüvenli tavrı, bu değerin sıklığını artırmıştır.

Romandaki karakterler; söz verdiğinde ahdinde duran, söz ve davranışları birbiriyle uyum içinde olan, çıkarları doğrultusunda hareket etmek yerine doğruluk ilkeleri ile müspet bir şekilde davranan kişilerdir. Bu nedenle dürüstlük değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Arkadaşlık değeri; romandaki kişilerin paylaşım yapmaktan sevinç duyduğu ve ortak nitelikler taşıdığı insanlardan bir çevre oluşturması ve bu insanlarla manevi bir bağ kurması ile işlenmiştir. Buna ek olarak romandaki karakterler; duygusal bağ kurduğu kişilere karşı sevgi ve anlayış gösteren, duygu ve düşüncelerini paylaşan kişilerdir. Bu nedenle arkadaşlık değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Romandaki karakterler; ciddi, olgun ve vakur kimselerdir. Karşısındaki insanlarla kurduğu ilişkilerde samimidir, bu ilişkileri ciddiyet ve saygı üzerine bina eder. Birlikte bulunduğu kişinin şahsi özelliklerinin farkındadır ve bu bilinci taşıyarak ciddiyet içinde iletişim kurar. Bu nedenle ağırbaşlılık değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Zamanı iyi kullanma değeri; romandaki karakterlerin buluşmalarına vaktinde gitmesi, gerekli planları tasarlayarak zaman israfını önlemesi ve zaman yönetimi yaparak hedeflerine ulaşmak istemesi ile işlenmiştir. Bu nedenle bu değerin romanda işlenme sıklığı yüksektir.

Cömertlik değeri; romandaki karakterlerin varlığını ve imkânını hiç çekinmeden ve hiçbir karşılık beklemeden başkalarıyla paylaşması ile romanda kendine yer bulmuştur. Bilhassa Bihruz Bey'in para konusunda herhangi bir kısıtlamaya başvurmadan eli açık bir tutum sergilemesi cömertlik değerinin işlenme sıklığını artırmıştır.

Romandaki karakterler; kendi değerinin ve başarılarının farkında olmakla beraber bu özelliklerle övünmek yerine mütevazı bir şekilde davranmayı tercih ederler. Kendilerine yönelik bir övgünün yapılması halinde ise gururlanmaz ve bu övgüye teşekkür ederek böbürlenmekten geri dururlar. Bu nedenle alçakgönüllülük değerinin işlenme sıklığı yüksektir.

Dayanışma değeri; romanda yer alan karakterlerin ortak bir amaç etrafında buluşmaları ve bu amacı gerçekleştirmek için birbirlerine yardım etmeleri ile işlenmiştir. Karakter sık sık birbirine danışarak istişare yaparlar ve bilmedikleri hususlarda birbirlerine yardımcı olurlar. Bu durum dayanışma değerinin işlenme sıklığını artırmıştır.

Empati değeri; romandaki karakterlerin kendini başkalarının yerine koyması, olaylara onların bakış açısıyla bakmaya çalışması, gerektiğinde onlar gibi düşünmeye başlaması ve onun hissettiklerini hissetmesi ile işlenmiştir.

Romandaki karakterler; zor zamanlarında arkadaşlarının ve yakınlarının yardımına koşan, onların daha iyi hissetmesi için gerekli ihtiyaçları karşılayan, daha önce kendisine yapılmış iyiliklerin ayırdında olan ve bunu ödemeye çalışan kişilerdir. Bu nedenle vefâ değerinin işlenme sıklığı birçok alt değerden daha yüksektir.

İletişime açık olma değeri; romandaki karakterlerin karşılıklı duygu ve düşünce alışverişi yapması, seyir yerlerinde karşılaşan tanıdıkların samimi bir şekilde iletişim kurarak birbiriyle sohbet etmesi ile işlenmiştir.

Sadakat değeri; romanda yer alan karakterlerin birbirine söz verdiğinde sözüne sadık kalması, ihanet etmemesi, içten bir bağlılık esasına dayanarak hareket etmesi ile işlenmiştir. Bilhassa dadı kalfanın Bihruz Bey'e ve ailesine olan sadakati bu değerin işlenme sıklığını artırmıştır.

Barışseverlik değeri; romandaki karakterlerin birbirine darıldığında barışmak istemesi, uzun küslüklere tahammül edememesi, karşılıklı anlayış ve hoşgörüye önem vermesi ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı düşüktür.

Romandaki karakterler; birinden görmüş olduğu iyiliği unutmayan, bu iyiliğe karşı minnet duyan ve karşılığını ödemeye çalışan kişilerdir. Kendilerine yapılan iyiliğin değerini bilir, şükran duyar ve buna aynı şekilde mukabele etmek isterler. Bu nedenle minnettarlık değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Misafirperverlik değeri; romandaki karakterlerin konuk ağırlamaktan zevk alması, misafirlerine çeşitli ikramlarda bulunması ve onları saygılı bir şekilde uğurlaması ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romandaki karakterler; hayatta karşılaştıkları zorlukları metanetle karşılayan, bu engeller karşısında ümidini kaybetmeyen, zorlukları aşacağına inanan ve pes etmeyerek sabreden kişilerdir. Bu nedenle sabır değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Hoşgörü değeri; romanda yer alan karakterlerin birbirini anlayışla karşılaması, çevresinde bulunan insanların hatalarına müsamaha ile yaklaşması ve farklılıklara saygı duyması ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romandaki karakterler; geleceğe umutla bakan, karşılaştıkları zorluklar karşısında kötümser bir tavır almak yerine bunların geçeceğine inanan ve olayların güzel sonuçlanacağını uman kişilerdir. Bu nedenle iyimserlik değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Paylaşma değeri; romandaki karakterlerin sahip olduğu çeşitli para, eşya, bilgi ve birikimleri birbiriyle paylaşması ile verilmekle birlikte bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romanda yer alan karakterler edep sınırları içinde hareket eden, birbiriyle nezâket ve namus ilkeleri etrafında iletişim kuran kişilerdir. Bu nedenle iffet değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Aile birliğine önem verme değeri; romandaki karakterlerin akrabalık ilişkisine özen göstermesi, uzak akraba ve yakınlarını eve davet etmesi, onlara hürmet etmesi ve onları saygıyla ağırlaması ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romanda yer alan karakterler bilmedikleri bir konuda birlik olarak sorunu çözmeye çalışan, ortak bir amaç uğruna hareket ederek hedefe ulaşan ve takım halinde kazanmak için oyun oynayan kişilerdir. Bu nedenle takım ruhu değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Cesaret değeri; romandaki karakterlerin gerçekleştirmek istediği amaç uğruna cesur bir şekilde hareket etmesi, kritik anlarda inisiyatif alıp sevdiklerini kurtarması ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romanda yer alan karakterler; muhtaçları düşünerek kendi para ve zamanından feragat eden, sevdikleri uğruna herhangi bir özveriden çekinmeden kendi hakkından vazgeçen kişilerdir. Bu nedenle fedakârlık değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Kültürel mirası koruma değeri; romandaki karakterlerin maddi ve manevi değere sahip çeşitli eşyalara ihtimam göstermesi, eski ve unutulmuş olan ancak kültürel yönden kıymet taşıyan bu eşyaları özenle koruması ile verilmekle beraber bu değerin işlenme sıklığı da düşüktür.

Romanda yer alan karakterler; birbirinden kuşku duymayan, zor durumları beraber aşacaklarına inanan ve birbirine güvenen kişilerdir. Bu nedenle güven değeri, az olmakla birlikte romanda yine de kendine yer bulmuştur.

Araştırma sonucunda *Araba Sevdası* romanından rastgele seçilecek herhangi bir bölümün Türkçe ders kitaplarında değerler eğitimi bağlamında kullanılamayacağı; romanın Türkçe öğretiminde değerler eğitimi açısından zengin olan bölümlerinde sadeleştirme ve kısaltma yapılarak yer alabileceği saptanmıştır. Romanda çocukları zararlı alışkanlıklara sevk edebilecek hal ve hareketlerin sergilendiği bölümlerin değerler eğitimi kapsamında kullanılmaması, bunun yerine olumlu bir karakter gelişimi açısından değerler eğitimi bakımından zengin olan bölümlerden faydalanılması gerekmektedir. *Araba Sevdası*; bir geçiş dönemi ürünü olması, Türk edebiyatında realizm etkisiyle yazılan ilk roman olması ve ihtiva ettiği değer çatışmaları nedeniyle yazıldığı Tanzimat dönemi hakkında bilgi veren nadide bir romandır. Recaizade Mahmut Ekrem'in hiciv barındıran üslubu, Tanzimat döneminin sebep ve sonuçlarını kavrama gücü ile mevcut sosyokültürel yapıyı ifade ediş biçimi romanın kıymetini artırmaktadır.

Araba Sevdası, değer yozlaşması yaşayan Tanzimat toplumunun panoramik bir örneğini sunar. Tanzimat dönemi gençleri; Türkçeyi ve Türk kültürünü küçümseyen, konuşmalarında

sık sık Fransızca kelimeler kullanan, Türk edebiyatına yabancılaşmış, bunun yerine Fransızca romanlar okuyarak çeşitli hayâl ve hülyalara kapılan bir nesildir. Bununla birlikte Bihruz Bey'in şahsında Tanzimat dönemi gençlerinin tamamen başkalaşmadıkları, özlerini korudukları ve bir üst nesille ilişkileri sayesinde değer yargılarında olumlu değişimler gerçekleştirebildikleri roman boyunca görülmektedir. Bir geçiş dönemi ürünü olan *Araba Sevdası*'nın, ihtiva ettiği değer çatışmalarına rağmen zengin bir değer iletimine sahip olması düşündürücüdür.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler eğitimi kazanımları göz önüne alındığında, *Araba Sevdası* romanından Türkçe ders kitaplarında kullanılmak üzere üç okuma parçası üzerinde sadeleştirme ve kısaltma yapılmıştır. Sadeleştirilen ve kısaltılan bu metinler; romanın değerler eğitimi açısından en zengin bölümlerinden seçilmiş ve Türkçe ders kitaplarında okuma parçası olarak kullanılmak üzere önerilmiştir (Bkz. Ek 1). Değerler eğitimi; öğrencilerin kişilik ve karakter gelişimini amaçlayan, bireyi olumlu ve yapıcı özelliklerle destekleyen, birey-toplum arasında sağlıklı bir bağ kurulmasını ve bu bağın sürdürülmesini içeren karmaşık bir disiplindir. Bu nedenle değerler eğitimi kapsamında Türkçe ders kitaplarında *Araba Sevdası* romanından düzenlenen çeşitli okuma parçalarının da bulunması büyük önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

1. Edebi eserler; birey ile toplumu birbirine bağlayan ve kişilik gelişimini destekleyen birçok değeri sezdirerek ve sanatsal bir kaygıyla iletir. Bu nedenle edebi eserlerin değerler eğitimi çalışmalarında daha etkili bir araç olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler eğitimi kazanımlarına ilişkin metin düzenlemelerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu nedenle programda değerler eğitimi kapsamında roman türünden nitelikli örneklerin de yer alması gereklidir.

3. Değerler eğitimi çalışmaları içerisinde kullanılacak roman örnekleri, türünü en iyi temsil eden Türk edebiyatı eserlerinden seçilmelidir. *Araba Sevdası,* ihtiva ettiği özellikler ve zengin değer iletimi ile değerler eğitimi kapsamında Türkçe ders kitaplarında yer alabilecek en uygun eserlerden biridir.

4. Türkçe ders kitaplarında değer iletimi bağlamında yer alması tasarlanan roman örnekleri, uygun sadeleştirme ve kısaltma çalışmaları yapılarak kullanılmalıdır. Romandan seçilen ve kısaltılan bölümlerin, değerler açısından zengin olmasına dikkat edilmelidir.

5. Çalışma kapsamında Schwartz Değer Kuramında olmayan ancak Millî Eğitim Bakanlığı kaynakları aracılığıyla temin edilen değerlerin Schwartz Değer Kuramına göre hangi başlık altına alınacağına ilişkin Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Bu doğrultuda Schwartz Değer Kuramında yer alan değer havuzu yeniden belirlenebilir ve mevcut kurama eklemeler yapılabilir.

6. Türkçe ders kitaplarında değerler eğitimi bağlamında kullanılması planlanan metinlerin seçiminde Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanlarının görüşü alınmalıdır.

7. *Araba Sevdası* romanı; akıl yürütme, özgür düşünme, estetik, planlı olma, hedef belirleme ve nezâket değerlerinin içselleştirilmesini sağlar. Söz konusu değerler romanda en sık işlenen alt değerlerdir; bu nedenle bilhassa bu değerlerin öğrenciler tarafından kazanımı amaçlandığında *Araba Sevdası* en uygun seçim olacaktır.

8. Öğrencileri zararlı alışkanlıklardan koruma ve onların olumlu bir karakter gelişimi sürdürmeleri adına *Araba Sevdası* romanının özellikle ikinci kısmında yer alan ve değerler eğitimi bakımından uygun olmayan bölümleri bu kapsamda Türkçe ders kitaplarında okuma metni olarak kullanılmamalıdır.

9. Öğrencilerin eğitim hayatı boyunca içinde çeşitli okuma metinleriyle karşılaştığı Türkçe ders kitapları; değerler eğitimi açısından zengin, öğrencilerin kritik dönem boyunca edinmesi gereken tutum ile davranışları içeren ve okuma zevki aşılayan yeni metin türleriyle çeşitlendirilebilir.

10. Bu araştırmadan sonra yapılacak olan yeni araştırmalarda Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi yönergesinden yola çıkılarak yeni bir değer sınıflandırması yapılabilir ve *Araba Sevdası* Schwartz Değer Kuramı haricinde başka bir değer kuramı açısından tekrar incelenebilir.

11. Değerler eğitimi bağlamında incelenen *Araba Sevdası* romanı, bu çalışmada kullanılan yayınevi dışında başka bir yayınevinden temin edilerek yeniden incelenebilir ve ihtiva ettiği değer havuzu tekrar belirlenebilir.

12. *Araba Sevdası* romanının değerler eğitimi açısından en zengin bölümlerinden seçilerek sadeleştirilmiş ve kısaltılmış okuma metinleri yerine farklı araştırmacılar tarafından farklı okuma metinleri önerilebilir, bu metinler üzerinde yeni bir sadeleştirme ve kısaltma çalışması yapılabilir.

KAYNAKLAR

Açıkel, F. (2018). *Yunus Emre'nin eserlerinde değerler eğitimi unsurları,* Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Ağaoğlu, H. D. (2018). *Bahaeddin Özkişi'nin eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Akar, A. (2019). *Düşünen Türkçe*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Akay Ahmed, A. (2015). Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın Gülen Ada hikâyesinde aktarılan değerler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 2, 78-92.

Akay, İ (2019). *Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Akbalık, H. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-ı Veli'nin eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar,* Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akıncı, B. (2019). *Değerler eğitimi açısından Aytül Akal'ın çocuk romanlarının incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Akpınar, A. (2015). *Yağmur dergisindeki hikâyelerde değerler eğitimi: 2004-2014*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Akyıldız, O. (1996). *Kuramdan romana Recaizade Mahmut Ekrem: Doğu-Batı ve romantizm-realizm eksenlerinde Talim-i Edebiyat ve Araba Sevdası,* Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Akyüz, K. (2015). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri*. İstanbul: İnkılap.

Algur, H. (2017). Değer eğitimi yaklaşımları, M. Çakmak (Ed.), *İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi* içinde 169-194, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* Cilt: 1, Sayı: 4, 53-57.

Alver, K. (2006). Züppelik anlatısı ve toplum: Türk romanında züppe tipi. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, 16,* 163- 182.

Alver, K. (2011). Berna Moran ve Edebiyat Sosyolojisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26,* 63-72.

Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil.* Ankara: TDK.

Aristo (2010). *Metafizik*, İstanbul: Sosyal Yayınları.

Arslan, M. (2004). Ziya Gökalp'te kültür ve uygarlık anlayışı. *Türkiye'de sosyoloji-Ziya Gökalp Sempozyumu* içinde (s.11-19). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Atabek, E. (1999). *Hayatımız ve Değerlerimiz,* İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.

Ataç, N. (2019). *Günlerin Getirdiği, Sözden Söze,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atlı, N. (2014). *Edebiyatta batılılaşma teması — Küçük Bey – Araba Sevdası örneği,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Aydemir, S. (2019). *Değerler eğitimi bağlamında Zeki Alasya-Metin Akpınar filmleri,* Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Aydın, E. (2019). *Değerler eğitimi açısından Atabetü'l Hakâyık'ın incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aytaş, G. (2012). Recaizade Mahmut Ekrem'in divan edebiyatı, halk edebiyatı, din ve kültür hakkındaki görüşleri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi, 1(02),* 60-75.

Balık, M. (2014). Tanzimat edebiyatı (şiir-roman), Ö. Bayrak (Ed.), *Muallim Naci* içinde, 217-241, İstanbul: Kesit Yayınları.

Baş, B. (2012). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Başkan, Ö. (2003). *Bildirişim İnsan Dili ve Ötesi*. İstanbul: Multilingual.

Binyıl Şahin, N. (2019). *Sabahattin Ali'nin eserlerinde değerler eğitimi,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bolayır, A. E. (1921). *Recaizade Mahmut Ekrem Bey hayatı ve asarı*, İstanbul: Evkaf-ı İslamiyye Matbaası.

Bourse, M. ve Yücel, H. (2017). *Kültürel çalışmaları anlamak.* (Çev. H. Yücel), İstanbul: İletişim.

Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Cengiz, Ş. (2020). *Çocuk Haftası Dergisindeki tahkiyeli eserlerin Türkçe öğretimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Cevizci, A. (2010). Felsefeye giriş, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Clauson, S. G. (1972). Value, In *An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth- Century Turkish* (485a.), London: Oxford University Press.

Cura, A. (2019). *Türk dili ve edebiyatı öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Çalışkan, A. (2016). *İlköğretim 100 temel eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait eserlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çiçek, S. (2019). *Türkçe öğretmen adaylarının atasözleriyle değerler eğitimi arasındaki ilişkiyi algılama düzeyleri,* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Davidov E., Schwartz, S. H., Cieciuch J. (2015). Values, *Social Psychology of, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2,* 41–46.

Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin özyeterlik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 37,* 36-49.

Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde program geliştirme,* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği,* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980'den günümüze),* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Derse, G. E. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşleri bağlamında değerlendirilmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Dilidüzgün, S. (2004). *İletişim odaklı Türkçe derslerinde çocuk kitapları.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dino, G. (1954). Recaizade Ekrem'in Araba Sevdası romanında gerçekçilik. *Türkiyat Mecmuası*, *11*, 57-74.

Doğan B. ve Gülüşen A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *1(2)*, 75-102.

Doğan, E. (2018). *Metin dışı okumalarda Yürekdede ile Padişah kitabından değerler eğitimi bağlamında yararlanma,* Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Doğan, İ. (2014). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar,* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğanay, A. (2006). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi, C. Öztürk (Ed.), *Değerler Eğitimi* içinde, 255-286, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Doğanay, A., Seggie, F. N. ve Caner, H. A. (2012). Değerler eğitiminde örnek bir proje: Avrupa değerler eğitimi projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi, 2* (3), 73-86.

Doğrucan, M. F. (2020). *Medeniyet dili olarak Türkçe*, Ankara: Altınordu Yayınları.

Duman, M. (2019). *Değerler eğitimi ve söz varlığı açısından Bektaşi fıkraları,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Ecer Çakar, S. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek'in tiyatrolarının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Ekşi, H. (2003), Temel değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1(1),* 79-96.

Emer, A. M. (2014). *Safahat'ta değerler eğitimi unsurları*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Emiri, E. (2014). *Gülsüm Cengiz'in eserlerine değerler eğitimi açısından bir yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Erbay, E. (1997). *Eskiler ve yeniler, Tanzimat ve Servet-i Fünun neslinin Divan edebiyatına bakışı,* Erzurum: Akademik Araştırmalar.

Ercan, A. N. (2014). *Etfal Gazetesinin metin ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Erdönmez, A. (2019). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi.* İstanbul: Bayrak.

Erkman-Akerson, F. (2007). *Türkçe örneklerle dile genel bir bakış.* İstanbul: Multilingual.

Ersöz Ekşi, F. B. (2019). *Kitab-ı mev'ize ve değerler eğitimi açısından incelenmesi (İnceleme-metin-dizin-tıpkıbasım),* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Ertürk, S. (1984). *Eğitimde 'Program' Geliştirme*. Beşinci baskı, Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Fichter, J. H. (2015). *Sosyoloji nedir,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Fidan, N. (1986). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Kadıoğlu Matbaası, Ankara.

Gerekten, H. (2018). *5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Gülersoy, Ç. (1982). *Çamlıca'dan bakışlar*, İstanbul: T.T.O.K.Yayınları.

Gümüş, S. (2017). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarının analizi,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Günay, S. (2019). *Mevlana İdris Zengin'in eserlerinde değerler eğitimi,* Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Günaydın, A. U. (2003). *Bir çağdaş anlatım dili olarak romanda görsellik: Araba Sevdası'ndan Yüksek Topuklar'a,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi, *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1 (1)*, 1- 12.

Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güven, A. Z. (2014a). Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı, Konya: Palet Yayınları.

Güven, A. Z. (2014b). "Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi". *Turkish Studies, 9/6:* 505-517.

Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Remzi.

Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education, 30 (2),* 169-203.

Hotamışlı Dağ, B. (2018). *İslâmi dönem Anadolu Türk destanlarından 'Müseyyeb-nâme, Battal-nâme, Danişmend-nâme ve Saltık-nâme'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler, *Değerler Eğitimi Dergisi, 5* (14), 16-78.

Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve eğitim yönüyle insani değerler,* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Işık, İ. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun masallarının değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kaplan, M. (2005). *Kültür ve dil.* İstanbul: Dergâh.

Karacaoğlu, H. (2018). *Dijital hikâyelerin Türkçe dersi değerler eğitimine yönelik etkisinin incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Karaman, M. (2019). *Yücel Feyzioğlu'nun eserlerinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karul, Ü. (2018). *Hibetü'l Hakayık'ın Necip Asım Neşri ve eserde verilen değerler eğitimi,* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kasap, N. (2019). *Bekir Yıldız'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Katı, Y. (2015). *Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kavaz Özcan, E. (2017). *Seza Kutlar Aksoy'un eserlerinin değerler eğitimi ve dil zenginliği bağlamında incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim.* Ankara: Engin Yayıncılık.

Kaya, R. (2019). *II. Meşrutiyet sonrası yazılan ilk çocuk şiirleri kitaplarında değerler eğitimi,* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Kesgin, S. (2015). Amerika Birleşik Devletleri'ndeki karakter eğitimi programları üzerine bir değerlendirme (Georgia ve Florida örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi, 13*(29), 117-148.

Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Kılıç, A. F. ve Gürbüz, H. (2019). Recaizade Mahmut Ekrem'in edebiyata dair bazı dikkatleri ve eleştirileri. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12/2*: 223-245.

Kılıç, F. (2019). *Ömer Seyfettin'in romanında ve hikâyelerinde değerler eğitimi,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kıymaz, M. S. (2019). Türk çocuk ve gençlik edebiyatında roman: Dönemeç romanında kahramanların yaşadığı dönüşümler. *Turkish Studies, 14/2:* 625-642.

Kızıler, H. ve Canikli, İ. (2015). Değerler eğitimi, Karabük: Deneme Yayınları.

Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köktürk, M. (2017). *Toplum ve kültür,* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Köylü, M. (2013). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç, R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Z. Ş. Arslan, M. Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu içinde* (s.287-312), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kuçuradi, İ. (1998). *İnsan ve değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı Ç. (2000), Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı, *Türk Psikoloji Dergisi, 15 (45),* 59-76.

Küçükler Kuşçu, N. (2014). Tanzimat romanında kişiler ve eğitim. *Turkish Studies,* 9/6: 773-781.

Lickona, T. (1992). *Educating for character-how our schools can teach respect and responsibility.* New York: Bantam Books.

MEB, (1981). *Temel eğitim okulları Türkçe eğitim programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (12.09.2012). Milli eğitim bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği, Resmi Gazete, sayı: 28409).

MEB, (2017). *Türkçe dersi öğretim programı,* Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB, (2018). Türkçe öğretimi programı, Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB, (2019). *Türkçe dersi öğretim programı,* Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Memişoğlu, S. (2019). *Türkçe öğretiminde değerler eğitimi bağlamında Refik Halid Karay'ın hikâyelerinin analizi,* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Meriç, C. (2006). *Umrandan uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1),* 93-118.

Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Montanay, E. (2018). *Berdibek Sokpakbayev'in 'Çocukluk Dönemine Yolculuk' (Balalıg Şakka Sayahat) adlı eserinin Türkiye Türkçesine kazandırılması ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Moran, B. (1974). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri,* İstanbul: Cem Yayınevi.

Moran, B. (2015). *Türk romanına eleştirel bir bakış 1*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Oğuzkan, F. (1977). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı.* Ankara: Kadıoğlu Matbaa.

Özdaş, H. (1992). *Açıklamalı şairler ve yazarlar sözlüğü.* Ankara: Koza Yayın ve Dağıtım.

Özdemir, A. (2019). *Türk edebiyatındaki fetihnâmelerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Özdemir, Y. (2019). *Fehmi Gür'ün seçilmiş şiirlerinde değerler eğitimi ve söz varlığı,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Özen, Y. (2015). Sorumluluk eğitimi, Ankara: Vize Basın Yayın.

Özgül, M. K. (2007). *Hatıralar – Ali Ekrem Bolayır*. Ankara: Hece Yayınları.

Özkan, M. (2019). *Aslı Der'in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Parlatır, İ. (1983). *Recaizade Mahmut Ekrem (Hayatı-Eserleri-Sanatı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Pektaş, P. (2013). Değer Sandığı: Nazik olmak (Nezaket), M. Z. Aydın (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Picq, P., Sagart, L., Dehaene, G. ve Lestienne, C. (2014). *Dilin en güzel tarihi.* (Çev. S. Rifat), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Recaizade Mahmud Ekrem. (2007). *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (1. Baskı. Cilt 34, s. 503-504). İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi.

Recaizade Mahmut Ekrem. (2014). *Recaizade Mahmut Ekrem'in Bütün Eserleri-2 Takdîr-i Elhân, Kudemadan Birkaç Şair, Pejmürde, Takrizat,* Sazyek, H., Bayındır T., Sazyek, E., Evecen, D. (Hzl.), Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Recaizade, M. E. (2019). *Araba Sevdası*, İstanbul: İletişim.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*, New York: The Free Press.

Sami, Ş. (1317). Kamus-ı Türki, *Dersaadet (İstanbul)*: İkdam Matbaası.

Sayar, A. G. (1986). *Osmanlı iktisat düşüncesinin çağdaşlaşması,* İstanbul: Der Yayınları.

Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and content of human values?, *Journal of Social Issues, 56,* 19-45.

Senek, S. (2018). *Aytül Akal'ın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*, İzmir: Tudem.

Seyyar, A. (2015). Ahlâk terimleri (ansiklopedik sözlük), İstanbul: Rağbet Yayınları.

Sürmeli, A. (2015). *Peyami Safa'nın romanlarında değerler eğitimi ve Türkçe,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Şahin, F. (2019). *Hasan Latif Sarıyüce'nin roman ve hikâyelerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Şaini, R. (2019). *Makedonya Türk çocuk edebiyatında değerler eğitimi Tomurcuk Dergisi örneği,* Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Şen, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şener, A. (2019). *Osmanzâde Ahmed Tâib'in Telhîsü'n-Nesâyih'i ve değerler eğitimi üzerine önerileri,* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Şimşek, T. (2002). *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Rengarenk Yayınları.

Şirin, M. R. (2000). *Çocuk edebiyatı,* İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı, edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi. CX (780),* 12-31.

Tanpınar, A. H. (1976). *19uncu asır Türk edebiyatı tarihi,* İstanbul: Çağlayan.

Tanpınar, A. H. (1977). *Edebiyat üzerine makaleler,* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tanrıkulu, M. (2015). *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

TDK, (2005). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

TDK, (2011). *Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Torun, F. (2019). *Hüseyin Nihâl Atsız'ın edebî eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Turan, R. ve Ulusoy, K. (2014). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Turinay, N. (1996). *Kültür, dil ve sanata dair*. Ankara: Akçağ.

Turp Özdemir, Z. (2020). *Türkiye'de çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve bu çizgi filmlerin Türkçe öğretimine katkısı,* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tümen, T. (2018). *Naki Tezel'in masalları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Türkyılmaz M. (2012). *Gençlik romanlarının okuma becerisine etkisi ve değer aktarımı bakımından incelenmesi,* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi,* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Utku, İ. E. (2020). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Ünalan, Ş. (2004). *Dil ve kültür.* Ankara: Nobel.

Ünaldı, H. (2011). *Türk romanı ve yabancılaşma: Bir edebiyat sosyolojisi denemesi,* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yaşar, N. (2005). *Gazeteci Şinasi'nin Tasvir-i Efkar gazetesinden dönemin olaylarına bakışı,* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yaşar, Ş., Kasa B. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerine göre değerlerin ulusal ve evrensel olarak sınıflandırılması**.** *Turkish Studies*, 10/3: 581-600.

Yeniay, S. (2019). *Behiç Ak'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yığman, S. (2019). *Değerler eğitimi açısından Aşık Veysel'in şiirleri,* Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Yıldırım, M. (2017). *Pakize Özcan'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'ın şiirlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Yılmaz, M. (2019). *Türk, Alman, Balkan ve Rus masallarının değerler eğitimi açısından mukayesesi,* Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Yücebaş, H. (1957). *Bütün cepheleriyle Ercüment Ekrem*. İstanbul: Orhan Mete ve Ortağı Kollektif Şirketi Matbaası.

Yüksel, S. (2019). *Recaizade Mahmut Ekrem'in edebiyat öğretimi ile ilgili görüşleri.* Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Welton, D. A. & Mallan, J. T. (1999). *Children And Their World: Strategies For Teaching Social Studies.* Boston: Houghton Mifflin Company.

İnternet Kaynakları

http://www.meb.gov.tr/mevzuat/index.php Erişim Tarihi: 08.09.2020

EKLER

EK 1: Araba Sevdası'ndan Hareketle Hazırlanan Okuma Parçaları

8. Sınıf- Birey ve Toplum Teması

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sevgi denince aklınıza ne geliyor? Sevginizi nasıl ifade ediyorsunuz?

2. Sevginin önemi hakkındaki düşüncelerinizi kısaca açıklayınız ve hiç kimsenin birbirini sevmediği bir toplumda nelerle karşılaşılabileceğine dair görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araba Sevdası 1

Çamlıca Millet Bahçesi'nin açılacağını yakınlık münasebetiyle elbette herkesten evvel haber alan Bihruz Bey, mart gelir gelmez validesini zorlaya zorlaya sayfiyeye taşınmaya razı etmiş ve köşke taşınmalarının ertesi günü hemen *jarden püblike*[1] aceleyle gidip içerisini ve dışarısını kontrol ederek buranın pek *alâmod*[2] ve özellikle kendi isteği olması bakımından süslerini başkalarına göstermeye pek *favorabl*[3] bir *promenad*[4] mahalli olacağını anlayınca *ekipaj*ına[5] biraz daha süs vermek için Beyoğlu'nda tedarik ettiği bazı vesaitle *Bender*[6] fabrikası üretiminden olmak üzere gayet hafif ve zarif bir araba ile mevcutlarına nispeten ikişer parmak daha boylu bir çift eğitimli Macar araba hayvanı ısmarlamıştı.

Araba ile hayvanlar, tam bahçenin açılışının ikinci haftasında geldi yetişti. Bihruz Bey de hemen o haftadan itibaren her cuma ve pazar günü Millet Bahçesi seyircileri arasında görünmeye başladı.

Araba gerçekten o senenin moda rengi olan gayet açık, tatlı sarıya boyanmış, yan tarafları beyin isim ve mahlasının ilk harflerine sahip yaldızlı birer marka ile bezeli, tekerleklerinin çubukları incecik fakat kendisi fazlasıyla yüksek, zarif ve nâzik ve amiyane bir tabir ile kız gibi bir şey idi.

---

[1] (Fr.) Jardin public: Genel, umumi bahçe.
[2] (Fr.) À la mode: Modaya uygun.
[3] (Fr.) Favorable: Uygun.
[4] (Fr.) Promenade: Gezinti.
[5] (Fr.) Équipage: Lüks araba.
[6] Çelik Gülersoy Eski İstanbul Arabaları'nda (Turing Kurumu, İstanbul, t.y.) bu fabrikadan şöyle bahseder: "Nureddin Paşa'nın açık ve kapalı arabaları Fransız (Bender) fabrikasından gelirdi ve bu fabrika o devirde dünyada en güzel araba yapan müesseseydi." (30)

Macar cinsinin en güzellerinden olan kır hayvanlara gelince bunların da gerek boyları gerek renkleri araba ile uyumlu olduğu gibi koşum takımı da tabii en iyisinden idi.

Mevsimin modasına göre bazen koyu bazen açık renkte gayet dar elbisesi, bal renginde eldivenleri, ufarak fesi ile yan taraftan yüzünün bir yarısı Frenk gömleğinin dimdik duran yüksek yakasıyla örtülmüş, bileğinden aşağı ellerinin yarısından fazlası yine o gömleğin uzun kolları içinde saklanmış olduğu halde Bihruz Bey, arabanın ön tarafında bulunarak hayvanların terbiyesini tutar, parlak düğmesi, lacivert setresi, malta renginde açık ve dar pantolonu, diz kapaklarına kadar çıkan uzun konçlarının yukarıdan tersine kıvrılmış tarafı beyaz, oradan aşağısı siyah çizmeleri ve beyinkinden daha açık büyücek fesi ile seyis de kendi mevkiinde oturarak beyefendinin hareketlerine dikkat ederdi.

Bundan dolayı Bihruz Bey'in *ekipaj*ı –yukarıda tarif olunduğu gibi– bahçenin etrafını aralıksız ve zincirleme bir şekilde devreden hareketli zincirin birinci övünç halkası sayılmaya lâyık idi!

Bihruz Bey bahçe seyrinde araba kullandığı zamanlar bir kimseyi çiğneyip de bir kaza çıkarmamak, arabayı bir yere çarptırıp da bir sakatlığa meydan vermemek için kendi hayvanlarının ve özellikle öndeki ve gerideki arabaların hareketlerine sürekli dikkat göstermek zorunda bulunduğundan dolayı hiçbir şey göremez, hiçbir kimseye bakamazdı. Ancak görmek bakmak da istemezdi. Çünkü tek maksadı süs ve debdebe açısından araba temaşasının seçkinleri içinde birinciliği kazanmaktan ibaret olarak bu maksadın gerçekleşeceğinden ise kendisi tamamıyla emin idi. Şu kadar ki o kıyafette, o vaziyette ve özellikle o kalabalık içinde saatlerce araba kullanmak yorgunluğuna tahammül edemediğinden hem dinlenmek hem de *ekipaj*ının temaşacılar üzerinde oluşturduğu *efe*yi[7] bizzat gözlemlemek için ara sıra bahçenin üst tarafındaki meydancığın –gelen geçen arabaları görmeye, içindekileri seçmeye uygun– bir noktasında arabasını durdurur ve bazı zaman arabadan inerek bahçenin içerisinde bir tur yapmaya da rağbet gösterirdi.

Yine bir defa o suretle araba içinde sürekli devreden bir temaşayla eğlenirken kalem arkadaşlarından kendisi gibi epeyce süslü, fakat arabalı değil, hatta hayvanlı da değil, yaya bir genç bey, Bihruz Bey'in arabasına yaklaşarak beyefendiye *alâmod* yani kısacık bir temenna ederek el de verdikten ve arabayı, hayvanları övüp yücelten birkaç sözden sonra Bihruz Bey'in daveti üzerine arabaya çıkmış, ötekinin yanına oturmuş idi.

[7] (Fr.) Effet: Tesir, etki.

İki arkadaş hem konuşurlar hem de gözleri önünden geçmekte olan arabaları temaşa ederlerdi. Bu arabalardan bir tanesi ikisinin birden dikkatini çekti. Çünkü bu araba güzel bir çift doru beygir koşulu büyücek ve yeni bir lando idi. Çünkü landonun *siyeji*[8] üzerinde özel bir temkin ile oturmakta olan *koşe*[9] yani arabacı parlak düğmeli idi. Çünkü landonun içinde bulunan iki beyaz baştan bir tanesi beylerin bulundukları noktaya gelince arabadan dışarıya doğru özel bir eda ile uzanarak önce arabaya hayvanlara, sonra da beyefendilere başka başka dikkatli bakışlarını yöneltmişti.

(…)

Arkadaşıyla bu konuşmayı yaptığı kısa müddet zarfında Bihruz Bey'in zihninden bir alay düşünce geçmişti: "Ne münasebet?.. Kadıköy'ü gibi *burjuva kartiye*de[10] bu derece şık bir *ekipaj* bulunsun!.. Ne münasebet?.. Orada olanlar hep malum. *Blond*u tanırım – demesi de ağız... Tanısaydı öyle mi dururdu?.. Oh! *Kel bote divin*![11] *Sürtu kel gu ekselan*![12] Benim *ekipaj*a ne kadar dikkatli bakıyordu!.. Tabiatının güzelliğini bu da ispat etmez mi? Acaba kimdir bu?.. Şüphesiz *ün jön fiy blond*.[13] Lâkin şu Keşfi'yi nasıl savayım? O zaman çabuk anlaşılır, bakalım iltifat bana mı yönelikmiş, yoksa ona mı? Kim olduğunu öğrenmek kolay, takip de eder, gittiği yeri görürüm."

(…)

Bunu derhal anlamak Bihruz Bey için pek önemliydi ve bu da Keşfi Bey'in baştan savılmasına bağlı idi. Onun için Keşfi Bey'i yanından def etmeye zihninde bir çare arayıp dururken Keşfi Bey'in: "Monşer, ben biraz da bahçeye gireceğim, arkadaşlardan birisiyle *randevu*muz var, bakayım gelmiş mi?" diyerek ayrılma isteğinde bulunmasını... "Öyle ise (*orövuvar*)"[14] diye karşılayarak iki arkadaş birbirinden ayrıldı.

(…)

Keşfi Bey gerçekten doğru Bahçe'ye girdi ve kalabalığın içinde kayboldu. Bihruz Bey de fesini, boyunbağını düzelttikten, potinlerinin tozunu arabacısına aldırdıktan sonra mevkiine rahatça yerleşti. *Lando*nun gelmesini bekledi. Aradan iki dakika geçmeksizin *lando*

[8] (Fr.) Siège: Arabacının oturduğu yer.
[9] (Fr.) Cocher: Arabacı.
[10] (Fr.) Bourgeois quartier: Orta sınıf mahallesi.
[11] (Fr.) Quelle beauté divine: Ne ilâhî güzellik!
[12] (Fr.) Surtout quel goût excellent: Özellikle ne selim bir zevk!
[13] (Fr.) Une jeune fille blonde: Sarışın bir genç kız.
[14] (Fr.) Au revoir: Allahaısmarladık.

bahçenin öbür köşesinden göründü. Zavallı Bihruz Bey o güne gelinceye kadar öyle bir yürek çarpıntısına uğramamıştı. Başındaki kan kalbine doğru hücum ederek yüzünde bir mavilik ortaya çıktı. Kendi kendine *Diyabl! Par hazar sörej amurö*?[15] gibi alafranga söylenmeye başladı. Oturduğu yerde bazı *po*zlardan[16] sonra landoya gözlerini dikti. Lando tüm görkemiyle Bihruz Bey'in bulunduğu noktaya geliyorsa da içindekilerde kesinlikle bir hareket görülmüyordu. Bihruz Bey arabasını biraz geri almak bahanesiyle hayvanlarını hareket ettirdi. Bundan maksadı landonun içindekilere: "Ben buradayım!" demekti. Bu hareketin de etkisi olmadı. Lando geldiği gibi geçti gitti.

Recaizade Mahmut Ekrem

(*Araba Sevdası*'ndan kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

[15] (Fr.) Diable! Par hasard serai-je amoureux?: Şeytan (Vay canına)! Yoksa aşık mı oluyorum?
[16] (Fr.) Pose: Duruş, poz.

Etkinlik Çalışmaları

1. ETKİNLİK: Metinde geçen ve anlamını bilmediğiniz sözcükleri yazınız. Bu sözcüklerin anlamlarını tahmin ediniz. Tahmininizi sözcüklerin sözlük anlamı ile karşılaştırınız.

Sözcük: .....

Tahminim: .....

Sözlük Anlamı: .....

Sözcük: .....

Tahminim: .....

Sözlük Anlamı: .....

Sözcük: .....

Tahminim: .....

Sözlük Anlamı: .....

2. ETKİNLİK: Okuduğunuz metnin konusunu ve ana fikrini yazınız.

Konusu

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ana Fikri

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ETKİNLİK: Okuduğunuz metne farklı başlıklar belirleyiniz.

.....

.....

4. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz metinden hareketle cevaplayınız.

1. Bihruz Bey Çamlıca Bahçesi'nin açılacağı duyunca hangi hazırlıkları yapmaya başlamıştır?

2. Bahçeye gelen sarışın hanımı görünce Bihruz Bey ne hissetmiştir?

3. Bihruz Bey neden Keşfi Bey'in uzaklaşmasını istemektedir?

4. Bihruz Bey, sarışın hanımın içinde bulunduğu landonun dikkatini çekmek için neler yapmıştır?

5. Bihruz Bey'e amacını gerçekleştirmesi için bir tavsiye verecek olsanız ne derdiniz?

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki cümlelerde geçen ***zarf-fiilleri (ulaçları)*** bulunuz. Zarf-fiilin aldığı eki örnekteki gibi gösteriniz.

	Zarf-Fiil Eki
Bihruz Bey, mart gelir gelmez validesini zorlaya zorlaya sayfiyeye taşınmaya razı etmişti.	***-a…-a***
Yaya bir genç bey, Bihruz Bey'in arabasına yaklaşarak beyefendiye kısacık bir temenna etti.	
Arkadaşıyla bu konuşmayı yaptığı kısa müddet zarfında Bihruz Bey'in zihninden bir alay düşünce geçmişti.	
Aradan iki dakika geçmeksizin *lando* bahçenin öbür köşesinden göründü.	

6. ETKİNLİK: Zor bir durumda kaldığınızda sorunlarla nasıl başa çıkabileceğiniz ve akıl yürütmenin önemi konusunda konuşmacı kurallarına uyarak bir konuşma yapınız.

7. Sınıf- Erdemler Teması

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Nezâket nedir? Hangi davranışların nezâket kapsamına girdiğini düşünüyorsunuz? Neden?

2. Nâzik olmanın önemine dair düşüncelerinizi kısaca açıklayınız ve nezâket kurallarına uymadığınızda nelerle karşılaşabileceğinize dair görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araba Sevdası 2

İki hanım ağır ağır gittiler, söz konusu *lâk*ın yanında durdular. Oraya beş altı kadar çiçek, birkaç da arı toplanmış, havuzu temaşa ediyordular. Bihruz Bey de berikilerin arkaları sıra gitti. Dört beş adım kadar uzakta, *lâk*ın kenarında bastonuna dayandı durdu.

Havuz bu türden durgun sularda öncelik ve eskilik işareti olan ve bazı vakit berraklıktan daha ziyade hoşa giden yeşil rengi henüz kazanamamış ise de epeyce bulanmış sararmış olduğundan; yüzeyi, kenar ve civarındaki ağaç ve bitkiler ile temaşasına gelenlerin şekil, görünüş, vücut ve suretlerine aynalık edebiliyordu. İçerisindeki kırmızı, beyaz, siyah renkte balıklar güneşten hayat paylarını almak için ta suyun yüzüne kadar çıkmış ve su âlemi içinde sakin sakin ve kendinden geçmişçesine dolaşmaya dalmıştı. Havuzun güneş ışığının temasıyla parıl parıl parlayan yüzeyi –içindeki bu balıklarla beraber– çirkin renkte ve çiçekli bir ipek kumaş gibi görünürdü.

Sarışın hanımla refakatindeki hanım *lâk*ın kenarına gidip de yüzünde kendi akislerini görünce sarışın hanımın söze başlamasıyla aralarında şöyle bir konuşma geçmeye başladı:

– Bak bak Çengi Hanım yer aynası!.. Görüyor musun kendini?..

– Yer aynası mı?.. O da nedir? Yer elması bilirim ama yer aynası hiç işitmedimdi!

– Yaşmağını biraz sıyırıp da bakarsan yer aynasının içinde iki tane yer elması da görürsün…

– Nesine bakayım, bulanık bir su... O kırmızı şeyler de zahir Amasya elması olacak...

– Ay Amasya'da elmas çıkar mıymış?.. Ben de bunu işitmediydim.

– Elma, ayol elma!.. Elmas değil. Elmasın, pırlantanın İngiltere'de çıktığını bilmeyecek ne var? Sen de eğlence bulamadın da besbelli benimle eğleniyorsun...

Hanımların bu konuşmasını tam bir dikkatle ve azami önem göstererek dinlemek için olduğu yerde –alafranga bir tabir ile– baştan ayağa kulak kesilen Bihruz Bey "yer aynası" benzetmesi ve özellikle "yer aynası içinde yer elması görüneceği" göndermesinden dolayı kendi kendisine "*Kel espri!.. Kel fines*!"[17] diyerek sarışın hanımın zarafetine hayran olup dururken en sonunda *İngiltere* sözünü işittiği gibi bunu özellikle kendisine ait olmak üzere fırlatılmış –pırlanta kadar kıymetli– bir ufak taş olarak telakki etmek istedi. Bunda da gerçekten hakkı vardı. Çünkü orada kendisinden başka –İngiltere'den henüz gelmiş bir mösyö gibi– alafranga giyinmiş kimse yoktu. Dünyalar değerinde böyle bir iltifata nail olmaktan dolayı kendisini en birinci bahtiyarlardan saymaya kalkışan Bihruz Bey bu taşın, yani bu zarif hediyenin altında kalmayacak güzel bir karşılık hazırlamaya başladı.

Bu sırada orada mevcut olan seyirciler de çekiliyorlardı. Beyefendi bu güzel tesadüften yararlanarak hemen hanımlara yaklaştı, jaketinin bir iliğine sokulmuş olan beyaz *jeranium*u[18] yani kaba Türkçesi *sardalya* çiçeğini yerinden çıkardı ve: "Kıymeti İngiltere'yi, Fransa'yı ve belki bütün Avrupa'yı satın alabilecek olan pırlantanıza böyle bir *fane*[19] çiçekle karşılık vermek lâyık değil ise de kabulüne tenezzül buyurmanızı ricaya cesaret etmekle kendimi bahtiyar sayarım. Öyle bir iltifatınız *admiratör*ünüzü[20] ne derecelere kadar *örö*[21] ettiğini tarif edemem..." diyerek çiçeği sarışın hanıma doğru uzattı. Sarışın hanım bu sözü hiç üzerine almayarak güya kendi temaşasıyla meşgul oluyordu. Nihayet refakatindeki hanımın uyarısı ve zorlamasıyla Bihruz Bey'e doğru döndü, "Teşekkür ederim," dedi, çiçeği aldı, bir toplu iğne ile göğsünün bir tarafına iliştirdi. Sonrasında yanındaki hanıma: "Acaba köşke girmeye izin var mıdır?" diyecek oldu. Öteden Bihruz Bey hemen söze karışarak: "Bahçenin her tarafını gezmeye herkesin *druva*sı[22] vardır. Zaten böyle *rüstik*[23] yerlere sizin gibi huriler, periler yakışır!" dedi. Bunun üzerine sarışın hanım gülerek arkadaşına doğru eğildi, gizlice bir şey söyledi. Söylediği: "A.… Bu benim adımı nereden öğrenmiş?" sözünden ibaretti.

Bihruz Bey derece derece sarışın hanıma yaklaşmak, onunla tanışmak, konuşmak istiyor, halbuki ilk karşılaşmada o kadar yakından kendisini Bihruz Bey'e göstermek [artık bari ismiyle analım] Periveş Hanım'ın hesabına uymuyordu. Bundan dolayı iki hanım köşkü

[17] (Fr.) Quel esprit! Quelle finesse!: Ne letafet! Ne ince düşünüş!
[18] (Fr.) Géranium: Sardunya çiçeği.
[19] (Fr.) Fanée: Solmuş.
[20] (Fr.) Admirateur: Hayran.
[21] (Fr.) Heureux: Bahtiyar, mutlu.
[22] (Fr.) Droit: Hak.
[23] (Fr.) Rustique: Kıra, kır hayatına ait.

gezmekten vazgeçerek aşağı doğru yürüdüler, beş on adım sonra kalabalığın içine girdiler. Bihruz Bey de gölge gibi bunları takibe başladı.

(…)

Bihruz Bey hem ağır ağır yürüyor, hem de Periveş Hanım'ın güzelliğinin niteliklerini ve halinin güzelliklerini birer birer anarak: –Böyle yüzü melek, huyu melek, *espri*si fevkalâde, *edükasyon*u[24] mükemmel ve bu özelliklerle gayet *nobl*[25] bir aileye mensubiyeti şüphesiz olan bir hanımefendinin Keşfi gibi bayağı ve *mal elöve*[26] bir adama iltifata gönül indirmesi mümkün olmayacağını– düşünür ve biraz evvel bu hanım hakkındaki kötü zannından dolayı meydana gelen duygularını dengelemeye çalışırdı.

(…)

İşte Bihruz Bey bu yolda düşünür, düşündüğü kadar da mutlu olur ve iftiharla dolardı.

Çünkü önü sıra tam bir neşe ve sevimlilikle ile yürümekte ve güzelliğine, zarafet ve kıyafetine yalnız erkekleri değil kendi kadar süslü hanımları bile hayran etmekte olan Periveş Hanım'ca beğenilmek mutluluğu, o kadar şık beyler içinde yalnız kendisine nasip olmuş idi. Hakikaten nazlı hanım, her adımında kendisine yol açan beş on kişiyi durdurduğu halde bunların hiçbirisine bakış atmaya bile gönül indirmeyerek ve yalnız güzellikte parlaklıkta kendisine rakip saydığı taze çiçekleri en hafifinden bir iltifat bakışıyla kuşatarak ilerlerdi.

Bihruz Bey başarısından emindi. Yalnız bir hatıracık ara sıra kendisini huzursuz ediyordu ki o da –Keşfi Bey bahçede ise elbette görüneceğinden– sarışın hanımın ona karşı ne muamelede bulunacağı endişesiydi. Çalgı mevkiine kadar Keşfi Bey görülmedi. Bihruz Bey'in mutluluk göğünün ufkundaki o kara hatıra bulutu da yavaş yavaş dağılmaya başladı. Biraz daha ilerlediler. Burası kalabalıktan uzaktı. Bihruz Bey adımlarını sıklaştırdı, hanımlara yetişti. Bu süratten maksadı sarışın hanımı bir daha nerede ve ne vakit görmek mümkün olacağını sormaktı. Sarışın hanım buna meydan vermeksizin Çengi Hanım'a hitaben: "Burası pek güzel... Pek hoşuma gitti... Gelecek cuma da gelelim, hem doğruca buraya girelim." dedi. Bunun üzerine Bihruz Bey: "*A kel ör*?..[27] Pardon efendim, saat kaçta?" der demez geriden "Haset!.. Haset!.." bağırtısı geldi. Hepsi birden döndüler baktılar. Bunu

[24] (Fr.) Éducation: Eğitim, terbiye, yetişme tarzı.
[25] (Fr.) Noble: Asil.
[26] (Fr.) Mal élevé: Terbiyesiz, kötü yetişmiş, kötü eğitilmiş
[27] (Fr.) À quel heure: Saat kaçta.

söyleyen oracıkta ağaçlarla çevrili bir tarhın içinde yalnızca oturmakta olan Keşfi Bey idi. Hanımlar bağırışın sahibini tanıdığı için birbirlerine bir şey söylediler gülüşmeye başladılar. Bu sırada aşağıdaki kapıya da varmışlardı. Bihruz Bey'in "Saat kaçta?" sorusu cevapsız kaldı. Hanımlar kapıdan çıktılar. *Lando* evvelce aldığı emir üzerine oraya gelmişti. Arabacı mevkiinden indi, arabanın kapısını açtı, hanımlar içeriye girer girmez kapı "tak!" diye kapandı. Arabacı mevkiine çıktı, sonra bir kırbaç şakırtısı işitildi, lando süratle aşağı doğru ilerlemeye başladı.

Recaizade Mahmut Ekrem

(*Araba Sevdası*'ndan kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Etkinlik Çalışmaları

1. ETKİNLİK: Aşağıdaki sözcükleri metinde geçen eş anlamlıları ile eşleştiriniz.

Sözcükler	Metinde Geçen Eş Anlamlıları
1. yankı	a) suret
2. yüz, çehre	b) temaşa
3. seyir	c) refakat
4. eşlik etme	d) akis

2. ETKİNLİK: Metinde geçen aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin gerçek anlamda mı yoksa mecaz anlamda mı kullanıldığını belirtiniz. Gerçek anlamda kullanılan cümlenin başına "G", mecaz anlamda kullanılan cümlenin başına "M" yazınız.

M	Periveş Hanım, parlaklıkta kendisine rakip saydığı **taze** çiçekleri en hafifinden bir iltifat bakışıyla kuşatarak ilerlerdi.
	Lando süratle **aşağı** doğru ilerlemeye başladı.
	İngiltere sözünü işittiği gibi bunu özellikle kendisine ait olmak üzere fırlatılmış bir ufak **taş** olarak telakki etmek istedi.
	Çalgı **mevkiine** kadar Keşfi Bey görülmedi.

3. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz metinden hareketle cevaplayınız.

1. Periveş Hanım ile Çengi Hanım gölün kenarında ne konuşmuşlardır?
2. Bihruz Bey, neden Periveş Hanım'ın sözlerini üzerine alınmıştır?
3. Periveş Hanım'a nezâketini göstermek için Bihruz Bey ne yapmıştır?
4. Periveş Hanım ile Çengi Hanım Keşfi Bey'in hangi sözüne gülmüşlerdir?
5. Bihruz Bey'in saat kaçta sorusu neden cevapsız kalmıştır?
6. Bihruz Bey'in Periveş Hanım karşısındaki tutumunu anlatınız.

4. ETKİNLİK: Aşağıdaki tabloya metinde geçen ikilemeleri bulup yazınız. Bu ikilemeleri birer cümle içinde kullanınız.

İkilemeler	**Cümleler**
ağır ağır	Arkadaşıyla ağır ağır konuşuyordu.

5. ETKİNLİK: Aşağıdaki yargıları metinden hareketle sebep-sonuç ilişkisi oluşturacak şekilde eşleştiriniz.

1. Havuz sararmış olduğundan…	a) birbirlerine bir şey söylediler gülüşmeye başladılar.
2. Balıklar güneşten hayat paylarını almak için…	b) gelenlerin şekil, görünüş, vücut ve suretlerine aynalık edebiliyordu.
3. Bihruz Bey hanımların konuşmasını dinlemek için…	c) için ta suyun yüzüne kadar çıkmıştı.
4. Hanımlar bağırışın sahibini tanıdığı için…	d) olduğu baştan ayağa kulak kesildi.

6. ETKİNLİK: Metinden hareketle “nezâketin önemi” ile ilgili bir afiş hazırlayınız. Hazırlayacağınız afişin taslağını oluşturunuz.

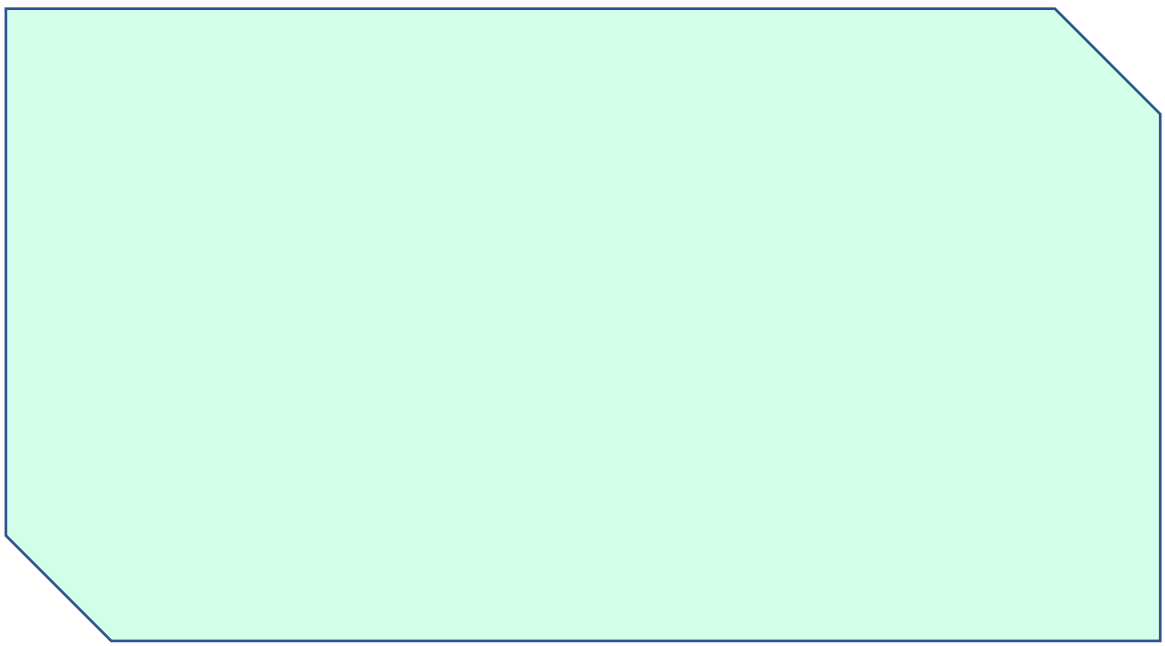

6. Sınıf- Birey ve Toplum Teması

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hasta olduğunuzda nasıl hissediyorsunuz? Sağlıklı olmak sizce neden önemlidir?

2. Sağlıklı olmak için neler yaptığınızı kısaca anlatınız ve sağlığınıza dikkat etmediğinizde neler olabileceğine dair görüşlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araba Sevdası 3

Bihruz Bey düşüne düşüne sonunda fikirlerini bir sonuca ulaştırmayı, tasarladıklarını bir karara bağlamayı başardı. Bu karar da kendisini daha şimdiden eziyetlerini çeken bir aşığı saydığı Periveş zalimine, aşkını ilan eden ve ayrılırken kendisinin: "Saat kaçta?" sorusuna cevap verilmemesinden ve özellikle landonun hareketi esnasında bir veda işareti edilmemesinden dolayı sitem ve serzenişi içeren bir mektup yazmaktan, gelecek cuma günü saat sekizde ve belki daha erken bahçede bulunarak Periveş Hanım'ın gelmesini beklemekten ve hanımefendi görünür görünmez, hazırlanacak mektubu yaklaşarak kendisine takdim edip ondan sonraki hareket ve davranışlarını duruma göre ayarlamaktan; kısacası istek ormanlarının süsü olan hoş görünüşlü, nazende salınışlı ceylanı Keşfi zevzeğine rağmen arzunun tuzağına düşürmekten ibaretti.

Bu esnada üçüncü defa olarak –izin isteyerek– salona giren Mişel lambaları kontrol edip fitillerini biraz indirip yine çıkardıktan sonra beyefendinin çehresine gizlice baktı. Halinde gözlemlediği sakinlik işaretlerinden cesaret alarak yavaş bir sesle: "Yemek soğuyor," diyebildi.

Bihruz Bey'in zihninin usandırıcı meşguliyeti bu karardan sonra her ne kadar bütün bütün geçmemiş ise de haylice hafiflemiş ve *sal a manje*de[28] hemen üç çeyrek saatten ziyade bir vakitten beri kendisini bekleyen öğretmeni Mösyö Piyer'i daha ziyade bekletmek çirkin olacağı düşüncesi, o zihnin bir köşesinde kendi kendini gösterebilmişti. Bu yüzden Bey yerinden kalktı, yemek odasına yöneldi. Kapıdan içeriye girer girmez öğretmen beye hitap ederek – şüphe yok ki artık bu defa pek halis Fransızca olarak–: "Affedersiniz, aziz öğretmenim! Pek mühim bir şey düşünüyordum da sizi beklettim. Ümit ederim ki bana gücenmediniz!" dedi. Tokalaşmak için öğretmenine elini uzattı.

[28] (Fr.) Salle à manger: Yemek odası.

Mösyö Piyer oralarda değildi. Zaten bütün bütün denecek derecelerde yemekten kesilen ve olanca iştahı, zevki, eğlencesi siyasi gazetelerin günlük meselelere dair sütun sütun yayımladıkları makalelerin okunmasından ibaret olan bu altmış beşlik ihtiyar köşke geç vakit gelip ikinci kata çıkar çıkmaz Mişel'in: "İsterseniz buraya buyurun, şimdi yemek çıkacaktır," demesi üzerine doğruca yemek odasına girerek, sakosunun[29] cebinden çıkardığı bir yığın gazetelerden ayırdığı çarşaf kadar bir tanesini katlayıp küçülterek bir iskemlenin üstünde azami derecede önem vererek okumaya koyulmuş ve yemeğin gecikip gecikmediğinden kesinlikle haberdar olmamıştı.

Bu yüzden Bihruz Bey'in böyle özür dilemesine şaşırmakla beraber: "Hiç zararı yok, zaten ben gazetemi okuyordum..." diyerek karşılık verdikten ve Bihruz Bey'in uzattığı eli sıkıp bıraktıktan sonra beyle karşı karşıya sofraya geçtiler oturdular.

Mösyö Piyer'in o çarşaf kadar gazetede tam bir dikkatle okuduğu şey o dönemin en mühim siyasi meselelerinden olan Süveyş Kanalı'na[30] dair uzun bir makale idi ki meselenin esası hakkında servet, ticaret, siyaset açısından birtakım düşünceleri ve incelemeleri içeriyordu.

*Politika*ya ziyadesiyle merakı olan Mösyö Piyer gazetede okuduğu şeylerin hâlâ etkisi altında bulunarak fikrini onlarla biraz daha meşgul etmek ihtiyacında olduğundan sofraya oturur oturmaz Bihruz Bey'e hitaben: "*Patri'*de[31] şimdi bir makale okudum. Süveyş Kanalı hakkında pek önemli görüşlere sahiptir," diye söze başlayarak okuduğu şeyleri madde madde özetleyip anlattı ve bunlara kendi görüşlerini de eklemeye girişti.

Mösyö Piyer bir aralık konunun kendince en can alıcı noktası üzerinde hararetli hararetli nutuklar atıp dururken bu gevezelikler, bu gürültüler ister istemez kulağına gelip beynini tırmalayan, fikrini bulandıran Bihruz Bey'in: "*Pardon mon şer! Parlon damur ön pö, sil vu ple*,"[32] diye hocasını aşk ve alâka konusuna davet etmesi Mösyö Piyer'i ansızın büyük bir hayretin sessizlik ve sakinliğine düşürdü.

Bihruz Bey tarafından girişilmek istenilen bu konunun Mösyö Piyer'ce yersizliği ihtiyarın epeyce canını sıkmıştı. Beyin birdenbire dile getirdiği: "*Dö lâmur dö fam*!"[33] ifadesindeki münasebetsizlik üzerine o yorgun sinirleri şiddetle oynamaya, o soğuk kanı süratle

[29] Ceket.
[30] Süveyş Kanalı, 17 Kasım 1869 tarihinde deniz trafiğine açılmıştır.
[31] (Fr.) La Patrie: 1841'de kurulmuş muhafazakâr Fransız gazetesi.
[32] (Fr.) Pardon mon cher! Parlons d'amour un peu s'il vous plaît: Özür dilerim azizim! Lütfen biraz da aşktan söz edelim.
[33] (Fr.) De l'amour de femme: Kadın aşkından.

kızışmaya başladı. Çehresi kızardı. Gözleri açıldı. Edepsiz öğrencisini iyice haşlamak istedi. Fakat istediğini yapamadı, çünkü Küçük Çamlıca'nın havadar bir köşkünde haftanın iki gecesini gönül rahatlığıyla geçirmek için vapur ve araba ücretlerinin yanı sıra peşin olarak her ay eline geçirdiği altı adet yirmi iki frank yetmiş beş santim,[34] Mösyö Piyer'e hatırlıca bir dost idi. Bihruz Bey karakterinin hafifliğiyle, tembelliğiyle, garip garip eylem ve sözleriyle ne zaman Mösyö Piyer'i öfkelendirse o hatırlıca dost meydana çıkar; Mösyö Piyer'in kulağına: "Canım, o daha pek gençtir. Gençliğin bu türlü hallerinin hoş görülmesi lâzımdır. Şu zavallı çocuğa öfkelenmenin ne lüzumu var? Sen bilge bir adamsın, öyle kusurlara bakmamalısın!" yollu söz söyler; öğretmen bey de bu hatırlı, bu yumuşak yüzlü, bu sevimli dostunun gönlünün hoşuna giden o öğüdünü onaylayarak Bihruz Bey'in her fenalığını hoş görürdü.

Bu defa da yine o dostun onun hayrını isteyen zorlayıcı uyarısı üzerine kendini tuttu.

(…)

Zavallı Bihruz Bey bu dakikada gerçekten pek ziyade ıstıraplıydı. Gündüzün saat dokuzundan beri zihninin aşırı bir faaliyet halinde bulunmasından, kalbinin nöbetler halinde gelen şiddetli çarpıntılara tutulmasından biçare gencin sinirlerinde köklü bir sarsıntı gerçekleşmişti. Daha önce bir dereceye kadar sakinleştirmeyi başardığı sinir sarsıntısını Mösyö Piyer'den alacağı öğütler sayesinde bütün bütün yatıştırabileceği ümidi ile sofraya oturmuşken, uğradığı muamelenin şiddeti sinirlerini yeniden alt üst ettiğinden biçarenin sevdalı başına şiddetli bir ağrı yapışmış ve bu ağrı kendisini istirahate muhtaç etmişti.

(…)

Sabaha karşı Büyük Çamlıca Dağı'ndan kopup kendisine kadar gelen taze ve saf havayı soluması sayesinde yorgun vücuduna bir zindelik, ağrılı başına bir hafiflik geldi. Sinirlerindeki gerginlik geçti. Bu aralık, –iki rafadan yumurta, bir parça taze tereyağı ile büyücek bir fincan içinde sütlü kahveden, iki ufak dilim de francaladan ibaret olmak üzere– dadı kalfanın getirdiği kahvaltıyı epeyce bir iştahla yiyip içtikten sonra hemen giyindi selamlığa çıktı.

Recaizade Mahmut Ekrem

(*Araba Sevdası*'ndan kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

[34] 1 lira 22.75 Frank'tır.

Etkinlik Çalışmaları

1. ETKİNLİK: Metinde geçen ve anlamını bilmediğiniz sözcükleri yazınız. Bu sözcüklerin anlamlarını tahmin ediniz. Tahmininizi sözcüklerin sözlük anlamı ile karşılaştırınız.

Sözcük: ……

Tahminim: ……

Sözlük Anlamı: ……

Sözcük: ……

Tahminim: ……

Sözlük Anlamı: ……

Sözcük: ……

Tahminim: ……

Sözlük Anlamı: ……

2. ETKİNLİK: Aşağıda yaşanmış veya yaşanabilecek bir olayı anlatan metin türlerinde yer alan unsurlar bulunmaktadır. Okuduğunuz metnin unsurlarını aşağıya yazınız.

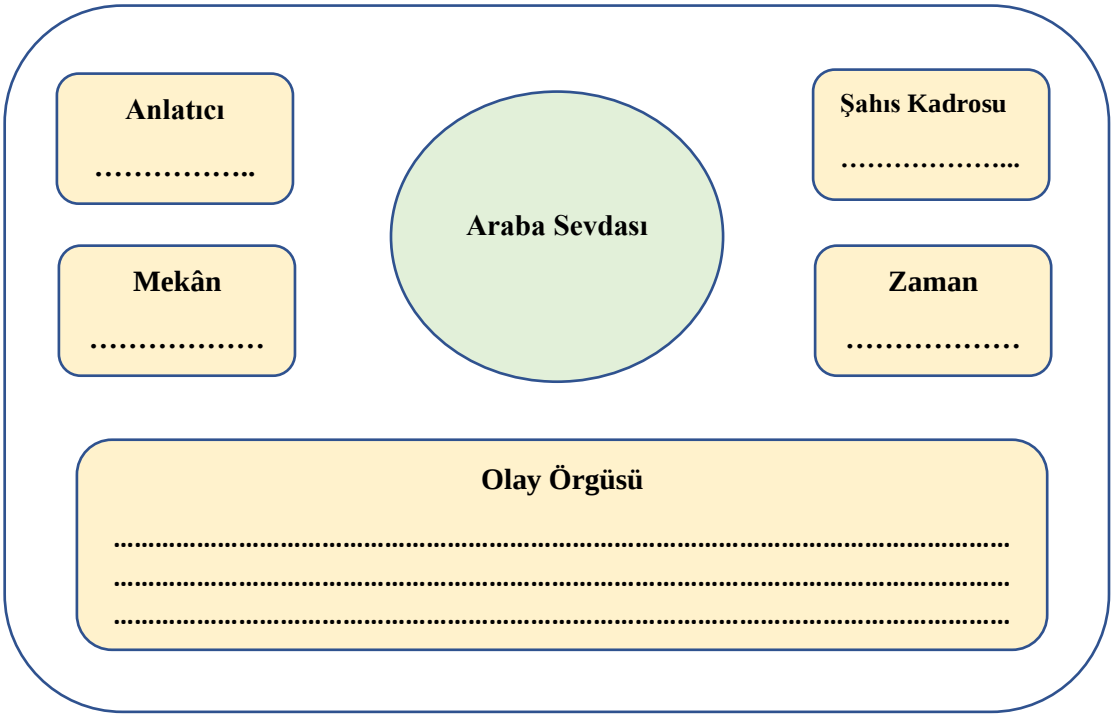

3. ETKİNLİK: Aşağıdaki soruları okuduğunuz metinden hareketle cevaplayınız.

1. Bihruz Bey, Periveş Hanım konusunda ne karar vermiştir? Bu kararı nasıl almıştır? Açıklayınız.

2. Mösyö Piyer öğrencisini salonda ne kadar süre beklemiştir?

3. Mösyö Piyer'in gazetede dikkatle okuduğu makale hangi konuyla ilgilidir?

4. Mösyö Piyer neden Bihruz Bey'e sinirlenmiştir?

5. Rahatsızlanan ve dinlenmek için odasına çekilen Bihruz Bey nasıl iyileşmiştir? Sağlığını tekrar kazanmak için neler yapmıştır?

4. ETKİNLİK: Aşağıda tabloya metinde geçen ve sayı bakımından birden çok varlığı karşılayan sözcükleri yazınız. Bu sözcükleri birer cümle içinde kullanınız.

Sözcükler	**Cümleler**
fikirler	Ailesinin fikirlerini almak hoşuna gidiyordu.

5. ETKİNLİK: Metinde geçen aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin isim tamlaması mı yoksa sıfat tamlaması mı olduğunu belirtiniz. İsim tamlamaları kullanılan cümlenin başına "İ", sıfat tamlaması kullanılan cümlenin başına "S" yazınız.

S	Mişel **üçüncü defa** olarak izin isteyerek salona girdi ve lambaları kontrol etti.
	Mösyö Piyer'in dikkatle okuduğu şey o dönemin en mühim **siyasi meselelerinden** olan Süveyş Kanalı'na dair uzun bir makale idi.
	Sabaha karşı ağrılı başına **bir hafiflik** geldi.
	Şu **zavallı çocuğa** öfkelenmenin ne lüzumu var?

6. ETKİNLİK: Aşağıdaki hikâye unsurlarını kullanarak "sağlıklı olmaya önem verme" konulu bir hikâye yazınız. Yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine dikkat ediniz.

Olay: Şekerli ve yağlı besinler yiyen çocuğun sağlığının bozulması

Mekân: Ev

Kişiler: Aile üyeleri **Zaman:** Yaz tatili

……

……

……

EK 2: Eğitsel Değerlerin Türkçe Öğretmenleri ve Alan Uzmanları Tarafından Schwartz Değer Kuramı'na Göre Hangi Başlık Altına Alınacağına İlişkin Anket

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
1. Adalet										
2. Ağırbaşlılık										
3. Aile Birliğine Önem Verme										
4. Akıl Yürütme										
5. Alçak Gönüllülük										
6. Arkadaşlık										
7. Azim										
8. Barışseverlik										
9. Bilimsellik										
10. Cesaret										
11. Cömertlik										
12. Çalışkanlık										
13. Dayanışma										
14. Duyarlılık										
15. Dürüstlük										
16. Empati										
17. Estetik										
18. Fedakârlık										
19. Girişimcilik										

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
20. Güven										
21. Hayâ										
22. Hedef Belirleme										
23. Hoşgörü										
24. İffet										
25. İletişime Açık Olma										
26. İyilikseverlik										
27. İyimserlik										
28. Kadirşinaslık										
29. Kanaatkârlık										
30. Komşuluk										
31. Kültürel Mirası Koruma										
32. Minnettarlık										
33. Misafirperverlik										
34. Nezâket										
35. Özgür Düşünme										
36. Özgüven										
37. Paylaşma										
38. Planlı Olma										

Değer Adı	Güç	Başarı	Hazcılık	Uyarılım	Özyönelim	Evrenselcilik	İyilikseverlik	Geleneksellik	Uyma	Güvenlik
39. Sabır										
40. Sadakât										
41. Sağlıklı Olmaya Önem Verme										
42. Saygı										
43. Sevgi										
44. Sorumluluk										
45. Şefkât ve Merhamet										
46. Takım Ruhu										
47. Temiz Olma										
48. Tutumluluk										
49. Vatanseverlik										
50. Vefâ										
51. Yardımseverlik										
52. Zamanı İyi Kullanma										

Bu anket Schwartz Değer Kuramı doğrultusunda aşağıdaki tablodan hareketle eğitsel değerlerin Türkçe öğretmenleri ve alan uzmanları tarafından hangi başlık altına alınacağına ilişkin yapılmaktadır. Çalışmada sizden istenen eğitsel değerleri tabloyu da göz önüne alarak hangi başlık altına aldığınızı belirtmenizdir. Her bir değer sadece tek bir başlık altına alınmalıdır.

Adı Soyadı:

Çalıştığı Kurum:

Açıklama (Grup Başlığı)	Değerler	Kaynaklar
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü. **Başarı (Achievement):** Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi. **Hazcılık (Hedonism):** Bireysel zevke ve hazza yönelim.	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, [İnsanlar tarafından benimsenmek]. Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak, [Zeki olmak]. Zevk, Hayattan tat almak.	Etkileşim Grup a Etkileşim Grup Organizma
Uyarılım (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı. **Özyönelim (Self-direction):** Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak. Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olabilmek, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak, [Kendine saygısı olmak].	Organizma Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek. **İyilikseverlik (Benevolence):** Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyaya barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olma, Çevreyi koruma, [İç uyum]. Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak, [Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat].	Grup b Organizma Organizma Etkileşim
Geleneksellik (Tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık. **Uyma (Confirm):** Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması. **Güvenlik (Security):** Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisini huzuru ve sürekliliği.	Alçak gönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, Ilımlı olmak, [Dünyevi işlerden el ayak çekmek]. Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya/ yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek. Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, [Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak].	Grup Etkileşim Grup Organizma Etkileşim Grup

Not:

Organizma: Biyolojik organizma olarak bireylerin evrensel gereksinimleri;

Etkileşim: Uyumlu bir toplumsal etkileşimin evrensel nitelikteki ön koşulları;

Grup: Grupların sonsuz işlev göstermesi ve varlığını sürdürebilmesi için evrensel gereklilikler.

a. Kültürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuç vermediği tespit edilen değerler köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir.

b. İnsanların kendi gruplarının dışındaki insanlarla ilişkiye geçtikleri, gruplar arası karşılıklı bağımlılığı kabul ettikleri ve doğal kaynakların kısıtlı olduğunun fark ettikleri zaman ortaya çıktığı varsayılır.

(Schwartz, 1994'ten akt: Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61)

EK 3: Araba Sevdası Romanından Sadeleştirilerek ve Kısaltılarak Hazırlanan Okuma Parçalarının Sınıf Düzeyine İlişkin Anket

- Bu anket, çalışma kapsamında *Araba Sevdası* romanından sadeleştirilerek ve kısaltılarak oluşturulan okuma parçalarının hangi sınıf düzeyine uygun olduğu konusunda Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinin alınması amacıyla hazırlanmıştır.
- Anket kapsamında öğrencilerin mevcut bilişsel, sosyal ve psikolojik yeterliliklerini de göz önünde bulundurarak değerler eğitimi sürecinin doğru yönlendirilmesi gerekliliği çerçevesinde okuduğunuz okuma parçalarının hangi sınıf düzeyine uygun olduğunu belirtiniz.
- Her bir okuma parçası için sadece tek bir sınıf düzeyi belirtilmelidir.

Okuma Parçası	**5. Sınıf İçin Uygundur**	**6. Sınıf İçin Uygundur**	**7. Sınıf İçin Uygundur**	**8. Sınıf İçin Uygundur**
Araba Sevdası 1				
Araba Sevdası 2				
Araba Sevdası 3				

AD SOYAD:

ÇALIŞTIĞI KURUM: